

שם מעתי ממורי

והוא ליקוט
מספרי רבי יעקב יוסף מפולנאה
ומספרי שאר התלמידים
מה ששמעו מהבעל שם טוב

מהדורה מורחבת

שמעתי ממורי

ספר

שמעתי ממורי

והוא ליקוט

מספרי רבי יעקב יוסף מפולנאה

ומספרי שאר התלמידים

מה ששמעו מהבעל שם טוב

מהדורה שלישית מורחבת
אלול תשע"ט

ליקטו: עוז דוד בלומן, אלון בועז סבג
הגהה: חיים אדלר | 058-7521317
עיצוב כריכה: דעה צאָ אביחיל | 054-6580146

הוצאה לאור:

לעילוי נשמת:

קרן ברכה יפעה ע"ה בת עדנה

א שבט תשע"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

תמונת הכריכה היא מעשה ידיה

פנינה ע"ה בת ליאורה

כג טבת תשע"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

מסת"ב 978-965-572-488-2 ISBN

© כל הזכויות שמורות

תוכן עניינים

רקע	ז
חלק א: רבי יעקב יוסף מפולנאה	יא
תולדות יעקב יוסף	יג
בן פורת יוסף	פא
צפנת פענח	קיג
כתנת פסים	קלט
חלק ב: רבי אפרים מסדיליקוב	קנז
דגל מחנה אפרים	קנט
חלק ג: רבי דב בער ממזריטש	רז
ליקוטי אמרים	רט
ליקוטים יקרים	ריא
אור תורה	ריז
חלק ד: רבי יהודה לייב מפולנאה	רכא
קול אריה	רכג
חלק ה: רבי משה שהם מדולינא	רכז
דברי משה	רכט
חלק ו: רבי מאיר מרגליות מאוסטרהא	רלג
סוד יכין ובוועז	רלה
חלק ז: רבי מנחם נחום מצ'רנוביל	רלז
מאור עיניים	רלט
כוונות מהבעש"ט	רנז
שמועות שלא הובאו ב"כתר שם טוב"	רסה
מפתח	רסז

רקע

בחלקו הראשון של ספר זה לוקטו מאות שמועות מהבעל שם טוב הפזורות בכתביו של רבי יעקב יוסף מפולנאה. מיוחדות הן שמועות אלו, שכן רבי יעקב יוסף משתדל לדקדק בלשונו - האם שמע ממורו או בשם מורו, האם שמע בלשון זו או רק בקירוב, האם שמע בסוגיה זו או שהוסיף משלו.

הספר "תולדות יעקב יוסף" ראה אור בשנת תק"מ, והיה ספר החסידות הראשון שעלה על מכבש הדפוס. בגב השער נרשם: "ומחמת טרדת הדפוס לא יכולנו להשיג הסכמות מגאוני ארץ, כי בטוחים אנחנו שיסכימו כולם כאחד על חיבור הנחמד הזה". ברם הספר לא התקבל בהסכמה, והוא הוחרם ויש אומרים שאף נשרף במספר מקומות.

עריכתו של הספר נמשכה כפי הנראה זמן רב, וחלק מן השמועות נרשמו עוד כשהיה הבעל שם טוב בין החיים. בכל המובאות נשמר אותו כינוי - "מורי", ללא ציון שמו או כינויו השגור "בעל שם טוב". ל"תולדות יעקב יוסף" (וכן ל"בן פורת יוסף") צירף רבי יעקב יוסף "קונטרס אחרון", ובו ריכז שמועות. לרוב, שמועות אלו מפורטות יותר.

שיטתו של הבעל שם טוב, כפי שנפרשת בשמועותיו של רבי יעקב יוסף, עומדת על כך ש"כבודו יתברך מלא כל הארץ וכל אשר בה, לית אתר פנוי מיניה... רק שהוא בהסתרה". את ההסתרה הזו יש לפוגג בדרכים שונות - ידיעה, דבקות, ייחוד, העלאה, המתקה, קישור, ועוד - אותן הוא מפרט והולך.

בחלקיו האחרים של ספר זה לוקטו מאות שמועות נוספות מהבעל שם טוב הפזורות בכתבי רבי אפרים מסדיליקוב, רבי דב בער ממעזריטש, רבי יהודה אריה לייב מפולנאה, רבי משה שהם מדולינא, רבי מאיר מרגליות מאוסטרהא ורבי מנחם נחום מצ'רנוביל.

תלמידים קרובים נוספים היו לבעל שם טוב, ביניהם רבי נחמן מהורודנקה, רבי זאב וולף קיציס, רבי חיים מקרסנה, רבי מאיר מפרמישילן, רפי פנחס מקוריץ, רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב, רבי שמואל מקאמינקא, רבי יצחק מדרוהוביץ', רבי דוד פורקס, ועוד רבים אחרים. אך לא כולם חיברו ספרים, ומבין אלו שחיברו ספרים לא כולם ראו את אור הדפוס, ומבין אלו שראו את אור הדפוס לא כולם הביאו שמועות בשם רבם.

לא קלה הייתה המלאכה. בכתבי רבי יעקב יוסף מפולנאה באו השמועות סדורות, עם תחילה וסוף. בכתבי שאר התלמידים פעמים רבות קשה היה לדעת היכן מתחילה או מסתיימת השמועה. נוסף על כך, תורתו של רבי דב בער ממעזריטש הועתקה והתפזרה בין כתבי תלמידיו, והופיעה בכמה גרסאות ומהדורות. בחרנו ללקט את השמועות מתוך שלושה כתבים מוקדמים. את השמועות מהספר "ליקוטים יקרים" כללנו בחלקו של המגיד על פי כתבי ההסכמות לספר, על אף שבשער הספר מוזכר כי הובאו בו גם שמועות מרבי מנחם מנדל מפרמישילן ומרבי יחיאל מיכל מזלאטשוב.

בשמועות נוספות אלו בולטות האהבה, היראה והדבקות, "כי יראה ואהבה הם ממלאים כל העולמות מאין סוף עד אין תכלית ולית דבר פנוי מהם". אהבה, יראה ודבקות אלו מסוגלות להיות בתמידות או בהפסק, בגדלות או בקטנות, בטוב או חלילה ברע.

בשנת תקנ"ד ראה אור הספר "כתר שם טוב", ובו ליקוט שמועותיו של הבעל שם טוב. הספר נפוץ עד מהרה והפך לאחד מספרי היסוד של החסידות. ברם עריכת הספר לא הייתה נקייה משגיאות: שמועות שלמות נשמטו; שמועות רבות הובאו בשינוי לשון; שמועות אחרות נחתכו באמצע; הובאו שמועות שאינן משל הבעל שם טוב; הובאו שמועות שלא נודע מקורן; ועוד (ראה גם במבוא ל"כתר שם טוב" מהדורת קה"ת, עמ' 14-11). כך גם אירע בספרי הליקוטים שהופיעו מאוחר יותר, דוגמת "בעל שם טוב על התורה".

במהדורה זו נערכו השמועות משל הבעל שם טוב כסדרן וכלשונן. הובאו גם שמועות החוזרות על עצמן; לרוב, שמועות אלו מכילות שינויי לשון קלים, שנודעת להם חשיבות. לא הובאו שמועות בהן מוזכרת הפניה ללא תוכן ("כמו ששמעתי ממורי וכתבתי במקום אחר"). כך נוספו מאות שמועות שלא הובאו ב"כתר שם טוב". רשימה מפורטת של שמועות אלו מובאת בסוף הספר.

עבודתו של חיים אלי מוזסון אודות שמועותיו המקוריות של הבעל שם טוב, וכן מספר מהדורות מדויקות של ספרי חסידות שהופיעו בשנים האחרונות, עמדו לנגד עינינו וסייעו לנו מאוד. על כך תודתנו הגדולה.

לשמועות צורפו מראי מקומות למהדורות השכיחות ברשת האינטרנט:

ליקוטים יקרים - לבוב, תקנ"ב	תולדות יעקב יוסף - ירושלים, תשל"ג
אור תורה - ניו יורק, תשס"ד	בן פורת יוסף - פיוטרקוב, תרמ"ד
קול אריה - קורץ, תקנ"ח	צפנת פענח - קורץ, תקמ"ב
דברי משה - פולנאה, תקס"א	כתנת פסים - לבוב, תרכ"ו
סוד יכין ובוועז - לונדון, תשט"ו	דגל מחנה אפרים - קורץ, תק"ע
מאור עיניים - ורשה, תרמ"ט	ליקוטי אמרים - ניו יורק, תשס"ד

חלק א: רבי יעקב יוסף מפולנאה
תפוז שמועות

תולדות יעקב יוסף

א. שמעתי בשם מורי כי 'לשמה' הוא לשם התיבה והאות עצמה, לדבקה בשרשה וכו' (הקדמה יא, א ד"ה ואני).

ב. שמעתי ממורי זלה"ה, שאם ידע האדם שהקדוש ברוך הוא מסתתר שם, אין זה הסתרה, כי נתפרדו כל פועלי און. וזהו שנאמר 'ואנכי הסתר אסתיר פני מהם', רוצה לומר שיסתיר מהם שלא ידעו שהקדוש ברוך הוא שם בהסתרה זו וכו', ודברי פי חכם חן.

וכיוצא בזה שמעתי ממנו כי ראשי תיבות 'אמר אויב ארדוף' וגו', ראשי תיבות הם ה' אלפין, ששם אלופו של עולם מסתתר, בסוד שם סא"ל וכו', ודברי פי חכם חן (בראשית כב, א ד"ה דשמעתי).

ג. והנה כמו שיש כ"ב אותיות בדבור תורה ותפילה כך יש בכל עניני החומר והגשמי שבעולם גם כן כ"ב אותיות שבהם נברא העולם וכל אשר בו וכמו שנאמר בש"ס דברכות 'יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ' וכו', רק שהאותיות מלוכש בחומר עניני העולם בכמה כסויין ולבושין וקליפין ובתוך האותיות שורה רוחניות הקב"ה הרי שכבודו יתברך מלא כל הארץ וכל אשר בה לית אתר פנוי מיניה כמבואר בתיקונים רק שהוא בהסתרה... כי כל כ"ב אותיות הם לבושין זה לזה, כי א' נתלבשה תוך אות ב', כי ב' ב' אלפין, ג' הם ג' אלפין וכו', כמו ששמעתי ממורי זלה"ה וכו', וראשית הבריאה היה על ידי אות א' שהוא חכמה, וברא הכל על ידי חכמה, כמו שכתוב 'כולם בחכמה עשית', כי נתפשטו האותיות מלמעלה למטה ובזה ברא כל הנבראים על ידי כ"ב אותיות מן אל"ף עד תי"ו, וכל הנברא על ידי אות שהוא קרוב להמאציל הוא יותר עליון, עד כי הנברא מן אות ת' שהוא אות אחרון, בריה זה הוא שפל בריה מכל הנבראים, כי אם שיקרב אדם עצמו להשם יתברך, ויכלל מן אות ת' לאות ש' בסוד תשר"ק, עד שיקורב אל אות א' ששם אלופו של עולם, וזה שאמר הכתוב 'מבטן שאול שוועתי אליך' וגו' (בראשית כב, ב).

ד. וכל זה דרך כלל, אמנם בדרך פרט כתבתי במקום אחר בשם מורי ז"ל שביאר פלוגתא דבית שמאי ובית הלל 'כיצד מוקדין לפני הכלה', 'בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא' - גם בדרך כלל, שידע שכבודו יתברך מסתתר בכל מקום וכנ"ל. 'ובית הלל אומר כלה נאה וחסודה' - שידע דרך פרט איך שנפלו אור נצוצי הקדושה בתוך הקליפות, ובאו בשעת תפילה מחשבות זרות לתקנן, וצריך להבדיל ולהסיר הקליפה, ולהעלות מתוכה נצוצי הקדושה, לקשטה שתהיה כלה נאה וחסודה וכו' עיין שם. וכתבתי בזה במקום אחר איך יתקן זהו וכו', יעויין שם (בראשית כג, א).

ה. 'ויבדל אלהים בין האור ובין החושך', שצריך להבדיל ולהסיר חיצוניות הקליפה והחשך שהיא מחשבה זרה, ולהוציא מתוכה אור הקדושה שהיה גנוז בה כנ"ל. ואחר שעשה הבדלה, אז התענוג והיתרון הנמשך לאור מן החשך נעשה זה כסא לזה, כמו שכתבתי לקמן בשם מורי זלה"ה ביאור מדרש 'ויהי ערב, אלו מעשיהן של רשעים' וכו', יעויין שם. וזה שכתוב 'ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד', רוצה לומר אחר הבדלה נעשה ערב כסא לבוקר, לכך שניהן יחד, גם הערב, נקרא 'יום אחד', והבן (בראשית כג, ב).

ו. שמעתי בשם מורי זלה"ה מה שביאר בכתבי האר"י זלה"ה 'למתק דינין בשרשן', היינו על ידי שימצא בדין שורש חסד, אז נעשה הכל חסד, ונמתק הדין בשרש חסד זה שמצא בו, ודברי פי חכם חן (נח מד, א).

ז. ובזה יובן 'וכי תבאו מלחמה בארצכם', הסבה הוא 'על הצר הצורר אתכם'. רוצה לומר משנשאר הצר, שלא ידעו להופכו מן 'הצר' - צהר רצה וכנ"ל. לכך עצה היעוצה 'והרעתם בחצוצרות', שהוא תואר שמחה, היפך תואר שופר שהוא חרדה, כמו שכתוב בעקידה בזה יעויין שם, ועל ידי שקיבל בשמחה נהפך מ'צרה' - רצה כמו שכתבתי בשם מורי ז"ל (נח מד, ב).

ח. הקשה הרמב"ן איך על ידי תפילה נשתנה גזר דין מרעה לטובה, וכי יש חס ושלום שינוי רצון, וביותר המתפלל עבור חבירו וכו'. ותירץ מורי זלה"ה בשם רבו שהתפילה היא למתק דין בשרשו לקשר דין המלכות בבינה, ושם הוא

אדם אחר וכו' יעוין שם. ומורי זלה"ה ביארו יותר, כי הגזר דין הוא אותיות, ויכול השליח לעשות צירוף אחר מן אותיות אלו ממש וכו', יעוין שם (נח מה, ב).

ט. ומעתה יבואר ענין הטבת החלום בנוסח הנ"ל, שהוא להמתיק דינין בשרשן כפי ב' פירושים הנ"ל, א' כפשוטו כפירוש מורי זלה"ה בשם רבו לקשר דין המלכות בבינה וכו' עיין בפרשת לך לך. ב' כפירוש מורי זלה"ה למצוא שורש חסד בתוך הדין, אז נמתק הדין בשורש חסד זה, ונעשה באמת חסד וכו' (נח מו, ב ד"ה ומעתה).

י. דכתבתי בשם מורי זלה"ה אחר שידע האדם כי אלופו של עולם הוא בכל תנועה וכו' אז 'יתפרדו כל פועלי און' וכו', ודברי פי חכם חן (נח מז, א).

יא. שמעתי ממורי זלה"ה בתקוני התפילה צריך הכנעה והבדלה והמתקה וכו', וכתבתי מזה במקום אחר. 'וישת לו עדרים לבדו' סוד הבדלה וכו', ואחר כך ידע כי שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו, שיש בתוך הרע בחינת טוב וחסד, אז נכנע השטן ונמתק הדין בשורש החסד שמצא בתוך (נח מט, א).

יב. שמעתי ממורי זלה"ה 'וירא ה' כי סר לראות' וכו', כי השכינה כוללת כל העולמות, דומם צומח חי מדבר, וכל הנבראים שבעולם הן טובים או רעים. והיה תמוה לו למשה רבינו ע"ה שהיחוד האמיתי היא השכינה, ואיך כוללת ב' הפכים בנושא אחד, טוב ורע והם ב' הפכים והוא הייחוד. וכן שמו של משה כולל הכל טוב ורע, וזה שכתוב 'משה רבכם קוביוסטוס' וכו', ואיך נעשה היחוד על ידו וכו'. אבל באמת אתי שפיר, כי הרע הוא כסא אל הטוב, כמו 'ופרעה הקריב' וכו', או על ידי שרואה מעשה הרשעים והוא אינו בגדר שלהם, יש לו תענוג ויתרון לאור מן החשך, ונעשה זה התענוג בכל העולמות על ידי הרע, וכמעט שעל ידי זה יש לרע עליה, רק כשעולה משם 'יתפרדו כל פועלי און' וכו', ודברי פי חכם חן (לך נא, א).

יג. שמעתי ממורי זלה"ה כי נפש רוח ונשמה של אדם נתגלגל בז' ספירות, והנפש הם עבדיו ובהמותיו, ואם פגם בנפש דהיינו במעשה, גורם לו צער מעבדיו ובהמותיו. והרוח ממללא הוא הדיבור, ואם פגם בדיבור לשון הרע וכיוצא בזה, נעשה מדיבור זה אנשים שמצערם אותו ומדברים עליו, ונודע כי הדיבור נקרא 'זווג', וזה שאמרו חז"ל 'ראוה מדברת' וכו', אם כן אשתו הוא רוח גם כן, זכה נעשה לו עזר ואם לאו כנגדו. הנשמה שוכנת במוח, שמזה נעשה טיפה זרעית, והם בניו, ואם פגם במחשבה שבמוח גורם שיש לו צער מבניו. ובכל הספירות יכול להעלות נפש רוח ונשמה, מה שאין כן בספירה ז' שהוא מלכות אשר משם יונקים הקליפות נוגה, קשה לו להעלות משם נפש רוח ונשמה שלו (לך לך נא, ב ד"ה שמעתי).

יד. וכמדומה ששמעתי ממורי פירוש 'דנשקו ארעא ורקיע', לקשר ולחבר מעשה הגשמי ברוחני וכו'. על דרך ששמעתי ממנו או בשמו 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה', כי כאשר מקשר המעשה גשמי ברוחני על ידי זה נעשה יחוד קב"ה ושכינתיה וכו', ודברי פי חכם חן, ישמע חכם ויוסיף לקח, והבן (לך לך נו, ב).

טו. קבלתי ממורי שיש באדם עשר ספירות כי הוא עולם קטן, וכמו שכתב הראב"ד כי מה שיש בעולמות עליונים הוא גם כן בשנה ובנפש האדם, וסימנך והר סיני עש"ן וכו', יעוין שם. ומדרגה אחרונה שבאדם, כגון צער ועוני ויסורין וכדומה, זה נקרא מדת המלכות שהיא מדה אחרונה, כי 'רגליה יורדות מות'. ונצח והוד שבאדם הוא עמודי קיימין, שהאדם מאמין אמונת הבורא על אמיתותו. ומדת יסוד הוא כשיש לו תענוג בעבודת השם יתברך יותר מכל התענוגים, כי מבשרי אחזה שאבר המשגל הוא מבחר התענוגים, שהוא אחדות שנתחבר דבר ונוקבא, ומן הגשמי יבין תענוג הרוחני כשמדבק את עצמו באחדותו יתברך שהוא שורש כל התענוגים וכו', וישמע חכם ויוסף לקח (לך לך נז, א ד"ה ולהבין).

טז. והצדיק הוא גם כן שמחבר כל המדות, וכמו שכתבתי על פסוק 'אשר יציאם ואשר יביאם' בשם מורי (לך לך נז, א ד"ה ומדרגה).

יז. שמעתי ממורי שאם נזדמן שראה דבר עבירה או שמע על אחד, יבחין שיש בו שמץ עבירה זו, ושירגיש לתקן את עצמו (לך לך נח, ב ד"ה ואמר).

יח. והנה יש בחינה שאחר עלותו למעלה חוזר ויורד כדי להעלות המדרגות התחתונים, בסוד 'רחצתי את רגלי איככה אטנפם', וכאשר כתבתי מזה במקום אחר, וזה סוד 'רצוא ושוב', ונקרא 'קטנות' ו'גדלות' ו'קטנות שני', ובכל ירידה צריך אזהרה איך לחזור ולעלות שלא ישאר חס ושלום, וכמו ששמעתי ממורי שיש כמה שנשארו וכו' (וירא נט, ב).

יט. שמעתי בשם מורי פירוש הפסוק 'כל אשר תמצא ידך בכחך עשה כי אין בשאול דעת וחשבון' וגו'. כי ענין חנוך מט"ט שהיה מיחד קב"ה על כל תפירה וכו' הוא כך, דהמחשבה נקראת אינסוף הוי"ה, והמעשה הוא אדנ"י, וכאשר מחבר המעשה עם המחשבה בעת עשית המעשה, נקרא 'יחוד קב"ה' ושכינתיה, וזהו שנאמר 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה', רצה לומר כי המחשבה נקראת 'חכמה' כח מה, ותעשה המעשה בכחך שהיא המחשבה, לחבר שניהם, שהוא יחוד קב"ה ושכינתיה. 'כי אין בשאול' וגו', ותיבת 'אין' משמש למעלה ולמטה, רוצה לומר שאם אינך מאמין בזה ותשאל ותסתפק בזה אז 'אין בשאול דעת וחשבון' וכו', ודברי פי חכם חן (וירא נט, ב).

כ. ידוע מה שנאמר בכתבים שם של מ"ב יש בו ב' מיני יראה בסוד רצוא ושוב וכו' והוא סוד עולם התיקון נגד עולם התהו, שעל ידי קירוב גדול נתבטלו ממציאיות, מה שאין כן כשיש קירוב מרחוק כמו סוד עולם התיקון והבין זה היטב... ואפשר שזה כוונת המשנה באבות, 'והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים, והזהר בגחלתן שלא תכוה' - רוצה לומר שלא לחמם מרחוק, ולא להתקרב מאד עד גחלת האש, שלא יגרם היזק שיכווה, וכמדומה ששמעתי בשם מורי, והבן (וירא סא, ב ד"ה [ב] בפסוק).

כא. שמעתי ממורי כשיש כמה רשעים בעיר או מדינה המתנהגין בשקר, ויש ביניהם צדיק המתנהג באמת, כאשר עוסק בתורה ותפילה ומדבק את עצמו

אל האמת אז 'יתפרדו כל פועלי און' ושקר וכו', ודברי פי חכם חן (וירא סא, ב ד"ה [ג] בפסוק).

כב. על דרך שכתבתי בשם מורי, 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה' שהוא יחוד קב"ה ושכינתיה וכו'. וזהו שנאמר 'אלקים עמך בכל אשר אתה עושה', לייחד קב"ה ושכינתיה וכו' בכל עשיה שלך (וירא סב, א).

כג. אם עושה מצוה בהאמנה שלימה שעל ידי עשיות מצוה זו יזכה לדבק בו יתברך, וכמו שכתוב 'ובו תדבק', שהוא תכלית כל התורה ומצות, וכמו שכתב המפרש להרמב"ם [=פ"ב מהל' יסודי התורה], וכמו שכתב החסיד הנ"ל [=יעבץ, אבות פ"ד מ"ד] 'ובו תדבק הוא פרי כל התורה' וכו'. אם כן כשמקשר ומדבק מחשבתו בו יתברך, אם כן כל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו גרורין אחר המחשבה, וכמו ששמעתי מפורש מפי מורי במקום שחושב האדם שם הוא כולו, ודברי פי חכם חן (חיי שרה סט, ב).

כד. דעל ידי האמנה היה מקשר מלכות הנקרא 'אני' אל המחשבה הנקרא 'אין', ועל ידי זה יוכל לבטל כל גזירות רעות כאשר שמעתי זה ממורי, ודברי פי חכם חן (חיי שרה ע, א).

כה. כי עיקר מעשה הטוב של הנשמה על ידי איברי הגוף, והנה הם ג' דברים כמבואר במשנה דאבות 'על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים' וכו'. והנה בכל אחד מהשלשה צריך לעשות המעשה עם המחשבה, וכמו שזכרנו בשם מורי ביאר הפסוק 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה', שהוא יחוד קב"ה ושכינתיה וכו' יעוין שם. והמעשה נקרא 'גוף', והכוונה והמחשבה נקרא 'נשמה'.

והנה העבודה שהיא תפילה, מרגלא בפומא דאינשי 'תפילה בלא כוונה כגוף בלא נשמה'. ותורה, מלבד הפשוטו קבלתי ממורי כשלומד ואינו מבין הוא במלכות, וכשירוד לעומקו להבין הפשט, מייחד מלכות עם בינה, ודברי פי חכם חן. וכן בגמילות חסדים צריך כוונה ומחשבה מלבד הפשוטו, לגמול חסד עם השכינה (תולדות עה, ב ד"ה [ו] עוד).

כז. 'זיחפר באר אחרת' ונקרא 'שטנה', שמעורר השטן על ידי הבכיה שמעוררין המוכיחים, כמו ששמעתי ממורי ז"ל (תולדות עז, ב).

כז. שמעתי ממורי, כשבא נשמה מאצילות אל עולם עשיה, ורואה איך שם נתגבר הקליפה, ואיך נקל כבוד המלך רב ושליט בעיניהם, אז הוא מעורר את עצמו ליתן יותר שבח לכבוד המלך מלכו של עולם שאין הוא כאחד מהם וכו', ודברי פי חכם חן (ויצא פא, א).

כח. ...שתחילה סברו שאין נקרא עבודת השם יתברך אלא כשעוסק האדם בתורה ותפילה ובצום ובכי וכיוצא בזה, ולכן כשראו בני אדם שאין עוסקין בזה חרה אפם ואמרו 'מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה', והביאו חרון אף בעולם. עד שיצא בת קול וחזרו למערה, והרגישו שאין זה כי אם להורות להם דרך ישר יותר, דרך הרחמים, שנקרא עבודת השם יתברך בכל פרטי מעשה האדם, שיתן לב ששם גם כן השם יתברך, וכאשר נודע לבעלי בינה לעשות יחוד גם בספורי דברים שעם חברו, כמו ששמעתי ממורי 'קול באשה ערוה' וכו', ולהסיר העצבות יפקח באיזה עסק, והוא גם כן יחוד. גם כשרואה דבר מכוער באדם, או שיבטל אותו מתורה ותפילה, יבין שהוא מהשם יתברך לתועלתו, כאשר כתבתי בקונטרס האחרון יעוין שם, אם כן 'בכל דרכיך דעהו' אתי שפיר, וכאשר כתבתי 'שויתי ה' לנגדי' גם שהוא לנגדיות, מכל מקום 'מימיני בל אמוט', ואז שמח לבי לעורר רחמים ושמחה בעולם, וזהו שנאמר אף בשירי ישכן לבטח, יעוין שם. נוסף לזה, על דרך הני תרי בדחי ששמעתי ממורי, שהיו מייחדין ומעלין העולמות בכל עניני עולם הזה יעוין שם (ויצא פב, ב ד"ה והענין).

כט. וזהו שנאמר 'ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה'. רוצה לומר, במקום זה של גדודי חיות רעות ולסטים יש שם שמו יתברך, וממילא גם בכל מחשבות זרות ורעות שהם גדודי חיה ולסטים וקליפות יש שם גם כן ניצוצי קדושה של השכינה שירדה שם על ידי השבירה. 'ויירא ויאמר מה נורא', רצה לומר שנפלה עליו יראה ורעדה, שצער את עצמו בצער השכינה וירידתה בין הקליפות כל כך, ועל ידי זה נעשה יחוד יראה עם נורא ונתפרדו

הקליפות, כמו ששמעתי ממורי בענין כזה יעוין שם, וזהו שנאמר 'וזה שער השמים', יסוד מלכות תפארת, והבן, השם יתברך יכפר (ויצא פג, ב).

ל. ובזה יובן, כי כוונת המשנה [=קידושין פ"ד, 'מתייחד אדם עם אמו ועם בתו בקרוב בשר'] ללמד אדם דעת בעסק התורה ותפילה, שיתייחד אדם עם אמו בינה עולם המחשבה, בעודו מדבר שהיא במלכות הנקראת בתו. ושיהיה בקירוב בשר, בהתפשט מחשבות זרות שהוא קליפה ולבוש, ובעודו מדבר בתורה ותפילה שהיא בתו, יהיה מחשבתו דביקה בו יתברך בדביקה וחשיקה באור פני מלך חיים, אור האינסוף שבתוך האותיות. והבן שהוא כלל גדול בתורה ותפילה לפי מה שקבלתי ממורי, גם מסוגל זה כשיעשה כנ"ל לבטל הדינין, וכאשר שמעתי ממנו, ודברי פי חכם חן (ויצא פו, ב ד"ה [ט] ובדרך).

לא. ולי נראה שהוא דבר פנימי ועמוק בתורה ועבודת השם יתברך, אשר רימז לו אליהו הנביא כלל גדול בתורה ועבודת השם יתברך, והוא דאיתא בש"ס דתענית פרק קמא, 'אמר רבי אמי מאי דכתיב אם ישון הנחש בלא לחש' וגו', 'אם השמים נעצרין' וכו', 'מה תקנתיה ילך אצל חסיד שבדור ויתפלל' וכו' 'ואם לחש ונענה והגיס דעתו מביא אף לעולם שנאמר מקנה אף על עולה' וכו'. והקשה מורי אם הוא חטא והגיס דעתו העולם מה חטאו להביא אף על העולם. וביאר, כי מהראוי שמי שאמר לשמן וידליק הוא יאמר לחומץ וידליק כרבי חנינא בן דוסא, ואם היו כל בני עולם נוהגין בחסידות לא היה פלא על אחד שאמר לחומץ וידליק וכך היה, כי כולם עושין כך, מה שאין כן מחמת שבני עולם הולכין בשרירות לבם הרע, ואינו עולה להם זה, כי אם ליחיד בדורו, שאם נענה בתפילה הוא דבר נפלא בעיניהם, לכך מגיס זה דעתו, אם כן הוא בסיבת דורו ובני עולם, לכך מביא אף בעולם, ודברי פי חכם חן (ויצא פז, א ד"ה ולי).

לב. קבלתי ממורי שעיקר עסק תורה ותפילה הוא שידבק את עצמו אל פנימיות רוחניות אור אין סוף שבתוך אותיות התורה והתפילה, שהוא הנקרא 'לימוד לשמה', שבזה אמר רבי מאיר 'כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ומגלין לו רזי תורה' וכו'. רצה לומר, שידע עתידות וכל מאורעותיו מתוך

התורה, וידע איך יתנהג בתורה ועבודת השם יתברך, מלבד שרואה עולמות של מעלה וכהנה שמעתי מפי מורי, ודברי פי חכם חן (ויצא פט, א).

לג. שמעתי ממורי כי א' הוא סוד אלופו של עולם טמיר וגניז בגויה, ואות ב' הוא ב' אלפין, וכן ג' ג' אלפין, עד אות ת' ד' מאות אלפין. אם כן שורש אותיות התורה שקרוב יותר אל החיות הרוחני אור אין סוף, הוא אות א', ואחר כך יורד והולך ומתלבש זה בזה, ונתרחק מן החיות, עד אות ת' שהוא מלכות שבמלכות, ששם מתלבש בתוך מחשבות רעות וזרות. וצדיקאי שלוחי דמטרוניתא אינון לקשר את עצמו אל האותיות ולהעלותן במחשבה עד מחשבה עליונה, ואז מעלה מתהום עד רום רקיעא את נצוצי השכינה שהיה בלבושים הנ"ל, שנקרא זה 'לימוד לשמה', לכך זוכה לדברים הרבה, שיש כמה מדרגות בכל אות והוא מזכה להעלותן, וזוכה עמהם, ודברי פי חכם חן (ויצא פט, ב ד"ה ויפגע).

לד. שמעתי ממורי ביאר פסוק 'הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את והרגו אותי' וגו', והעולה משם, כי קודם פורעניות באו מחשבות זרות וכו', ודברי פי חכם חן (וישלח צד, א ד"ה ונ"ל).

לה. הגם שאמרו 'הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם', היינו כמו שביאר מורי זלה"ה שעשו כרשב"י לעשות כמוהו ולא מהלב וכו' ודברי פי חכם חן (וישלח צו, ב).

לו. שמעתי ממורי ביאר ש"ס 'לא גלו ישראל עד שכפרו בה' ובדוד' וכו'. וביאר ש"ס 'אין בין עולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד' וכו'. דאמרו בש"ס 'מי שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין קיבל עולמו' וכו', 'היכי דמי יסורין. המושיט ידו לארנקי' וכו'. והקשה, הא אין יסורין בלא עון, וכי סלקא דעתך שזה נחשב לכפרת עון.

וביאר, כי 'צדיק באמונתו יחיה', כי המאמין בהשגחה פרטית של השם יתברך, ויודע בו כי כל מאורעות של האדם הוא ממנו יתברך, הן דבר קטן או גדול, הכל הוא בדין אדנ"י דינא דמלכות שמיא, והוא לסיבת חטאו, ומיד נתחרט ומלא

חרדה ופחד ה', מיד מוחלין לו, מאחר שהוא מאמין וחוזר בו ומדבק מחשבתו בו יתברך. לכך גם המושיט ידו וכו', אחר שהוא מאמין שזה לסיבת חטאו ומתחרט נחשב לכפרת עון. ובחינה זו נקראת 'דוד', כי אין סוף שנקרא 'אין' הוא בחינת ד', ומזה נמשך שהיא ו', אל ד' שני שהוא תכלית השפלות, הכל בהשגחה פרטיות ממנו יתברך וכו'. וכשאינו מאמין זה שהכל בהשגחה פרטיות ממנו יתברך, רק אומר 'כחי ועוצם ידי עשה לי' זה נקרא כופר בהשם יתברך ובבחינת דוד הנ"ל, כי כופר בדין מלכות אדנ"י, רק מלכות הוא מכוסה ומשועבד אל הקליפה המכסה ומסתיר עיני השגחתו יתברך מבני אדם. ולעתיד בימות המשיח אשר את רוח הטומאה יעביר מן הארץ, אז יתגלה השגחתו יתברך בפרטי פרטות וכו'. ובזה יובן, 'לא גלו ישראל עד שכפרו בהקדוש ברוך הוא ובמלכות בית דוד' וכו'. וזהו שבין עולם הזה לימות המשיח שיעבוד מלכיות בלבד, והבן, ודברי פי חכם חן (וישלח צה, א ד"ה ונ"ל).

לז. ביאור ש"ס, 'לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות שלא לשמה שמתוך' וכו'. והקשו התוספות וכו'. דשמעתי ממורי, 'חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך', שיהיה התחלת תורה ותפילה ומצוה עם היצר הרע שלא לשמה, ובזה לא יקטרג עליו היצר הרע, ויוכל לגמור לשמה, וזה שכתוב 'חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך', ודברי פי חכם חן, יעוין שם (וישלח צה, ב ד"ה אמנם).

לח. שמעתי ממורי 'קרבה אל נפשי גאלה', שהוא גלות הנשמה מיצר הרע וכו', ודברי פי חכם חן (וישלח צט, ב ד"ה וז"ש).

לט. 'קטונתי מכל החסדים ומכל האמת' וגו'. ופירשו רז"ל 'שמא נתלכלכתי בחטא לכך אני ירא' וכו'. והוא, דכתבתי דשמעתי ממורי בשם הרמב"ן, כי בימי הקטנות מצוי החטא והעונש וכו', יעוין שם. וזהו שנאמר 'קטנתי' וגו', כי בימי הקטנות שהם ימי הדין, היפך ימי הגדלות שהם חסדים ורחמים, וזהו שנאמר 'קטנתי מכל החסדים', שהוא אז בימי הקטנות, לכך אני ירא מהחטא הגורם עונש לימסר ביד עשו, והוצרך להתפלל שינצל מהחטא על כל פנים (וישלח צט, א ד"ה אמנם).

מ. שמעתי ממורי כי ענין גלות מצרים היה שחסר מהם הדעת שידעו להכריע שיש בורא אחד המחדש בטובו תמיד מעשה בראשית וכו', עד שבא משה בחינת הדעת, ועל ידי הנסים שעשה נתפרסם בעולם שיש בורא אחד המחדש תמיד. אמנם בחינת דעת זה שנתגלה ביציאת מצרים, היה דעת דנוקבא, אך דעת דדכורא יתגלה לעתיד בימות המשיח, והיינו שיהיו עיניך רואות מוריק, שיראו אותיות התורה והתפילה שלומדים ומתפללים לנגד עיניהם שהם עולמות מצוחצחות וכו' (וישלה ק, ב).

מא. שמעתי ממורי כי אדם השלם אם יזדמן לו איזה ביטול תורה ותפילה, יש לו להבין שגם זה הוא ידו יתברך, שדוחה אותו כדי שיתקרב יותר, בסוד 'שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני' וכו' ודברי פי חכם חן (וישב קא, א).

מב. רמז מוסר על דרך הלצה, כי יש י"ב סוגים באומה ישראלית, ורמוזין בשמותן, ארבע ראשונות שמעתי בשם מורי, ראובן, ראובן, רוצה לומר ראו מעשי, שהוא עושה מעשיו הטובים להתפאר שיראו אנשים מעשיו. ב' שמעון, שיצא שמעו הטוב, וזהו אנשי שם, שעושה צדקה וכיוצא כדי לעשות לו שם. ג' לוי, שהוא מתחבר עם אנשים כדי שיהיה נקרא וכו', יהודא, להודות אותו. עד כאן שמעתי (וישב קב, ב ד"ה [ב] בפסוק).

מג. שמעתי בשם מורי מוסר פרטי הכולל הכל, אם ירצה אדם לגנות שום בריה או אדם, יגנה את עצמו, ואם ירצה לשבח שום אדם, ישבח יותר לה' יתברך וכו', ודברי פי חכם חן (וישב קד, א ד"ה ועפ"ז).

מד. בשם מורי ביאור פסוק 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה', כי כשעושה מעשי גשמי ומקשרו עם המחשבה למעלה בדעת העליון, נעשה יחוד קב"ה ושכינתיה וכו', עיין שם... וכמו ששמעתי ממורי, שעל ידי זה יוכל לבטל כל גזירות רעות כשמקשר המלכות הנקרא 'אני' עם המחשבה הנקרא 'אין', והבן (וישב קה, א ד"ה ובזה).

מה. שמעתי ממורי פירוש הפסוק 'אשר בידו מחקרי ארץ' וגו', שהקשה למה בימים קדמונים היו החוקרים מאמיני הקדמות, מה שאין כן עתה מאמינים שהוא יתברך אחד יחיד ומיוחד. והשיב שהיה מצד עכירות חומר הארץ, שאז היה יותר רב ועצום, מה שאין כן עתה וכו', ולשון ידו הוא סוף המדרגה, וזה שכתוב 'אשר בידו מחקרי ארץ' וכו', ודברי פי חכם חן, כי קצרתי (וישב קט, ב ד"ה [נ] בפסוק).

מו. שמעתי ממורי פירוש הפסוק 'אמר אויב ארדוף אשיג אחלק' וגו', יש בו ה' אלפין, כי אלופו של עולם גניז בו כדי לקרבו אליו יתברך, כמו 'ופרעה הקריב' וכו', ודברי פי חכם חן (וישב קט, ב ד"ה [ו] בפסוק).

מז. שמעתי בשם מורי פירוש הש"ס, 'הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם', רבי ישמעאל סבירא ליה ואספת דגנך, הנהג דרך ארץ. רשב"י סבירא ליה, אדם חורש וקוצר, תורה מה תהא עליה, אלא כשישראל עושין רצונו של מקום מלאכתו נעשית על ידי אחרים. ומשיג אחרי זה, 'הרבה עשו כרשב"י' וכו'. והענין, כי יש ב' סוגי אנשים, א' הנוהג על פי הטבע, וחורש בשעת חרישה וקוצר בשעת וכו'. ב' הנוהג למעלה מהטבע, לבטוח בה' שיזמן לו במעט עסקיו די פרנסתו, ושיפנה לעסוק כל ימיו בעבודת השם יתברך, אז מלאכתו נעשית על ידי אחרים, והיינו 'צדיק באמונתו יחיה' שדרש בש"ס דמכות 'בא חבוקק והעמידן על אחת' וכו'. מה שאין כן מי שאינו במדרגות בטחון, ורוצה לעשות כמו רשב"י, והניח מדרגותיו על פי הטבע, ומדרגה עליונה לא השיג, ונשאר קרח מכאן ומכאן. וזה שכתוב 'הרבה עשו כרשב"י', גם שאינו בגדר זה, לכן לא עלתה לו, ודברי פי חכם חן (מקץ קיא, ב ד"ה ובזה).

מח. שמעתי ממורי פירוש הפסוק 'תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו', על פי משל, שהכריז המלך ביום שמחתו כל מי שיבקש דבר מן המלך ימלאו מבוקשו, ויש מי שביקש שררה וכבוד, ויש שביקש עושר, ונתנו לכל אחד מבוקשו. והיה אחד חכם שאמר ששאלתו ומבוקשו שידבר המלך בעצמו עמו ג' פעמים ביום, והוטב מאוד בעיני המלך, מאחר שדיבורו חביב עליו מן עושר וכבוד, לכן ימולא בקשתו שיתנו לו רשות ליכנס בהיכלו לדבר עמו, ושם

יפתחו לו האוצרות שיקח מן עושר וכבוד גם כן. וזהו שכתוב 'תפילה לעני' וגו', 'לפני ה' ישפוך שיחו', שזה מבוקשו וכו', ודברי פי חכם חן (ויגש קיז, א ד"ה אמנם).

מט. מלחמה עם המחשבות זרות, איך לשבר הקליפות ולהעלות הפנימי אל הקדושה, כאשר שמעתי בזה ממורי ולא ניתן ליכתוב, הגם שכתבתי מזה במקום אחר בזה בקיצור נמרץ (ויגש קיז, ב ד"ה ובזה).

נ. שמעתי בשם מורי, תואר 'ראובן' רוצה לומר, שיראו שאני בן. וכן 'שמעון', שיצא לו שם. וכן 'לוי', שמתחבר עם חסידים כדי שיהיה תואר 'יהודא', שידוד וישבחו אותו וכו'. והוא היפך תואר יוסף, שאוסף כל חרפת בני אדם ותולה סרחונם בעצמו עבור שפלות שיש בו (ויגש קכ, א ד"ה והנה).

נא. ענין הני תרי בדחי שהם בני עולם הבא, שהשיכו למורי על פי שאלה, שהיו מעלין כל המדרגות התחתונות וכו', יעוין שם (ויגש קכג, א).

נב. שמעתי ממורי פירוש הפסוק 'ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני' וגו', דאיתא בברכות 'לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל' וכו', ובמסכת עבודה זרה איכא דסבירא ליה איפכא וכו'. וביאר, דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, דכתב הרמב"ן כי 'כח הפועל במפעל', ובריאית העולם כולו 'כהדין קמצא דלבושיה מניה וביה', ובכל מיני צער שם יש ניצוץ הקדוש ממנו יתברך, אלא שהוא בתוך כמה לבושים, וזהו ענין ז' הנערות הראויות לתת לה מבית המלך. וכאשר יתן לב להבין שגם כאן הוא יתברך אתו עמו, אז הוסר ונתגלה הלבוש, ונתבטל הצער וכו'. וזה שאמר יסדר שבחו, שזהו שבחו שמלא כל הארץ כבודו, ובכל צרתם לו צער, אז לא צער ויתפלל, כי ממילא יתבטל הצרה אחר שידוע לסדר שבחו בענין הנ"ל, בסוד 'תכין לבם תקשיב אזניך' ששמעתי ממורי גם כן, עיין במקום אחר מזה. ומר סבירא ליה יתפלל תחלה, והוא על ידי שמאמין שהשם יתברך שם הוא גם כן, ואז יוכל לסדר שבחו. ודברי פי חכם חן (ויחי קכד, א).

נג. בארתי מה ששמעתי ממורי ש"ס דמכות, 'בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה' יעוין שם. וההיפך מזה, 'הרבה עשו כרבי שמעון בר יוחאי ולא עלתה בידם', וכמבואר לעיל (ויחי קכו, א).

נד. כי בתפילה יש דורון ומלחמה, שהוא להלחם נגד מחשבות זרות עד שיקשר כל א' בשרשו, כאשר קבלתי ממורי בכל ג' קוין וכו', ואז מקבל בדורון זה של המחשבה שהיא זרה ונתקרבה בשרש הקדושה אל אבינו שבשמים וכו' יעוין שם. וכל זה נקרא 'בחכמה' שהיא המחשבה (ויחי קכט, א).

נה. והענין, כי להעלות המחשבות זרות הוא דרך ג' קוין, וצריך לתת לב על כל מחשבה זרה מאיזה קו היא, להעלותה בשרשה, וג' קוין אלו נקרא 'אבות' כנודע. והנה כי הקליפה נקרא 'קללה', שהיא המחשבה זרה, והיא הגלות השכינה בתוך עמקי הקליפות, וזה שכתוב 'קרבה אל נפשי גאלה', רוצה לומר להעלות חלקי הנפש שהיא נצוצי השכינה מתוך הקליפה אל הקדושה נקרא 'גאולה', וכאשר שמעתי ממורי שצריך להתפלל על גלות נפשו רוחו ונשמתו שאצל יצר הרע וכו', ודברי פי חכם חן (ויחי קכט, ב ד"ה והוא).

נו. כי האדם נקרא 'עולה ויורד', שאי אפשר לעמוד במדרגה אחת תמיד, רק שיש ב' סוגים בענין זה, כי יש דעייל ונפיק, וכמו שכתוב 'ויעל אברם ממצרים', שירד ועלה עם כל מדרגות תחתונות. מה שאין כן סוג ב' היורד ואינו יכול לעלות רחמנא ליצלן, וכמו ששמעתי ממורי משל על ב' אנשים שהלכו במקום סכנה, א' היה שכור ושוטה, ואחד היה פקח, שזה היה מרגיש בגזילת הגזלנים והיה מזהיר לאחרים שיזהרו בדרך זה וכו', ודברי פי חכם חן (שמות קכג, א ד"ה ובזה).

נז. לולי דמסתפינא להעלות בכתב מה ששמעתי ממורי דברים נוראים בענין מיתוק דינין ש"ך ופ"ר, והמתקת הרהורים על ידי שם שד"י וחלופו כה"ת, וגם שם הוי"ה בחילוף, ורשמתי ראשי פרקים בנייר בפני עצמו, ובזה יבואר פסוק זה גם כן, והבן, וה' יתברך יכפר (שמות קלד, א ד"ה ובזה).

נח. וכן יש יחודים בכל דבורים וספורי גשמיים גם כן, וכמו ששמעתי בשם מורי שהוא מייחד את עצמו עם אחותה דמטרוניטא בספורים גשמיים, והטעם ביאר וכו' (שמות קלד, א ד"ה והענין).

נט. כמו ששמעתי ממורי בסוד 'אחור וקדם צרתני', כשהוא בסוד אחור, אחר כך כשחוזר ועולה למדרגה הנקרא 'קדם', מעלה גם אותן המדרגות הנקרא 'אחור', וזהו אחור וקדם צרתני, ודברי פי חכם חן (שמות קלד, ב ד"ה ואפשר).

ס. שמעתי ממורי פירוש אל שדי שאמר לעולמו די, כי העולמות היו יורדין ומתפשטין עד עמקי הקליפות, ופן חס ושלום שלא יהיה אז מחמת עמקי הקליפות הרע גובר, עד שאמר די וכו', אם כן יש למתק ולהעלות כל ענינים לשרשן על ידי שם זה, והבן (שמות קלה, א ד"ה ובזה).

סא. שמעתי ממורי בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר 'וצדיק באמונתו יחיה', כי מתחלה היה תענית יום אחד מספיק לכמה דברים נוראים (שמות קלה, א ד"ה ובזה).

סב. שמעתי ממורי כמו שתפיסת הגוף הוא בגשמי שאוחז בגופו, כך תפיסת הנשמה הוא על ידי קריאת שמו, גם בישן ניער משנתו בקראו שמו. וכמו שהוא בפרט אדם אחד גוף ונשמה, כך בכללות יש גוף ונשמה, המוני עם הנקרא 'יעקב' נקרא 'גוף', ושלומי אמוני ישראל הנקרא תואר 'ישראל' הם הנשמה. ובזה נקרא איש וביתו, להשפיע זה לזה כמו זכר לנקבה (שמות קלט, א ד"ה ונחזור).

סג. שמעתי ממורי כי צדיקאי אינן שלוחי דמטרוניטא, ומה שחסר להם ידעון שהחסרון זה הוא בשכינה, ויתפללו שימולא החסרון שם, ולא שיכוין להנאת עצמו. והוא כלל גדול, שהוא חסיד המתחסד עם קונו ולא עם עצמו (וארא קמב, ב ד"ה ונ"ל).

סד. וזהו צחות לשונו 'בין צפון לדרום', שיתחיל מצפון שהיא דחילו, ואחר כך לדרום שהוא רחילו, והסוד 'אשה מזרעת תחלה', דחילו של האשה מצד צפון, הוין ליה בנים זכרים, וכמו ששמעתי בשם מורי מה שנאמר לו משמים טעם איחור ביאת משיח, שאין מאריכין באהבה רבה, סוד נשיקין שקודם הזווג, כדי לעורר תאוותה, שתזריע תחלה ותלד זכר שהוא רחמים, ודברי פי חכם חן (וארא קמג, א ד"ה ובזה).

סה. ובזה יובן 'וארא אל אברהם יצחק ויעקב באל שדי' שהוא סוד ו' קצוות. ואכתי 'שמי ה' לא נודעתי', שיתן הדעת בכל דרכיך דעה"ו שהוא דבר נפלא, כמו ששמעתי ממורי דברים פרטיים בזה איך יתן הדעת בכל דבר גשמי גם כן להעלותו ולקשרו, ולחבר האהל להיות אחד אמן נצח סלה ועד, ודי בזה. וכדי להבינך זה, אזכור אפס קצה ששמעתי ממורי, בלומד דבר עמוק ואין מבין הוא מלכות, וכשנתן דעת להבין וירד לעומקו אז קישר וחיבר מלכות בכינה, ודברי פי חכם חן (וארא קמד, א ד"ה ובזה).

סו. שמעתי ממורי פסוק תהלים (סימן לז) 'ראיתי רשע עריץ' וגו' 'ויעבור והנה איננו ואבקשהו ולא נמצא' וגו'. ואמר, למה יבקשהו לרשע שכבר איננו. וביאר כי אחריו יקום רשע יותר גרוע ממנו, לכך יבקשהו לראשון, ודברי פי חכם חן (בא קמו, א ד"ה [ב] עוד).

סז. שמעתי בשם מורי ענין מכות דם לפרעה, ולישראל היה מים. כי בחינות פרעה הוא העורף, מדרגת השכחה, ואצלו היה מכת דם, מה שאין כן להצדיק היה מים, ודברי פי חכם חן (בא קמו, ב ד"ה [ג] בפסוק).

סח. שמעתי ממורי דאמרי אינשי עם אמת הולך בכל העולם, רוצה לומר שנדחה ממקום למקום וכו' (בא קנא, ב ד"ה ועפ"ז).

סט. שמעתי בשם מורי פירוש הפסוק 'ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו' וגו', 'אין נבון וחכם כמוך'. ופירש רש"י הנמצא, אם נלך ונבקשנו הנמצא כמוהו. ומה בעי רש"י בזה. ופירש הוא, כי להבין מעלת

ומדרגת צדיק או חכם צריך הוא עצמו להיות במדרגה זו להיות מבין מעלת מדרגת חכם ונבון. ומאחר שאף אם נלך ונבקשנו לאותו איש חכם ונבון שיעמוד על מדרגתך שאתה חכם ונבון לא נמצא, כי אין נבון וחכם כמון, אם כן אין מי שיעמוד על מדרגת חכמתך וכו', ודברי פי חכם חן (בא קס, א ד"ה פן).

ע. והנה קבלתי ממורי כשהרע הוא גורם טוב, נעשה כסא אל הטוב, והכל טוב גמור כמעט ביטול הקליפות מעין העתיד, הגם שיש בזה דברים עמוקים לענין מחשבות זרות וכו', ודי בזה (בא קסא, א ד"ה והקשה).

עא. שמעתי בשם מורי טעם לענג החומר בשבת הוא מצוה, שעל ידי זה יוכל הצורה לשמוח יותר בדבקות השם יתברך. והוא על פי משל לבן מלך שבא לו כתב מאביו בהיותו בשביה וכו', ודברי פי חכם חן (בא קסב, א ד"ה איברא).

עב. שמעתי ממורי פירוש הפסוק 'אל נקמות ה' אל נקמות הופיע', על פי משל לאיש כפר אחד שמרד במלך, שהכה ורגם איקונין של מלך או כיוצא בזה, ומיד עשה המלך אותו לראש והעלהו ממדרגה למדרגה, עד שנעשה משנה למלך, וכל מה שהטיב המלך עמו יותר והביאו ליותר מדרגה, וראה יותר כבוד המלך ומשרתיו והנהגותיו, היה יותר צער לזה שהיה בן כפר, בזכרו שמרד נגד המלך הגדול הרחמן הזה, ומה שהיה ראוי לעונש הוא מטיב עמו יותר. והמלך עשה בכוונה מכוונת, שאם היה ממיתו היה צער לפי שעה ותו לא, מה שאין כן בדרך הנ"ל מצטער כל ימיו ומוסיף תמיד, כשעלה ליותר גדולה מוסיף יותר צער על צערו, איך מלאו לבו למרוד עיני כבודו. וזה שכתוב 'אל נקמות ה'', רוצה לומר שנקמות השם יתברך הוא על ידי מדת הרחמים, שלא כמלך בשר ודם, והוא כי אל נקמות הופיע, רוצה לומר שהנקמה הוא במה שהופיע לו מגדולתו, ובראותו גדולת המלך, ובזכרו שמרד נגד מלך זה, אין לך צער גדול מזה, ודברי פי חכם חן (בא קסו, ב ד"ה [יא] על).

עג. ובזה יובן, לקשר סוף בראש בסוד אני ראשון ואני אחרון, ולקשר 'אני' מלכות אל מחשבה שנקרא 'אין', ועל ידי זה נתבטל כל גזירות רעות, ששמעתי זה ממורי (בא קעג, ב ד"ה ובזה).

עד. ונחזור לענין הנ"ל, כי שמעתי ממורי מי שרוצה לפטור מהצר והמיצר, והוא נוסע אחריו, משל לאשה יולדת שהלכה למקום אחר ליפטור מחבלי הלידה, והצער הולך אחריה. ועצה היעוצה שיתפלל להשם יתברך ויפטר מהצער, וזה שכתוב 'מן המיצר קראתי י"ה ענני במרחב י"ה' ודברי פי חכם חן (בשלח קעה, א ד"ה ובזה).

עה. בפסוק 'ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא' וגו'. ושמעתי בשם מורי, כשהזכרים קודם בשם הוי"ה אז הוא חסד גובר, ומה שגובר השכחה הנקרא 'פרעה', עכשיו 'ויהי בשלח פרעה, את העם', שהם איברי האדם שהיו עד עכשיו מוכנעין תחת יד פרעה, ועתה שילח את העם שהם איבריו לחירות. 'ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים', כי יש בחינה הנקרא 'דרך', שם ס"ג ושם אה"ה קס"א גימטריא דרך, אשר משם ניזונין אפילו הרשעים, כי עד שם אינו מגיע פגם וחטא בני אדם התחתונים, ועל זה נאמר אם חטאת מה תפעול לי, ולכך תשובה מהני, כי שם לא הגיע פגם החטא. אם חטא בזנות, לא מתעורר שם רק בחינת אהבה, רק למטה עשה רשימות רעות על ידי חטאו, ובעושה תשובה עשה רשימות טובים ונתקן הכל, כי העלה המדרגות עד הבינה שהיא 'אהיה' וכו'. ואמר שיש בעמקות הזה דברים נפלאים, והמשכיל יבין. וזה שכתוב ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים, כי מן הדרך הזה, ארץ פלשתים שהם הקליפות גם כן ניזונין, ולא נחם דרך ההוא 'כי קרוב הוא', רוצה לומר כי השכחה הנקרא 'פרעה' קרוב הוא, ופן יראה בחינה זו הנקרא 'דרך' על דרך הנ"ל, ויש מקום בזה וכו', ותיכף בהעלות על דעתו זה אז קרוב לחזור אל פרעה שהיא השכחה, לכך ויסב וגו', ודברי פי חכם חן, והשם יתברך יכפר מה שנכתוב גם בקצרה.

ואגב שזכינו לזה נזכיר גם כן מה ששמעתי בשם מורי, עשר מכות לפרעה, כי השכחה הנקרא 'פרעה', מכות דם שהוא שם מ"ה חסר א', היא מכה לפרעה שהיא השכחה, מה שאין כן לישראל היה מים, שם מ"ה, מים שאין להם סוף וכו'. וכן 'צפר דעה', כי צפר לשון צפרא נהיר, ודעה הוא היפך השכחה הנקרא 'פרעה', וכך היה זה מכה לפרעה, מה שאין כן לישראל היה 'צפר דעה', והבן ודברי פי חכם חן (בשלח קעה, ב ד"ה [ו] בפסוק).

עו. דנודע שהאדם מורכב מחומר וצורה, שהיא הנשמה והגוף. והנה הנשמה תתלהב תמיד לידבק בקונה, רק סיב[ו]ב החומר מפסיק הדבקות, ומתאווה גם לחומריים משגל ואכילה, שהיא גם כן צורך גבוה, לברר ניצוצין וכיוצא בזה, כי אם לזמנים ידועים יכול לגבור הצורה על החומר לידבק בו יתברך, בסוד 'והחיות רצוא ושוב', ונקרא 'קטנות' ו'גדלות', וכמו ששמעתי ממורי בזה, סוד הצימצום שהוא מניה וביה, וסוד ג' רישין, ודברי פי חכם חן (יתרו קעה, א ד"ה [א] וישמע).

עז. ונראה לי דיצא להרמב"ם זה, מדמצינו שלא אמר רק מצות עשה א' במפורש, אנכי ה' אלהיך, והיינו לכוונה זו, דגם בקיים מצוה אחד כראוי סגיא. ובאמת יש סברה ברורה לזה על פי החקירה שכתבו הראשונים בראוי לידע סוד אחדותו יתברך [=יעבץ, אבות פ"ד מ"ב], כי בכל מקום שאני תופס ואוחז בקצה וחלק מחלק האחדות הרי אני תופס כולו, וכן שמעתי ממורי, והבן (יתרו קפב, א ד"ה ונראה).

עח. והנה כל אדם מדבק את עצמו אל הבחינה אשר אהבתו תקועה בלבו, וכמאמר החכם אם תרצה לידע מהותו של איזה איש, תראה עם מי הוא מדבק את עצמו ומתחבר לו, וכמאמר רז"ל 'הדבק לשחור וישתחוו לך' וכו'. ולכן יראה האדם כשנופל עליו איזה שמחה, ידבק בשמחתו יתברך ולדבק בו שהוא שורש הכל, וכאשר קבלתי ממורי שאם יראה מחשבות זרות, אם מענין הרהורי תאות המשגל ידבק בשרשו שהוא חסד, וכיוצא בזה, וכבוד ה' הסתר דבר, ודברי פי חכם חן (עקב קפה, א ד"ה והנה).

עט. שמעתי ממורי כשרוצין ליפרע העונש למי שהוא ראוי לעונש, אזי נוטלין ממנו מדרגת הבטחון. על כן ראוי להתפלל לפניו יתברך שיתחזק בבטחון בו וכו', ודברי פי חכם חן (משפטים רה, ב ד"ה ובזה).

פ. ובזה יובן, כי יש ב' סוגי אנשים הנ"ל, אחד המתנהג על פי הטבע שהוא גימטריא 'אלהים' הנקרא 'יהודא' 'מלכות', ב' המתנהג למעלה מהטבע בחינת 'צדיק מושל ביראת אלקים' שהוא מבטל גזירת אלקים, וזה נקרא 'יוסף'

הצדיק'. וכאשר אחד באחד יגשו ונתחברו ב' סוגי הנ"ל, נעשה הכל בחינה אחת כנודע כי זה כסא לזה, כאשר שמעתי מפי מורי הרבה מזה, כמו שמצינו ב' אנשים שאחד נעשה לבוש וכסא לחבירו, כמו זה שמתנהג על פי המדרגה שהיא למעלה מהטבע ומכל מקום כל צרכיו נעשה על פי בני אדם המתנהגים בטבע, אם כן נעשה זה כסא לזה, ובהתחברם אחד באחד יגשו נעשה הכל אחד, והבן (משפטים רט, א ד"ה ובזה).

פא. שמעתי בשם הרב המגיד מו' מנחם מענדיל... באומר דברי מוסר ותוכחה לבני עירו, יראה לקשר את עצמו תחלה בו יתברך, ואחר כך יראה לדבק ולקשר את עצמו עמהם מצד האחדות והתכללות, כי שורש אחד להם לראשי הדור עם בני דורו, וכשעושה כך אז ה' אלהיו עמו ויעל עמהם לדבק אותם בו יתברך. וזה שאמר דאוחז בידם להעלותם, ואם כן עושה פעולה מיד באמירתו תוכחה ומוסר לעם בני ישראל, ודברי פי חכם חן. וכן שמעתי זה הדרך ממורי בענין התפילה, להעלותם גם כן (משפטים ריט, ב ד"ה ונראה).

פב. ביאר מורי זלה"ה 'ושמרו בני ישראל את השבת' וגו', משל לכן מלך שהיה בין פחותי ערך וכו', ודברי פי חכם חן. הרי כי לדבקות השם יתברך צריך לבסס החומר, שלא יעכב עצבות החומר דבקות הצורה על ידי שמחה בו יתברך, כמו יונה בן אמיתי, שזכה לנבואה על ידי שמחת בית השואבה וכו' (משפטים רלא, ב ד"ה עוד).

פג. שמעתי ממורי זלה"ה בשם הרמב"ן ששאלו אחד איזה עבודה ה', והשיבו כל שיש בו תענוג ושמחה בצירוף המורא וכו', אם כן איך שייך עבודה בחומר. ומשני, 'וברך את לחמך ומימין' הכלל כל מיני מאכל ומיני משקה כמו שאמר הרמב"ן הנ"ל, ועל ידי זה יהיה 'העני עמך' בשמחה, ואז 'והסרותי מחלה מקרבך', שהיא הסרת דאגה ועצבות, שהיא שורש כל הקליפות שנקרא 'מחלה'. ואני שפיר 'ועבדתם את ה' לשון רבים, שנמשך השמחה מן שניהם החומר והצורה, זה בגשמי וזה ברוחני, והבן (משפטים רלב, ב ד"ה ובזה).

פד. שמעתי בשם מורי פירוש הש"ס דהני תרי בדחי דהוי בני עלמא דאתי, ועל פי שאלה נאמרה לו, דהענין דהני תרי בדחי היה כל עסקם להתחבר עם כל איש ואיש, וליחד קב"ה ושכינתיה בכל פרטי מעשה איש, הן בביתו של כל איש ואיש, או בעסקיו, ובכלל ובפרט, זולת מי שהיה לו צער חס ושלוה לא היה יכול לייחד יחודו להתחבר עמו, לכך היו מבדחי ליה בדברים עד ששמח ונתחבר עמו לדבק אתו עמו בו יתברך וכו', והוא כלל גדול, והבן, ודברי פי חכם חן (תצוה רלח, ב ד"ה ועוד).

פה. שמעתי בשם מורי ביאור משנה קדשי קדשים שחיטתן בצפון, וקדשים קלים שחיטתן בכל מקום. שהיצר הרע בא אל התלמיד חכם בדמות יצר הטוב לעשות מצוה, מה שאין כן להמוני עם, ודברי פי חכם חן (כי תשא רמו, ב ד"ה ונבאר).

פו. נשאלתי מהו באמצע השירת 'אז ישיר' אנו מזכירין 'אמר אויב ארדוף אשיג' וכו', ועל כל פנים בתחלה הוה ליה למימר זה. וביארתי זה, כי כתבתי במקום אחר ענין המשל ששמעתי, שהיה מלך אחד על כמה וכמה מדינות קרובים ורחוקים, ולמקצת הימים רצה לעמוד על ענין בני המדינה אם הם עובדים אותו באמת, ושלח א' מעבדיו, ו'כסות ולשון שינה', כאלו הוא מלך הרוצה להלחם עם מלך זה, ויש שעמדו להלחם נגדו. ויש מהם שאמרו מה לנו להלחם, אי מר מלכא אנא עבדא וכו'. עד שבא זה למדינה אחת שהיו חכמים גדולים, וחקרו הענין איך אפשר שיהיה זה כפשוטו מכמה טעמים, ודאי שהוא שליח המלך לנסות לבני אדם אם ימרדו במלך, וכך יצאו לקראתו ואמרו לו כדברים, והוטב בעינינו על חכמתם, ופנה לדרכו. והנמשל מובן שזהו שזכר הזהיר ענין היצר הרע, נמשל לזונה שציוהו המלך לפתה את בנו וכו', יעוין שם. הגם שיש בזה ענין פנימי, כמו ששמעתי ממורי ענין וידוי אשמו, שהמלך בעצמו 'כסות ולשון שינה', ובא לכבוש המלכה וכו', ודי בזה למבין, והוא דבר גדול, כאשר קבלתי ממורי שבכל צער האדם בגשמי וברוחני, שאם נותן לב שגם בזה הצער הוא השם יתברך בעצמו, אלא שהוא דרך לבוש, וכאשר נודע לו זה הוסר הלבוש ונתבטל הצער וכל גזירות רעות, והאריך בזה, ודברי פי חכם חן.

וכאשר שמעתי ממנו גם כן ענין ה' אלפין אמר אויב ארדוף אשיג אחלק, שאלופו של עולם הוא כאן בהסתה, ודברי פי חכם חן. אם כן זהו עיקר השבח והשירה, שהיו סוברים בגלות מצרים שהוא אויב, ועכשיו שהרגישו שהוא עצם יתברך נעשה מן אויב אוהב, וזהו עצמות הגאולה, והוא בכל אדם ובכל זמן. והוא סוד גלות מצרים שיש בכל אדם ובכל זמן 'מן המיצר קראתי י"ה', ו'בצר הרחבת לי', שזהו הגאולה עצמו, והבן. ושפיר יש שייכות להשירה 'אמר אויב ארדוף אשיג', וק"ל.

וחזר השואל והקשה, דלפי זה משמע שיש גם עכשיו גלות מצרים, והא כתיב 'כאשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפון לראותם עוד עד עולם'. ותשובתי היה, כי מבואר בכתבי האר"י זלה"ה שאין בחינת תפילה של יום זה דומה לתפילת יום מחר, עד ביאת המשיח, וזהו כוונת המשנה ברכות 'העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים' יעוין שם. ושמעתי בשם מורי מופת על זה, מן המחשבות זרות שבאו לאדם באמצע תפילה מסוד השבירה ורפ"ח ניצוצין שצריך האדם לברר בכל יום, והם באין שיתקן אותם ולהעלותן, ואין מחשבה זרה של יום זה דומה למחשבה של מחר, והוא בחון למי שנותן לב על זה. וכאשר שמעתי ממורי איך יתקן מחשבות זרות, אם הוא הרהורי נשים יכוין להעלותן ולדבקן בשרשן שהוא חסד, בסוד 'ואיש אשר יקח אחותו' 'חסד הוא', ומחשבת עבודה זרה פגם בת"ת ישראל, ודי בזה. אם כן אתי שפיר אשר ראיתם את מצרים היום, שהם המחשבות זרות של היום, שהם המצירים לאדם, לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, והבן (ויקהל רנ, א ד"ה לבאר).

פז. ובדרך מוסר יש לומר על דרך שזכרנו במשל מלך אחד שמושל בכיפה, ושלא אחד מעבדיו שינסה המדינות כאלו הוא עבד מורד באדונו, וקצת המדינות עשו מלחמה עמו ושלטו עליו, וקצת מדינות השלימו עמו, ובמדינה אחת היו חכמים והרגישו שזהו רצון המלך עושה וכו', יעוין שם.

והנמשל מובן, שיש בני אדם שעושים מלחמה עם היצר הרע שעושה עצמו כאלו הוא עבד מורד באדונו שמפתה בני אדם שלא יעשו רצון הבורא ומלך העולם, ועומדין כנגדו עד ששלטו ביצרם על ידי גודל המלחמה וסיגופים גדולים. ויש בני אדם שהרגישו שהוא עושה רצון הבורא ושם מלוכש שמו הקדוש מן ע"ב שמות הקדושים שהוא סא"ל, שהוא ממתיק לסמאל. וזהו

שכוונת שם הקדוש כוז"ו, שבכל מקום יש כ"ו שם הוי"ה, בזו ובזו, וכמו ששמעתי זה ממורי, והבן (ויקהל רנב, א ד"ה ובדרך).

פח. וזה שכתוב 'אף על פי שאלו אוסרין ואלו מתירין, אלו ואלו דברי אלהים חיים'. והקושיא מפורסמת, איך אפשר זה. ולפי הנזכר לעיל אתי שפיר, כי יש ו' קצות, ב' הפכים, ובינה הנקרא 'אלהים חיים' מייחדם, והבן. וכמדומה ששמעתי ממורי זה (ויקהל רנב, א ד"ה וז"ש).

פט. שמעתי בשם מורי זלה"ה ביאור משנה איזהו חכם הלומד מכל אדם, על פי משל המסתכל במראה יודע חסרונו וכו', כך ברואה חסרון זולתו יודע שיש בו שמץ מנהו וכו', ודברי פי חכם חן (פקודי רנט, א ד"ה הרי).

צ. וכונת השאלה ששאלו תלמידיו מפני מה הכלב מכיר את קונו, הכוונה כי היה ראוי לאדם שילמוד מן היצר הרע שהומה תמיד לפתות את האדם לעשות רצון קונו כמבואר בזוהר משל הזונה וכו', אם כן איך שומע האדם ליצר הרע לעשות עבירה, היה [לוי] ללמוד מיצר הרע עצמו שעושה רצון קונו תמיד. וכאשר שמעתי בשם מורי זלה"ה ביאור פסוק 'כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלהיך בידך ושביט שביו', ודברי פי חכם חן. וזהו גם כן פירוש המשנה איזהו חכם הלומד מכל אדם, גם מיצר הרע וכו' (פקודי רס, ב ד"ה וז"ה).

צא. שמעתי ממורי זלה"ה 'וגם הגוי אשר יעבודו דן אנכי' - כבר נידון, כי מגלגלין זכות וכולי, והבן (פקודי רסב, ב).

צב. דהקשה מורי מה שאמרו חז"ל 'בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת' וכו'. ממה נפשך, אם אי אפשר שישמע שום אדם הכרוז הזה אם כן למה יוצא בת קול כלל, ואם אפשר שישמע, אם כן מאי טעמא לא נשמע, שאם יאמר אדם ששמע ידונו אותו כנביא השקר. וביאר, כי למעלה 'אין אומר ואין דברים', רק עולם המחשבה, אם כן מה שמגיע לאדם הרהורי התשובה הוא מן הכרוז וכו', ודברי פי חכם חן (ויקרא רסח, א ד"ה ובזה).

צב. 'לנפש לא יטמא' וגו', 'להזהיר גדולים על הקטנים', שהוא סוד מאור הקטון ומאור הגדול. והנה אם קטנים בסוד השמיעה שומעין לגדולים, נעשה יחוד אדנ"י סוד השמיעה ומקבל, עם יהו"ה סוד המשפיע וא"ו, הוי שני מאורות הגדולים כשהם בחיבור א', וזה סוד 'ונתתי שלום באר"ץ', על ידי יחוד הנ"ל הוי שלום בארץ, מה שאין כן בהיפך, כמו ששמעתי ממורי, כתבתי במקום אחר (ויקרא רעא, ב.).

צד. שמעתי ממורי שהקשה על פסוק 'ביום ההוא יבוקש עון בית ישראל ואיננו ואת חטאת יהודה ולא תמצאנה' וגו'. למה יבוקש, הלא טוב יותר שלא ימצא. ב' הקשה, בימות המשיח שיבטלו כל הצרות שיצטרכו להתפלל עליהם, אם כן התפילה שהיא אבר השכינה, וכי אפשר לבטלה חס ושלום. וביאר, כי יש ד' סוגי תפילה: א', על כבודו יתברך שנתמעט ונתחלל בין האומות, וראוי שיתפלל וכו'. ב', ראוי שיתפלל על מחילת העון, כי העבירה חמורה ממיתה, כי המיתה מכפרת וממרקת העון, מה שאין כן העון גורם כמה מיתות וכריתות. ג', תפילה על פרנסה. ד', על החיים. והנה איברי השכינה מעוטף בד' סוגים הנ"ל, שיתפלל עליהם, ויפרדו הגשמי, ויעלה נצוצי השכינה הפנימי למעלה וכו', מה שאין כן בדליכא ד' סוגים הנ"ל אינו יודע על מה להתפלל.

וזה שאמר הכתוב כי יבוקש עון בית ישראל, כדי שיתפלל עליו, ואיננו. וגם חטאת יהודא, שהוא חסרון סוגים הנ"ל, ולא תמצאנה על מה להתפלל, כי אם דרך יחודים תהיה התפילה וכו', ודברי פי חכם חן (ויקרא רעב, א ד"ה ובזה).

צה. 'והמפנה לבו לבטלה'. דשמעתי שהקשה מורי על מה שאמרו חז"ל 'בכל יום מכריז בת קול אוי לבריות מעלבון של תורה', והקשה, אם הכרוז נשמע למה לא ימצא אדם שומע, ואם אי אפשר לשמוע אם כן הכרוז למה. וביאר ז"ל כי למעלה הוא עולם המחשבות ואין אומר ואין דברים, והכרוז הוא מחשבות והרהורי לב לטוב, ולכך אין רשע שאין לו הרהורים טובים בכל יום מכח הכרוז הנ"ל, ובבוא הרהורים טובים מפנה ומעבירן מלבו ומפנה לבו לבטלה, ובוודאי מתחייב בנפשו, שניתן לו אוצר טוב והוא בורח מהמלך (צו רפא, ב ד"ה והמפנה).

צו. שמעתי בשם מורי, למלך שהיה ממנה על אוצר ד' שרים, ונטלו האוצר וברחו. א' נתיישב בדעתו וחזר מעצמו, ב' נתייעץ עם חכם א', ודיבר על לבו מה ראה על ככה וחזר, הג' הגיע למקום שדנין בני אדם על כיוצא בזה וחזר מחמת מורא, ד' לא שב כלל. והמלך לזה שחזר מעצמו נתן לו יותר גדולה, מאחר שנתיישב בטוב שכלו לחזור. מה שאין כן להשני אמר אלו לא מצא חכם שיעצו כך לא היה חוזר. והשלישי שחזר מחמת שראה שדנין לבני אדם, מינהו המלך להיות ממונה שם לראות זה הצער, ואמר מורי זה על עצמו וכו', והבן (צו רפא, ב ד"ה והמפנה).

צז. והנה גם שזכר הרב מדרש שמואל ג' דרכים בקנאה ותאוה כנ"ל, וחושץ מזה יש ז' דרכים שביארתי בז' קני מנורה, על פי ששמעתי ממורי 'שש שנים תזרע שדך' וכו', א' שאינו הולך בדרך טוב ואינו מרגיש בו, זהו בנוקבא דתהומא רבא. ב' שיודע בעצמו שאינו נוהג בדרך טובה, ומכל מקום הולך בדרך ההוא ואינו מתפלל על עצמו. ג' שיודע שאין הולך בדרך טובה ומתפלל להשם שיעזור לו, זה עושה יחוד וכו', יעוין שם (צו רפב, א ד"ה והנה).

צח. שמעתי ממורי 'כל העולם ניזון בשביל חנינא בני', שהוא פתח הצינור ושביל השפע לעולם, ודברי פי חכם חן (צו רפט, א ד"ה ובזה).

צט. והנה שמעתי ממורי, ענין הנס, הוא שנתחדש הדבר בפעם ראשון על הטבע נקרא 'הנס', ואחר כך נעשה זה טבע גם כן וכו'. וכמו ששמעתי בשם הרב הבית יוסף שטרח ויגע עד שמצא פירוש איזה מאמר, ואחר כך שמע אותו פירוש מאחרים גם כן ונצטער, והשיב לו האר"י זלה"ה שאתה פתחת הצינור (צו רפט, ב ד"ה והנה).

ק. שמעתי בשם מורי פירוש הפסוק 'תקעו בחודש שופר' וגו', 'כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב'. והקשה, דהיה לו לומר תקעו שופר בחודש. והעולה מדבריו, כי יראה שיהיה 'בחודש', רוצה לומר לחדש, שלא יהיה כמו חק קבוע, וזה שכתוב 'כי חק לישראל' וכו', ודברי פי חכם חן (צו רפט, ב ד"ה ובזה).

קא. עוד יש דרך לפרש על פי עמוד העבודה בענין התפילה, על פי מה ששמעתי ממורי ז"ל, כי יש שצריך להתחזק תחלה קודם התפילה כדי שיהיה לו מוחין להתפלל בלי מחשבה זרה על כל פנים, או בדבקות, והוא על ידי מזמורים או תורה שיתעסק תחלה, ומתוך כך הוא עומד להתפלל מתוך דברי תורה, שיש לו מוחין. ויש שאם ירבה במזמורים או תורה קודם התפילה לא יהיה לו מוחין בתפילה. וזה שכתוב 'אחד המרבה ואחד הממעיט בלבד שיכוין לשם שמים', שיהיה לו מוחין בתפילה. לכך הם שוין, וסרה קושיית הט"ז [=או"ח סי' א סק"ג, למה ישווה המרבה עם הממעט], ודברי פי חכם חן. ואז שאדם עצמו עושה תחבולות להתעורר בתפילה, נקרא 'זכר', מיון דוכרין. מה שאין כן שיש לפעמים שמעוררין אותו מלמעלה שמעצמו נתעורר בבכיה וכיוצא, זהו נקרא 'אשה', 'מיון נוקבין', ואז חס ושלום 'ותפילתו תהיה לחטאה'. והתקנה לזה, שיתחדד האדם בזכרו שלא התעורר מעצמו, רק שהוצרכו לעוררו תחלה מלמעלה, ויבכה על הבכיה הראשונה שבאה מעצמו, ואז נתהפך מיון נוקבין למיון דוכרין ונעשה זכר, ודברי פי חכם חן (תזריע שיא, ב ד"ה עוד).

קב. וממורי שמעתי ענין 'החיות רצוא ושוב', כי הנשמה אחר שחוצבה ממקום קדוש ראוי שתתלהב תמיד אל מקום חוצבה, ופן תתבטל ממצאיות, לכך סיבבה בחומר שתעשה גם כן ענינים חומריים כמו אכילה ושתייה ומשא ומתן וכיוצא, שלא תתלהב תמיד בעבודת השם יתברך, בסוד תיקון וקיום הגוף עם הנשמה, וכן הוא במדרגות הספירות קטנות וגדלות, ודברי פי חכם חן (תזריע שיב, א ד"ה ואגב).

קג. 'והחיות רצוא ושוב'. כי תענוג תמידי נעשה טבע ואינו תענוג, לכך האדם עולה ויורד בעבודת השם יתברך, כדי שיהיה תענוג שהוא עיקר עבודת ה', וכמו ששמעתי ממורי (תזריע שיב, א ד"ה עוד).

קד. שמעתי ממורי פירוש הפסוק 'נושא עון ועובר על פשע'. רוצה לומר שהוא על דרך משל, שהיה ריב בין ב' בני אדם, וכשרוצין להתפייס זה עם זה, אז מתווכחין לידע מי חטא נגד מי. מה שאין כן כשאין רוצין להתפייס, אינו נושא עונו להוכיח נגד פניו מה שחטא לו. וזה שכתוב 'נושא עון', רוצה לומר

שנושא עונו ומוכיחו על פניו, היינו כשרוצה לעבור על פשע, ודברי פי חכם חן (תזריע שיד, ב ד"ה והנה).

קה. שמעתי ממורי ענין קטנות וגדלות שיש בספירות העליונות למעלה כך הענין למטה בכל דבר, הן בבגדים וכו', וזה שלפעמים עושה מלאכת הבגד מקולקלין, להצר לאדם, והוא בסוד קטנות וכו'. והתקנה שיעשה פדיון, או שיתן בגד הישן לעניים, או שיתן לפי ערך שומת הבגד לצדקה, ודברי פי חכם חן (תזריע שטז, א ד"ה [א] מצוה).

קו. שמעתי ממורי פירוש הש"ס הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם. רוצה לומר שעשו כרשב"י לא מצד בחירתו, רק שרוצה לעשות כמו שעשו אחרים, ובזה נשאר קרח מכאן ומכאן, כי מדרגתו אבד ומדרגת אחרים לא השיג והגיע (מצורע ד"ה כלל).

קז. שמעתי ממורי כמו שיש אבות בקדושה, כך יש במרכבה טמאה וכו' (אחרי מות שכז, ב ד"ה [ב] עוד).

קה. שמעתי בשם מורי טעם הגון, כי כשחטא בשוגג בלא דעת, אז יש תקנה בעושה תשובה בכונה שנותן בו דעת להעלותו, מה שאין כן כשחטא בדעת, במה יתקנה, וזה פירוש הש"ס האומר אחטא ואשוב וכו', והבן, ודברי פי חכם חן (אחרי מות שכט, ב ד"ה ולדברינו).

קט. שמעתי ממורי בענין תפילת היום, שיהיה על דרך 'אני מעורר השחר ואין השחר מעורר אותי'. שיטרח ויגע בהדרגה עד ברוך שאמר שהוא נגד עולם העשיה שהוא למטה מקום הקליפות, ואחר כך יכוין יותר מברוך שאמר עד ישתבח שהוא יצירה, ואין שם קליפות כל כך כמו בעשיה. ומישתבח עד עמידה יכוין יותר. ובעמידה הוא החיבוק וזיווג האמיתי, יפשיט את עצמו מן הגשמיות, כמו שכתוב באורח חיים סי' צ"ח יעוין שם. ואז נעשה תחלה מיין נוקבין, ואחר כך בא מיין דוכרין, וילדת זכר.

מה שאין כן כשבא לאדם התעוררות מעצמו, אז חס ושלוש מורה על הצרה, בסוד ותפילתו תהיה לחטאה. והתקנה, כשיעלה על לבו זאת, ויתחדד בחרדה גדולה, ויתפלל יותר מעומק הלב, ועיין בפרשת תזריע מזה. וזה שכתוב 'מצא אש'ה', תחלה, ואחר כך 'מצא טו"ב', אז יפק רצון מה', והבן (אחרי מות של, א).

קי. שמעתי ממורי 'כל שרוח הבריות נוחה ממנו רוח המקום נוחה' וכו', כי הא זכרנו שהאדם נקרא 'עולם קטן' זה ראש וזה רגל, וזה שנקרא 'ראשי הדור', 'עיני העדה'. וכשעושה עצמו מרכבה להשראות שכינה ראשי הדור, וממנו מתפשט לשאר בני דורו. וזה שכתוב ש'רוח הבריות נוחה', לשון השראה ונייחה, הוא 'הימנו'. כי רוח המקום נוחה לכל העולם ממנו, ולכך מה שרוח הבריות נוחה, הימנו. וההיפך כשאין השראת שכינה, לא יתלה הסרחון בדור, רק בעצמו, וזה שכתוב 'וכל שאין רוח המקום נוחה' עליו, הוא 'הימנו', רוצה לומר שהוא עצמו גרם זה הסבה, ולא הדור וכו'. ואם אין זה לשונו ממש, מכל מקום כך משמעות דבריו, ודברי פי חכם חן (אחרי מות של, א).

קיא. שמעתי ממורי גם כן שהיא [=השכינה] נקרא 'את', כלולה מן כ"ב אתון, ויכוון לחבר עמה ז' ספירות שלה שנקראת בת שבע, הרי זא"ת. גם יכוין לחבר מדרגה תחתונה שבמלכות הוא אות ת', עם ז' מדרגות שלה, אל אות אל"ף שהוא פלא והבן (אחרי מות של, ב ד"ה וז"ש).

קיב. שמעתי ממורי בשם הרמב"ן שאמר לבנו, שידע בעצמו שאם בעסקו בתורה עוסק בה לשמה. כשיתמלא יראה ואהבה בעוסקו בתורה, ידע שתורתו עולה לרצון לפניו יתברך וכו'. והוא שכינתא תתאה נקרא 'יראה', ה' אחרונה שבשם. וה' עלאה נקרא 'אהבה', כי חכמה נקראת 'יראה' (אחרי מות של, א ד"ה וז"ש).

קיג. שמעתי ממורי טעם הלומד לשמה זוכה לדברים הרבה, ומה ענינה של לימוד לשמה. וביאר, כי כל מעשה בראשית הן דבר קטן או גדול, נברא על ידי אותיות ברל"א שערים כנודע, ועל ידי פגם עונות האדם, מוריד נשמות קדושות שהם אותיות הקודש, ממקום חיותם אל מקום הקליפות חס ושלוש,

הן בדומם, או חי בלתי מדבר, וכיוצא. ובתיקון האדם מעשיו, ולומד לשמה, היינו לשמה של האות ההוא שהורידה למטה, שעתה על ידי שלומד בדחילו ורחימו ומכוין להעלות האות שהיא נשמה ממקום הקליפות, ולהעלותה ולדבקה בשרשה. והנה מקום הקליפות עד למעלה למעלה שהיא שורש האותיות, יש כמה וכמה מדרגות לאלפים ולרבבות, ועל כן מעלה כל המדרגות ששורש בריאותן מן האות זה, עד למעלה בשרשן. אם כן שפיר אמר התנא הלומד לשמה זוכה לדברים הרבה, כי הרבה דברים נעשה מזה האות, ואת כולם מעלה לשרשו, ש'נקרא אהוב' וכו', ודברי פי חכם חן (אחרי מות שלב, א ד"ה וז"ש).

קיד. שמעתי ממורי זלה"ה ענין שחיטת יצר הרע לעתיד לבוא, שמוציא ממנו הרע שהוא אות מ', ונשאר וכו', והוא שמו יתברך וכו', ודברי פי חכם חן (קדושים שלג, ב ד"ה אמנם).

קטו. וכן שמעתי ממורי ששכר מצוה מצוה, שאין לך שכר גדול מזה ממה שיש לו תענוג ממצוה עצמו בעשותה בשמחה, שהוא גדול אף אם לא היה שכר יותר די, הגם שבאמת יש שכר עד אין תכלית על מצוה שעושים בשמחה (קדושים שלו, ב ד"ה ובזה).

קטז. אם רוצה לתקן הכלל צריך תחלה תיקון הפרט בתיקון עצמותו שיעשה מחומר שלו צורה ואז ממילא נתעורר בהם, שהם כלולים בו גם כן, התעוררת תשובה, ובנקל יוכל לתקן דורו שיעשה מחומר שלהם צורה וכאשר כתבתי בחיבורי על ש"ס דערכי 'תמה אני אם יש בדור הזה מי שיקבל תוכחה' וכו' כי כשמוכיח את הרבים ואינו כולל את עצמו בתוכחתו אין עושה בהם רושם וכן שמעתי בשם מורי בענין התפילה וכוונתה ויחודים, שצריך לקשר את עצמו בהם, וידוע שהוא עולם קטן, ובהתעוררות דלמטה יתעוררו למעלה למעלה, וישפיעו למטה עד מדרגתו של זה האדם המכוין זה, ומקבל משפעם וכו' (קדושים שלח, א).

ק"ז. דאיתא עוד שם [=זהר פנחס רמ, א] 'פתח ואמר, שמעו אלי רודפי צדק מבקשי ה', רודפי צדק, אינון דאזלין בתר מהימנותא רודפי צדק ודאי, אינון מבקשי ה', אי בעיתו למנדע מהמנותא, ולאחדא להאי צדק, לא תסתכלון בה בלחודהא כשאר בני עלמא דגרמו מיתה לגרמיהו על דא, אבל הביטו אל צור חוצבתם וכו'". וכבר שמעתי פירוש מאמר זה ממורי, הוא ענין כלל גדול בעבודת ה', וכעת נשכח ממני כולו. ונראה מכל מקום להעלות מעט קט, ואיני יודע אם הוא בכללות דבריו או לאו, והשם יתברך יצילנו משגיאות.

והוא, שכבר נזכר שכל תפילות האדם יהיה לתועלת השכינה, שהיא נקראת 'תפילה' - ששואלת ומתפללת מדודה למלאות חסרונה, וכל מה שנחסר לאדם הכל הוא בשביל החסרון שבשכינה, וצריך האדם שיתפלל למלא חסרונה שמה, ובתיקון למעלה ממילא נמשך למטה, שגם שם היא א' מאיברי השכינה, כי מלכותו בכל משלה, ואין לך מקום פנוי ממנה.

אך הלב יודע מרת נפשו שאין כל העתים שוות, שאם חס ושלוש יש לאדם איזה צער גדול, ותפילתו הוא על עצמו, ואינו משים על לבו שצער זה הוא בשכינה. ויותר היה ראוי להתפלל עליה, כי ממנה פנה ויתד שהכל בה. או שהוא מתפלל, ובתוך כך נזכר שצריך להניח את עצמו ולהתפלל על השכינה, רק שאינו יוכל להתאפק על צער עצמו. ואם יאמר שהוא מתפלל על השכינה, ובוחן לב הוא ה' היודע שאין זה אמת, אפשר שחס ושלוש נדחה מכל. ועל כן יתפלל בפשוטו לפי מה שהאדם הוא במדרגה בעת ההיא, רק שיהיה פיו ולבו שוין, כי דובר שקרים לא יכון וגו', וכן שמעתי מפורש מפי הרב המגיד מו' מנחם מענדל, ודברי פי חכם חן (קדושים שמד, ב ד"ה וההיפך).

ק"ח. קבלתי ממורי, מה שהזהירו חכמי הקבלה בכל מצוה ותורה ותפילה שיהיה בדחילו ורחימו, שהיא אהבה ויראה, מכל מקום בראש השנה היפך, שיהיה היראה יותר מן אהבה, מה שאין כן בשבת ויום טוב יהיה אהבה יותר מיראה (קדושים שמד, ב ד"ה וההיפך).

ק"ט. וכדי לעורר לבות בני אדם מהשינה, נראה לי להמשיל משל ששמעתי ממורי, שפעם אחד נזדמן מלחמה כבידה, והיה בדור ההוא גבור עריץ מאוד, והיו העם מובטחין בגבורת הגבור ולא עזרו חיל לעמוד בקשרי המלחמה גם

הם אתו עמו, והגבור היה לו כמה מיני כלי זיין, ובתוך הזמן שהסדיר כלי זיינו לפניו שיהיו מוכנים, והשונא שכנגדו התחכם בתחבולת רשע, וגנב מהגבור כלי זיינו אחד לאחד, עד שלא היה לו במה להלחם, ודברי פי חכם חן (קדושים שמה, ב ד"ה וכמ"ש).

קכ. ילך בראש להישייר בתורה ומוסר את העם. ואף אם מסתיר את עצמו בכל השנה, מכל מקום בראש השנה הזמן גורם לזה לפתוח פיו במוסר, וכן שמעתי ממורי מפורש וכו' (קדושים שמו, א ד"ה ונראה).

קכא. תלמידי חכמים ראשים מוכיחים העם בשער בת רבים, שצריך לזהר בתוכחת מוסר, שיאהב אותם ומצד אהבה מוכיחם, כמו אב האוהב בנו שחרו מוסר, וכמו שכתוב 'את אשר יאהב יוכיח', וכיוצא בזה. אבל אלו שרוצין להתגדל חס ושלוש על ידי זה וכיוצא בזה, כגון להנאת ממון וכדומה שאינו לשם שמים, ומעורר בקול, וכמו ששמעתי 'היתה לי דמעותי לחם', ושמעתי ממורי שחס ושלוש גורם על ידי זה וכו', חס ושלוש גורם מדנים בין ישראל לאביהם שבשמים, וכמו שזכרתי בביאור וידבר העם בה' ובמשה וגו' וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים, שהם ב' מיני מוכיחים, והוא על פי משל ששמעתי ממורי ששלח המלך בנו ידידו מעל פניו, וישלח את ב' עבדיו, וחזר א' והלשין הבן אל אביו וכו'. והשני אמר כדברים האלה, רק שדיבר מצד שהיה צער לו בצער המלך ובנו ששלח מעל פניו זמן רב עד שנשכח ממנו נמוסי המלכות וכל מכבדו הזילוהו, ואז נתמלא המלך רחמים וכו'. כך יש מוכיח בשער שמדבר בגנות ישראל, וחס ושלוש על ידי זה גורם נחש הקדמוני וכו', וזה שכתוב וישלח ה' בעם הנחשים השרפים, ששורפין בארס שבפיהם וכו', יעוין שם (קדושים שנא, א ד"ה והכוונה).

קכב. קבלתי ממורי כי יש עשר ספירות באדם הנקרא 'עולם קטן', כי המחשבה נקרא 'אבא', ואחר הצמצום להחליט נקרא 'אמא' וכו', עד והאמנה נקרא 'תרי ירכי קשוט', ותענוג בעבודת השם יתברך נקרא 'יסוד' 'צדיק' 'ברית המילה' וכו', ודברי פי חכם חן (קדושים שנא, א ד"ה והנה).

קכג. שמעתי ממורי פירוש הפסוק 'כל מכה אשר לא כתובה בתורה - זו מיתת תלמיד חכם'. וביאר על פי משל שהיה למלך שרים ועבדים, ופעם אחת חטאו למלך אחד מהשרים ואחד מעבדיו, וציוה להכות להשר דרך כבוד, ולעבד שלא בכבוד. לימים שמע המלך שזה השר מתגאה בזה שנלקה דרך כבוד ואמר להעבד שאני חשוב ממך, אז ציוה המלך להלקותו כמו לעבד. ובזה יובן, דנודע כי על ידי הכאתו בשפתיו במוסר ותוכחה נקרא 'מיתה' אל המדה רעה של התלמידי חכמים שמצוי בהם הגאווה, וזה שכתוב מכה אשר לא כתובה בתורה, שיהיה הכאה בלא פסוקי התורה, רק יאמר לו מפורש, דאם לא כן אלא יאמר לו דרך כבוד להלביש המוסר בפסוקי התורה והלכותיו אם כן יהיה זה סבה להתגאות יותר, לכך 'מכה אשר לא כתובה - זו מיתת תלמיד חכם', שיורד ממדרגתו שהיה לו נקרא 'מיתה'. וזה על ידי 'מכה אשר לא כתובה בתורה', ודברי פי חכם חן (קדושים שנו, ב ד"ה עוד).

קכד. דאמרו רז"ל 'בכל יום יוצא בת קול ומכריז שובו' וכו'. והקשה מורי ממה נפשך, מאחר שלא נמצא שום אדם שישמע הבת קול איך מכריז, אם כן למה לי כלל הבת קול. ועל כרחך צריך לומר שבאמת נשמע לאיזה אדם, וזה אינו, כי מי זה הוא שיאמר ששמע קול אלהים, בת קול שמכריז, דודאי לא נמצא כזה, והדרא קושיא בת קול למה לי.

וביאר, כי מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע, ומבואר בש"ס 'מאן דלא ידע לחוויה במחוג קמי מלכא' וכו'. והענין, כי נמוס המלכות למעט בדיבור, רק להבין הענין ברמז. וכן הוא למעלה, 'אין אמר ואין דברים בלי נשמע קולם', אם כן הכרוז הוא במחשבה ורמז, והם הרהורי תשובה שבאין לאדם בכל יום מצד הכרוז. והמשכיל יבין להתבודד ולשפוך שיחו לפניו יתברך לשוב עדיו, והחרש שאינו שומע להבין פונה לפקח עצבות לבו בדברים המשכרים וכו'.

ומאחר שמחשבה נחשב לדיבור לפניו יתברך, אם כן היתכן שיעמוד אדם להתפלל לפניו יתברך על הפרט או הכלל, ולבו בל עמו, רק חשב מחשבות שטות ועסקיו בעניני גשמיים, שהוא ממש דיבור. באופן שאומר ברוך אתה וחושב אז ענין משה ומתן, או הרהורי זנות וכיוצא, שאלו המחשבות שנחשוב כדיבור, סותר דבריו שמתפלל לתועלת עצמו, ונחשוב לשיכור שדבריו אינם מסודרין. וזה שאמר היכי דמי שתוי, שיוכל לדבר לפני המלך, שהוא ברמז

ומחשבה, אז הוי תפילתו תפילה, מה שאין כן שיכור תפילתו תועבה (קדושים שסט, א).

קכה. שמעתי בשם מורי 'אתה הוא אלוהינו', דתחלה אמר לנוכח, ואחר כך נסתר כו'. שאם סובר האדם שהוא דבוק בו יתברך והוא נוכח פני יתברך, אז הוא רחוק ממנו, ואם סובר שהוא רחוק אז הוא קרוב. ואם כן זהו שאמר מי שסובר את"ה, אינו אלא הוא, ומי שסובר הו"א, אז אלהינו"ו, ודברי פי חכם חן (קדושים שעד, א ד"ה עוד).

קכו. משל ששמעתי ממורי למדינה שהיה להם גבור אחד, ובטחו עליו כל בני המדינה, ולא למדו נמוסי המלחמה, כי סמכו את עצמם על גבור המלחמה שהיה ביניהם. ואחר כך בעת המלחמה שרצה הגבור להכין כלי זיינו, והשונא נתחכם וגנב ממנו כלי זיינו אחד לאחד עד שלא נשאר לו במה להלחם, וגם אנשי המדינה שסמכו עליו נלכדו עמו וכו', ודברי פי חכם חן (אמור שצג, א ד"ה עוד).

קכז. דיש ב' מיני התעוררות, נגד ב' דברים הנוגעים לעבודת השם יתברך, א' במחשבה, ב' במעשה. והנה בדברים הנוגעים במעשה, צריך התעוררות מלמטה תחלה, זה שאמרו חז"ל בעובדא דלתתא איתער לעילא, ובזה אמר 'ואני מעיר השחר', בסוד 'אילת השחר' וכמו שכתב הט"ז יעוין שם, ומדה הזאת מקנן בעשיה, ודוד היה מרכבה אל המדה הזאת הנוגע במעשה, לכך היה צריך הוא להתעורר תחלה. מה שאין כן בדברים הנוגעים במחשבה, כגון הרהורי תשובה שבאין אפילו לאדם רשע, והיינו מצד התעוררות העליון, והם מצד התפשטות הבת קול שמכריז בכל יום 'שובו בנים שובבים', וכאשר ששמעתי ממורי בזה ודברי פי חכם חן (אמור שצה, א ד"ה ונ"ל).

קכח. באמת אין עונש על המחשבה, דקיימא לן מחשבה רעה אין קב"ה מצרף למעשה, והיינו מטעם הנ"ל, כי יש לו התנצלות כי מלמעלה בא לו זה. כמו שקבלתי ממורי הרהורי זנות מתפשט מחסד, וכן הרהורי עבודה זרה מקו אמצעי, הרהורי שפיכות דמים מקו שמאל וכו', ודוק. הגם שאין רע יורד

מלמעלה, כי שם למעלה הכל טוב גם קו שמאל. מכל מקום יש לומר הידיעה שלמעלה גרמה לו ידיעת מחשבתו זה, כי ידיעה מעורר ידיעה, לכך אין עונש על מחשבה (אמור שצה, ב ד"ה העולה).

קכט. שמעתי ממורי זלה"ה ביאור משנה 'מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע' וכו'. כי גם תלמידיו של אברהם אבינו יש להם מעלה של תלמידי בלעם הרשע, רק זה בגשמי וזה ברוחני וכו', יעוין שם (בהר תיב, ב ד"ה [ח] עוד).

קל. 'ואתא חוטרא והכה לכלבא', כי בזה החוטרא שהכה לזולתו בזה עצמו הוא נלקה, כמו ששמעתי ממורי זלה"ה 'וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי', שכבר נידון, שהוא חייב ומגלגלין חוב על ידי חייב (בהר תיג, א).

קלא. שמעתי ממורי זלה"ה ביאור פסוק 'על מה שוא בראת כל בני אדם', ששאל היצר הרע להקדוש ברוך הוא 'על מה שוא בראת', ששאל זה על עצמו, למה נברא היצר הרע שהוא שוא, מאחר שיש חכמי מוסר מי ישמע לו. והשיבו הקדוש ברוך הוא, 'כל בני אדם', שיש דוגמת חכמי המוסר חכמים להרע, בא זה ומבטל דברי זה, וזה שכתוב 'כל בני אדם' וכו', ודברי פי חכם חן (בהר תיג, ב ד"ה אך).

קלב. שמעתי ממורי זלה"ה ענין שחיטת מלאך המות, הוא להוציא ממנו חלק הרע, שישאר מלאך קודש, ונעשה מן גב"ל לב"ן, וזה שכתוב 'ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ' (בהר תיג, ב ד"ה אמנם).

קלג. שמעתי בשם מורי 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכוחך עשה', רוצה לומר לצרף מעשי הגשמי אל המחשבה, שהוא יחוד קב"ה ושכינתיה וכו', ודברי פי חכם חן (בהר תכז, א ד"ה וז"ש).

קלד. ובזה יובן, 'אמר רבי יוסי בן קסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך', רוצה לומר גם שהייתי פעם אחת בתואר מהלך שהוא היפך 'ביאה', דהיינו שהיה

עוסק בצרכי גשמי, מכל מקום היה מחשבתו דבוק בו יתברך בסוד 'הנותן בים דרך' ששמעתי ממורי (בחקותי תל, א ד"ה והיינו).

קלה. שמעתי ממורי זלה"ה ביאור פסוק 'כי תצא למלחמה על אויבך ושבית שבי'. כי על ידי טענת היצר הרע עצמו בזה כובש היצר הרע, שאם הוא זריז במלאכתו לפתות את האדם בעבירה כדי לעשות שליחותו יתברך, כמו שכתוב בזוהר משל הזונה, מזה יקח אדם מוסר לעצמו שיהיה זריז במלאכתו שלא לשמוע ליצר הרע, שהוא רצון קונו יתברך וכו', ודברי פי חכם חן (בחקותי תלד, ב ד"ה ומ"ש).

קלו. שמעתי ממורי זלה"ה ענין רומ"ח, שכל המלחמות בעולם, וכל המחשבות זרות שבאדם, נמשך מחמת שהמלכות אינה ביחוד עם דודה, וכאשר יתן האדם דעת לזה אז יראה ורעד יבא בו, ונעשה יחוד יראה עם נורא, ויתפרדו כל פועלי און' וכו', ודברי פי חכם חן (בחקותי תלד, ב ד"ה עוד).

קלז. איתא בש"ס פרק קמא דברכות, 'עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה' וכו', 'במקום גילה שם תהא רעדה'. להבין זה נראה לי דשמעתי ממורי זלה"ה, כי בגשמי מקום שיש יראה אין גילה ובמקום גילה אין יראה, כי אם בעבודת ה' יתברך למצוא במקום יראה יש אהבה, ואחר כך מצאתי בספר אלגזי (בחקותי תלה, ב ד"ה [ו] בפסוק).

קלח. שמעתי בשם מורי פירוש הפסוק 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה'. שהוא ענין חנוך מט"רון שהיה מייחד קודשא בריך הוא ושכינתיה וכו', עיין מזה במקום אחר. והעולה משם שצריך לקשר המעשה עם המחשבה שהיא נשמתו הנקרא 'כחך', וזה נקרא 'יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה', יעוין שם. ונודע כי המחשבה הנקרא 'אין', כשמקשר המעשה שהיא השכינה הנקרא 'אני' עם המחשבה הנקרא 'אין', אזי מבטל כל גזירות קשות ורעות, כמו ששמעתי ממורי (במדבר תמ, א).

קלט. שמעתי ממורי כשלומד ואינו מבין הוא מלכות, ואחר כך כשמבין אז מקשר מלכות עם בינה, ודברי פי חכם חן (במדבר תמ, א).

קמ. שמעתי זה משל ממורי, לבן מלך שהיה בין אנשי הכפרים, ובא לו אגרת שלומים מאביו ורצה לשמוח והיה בוש וירא מאנשי כפר, וצוה לתת להם יי"ש, והם שמחו בשמחתן, והוא שמח בשמחת אביו. כך החומר והצורה של אנשי סגולה וכו', ודברי פי חכם חן (נשא תנא, א ד"ה ובזה).

קמא. שמעתי ממורי, לקשר מלכות במחשבתו עד אתר דאתנטילת מתמן המחשבה זו שהיא שרשה, ועל ידי זה נתבטל כל גזירות קשות, עיין מזה במקום אחר, ודברי פי חכם חן (נשא תנא, ב ד"ה עוד).

קמב. שמעתי ממורי פירוש הש"ס הני תרי בדחי שהם בני עולם הבא. שהיו מייחדין כל ענייני בני אדם שהיו רואין בהם, והם ייחדו במלכות מעשה הזה, וקשרו אותה למעלה בשרשה, ומי שהיה עצב שלא יכלו לקשרו למעלה, שמחו אותו בדברים עד שייחדו וקשרו כל המדרגות שהם במלכות בשרשן וכו', והבן, ועל פי שאלה נאמר לו, והשם יתברך יכפר (נשא תנא, ב ד"ה ובזה).

קמג. וכשיש לו תענוג בתורה ועבודה סוד ברית, וכמו שביארתי פסוק 'ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם' וכו', יעוין שם, לא יתפאר בזה, כמו ששמעתי בשם מורי פירוש הש"ס ריש לקיש זבין נפשיה ללודאי וכו' חייאתא ופלגא וכו'. והעולה מדבריו, כי אחר שזכה להתפלל בתכלית השלימות, או למד בתכלית, בא יצר הרע אחר כך כמה נאה מעשיך וכו', וזהו חייאתא ופלגא וכו', ודברי פי חכם חן (נשא תנא, א).

קמד. וזה שכתוב 'שאל ממני' וגו', רוצה לומר שהיסורי הצדיק הוא שישאל ממנו יתברך ויתפלל, שהם קשויי ויחודי השכינה, כמו ששמעתי ממורי יעוין שם (נשא תעב, א).

קמה. והענין הוא, כמו שכתוב 'אשר נשיא יחטא לאשמת העם', כי כל דור דור ודורשיו הם שורש אחד, כמו משה רבינו ע"ה עם דורו, כן כל דור ודור לפי דורשיו, ודורשיו לפי דורו כמו שכתוב בש"ס, והכי נמי חטא הדור גרמו אשמת ראש הדור כגון כאלו, ששרש אחד להם, ואז כשירד ראש הדור למדרגתו, ולבש לבושי הדור שהם בגדי פחותי הערך, ואז יש התחברות מה ביניהם. מה שאין כן קודם לזה דהוי דבר והפוכו, עתה על ידי חטא זה הוי התחברות לו עמהם בצד מה, ואז כשישוב יעלו כולם אתו עמו...

ובזה אמרתי לבאר ירושלמי תענית 'ויאמר שמואל חטאנו לה' - אמר רבי שמואל [בר רב יצחק]: לבש שמואל חלוקן של ישראל ואמר לפניו, ריבוננו של עולם, כלום אתה דן [את האדם] אלא על [שהוא אומר לפניך לא חטאתי], שנאמר: הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי, ואלו אומרים [לפניך] חטאנו, והוא פלאי...

נמצא [כין] על ידי חטא ישראל נמשך קצת חטא לשמואל גם כן, כאלו חטא אותו חטא שחטאו הם, וזה היה לתכלית שיפשוט לבושו וילבוש לבוש ישראל, ודוגמת המשל שלבש השר לבושו של בן מלך בגדי הדיוט כדי שיתחבר עמו להשיבו לאביו המלך, והכי נמי כשבא שמואל לאותו מדרגה הבין שהיה לתכלית זה שישוב בתשובה עם כל מדרגת אלו באשר הוא שם, 'ויהי ה' אלהיו עמו ויעל' על ידי אומרו 'חטאנו' עבור כולם, ואתי שפיר שאמר ש'לבש חלוקן של ישראל' על ידי שבא למדה שלהם שנקרא 'לבוש' ואז אמר חטאנו עבור כל המדרגות ואז נמחל לו ולכל המדרגות שנכללו עמו...

וזהו עיקר תכלית האדם, ומזה ילמדו גם כן דורות הבאים דרך גדול בעבודת ה', וזהו שזכרתי וקבלתי ממורי פה אל פה, ואי אפשר לבאר בספר, ודע והבן (נשא תעה, א).

קמו. וכן בענין התפילה יש הפרש זמנים הנ"ל, כמו ששמעתי ממורי זלה"ה בפירוש הפסוק 'תכין לבם תקשיב אזנך', רוצה לומר כי סימן זה מסור ביד האדם, שאם נזדמן שיוכל להכין לבו להתפלל לפניו בלי שום מחשבה זרה על כל פנים, או בדחילו ורחימו כל א' לפי מדרגתו, אז ידוע כי נתקבלה תפילה ההיא, וזה שכתוב תכין לבם תקשיב אזנך, כי בעת שמתפלל יוכל לידע שתקובל ותקשיב אזנו יתברך, ודברי פי חכם חן (נשא תעה, ב ד"ה והרבה).

קמז. כמו ששמעתי ממורי זלה"ה תואר ראובן שמעון לוי יהודא יששכר זבולן. רא"ו שאני ב"ן, ובזה יהיה שמעו הולך וגדול, שהוא לוי שנתחבר לחסידים, ויודו וישבחו אותו, ויהיה מבחינת יששכר וזבולן - שהוא יעסוק בתורה והם יפרנסו אותו, ודברי פי חכם חן (בהעלותך תפג, ב ד"ה ובזה).

קמח. כי האמנה היא דבקות כמו ששמעתי ממורי זלה"ה ודברי פי חכם חן (שלח תפט, א).

קמט. שמעתי ממורי זלה"ה, מקום שהמחשבה של אדם מגעת שם הוא כולו וכו' ודברי פי חכם חן (שלח תצ, ב).

קנ. ושמעתי ממורי בענין קשוטי הכלה שמקשטין אותה בכמה מיני לבושין, כדי שיבואו לקירוב הזווג על ידי שמצאה חן בעיניו על ידי הקשוטין, ובעת הזווג אשתליל מלבושיהן בקירוב בשר וכו'. ומבשרי אחזה אלוה כביכול, שהתפילה היא השכינה כלה עליונה, והשושבין הוא הצדיק שעל ידו נעשה היחוד וזווג עליון, בתפילות מעומקא דליבא מייחד התפילה שהוא הכלה לאלהי ישראל, והוא זווג עליון. ועל כן קודם הזווג צריך לקשטה בכמה קשוטין מלבושין וכנ"ל.

וצריך שתדע משם לבושין הגורם לקשוט, ועל כן נודע מה שמצינו כי הפרי הוא הצדיק, והלבוש אל הפרי הוא המוץ ותבן, הרשעים, שאי אפשר בטבע הבריאה להוציא הפרי בעצמו בלתי לבושי המוץ ותבן, כי אם לעתיד, על דרך שאמרו חז"ל 'עתידה ארץ שתוציא גלוסקאות וכלי מילת', ויבואר זה אחר כך. ובעת אשר שליט אדם באדם לרע לו של השליט, והטעם בכתבים להוציא נצוצי קדושי חיותו יעוין שם. ולדברינו הנ"ל מבואר כי הרשע הנקרא 'לבוש', ומיצר לצדיק כדי שיקרא ממיצר, אם כן הוא קשוטי לבושי השכינה, שגורם להתפלל ממצר, ונעשה יחוד התפילה שהיא הכלה עם דודה. וכאשר נעשה היחוד אז כביכול אשתליל מלבושיהם, ויתפרדו כל פעלי און. עד כאן תוכן דבריו, הגם שאין זה לשונו, ודברי פי חכם חן (שלח תצג, ב ד"ה ועוד).

קנא. שמעתי משל ממורי מובא בספרי הגדול בפרשת נצבים, שפעם אחת תעו סוחרים מן הדרך ונחו שם לישן, עד שנזדמן להם איש להורות להם הדרך, ונזדמן אחד שהוליכם למקום גדודי חיות ולסטים, ויש שהוליכן למקום ישר. והנמשל, כי אותיות התורה שבהם נברא העולם, באו בעולם הזה כדמות סוחרים, ותעו מהדרך וישנים, ובא אחד ולומד לשמה מוליך אותן לדרך הישר לדבקן בשרשן, מה שאין כן כשאינו לומד לשמה מוליכן ללסטים, ודברי פי חכם חן (שלח תקו, א ד"ה עוד).

קנב. למעלה מזה, המכוין לתקן למעלה חסרון השכינה, וממילא נתקן לעצמו החסרון למטה בתיקון שרשו למעלה, כי הכל למעלה ולמטה אחדות אחד הוא. ועל כל פנים לא יכוין בתיקון למעלה וגם למטה לעצמו, כי הוי כמו קוצץ בנטיעות לעשות פירוד, כאשר שמעתי ממורי (שלח תקט, ב).

קנג. 'באותו שעה למדתי ממנו ג' דברים, למדתי שאין נכנסין לחורבה', ורוצה לומר גם שנזדמן במעשה עוני ועינוי ועל כרחך הוא כדי שיתפלל, מכל מקום איך יתפלל צריך לכלכל הדבר במשפט שיהיה לרצון לו יתברך, ולא בהכרח שיכנס בעובי הקורה, ומה שאמר 'שאיין נכנסין בחורבה' דייקא, והוא כלל גדול בתפילה, כאשר שמעתי בזה מפורש מפי מורי שיחיה נצח (שלח תקי, א).

קנד. שמעתי ממורי בענין שבת שיש מצוה באכילה ושתיה, על פי משל לבן מלך שהיה בשביה, והגיעו כתב יד אביו המלך, ורצה לשמוח, ולכך הרבה להמוניים מיני משקה שישמחו הם, ואז יוכל הוא לשמוח בשמחתו. והנמשל מבואר, כי הנשמה אי אפשר לשמוח ברוחני עד שישמח החומר בגשמי וכו', ודברי פי חכם חן (שלח תקכ, א ד"ה העולה).

קנה. קבלתי ממורי כי צדיקאי אינן שלוחי דמטרוניתא, וכל המאורע יסורין שלהם בעוני ועינוי, בידוע שזהו חסר בשכינה, וצריך להתפלל על החסרון אשר שם, ובתיקונן שם נתקן ממילא גם למטה (שלח תקכא, א ד"ה [יג] עי"ל).

קנו. דתורה הנתונה לנו מן בראשית עד גמירא היא תורת הבריאה וכו', יעוין שם. אך בתורה של אצילות עליו נאמר לא יגורך רע, ועל דרך ששמעתי ממורי אף על פי שאלו אוסרין ואלו מתירין אלו ואלו דברי אלהים חיים, כי בו' קצוות יש טהור וטמא מה שאין כן בג' ראשונות הכל טוב וטהור, והבן (שלח תקכג, א).

קנז. לכן נראה לפי מה דאיתא בתיקונים, כי ג' אבות תקנו חטא אדם הראשון מה שחטא בעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, שהוא סוד פגם בג' קוין לפי מה ששמעתי בשם מורי, חטא עבודה זרה תיקן אברהם, שהוא קו אמצעי תיקן תפארת ישראל, והושלך לכבשן האש, פסילי אלהיהם תשרפון באש. יצחק תיקן שפיכות דמים, קו שמאל. יעקב תיקן גילוי עריות, שהוא קו ימין בסוד 'ואשר יקח אחותו חסד הוא' וכו' (שלח תקכה, ב).

קנת. ביאור משנה 'מאין באת ולאן אתה הולך' דשמעתי ממורי זלה"ה, כי העושה מצוה גדולה או למד תורה הרבה והתפלל בכוונה, לא יכנס בלבו שום התפארות שהוא עשה זאת, כי אם מלכות שנקרא 'אני' מן 'אדני' היא עשתה זאת, ובאם לאו גורם חס ושלום שמסתלק י' מן אני, ונשאר אן וכו', יעוין שם (קרח תקלג, ב).

קנט. שמעתי ממורי זלה"ה, כי תיקון בעלי תשובה, העיקר הוא על ידי גדולי הדור שיכול להעלותו ולקשרו בשרשו וכו', ודברי פי חכם חן (קרח תקלד, ב ד"ה ובזה).

קס. ואגב נבאר עוד פירוש אחר בש"ס הנ"ל 'כל השונה הלכות'. דשמעתי ממורי זלה"ה, כשלומד איזה הלכה ואינו מבין אז הוא בבחינת 'מלכות', וכשמבין ההלכה על אמיתתה אז מעלה מלכות אל הבינה וכו', ודברי פי חכם חן (קרח תקלו, ב ד"ה ואגב).

קסא. 'הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה', דהיה לו לומר הוי ממעט בעסק דרך ארץ ועסוק בתורה, כי עסק רוצה לומר דהיא עסק התורה. וצריך לומר האמת

כך הוא, דשמעתי ממורי קושיית הט"ז [=או"ח סי' א סק"ג] אחד המרבה ואחד הממעית וכו', למה שווין במכין וכו'. וביאר כי צריך ללמוד ולהתפלל עם מוחין, מה שאין כן וכו', ואם כן אם ממעיט כדי שיהיה לו מוחין לכון היטב, שוה למי שיש לו מוחין טובים שיוכל להרבות, וזה שכתוב 'בלבד שיכוין' וכו', ודברי פי חכם חן (חקת תקמא, א).

קסב. שמעתי ממורי ביאור פסוק 'אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפכה', כי 'החיות רצוא ושוב', וחיות האדם הוא בסוד קטנות וגדלות. וכאשר יתן דעתו לידע שהוא בקטנות, על ידי דעת זה נמתק הדינין בשרשן, כי ה' גבורות מנצ"פ בדעת ז"א וכו', ודברי פי חכם חן (חקת תקמג, ב).

קסג. שמעתי ממורי זלה"ה מה שאמרו חז"ל 'כל רב בבבל וכל רבי בארץ ישראל', כי בחינת חכמה ובינה נתפשט בכל העולם, והוא ר' ראשית חכמה, ב' הוא בינה. וכל עניני ומעשה עולם הזה הכל הוא זיווגים ויחודים, רק שלא יש שם נביע היא אות י', ועם נביע מאין סוף שהוא אות י' נקרא 'רבי', והוא בארץ ישראל, ודברי פי חכם חן (חקת תקמג, ב ד"ה והנה).

קסד. שמעתי ממורי ביאור פסוק 'חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך', כי אם ירצה לקום חצות לילה רק לשם שמים ללמוד, יתגרה בו יצר הרע, לכן עצה יעוצה שיתעורר לדבר לעסוק בצרכיו ודרכיו שיש בו שייכות אל היצר הרע, ואחר כך ואשיבה רגלי אל עדותיך, וכיוצא בזה בשאר ענינים, ודברי פי חכם חן (חקת תקמה, א).

קסה. שמעתי ממורי פירוש הפסוק 'חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך'. והענין, כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא רוצה לומר שלא יהיה בטוב ההוא אשר יעשה מבלי שום פניה וחטא, זה אי אפשר. וביאר כי כשיעשה טוב בלי שום דבר רע, מתגרה בו היצר הרע, מה שאין כן כשרואה היצר הרע שיש בו תועבת חלק היצר הרע, מניחו והולך לו, ואז גומר הדבר ויעשה לשמה אחר כך. וזה שכתוב 'ישראל גנבים' כו', כי צריך לגנוב דעת היצר הרע בכל דבר מצוה (חקת תקנה, ב).

קסו. הלומד לשמה, כוונת אהבתו לדבק את עצמו בעצמות האותיות התורה, שהוא רצה היות חי החיים ותענוג התענוגים, שבתוכו אור אין סוף, באור פני מלך חיים. וזהו ששמעתי ממורי ענין לשמה, לשם האות עצמו, ודו"ק, ודברי פי חכם חן (חקת תקס, ב).

קסז. שמעתי בשם מורי הא דאיתא בש"ס התפלל ונענה וכו', ואם מתגאה מביא אף לעולם וכו'. והקשה, מה חטאו העולם בזה. וביאר הענין העולה מדבריו, כי על ידי שהעולם מחוסרי מהמונותא שיש בעל יכולת בעולם, מי שאמר לשמן וידליק הוא יכול לומר לחומץ וידליק, וזה מתפלל שידליק החומץ ונענה ונראה בעיני העולם דבר תמוה, ועל ידי זה מתגאה, אם כן הם הגורמים, ודברי פי חכם חן (חקת תקסא, א ד"ה ועפ"ז).

קסח. שמעתי ממורי ז' מדרגות שיש בשכינה, א' היודע שירד ממדרגתו ואינו מתפלל, ב' שיודע ומתפלל שיעלה וכו', ודברי פי חכם חן (חקת תקסא, ב ד"ה ועפ"ז).

קסט. שמעתי ממורי אם אתה רוצה לשבח איזה אדם, יותר ראוי לשבח להשם יתברך, ואם אתה רוצה ליתן דופי בשום אדם, הכל ימצא כך (חקת תקסו, ב ד"ה ובזה).

קע. שמעתי ממורי פירוש הפסוק 'כי אתה אשר הכית רדפו, תנה עון על עונם ימחו מספר חיים'. והקשה, הא לכאורה איפכא משמע, שעשו שליחות הקדוש ברוך הוא, ולמה יענשו. וביאר על פי משל, שהיה מלכות א' אדוק מאוד בעבודה זרה הידוע באדום. ופעם אחת עשה משה לכמה שרי מדינות ומלכים, ובטוב לבו בין שאל את פי כל שרי מדינה ומדינה על מהות עבודה זרה שלו, והשיבו כל אחד את אשר עם לבבו, אף שיש לכל אחד עבודה זרה מיוחדת, מ"מ הודו קצת לעבודה זרה שלו שהיה נביא, וזה אמר בכה וזה בכה. ובהגיע לשאול פי היהודים, אמר שהיה אותו האיש אדם רשע מישראל. וחרפה היה לו מאוד למלך, למיצר לו אמר לו נמשיל לך משל, שהיה איש אחד בקי באבנים טובות, והיה לו אבן

שהיה בו רימה באופן שלא יצליח לכל דבר ואינו שוה אף פרוטה אחת, מה עשה 'כסות ולשון שינה' איך שהוא איש עובד אדמה, ויש לו למכור אבן אחת באין מבין מהות האבן, ומכר לאיש אחד בכמה זהובים, וכן הוא מכר לחבירו וחבירו לחבירו עד שהגיע למלך. ובהגיע לרשות המלך קרא לכל מביני האבנים טובים שיאמר ערך האבן, ובא והפריז על ערך האבן להחניף למלך, עד שהגיע לשאול פי אותו המבין שמכר האבן, ואמר שאינו שוה כלום כי יש בו חסרון, וחרה למלך עד מאוד. והשיב זה האיש הלא אני הוא שהחלפתי שמלותי ומכרתי אבן זה, וממני הוא. כך הענין בעבודה זרה, שאותו האיש הוא מזרע ישראל, ומי יודע מהותו יותר ממנו.

ובכך מובן מה שאמר דוד אל הקדוש ברוך הוא, כי נודע שאין הקדוש ברוך הוא מייסר את הצדיק כי אם על ידי אדם רשע, ולא על ידי צדיק אחר, וכמו שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם 'וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי', דהיה לו לומר ידון אנכי, מה שאין כן דן משמע כבר דן אנכי. וצריך לומר דבאמת כך הוא, כי קודם שמייסר את הצדיק כבר נידון הרשע אשר ראוי להענש בלאו הכי מצד מעשיו הרעים, נידון אשר על ידו יהיה יסורי הצדיק, ואז עדי אובד הרשע, וכמו שכתוב בכתבים 'בעת אשר שלט האדם באדם לרע לו' של המיצר, כי הצדיק מברר הניצוצין שהם מאנין תבירין, על ידי יסורין שנתסר על ידי הרשע, והצדיק עולה ורשע יורד תחתיו שמה, בסוד שעיר עזים לחטאת דראש חודש, יעוין שם.

וזה שכתוב 'כי אתה אשר הכית רדפו', כי אתה היודע האמת שעל ידו נתסר הצדיק ועל כן רשע הוא, והראיה, כי אשר רצית להכות נעשה על ידם, שהם רדפו אותו. ואם כן נגזר דינו להענש, לכך תנה עון זה גם כן על עונם וימחו מספר חיים, ודברי פי חכם חן (פנחס תקעט, א ד"ה מצוה).

קעא. והנה שמעתי ממורי 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה', לקשר המעשה אל המחשבה שהיא אבא חכמה כ"ח מ"ה, וזה בכחך עשה, ודברי פי חכם חן (מטות תקצט, א ד"ה ונראה).

קעב. ובדרך פנימי יש לומר, דכתבתי בשם מורי, כי השכינה נקרא 'אש אוכלה', וצריך לחברה ל'אש חוורא' וכו' (דברים תריב, א ד"ה ובדרך).

קעג. שמעתי ממורי זלה"ה יתרון האור הנמשך מן החושך וכו', ודברי פי חכם חן. ויש בכלל זה יתרון האור הנמשך מן חושך של עצמו, או מחושך של זולתו (דברים תריב ב ד"ה [ב] בפסוק).

קעד. שמעתי בשם מורי זלה"ה טעם שניתן רק מ"ט שערי בינה למשה ולא שער החמשים, ותיירץ כי שער החמשים הוא חוזר ומתחיל נ' שערים למעלה מזה, וכן למעלה למעלה עד אין סוף, כי שנת חמשים דיובל עולה לכאן ולכאן וכו', ודברי פי חכם חן (דברים תריג, א ד"ה ובזה).

קעה. שמעתי ממורי משל לסוחר אחד שהיה בים, והיה סוער הים והולך למאוד עד סכנת מיתה, אז הסוחר עמד בתפילה שינצל בזכות אשתו הצנועה. והיה שם עכו"ם עובד עבודה זרה, ותמה על הסוחר שהתפלל עבור זכות אשתו. והשיבו שבאמת ראוי להפליג בשבחה.

ואמר זה עכו"ם אני אלך ואפתנה, ואיזה אות אתה מבקש ממנה, והשיב שיש לה טבעת אחד חשוב על ידה, ואם יביאנו אזי ידע וכו'. והסכימו על איזה קנס, שיתן כל אחד סחורתו לזה שכנגדו שינוצח.

והלך אצלה לפתותה, ולא יוכל להתקרב אצלה כלל, וחזר ובא אליה כמה פעמים באומרו שיש לה סוד מבעלה ולא השגיחה עליו, עד ששכר את שפחתה לגנוב ממנה הטבעת זה בכמה תחבולות שעשה ועלתה בידו, ובא עם טבעת זה הסימן לבעלה ולקח הסחורה ממנו ובא בספינה ריקנית אל ביתו, ובשמעה האשה מביאת בעלה אז קשטה את עצמה ויצאה לקראתו בדברי ריצוי ואהבה שהיה ביניהם מאז וקדם, וכל זה לא נכנס באזניו, והיתה תמה עליו ולא ידעה על מה ולמה זז מחיבתה ואהבתה, ובא עמה לביתה ולבו כל עמה. וסיבב הדבר עד ששלחה מעל פניו בספינה על הים בלי מנהיג, רק הבעל 'כסות ולשון שינה' כאילו הוא מלח אחד ממנהיגי ספינה לבדו, והלכה בספינה כמה ימים בלי מאכל ומשתה, והתחננה מזה המלח שיתן לה מעט אוכל להשיב נפשה, ואמר אם תנשק אותי אזי אתן לך וכך עשתה בהכרח, ואחר כך תבעה לתשמיש וכו'.

ויהי היום באה הספינה לחוף הים וזרקה הספינה וקפצה ליבשה וביקשה אוכל, ומצאה ב' אילנות א' שהאוכל ממנו נעשה מצורע, וב' האוכל ממנו

נתרפא מצרעתו, ולקחה זה בתרמילה עד שבאה לבית המלך בדמות איש, והוצרך שם לרפואה זו, והיא עשתה רפואה ונתנו לה הון רב. וחזרה לביתה ומצאה לבעלה, והתרעמה עליו מה שעשה לה, ושלחה מביתה בספינה עם מלח אחד מכוער והוצרכה לנשקו ושאר דבר מכוער עבור גודל צער אכילה וכו'. והבעל שמח בלבו על גודל תערומותה וצניעותה, וחקר הבעל וימצא הדבר ששקר ענה בה העכו"ם שגנב טבעתה, ונתברר הדבר, ואז עשה בו שפטים וכו'. והנמשל מובן בכל עניני עולם הזה מימות החורבן עד ביאת משיחנו, במהרה בימינו אמן סלה (כי מורי עשה עליות נשמה וראה איך מיכאל אפטרפסא רבא דישראל, המליץ עבור ישראל, שכל חוב שלהם הוא הכל זכות, כי כל שעושין פסלנות ושאר דברי חוב, הכל כדי שיוכל לעשות שידוך עם תלמיד חכם, או לעשות צדקה וכיוצא בזה, הכל מוכרחים וכו'). ואשה צנועה היא השכינה, בסוד 'אשת חיל עטרת בעלה'. ונתקנא הס"ם ואמר עכשיו שיש להם בית המקדש וקרבנות, אבל אם תרצה לנסותן תחריב הבית המקדש ואני אפתנה כביכול וכו'. ועל ידי השפחה גנב הטבעת, הם סוד גורל ב' השעירים, אחד לה' ואחד לעזאזל, ועל ידי החטא עלה בשמאל וכו' ונחרב הבית, וכמו שכתב הרמב"ן וכו'. ושלחה בספינה, וכביכול השם יתברך שינה את עצמו בתוך שם קדוש סא"ל וכו'. וזה סוד הוידוי - תרעומות השכינה אליו יתברך איך שהוכרחו וכו'. ואחר כך הוברר הדבר ששקר ענה בה, ואז 'זבח לה' בבצרה' וכו', ודברי פי חכם חן. והמשל הזה נוקב ויורד, והבן (דברים תריז, א).

קעו. שמעתי ממורי זלה"ה הן בסדר הלמוד הן בתפילה, אם הוא מבין פירוש המילות בתפילה ומבין פשט ההלכה בלימודו, אז מקשר מלכות שהוא דבור אל הבינה שהוא מחשבה, ודברי פי חכם חן (ואתחנן תרטז, ב).

קעז. שמעתי ממורי זלה"ה פירוש הש"ס 'כל העולם ניזון בשביל חנינא בני', שעושה שביל וצינור להשפיע שפע ברכה לעולם, ודברי פי חכם חן (ואתחנן תריז, א).

קעת. שמעתי ממורי פירוש הפסוק תפילה לעני כי יעטוף, דהיה לו לומר תפילה מעני ולפני ה' וגו'. והמשיל למלך אחד גדול רחמן שהכריז שכל מי

שצריך לשאול דבר יבא וישאל מהמלך שיתן לו, והנה יש שבא בשביל כסף וזהב, ויש עבור שררה. והנה איש אחד משכיל נמצא, שביקש מהמלך שימצא חן בעיניו לדבר עמו המלך בכל יום ג' פעמים, והיטיב בעיניו על שהוא משכיל ונבחר לו דבורי המלך עמו מזהב ומפז, וגזר אומר שכאשר ירצה זה האיש משכיל לילך אל חדרי המלך פנימה לדבר עמו, שילך דרך כל האוצרות בית המלך ויטול מה שירצה באין מוחה.

והנה המלך בעצם נקרא 'עני', שאין עמו דבר רק הכל ביד ממונים שלו על אוצרי המלך. וזה שכתוב 'תפילה לעני', רוצה לומר שזה ביקש והתפלל לעני רוצה לומר שידבר עם המלך שנקרא 'עני', ובאמת 'כי יעטוף', רוצה לומר שנתעטף בשאלה זה כל חמדה ואוצרי המלך. ומפרש ואמר שהתפלל ואמר כי לפני ה' בעצמו ישפוך שיחו, שידבר עם המלך בעצמו, ובו נתעטף הכל, ודברי פי חכם חן (ואתחנן תרכג, א ד"ה [ז] מצוה).

קעט. שמעתי משל ממורי למלך ששלח בנו ידידו למרחקים כדי שיהיה לו אחר כך יותר תענוג, וברבות הימים נשכח מכן המלך כל תענוגי המלך, ושלח אחריו ולא רצה לחזור לאביו, וכל מה ששלח המלך יותר שרים חשובים אחריו לא הועילו כלום. עד שהיה שר אחד חכם, ש'כסות ולשון שינה' כדמות הבן ההוא, ונתקרב אליו במדרגתו והשיבו אל אביו, ודברי פי חכם חן (ואתחנן תרכד, א).

קפ. שמעתי ממורי שהאדם נקרא 'צדיק', בסוד צדיק יסוד עולם, כשיש לו תענוג גדול בעבודת ה', כי מבשרי אחזה אלוה. ונצח והוד הוא מצד האמונה בו יתברך וכו', ודברי פי חכם חן (ואתחנן תרכו, ב ד"ה [י] מצוה).

קפא. לכן יראה האדם כשנופל עליו איזה שמחה ידבק בשמחתו יתברך, ולדבק בו שהוא שורש הכל, וכאשר קבלתי ממורי שאם יראה מחשבות זרות, אם מענין הרהורי תאות המשגל ידבק בשרשו שהוא חסד וכיוצא בזה, וכבוד ה' הסתר דבר, ודברי פי חכם חן (עקב תרכט, א).

קפב. הקשה מורי, מה זה לו יתברך לתועלת שנאהבנו, יתוש כמונו אם יאהב למלך גדול ונורא מה זה נחשב לכלום. הגם דשמעתי ממנו פירוש נפלא על קושיא זה לבד, כי בריאות העולם היה על ידי דין, שהוא סוד הצימצום כנודע. לכך דיני ויסורי האדם הם גוף אל הנשמה וחיות הרוחניות, וכשאדם מקבל היסורין באהבה ובשמחה שהוא בחינת החיות והרוחניות, הוא מקרב ומקשר ומדבק הגוף אל הנשמה שהוא החיות והרוחני, ונתבטל הדין. וחס ושלום בהיפך, דוחה הגוף שלו מן החיות. לכך אמר עצה היעוצה לאדם, ואהבת את ה' אלהיך שהוא בחינת דין, לקבלו בשמחה ולקשרו אל הוי"ה שהוא הנשמה על ידי ואהב"ת, והבן, ודברי פי חכם חן (עקב תרל, ב ד"ה לבאר).

קפג. וכעת שמעתי ממורי בשם הרמב"ן כעין דבר זה, שהוא כלל גדול בדרכי אדם להתנהג בהן בין בדבר מצוה בין בעסקיו, אם ירצה לקיים בכל דרכיך דעהו שיהיה כל מעשיו לשם שמים לא להנאת עצמו, בהזדמן לו דבר אחד ונפשו חשקה לעשותו, תחלה יסיר מדבר זה כל שום צד הנאה שיש לו אם יעשה דבר זה, ואז בהסיר מדבר זה הנאת ותועלת עצמו, אז ישכיל ויכול לחשוב בנקל כל חלקי הסותר ולברר הבינוני הצודקת לעשותו או לא יעשה דבר זה, אז בהסר הנאות עצמו ישכיל. ושמור כלל זה, כי הוא גדול מאוד רב התועלת בכל צרכי שמים, וגם בצרכיו (עקב תרלג, א ד"ה [ד] מצוה).

קפד. כי גם בענוה צריך לפעמים מדה בינונית, והוא צורך גבוה מאוד, כמו ששמעתי ממורי שרוב ענותנותו של האדם גורם שנתרחק מעבודת השם יתברך, שמצד שפלותו אינו מאמין כי האדם גורם על ידי תפילתו ותורתו שפע אל כל העולמות, וגם המלאכים ניזונים על ידי תורתו ותפילתו, שאלו היה מאמין זה כמה היה עובד ה' בשמחה וביראה מרוב כל, והיה נזהר בכל אות ותנועה ומלה לאומרה כדקא יאות. וגם לתת לב אל מה שאמר שלמה ע"ה 'אם תשכבון בין שפתים', שהקדוש ברוך הוא שומר ושוקד על שפתי האדם לנושקה כשהוא אומרה בתורה ותפילה בדחילו ורחימו. ואם ישים אליו לבו, בודאי מי זה האיש אשר לא יאחזנו רתת וזיע שהמלך גדול ונורא שומר ושוקד על שפתיים של אדם נבזה חדל אישים, וכיוצא בזה. והוא מעין מה שאמרו חז"ל 'ענותנותו של רבי זכריה גרם חורבן' וכו'.

כך האדם ראוי לשום לב ולומר כי הוא 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה', וכל תנועותיו ודבורו והלכו ועסקיו עושה רושם למעלה למעלה, בוודאי יזהר בכל דרכיו ועסקיו שיהיה לשם שמים. מה שאין כן בחושב האדם מה אני ספון לפגום או לתקן למעלה ולמטה שיהיה נרשם כל עסקי למעלה, ובזה הולך בשרירות לבו ויאמר אך שלום יהיה לי. ובאמת זה אינו, כי האדם על ידי מעשיו הטובים הוא דבוק בו יתברך ממש, וכמו שכתוב 'והלכת בדרכיו', ועל ידי שהוא רחום למטה נתעורר מדה זו של רחום למעלה בכל העולמות, וכמו שכתבתי 'דע מה למעלה ממך', רוצה לומר ממך תדע, איזה מדה שנתעורר בך שכך הוא למעלה (עקב תרגם, ב ד"ה ואחר).

קפה. השוטה המאבד מה שנותנין לו, כי ידו פשוטה יתברך לקבל שבים, ולקבלו, וכאלו נותן לו ידו, דהיינו סיוע שנקרא 'יד', והיינו הרהורי תשובה שנותנין לו, והשוטה מאבד מה שנותנין לו הרהורי תשובה, וכמו ששמעתי גם כן ממורי כי שמיעת הכרוז הוא המחשבה, ולכך אין לך רשע שאין לו הרהורי תשובה בכל יום מצד אלו הכרוזין, ודברי פי חכם חן (ראה תרלח, ב).

קפו. שמעתי קושיא אחת ממורי, בענין מה שאמרו בש"ס 'בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה' וכו'. וכן מה שנאמר 'אמר שומר' וגו' שדרשו שהוא כרוז, וכו'. ל. שאם אין שומע את הכרוז למה מכריזין, ואם יש שומע, קשה שהחוש מכחישו, כי מי זה יאמר ששמע כרוזין מלמעלה, ואף אם ימצא אחד שאומר ששמע מי הוא הפתי אשר יאמין לדבריו, ואם כן לאיזה תועלת הוא הכרוז ללא יועיל.

ותירוצו הוא על דרך זה, הגם שאין זה לשונו, דאיתא בש"ס דחגיגה דף ה ע"ב 'רבי יהושע בן חנניא הוי קאי קמיה קיסר, אחוי ליה אפקורסא, עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מניה, אחוי ליה עוד ידו נטויה וכו', מאן דלא ידע במחוג ליחוי קמיה מלכא' וכו'. ויש להבין זה הענין, למה דברו ברמז ולא על ידי דיבור מפורש, וגם לאיזה תועלת מביא הש"ס זה.

ונראה לי דיוצא לן מזה רמז מוסר בענין הכרוזין שלמעלה, שאינו דיבור, כי אין אומר ואין דברים שם למעלה, כי הדיבור הוא גשמי, וראיה לזה כי מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע, ואין דרך ארץ לדבר המלך עם שריו ויועציו

ועבדיו כי אם ברמז, וכאשר שגם עתה במלכות ישמעאל הנהגתו כך. וזה שהודיענו הש"ס, שגם הכרוזין היוצאין ממלך מלכו של עולם הוא ברמז, וצריך לידע במחוג רמז הכרוז, על ידי המחשבה שבאין לאדם בכל יום הרהורי תשובה שהוא מחמת הכרוז, או על ידי שאר דברים הנודעים למי שעייני שכל לו, שלא יהיה מכלל אלו הנאמר אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג ורסן וכו', רק כשנתעורר בעולם איזה פחד ויראה ידעו שמרמזין להם מלמעלה שידבקו בשורש היראה וכו"ל, וכשנתעורר איזה שמחה בעולם ידבק בשמחת עבודת ה', וכיוצא בזה ישמע חכם ויוסיף לקח, ודברי פי חכם חן (ראה תרמ, א ד"ה איברא).

קפז. שמעתי בשם מורי פירוש הפסוק 'רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם'. דקשה, אם כבר עשה רצון יראיו מה צריך עוד לשמוע שועתם להושיעם, ועל כל פנים איפכא היה לו לומר ששומע שועתם ורצון יראיו יעשה. וביאר, כי מצינו מדתו יתברך ששומע לכל הקוראים אותו, או לטובה או לרעה חס ושלום, כמאמר חז"ל 'גנבא אמחתרתא רחמנא קריא'. וכי תימא אם כן מה הפרש יש בין צדיק לרשע, וביאר כי יש הפרש גדול ביניהם, כי הגנב נשמע תפילתו שיוכל לגנוב, ואחר כך שנתפס על גניבתו חוזר וקורא לו יתברך שוב לא נענה, מאחר שבחר בזה. מה שאין כן הצדיק המתפלל על איזה דבר גם שיודע ה' שאין זה לטובתו, מכל מקום ה' עושה מבוקשו, וזה שכתוב 'רצון יראיו יעשה', ואחר כך כשרואה שאין זה טובתו חוזר וקורא אל ה' ואז ברחמיו יתברך שועתם ישמע ויושיעם מכל מקום, ודברי פי חכם חן (שופטים תרנא, ב).

קפת. שמעתי ממורי זלה"ה, 'אל יתהלל חכם בחכמתו', כי מצד השבירה שנפלה ממדת תפארת בתוך הקליפה אדם מתפאר וכו', יעוין שם (שופטים תרס, ב).

קפט. כי היצר הרע 'כסות ולשון שינה' כנגדך, והיינו דאמרי בתלמיד חכם, אבל לאחרים שהם המוני עם הוא בגלוי ואינו מכוסה, ועל דרך ששמעתי בשם

מורי 'קדשי קדשים שחיתתן בצפון', אבל 'קדשים קלים שחיתתן בכל מקום' וכו' (שופטים תרסא, ב ד"ה ובזה).

קצ. שמעתי ממורי בשם הרמב"ן, כי כשרוצה לעשות איזה דבר ומסופק בו אם לעשותו או יחדל, יראה לפרוש תחלה מן הדבר ההוא כל צד הנאה שלא יהיה לו בדבר ההוא, ואז יעלה באמיתית הדבר אם לעשותו או לאו, ודברי פי חכם חן, כי הוא כלל גדול בכל עניני עולם הזה ועולם הבא להמשכיל (שופטים תרסב, א ד"ה עוד).

קצא. שמעתי ממורי בפסוק 'על מה שוא בראת', שהוא טענת היצר הרע, והיה התשובה 'כל בני אדם'. כי בעת רדת הנשמה קדושה מלמעלה לגוף האדם, נתעורר הקטרוג מלמעלה מס"ם לומר מעתה לא יוכל לפעול פעולתו להסטיין ולפתות מאחר שזה יחזיר העולם למוטב, ואם כן למה נברא לריק. עד שנותנים לו נגד זה איש בלע תלמיד חכם שדין יהודאין שנברא גם כן, אשר יתלוצץ מזה איש השלם, ומי שירצה ידבק בזה או בזה, והבחירה חפשית (שופטים תרסו, ב ד"ה ולהבין).

קצב. 'וקראת לשבת עונג', וגם 'וינח ביום השביעי'. והנה נגד ב' בחינות הנ"ל יש ב' מיני עונג ושמחה, חלק הפנימי העונג והשמחה הוא בדברים פנימיים, וחלק הלבוש והחומר השמחה והעונג שלו גם כן רק בשמחה חיצונית תענוג הגוף והחומר, וכמו ששמעתי ממורי משל על ענין שמחת השבת, לכן מלך שהיה במרחקים בין אנשי החומר, ובא לו כתב מאביו המלך בכמה מיני שמחות, ועשה להם שמחה חומריות עד שהם שמחו בשמחתן הגשמי והחומרי, והוא שמח בתענוגי המלך הפנימי ורוחני וכו', ודברי פי חכם חן (שופטים תרעא, א ד"ה אבל).

קצג. שמעתי ממורי על פסוק 'על מה שוא בראת כל בני אדם'. שהוא שאלה ותשובה, ששאל היצ"ר להשם יתברך בעת שהיה משה רבינו ע"ה עושה כמה נפלאות, אם כן למה שוא בראת, שהוא היצר הרע, כי מי פתי יסור לשמוע לו. והיתה תשובה 'כל בני אדם', שיכרא כנגדו אדם בליעל בדמות הצדיק, שיהיה

מסית ומדיח וכו', 'כל בני אדם', רוצה לומר כמו כל בני אדם שהם צדיקים וכו', כי בעת יצירת האדם כשר וצדיק קודם רדת הנשמה בגוף, נעשה למעלה קטרוג, שנתעורר הס"ם בטענה שזה יחזיר בני דורו למוטב, ומה יוכל היצר הרע לפעול נגדו, ולמה נברא. עד שנותנין לו גם כן תלמיד חכם להרע מן שדין יהודאין, שיחיה נגד זה התלמיד חכם כשר ויתלוצץ ממנו, ומעתה הבחירה חפשי, יש שידבק בזה או בזה, כי זה לעומת זה עשה אלהים, ודברי פי חכם חן (שופטים תרעג, א).

קצד. כתב בעוללות אפרים [=מאמר קסו] כי עולם הזה הוא הכנה וסולם, לעלות על ידו לעולם הבא וכו', יעוין שם. ולי נראה, דצריך סולם בעולם הזה עצמו, לעלות ממדרגה למדרגה, וכמו ששמעתי ממורי אחר וקדם צרתני, לקשר מדרגה תחתונה שהיה בו בסוד אחר, ואחר שעלה בסוד קדם יקשר גם המדרגת שהיה בו תחלה להעלות עמו, וזה שכתוב 'אחר וקדם צרתני', והבן, ודברי פי חכם חן (שופטים תרעח, א ד"ה ואגב).

קצה. על פי ששמעתי ממורי כל שיש בידו למחות וגו' רוצה לומר בראש הדור שיש שמץ חטא, מזה נמשך לאנשי דורו עון ופשע, לכך יש למחות ולמחוק כל חטא שיש בידו, וממילא יתוקנו פשע אנשי דורו גם כן וכו', יעוין שם (כי תצא תרפו, ב).

קצו. אמנם יש בזה מקום לטעות ולומר דעצם העבירה נכנס בקדושה, וזה אינו, כי צריך הבדלה, וכמו שכתבתי במקום אחר בשם מורי זלה"ה, כי אחר הבדלה יש יתרון לאור הנמשך מן החשך וכו', וזה שכתוב 'וגלחה את ראשה' וגו' 'והסירה' וגו' שהיא הבדלה מעצם עבירה, ואחר כך מה שנמשך הטוב על ידי עבירה, זה 'ובעלתה והיתה לך לאשה', והבן (כי תצא תרפח, ב ד"ה ובזה).

קצז. כתבתי במקום אחר מה שכתב הרמב"ם 'אין להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ד' אמות של הלכה' וכו'. וביאר מורי זלה"ה בכל עסקי עולם הזה יש בו תכלית פנימי וכו', יעוין שם (כי תצא תרפט, א ד"ה [ו] עוד).

קצת. קבלתי ממורי זלה"ה וכתבתי במקום אחר כי במעלות גזירה שוה, שנעשו אחד וכו', אם כן דין תקיעה בראש השנה הוא כמו ביובל, שיהיה גאולה מעבדות וגלות לחירות, שזהו סימן התקיעה ביובל שלוח עבדים לחירות, וזהו גם כן מה שכתוב 'ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור' וכו', וכמו שכתבו התוספות בראש השנה לערבב השטן שסובר זהו שופר גדול וכו', והענין, כי שופר גדול הוא בינה תשובה, שעל ידי תשובה יוצאים מגלות ושיעבוד היצר הרע לחירות עולם, בסוד 'קרבה אל נפשי גאלה' ששמעתי ממורי זלה"ה (כי תצא תרפט, א ד"ה ובזה).

קצט. בתשובה הוא שינוי השם, כי הנשמה הוא בחינת השם, כמו ששמעתי ממורי, ונתן מופת, בקריאת שמו והוא ישן נתעורר מהשינה וחוזרת הנשמה לגופו וכו' (כי תצא תרפט, ב ד"ה והנה).

ר. 'אמר אויב ארדוף' וגו'. שמעתי ממורי שיש בראשי תיבות ה' אלפין וכו', ודברי פי חכם חן. והיינו שהאויב יודע שעושה רצון אלופו של עולם, מה שאין כן אם מכין להנאת עצמו, תמלאמו נפשי, תרגם אונקלוס תשבע מנהון נפשי, לכך נענש נשפת ברוחך וגו', והבן (כי תצא תשו, ב).

רא. שמעתי ממורי משל נגד ב' כיתות הנ"ל, שהיה בדרך יער מושב לסטים, והיה מאד סכנה לכל עובר דרך שם, ונזדמן שהלכו שנים דרך היער ההוא, אחד היה שכור כשכרותו של לוט, ואחד היה בדעת מיושבת. ולשניהם פגעו הלסטים וחמסו וגזלו הכוסם ופצעום, ונשאר להם רק נפשם לשלל. ובעברם משם ולהלן פגעו אנשים לאלו השנים, וקצת מהם שאלו לזה השיכור איך עבר דרך היער, בשלום או לא, והשיבו שלום אין שום סכנה כלל, ושאלו מה הכאות וחבורות ופצעים ואינו ידע להשיב. וקצת שאלו לזה הפקח, ואמר חס ושלום שיזהרו כי יש שם לסטים, והאריך באזהרתו להם. והנפקותא בזה, שזה הפקח ידע להזהיר אחרים שלא ילכו שם כי אם בזריזות מזויינים וכיוצא, מה שאין כן זה השיכור אינו יודע להזהיר כלל.

וכך הצדיק עובד ה', יודע ממלחמות היצר הרע ומלסטים שבדרך עובד ה', שהוא מסוכן, ותמיד חיי צער יחיה איך להנצל ממצודתו, ויודע להזהיר אחרים

מסכנת לסטים, זה 'יוסיף דעת יוסיף מכאוב'. מה שאין כן הרשע, ששמח בשמחת יצר הרע תמיד, ואומר שלום כי אין שום סכנה בזה העולם. וכן בעולם הבא הם ב' הפכים, כי לצדיק לשמחה יחשב לו שנפטר מזה העולם, שלכן נקרא מיתת הצדיק 'פטירה', שנפטר מצער עולם הזה מעלמא דשקרא, ובבואו לעולם הבא לשמחה יחשב לו. מה שאין כן הרשע, ששם יראה פנקסו פתוח והחשבון ערוך ליתן דין וחשבון...

וכמו ששמעתי ממורי 'הלך ילך ובכה נושא משך הזרע, בא יבא ברנה נושא אלומותיו' ודברי פי חכם חן. והנה כך, הצדיק נחשב לו בעולם הזה כהולך ונתרחק משמו יתברך, לכך שם בעולם שכולו ארוך לביאה יחשב לו. מה שאין כן הרשע, שדרכיו ישרים בעיניו כאלו הוא צדיק גמור וקרוב להשם יתברך, ושם יראה שהוא נתרחק (כי תבא תשו, ב ד"ה ושמעתי).

רב. כי נודע שהאמנה הוא דבקות הנשמה בקב"ה, כמו ששמעתי ממורי על פסוק 'ויאמינו בה' ובמשה' וגו' (כי תבא תשיא, א).

רג. שמעתי ממורי פירוש הפסוק 'תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו', על פי משל שצוה המלך שיבקש כל אחד מבוקשו בעת שמחת המלך, והיה חכם אחד שביקש שידבר עם המלך ג' פעמים ביום, והוטב בעיני המלך ונתן לו גם מה שלא ביקש, וזה שכתוב 'לפני ה' ישפוך שיחו', ודברי פי חכם חן (נצבים תשיג, ב ד"ה [ה] עוד).

רד. 'אשרי העם יודעי תרועה' וכו'. והוא, דקשה, וכי לא ידע השטן שהוא מנהג ישראל כך, ולמה מתערבב. אך הענין, כמו שמתערבב בגאולה כללית דיתקעו בשופר גדול, כך מתערבב בגאולה פרטית, כמו שכתוב 'קרבה אל נפשי גאלה'. וכמו ששמעתי בשם מורי שעל זה יתפלל כל חסיד לגאול נפשו מיצר הרע, בפרט בראש השנה ויום הכפורים וכו', ודברי פי חכם חן (וילך תשיח, ב ד"ה עוד).

קונטרס אחרון

ואלה הדברים ששמעתי ממורי זלה"ה, וכתבתי רק ראשי פרקים כי יראתי, וגם מחמת השכחה.

רה. שמעתי ממורי פירוש הש"ס דראש השנה, 'נושא עון, חד אמר נשא, וחד אמר כובש, ועון עצמו אינו נמחק' וכו', 'וכך היא המדה' וכו'. וביאר, כי אלו ג' קוין חג"ת מתפשטין מן רום המעלות עד התהום מקום הקליפה, וחסד במקום הקדושה למעלה הוא ענג, וכשנתפשט למטה בקליפה הוא זנות, וזה שכתוב 'אין למעלה מענג ולמטה נגע'. וקו התפארת בהתפשטו למטה במקום הקליפה היא הגאווה, וקו הגבורה למטה הוא כעס ועבודה זרה, והוא כשלהבת קשורה בגחלת זה בזה עד למעלה, רק למטה הוא בלי דעת בסוד נשים דעתן קלה, שהרשעים הם בחינת נוקבא דעתן קלה עליהם, ולמעלה הוא עם הדעת, שנותן דעתו שיתענג יותר בעבודת השם יתברך ולא במקום הטינופת. ובחינת התשובה הוא הדעת וכו', וכמו ששמעתי 'האומר אחטא ואשוב' וכו', ובזה יובן 'נשא עון וכו' ועון עצמו אינו נמחק', כי דבר גשמי ומאוס אינו יכול לעלות למעלה במקום שורש התענוג וכו'. וכך הוא המדה, רוצה לומר מדת רב חסד שהוא התענוג, שהוא חסד התענוג נתלבש זה בתוך זה וכו'. 'וחד אמר כובש' וכו', ודברי פי חכם חן (תשכז, א).

רו. עוד שמעתי ממורי פירוש פסוקי תהלים סימן ל"ו, 'יתיצב על דרך לא טוב רע לא ימאס' וגו'. ואגב ביאר עוד המשך הפסוקים, 'נאם פשע לרשע וגו' אין פחד אלהים לנגד עיניו'. והטעם שסילק השם יתברך פחד ממנו, 'כי החליק אליו בעיניו', שיהיה הכל חלק וישר בעיניו, כדי 'למצוא עונו לשנא', רוצה לומר שישג וימצא העון ויהיה מקום להשם יתברך לשנא אותו רשע, וסילק הבחירה ממנו. 'דברי פיו און ומרמה', רוצה לומר שאינו טועה לומר על רע טוב רק במרמה וכו'. 'חדל להשכיל להטיב', רוצה לומר גם כשעולה לפעמים במחשבתו להשכיל להטיב שיחקור וישכיל אם הוא דרך טוב להטיב, מיד חדל ומונע, פן ישוב וכו'.

‘און יחשוב על משכבו’, כי האדם נקרא ‘עולה ויורד’, כי לפעמים מונע השם יתברך מן האדם דרכי עבודת ה’ כדי שיטריח יותר ויקבל שכר, ואז און יחשוב על משכבו וכו’, דשמעתי ממנו טעם שכתב הרמב”ן כשרוצה השם יתברך לענוש הרשע נזדמן לו איזה חטא כדי שיענש וכו’. והקשה מורי, אם כן אין בחירה וכו’. ותירץ כי ‘החיות רצוא ושוב’ ונקרא ‘קטנות’ ו‘גדלות’, וכשהוא בקטנות עלול לעבירה בסוד אין אדם עובר אלא אם כן וכו’, וכמו שכתוב בעץ חיים בסופו, אם כן החטא והעונש בא כאחד, וזה שכתוב ‘און יחשוב על משכבו’ בקטנות.

‘יתיצב על דרך לא טוב’, כי מהפך מעשה הצדיקים שהם אור לחשך, ומעשה הרשעים חשך לאור, כמו שכתוב במכילתא מסירת המן בפני אחשוורש, שחשב פרעה לצדיק מרישא לסיפא, שניצל אברהם בזכות ישמעאל, וכו’ עד עמלק הצדיק וישראל בהיפך, וזה שכתוב ‘רע לא ימאס’, וככה עושין הרשעים בכל דור להפך וכו’, וזה שכתוב ‘יתיצב על דרך לא טוב’ וגו’, ודברי פי חכם חן (תשכז, א).

רז. ביאור מה ששמעתי ממורי ורשמתי ראשי פרקים כי יראתי וכו’, פסוק ‘אל יתהלל חכם בחכמתו עשיר בעשרו כי אם בזאת’ וגו’ ‘השכל וידוע אותי’ וגו’. והקשה מאי בחכמתו, בעשרו.

וביאר, כי הוא מדה מגונה המתפאר את עצמו, וכמו שכתוב בספרא דשלמה מלכא מובא בזוהר, ‘סימן דלא ידע כלום שבוחי’ וכו’, וכשהוא רוצה להתפאר ולשבח את עצמו, והיינו משום שנתפשט מדת התפארת בעולם, וכשמתפשט ויורד עד אדם זה שהוא בקליפה אז רוצה לשבח ולפאר את עצמו, רק שהוא גנאי כנ”ל, ועושה תחבולה לפאר אחרים שיצא מזה תפארת לעצמו, כגון פלוני חכם מאוד שלא נצחו שום אדם כי אם אני, וכן גבור ועשיר.

וזה שכתוב ‘אל יתהלל חכם בחכמתו’ של אחר כדי שיצא מזה שבח לעצמו, ‘כי אם בזאת יתהלל’, שיתן לב שנתפשט מדת תפארת בעולם עד מדרגה אחרונה הנקרא ‘זאת’, והחכם יבין שנתפשט מדה זו ‘השכל וידוע אותי’, מה שאין כן הטפש לוקח תפארת לעצמו וכו’, ודברי פי חכם חן (תשכח, א).

רח. עוד שמעתי ממורי ביאור ש"ס 'אין לגבי משה זוטרת' וכו'. והקושיא מפורסמת הא לישראל אמר זה.

וביאר, דכתב מוהרש"א 'את ה' אלהיך, לרבות תלמידי חכמים'. כי אין בור ירא חטא, ועל ידי שהוא תלמיד חכם בא ליראת ה', ושפיר דרשו לרבות תלמידי חכמים וכו'.

והנה במשה מצינו 'ויראו מגשת אליו', אם כן כבר נכנסו ליראת תלמיד חכם, אז בנקל יוכלו לבוא ליראת ה'. וזה שכתוב 'אין לגבי משה זוטרת', רוצה לומר מאחר שכבר נכנסו ליראת תלמיד חכם שהיא לגבי משה שנאמר 'ויראו מגשת אליו', אם כן זוטרת' לבוא גם כן ליראת ה', שזה נמשך מזה, ודברי פי חכם חן (תשכח, א).

רט. ושמעתי ממנו משל למלך שנהג ליכנס בין עניים לפקח בעסקם, ואחד היה משיב תמיד כל מה שאדם עושה בין טוב או רע הכל עושה לעצמו, וחרה למלך על שאינו מחזיק לו טובה ומשיב לו כך, וצוה לעשות תרנגול מפוטם בסם המות ונתן לו, והשיב גם כן כך, ולקח העני זה לביתו שהיה בקצה העיר והצניעו, לימים בא בן המלך עיף ויגע מצידת חיה ועוף, וביקש מעני זה שבא אצלו ליתן לו שום דבר מאכל, ונתן לו זה התרנגול לאכול, וכשרצה לאכול אמרו הרופאים שעמו דוק תחלה, ונמצא סם המות, ובא הדבר למלך, והתנצל שהוא ממנו, ואז הודה המלך שאמת אתו. והמוסר היוצא מזה וכו', ודברי פי חכם חן (תשכח, א).

רי. עוד שמעתי ממורי פירוש המשנה 'עתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל צדיק ש"י עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש'. וגם פסוק 'הישכם אוהבים את ה' (תשכח, ב).

ריא. שמעתי ממורי ביאור למה על ידי מכות בכורות יצאו ממצרים. וביאר בארוכה, ומפני עומק המושג כתבתי ראשי פרקים. כי בכור נקרא דבר חידוש הנאמר בראש, והוא דבר שכל ומשכיל שישכיל בשכלו הקודש איך לנהוג בעבודת השם יתברך, רק בכור השפחה שהם הקליפות מבדילין בין השכל ובין קונו, וזה היה סיבת גלות מצרים רוצה לומר מצ"ר ים, וכאשר לקו בכור

השפחה והוסר הקליפה, ממילא יצאו מהגלות, ולכך הוקדשו בכורי ישראל שהוא השכל.

אלא שאי אפשר שיהיו על מדרגה אחת, כי 'החיות רצוא ושוב' בסוד קטנות וגדלות, וזהו שעשו עגל. ולקח השם יתברך תמורת בכורים שבט לוי, כי אותיות 'לוי וכו', וזהו ג' בחינות קהת גרשון ומררי וכו'. וכאשר האדם בסוד הקטנות ויודע מזה מוליד נשמת גרים, כי ג' הוא ג' קוים דרך ר' עלמין דכסופין וכו', ודברי פי חכם חן (תשכח, ב).

ריב. עוד שמעתי ממורי פירוש הש"ס 'ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע, בין עובד ה' לאשר לא עבדו', ופריך הש"ס 'היינו צדיק היינו עובד, היינו רשע היינו לא עובד'. אלא אינו דומה שונה פרקו ק' פעמים לשונה פרקו ק"א פעמים. ויש לשאול וכי בשביל שחסר אחד יהיה נקרא 'רשע' 'לא עובד'. וביאר על פי משל, 'בא יבוא ברנה נושא אלומותיו', אם יסוד תורתו ועבודתו ליוהרא, גם שהוא עובד ה' אינו כלום, מאחר שחסר ממנו אחד, שיכוין לשמו יתברך סוד אחד האמת.

ובזה יובן, גם שהוא עובד ה' מכל מקום מיקרי לא עובד, והטעם שאינו דומה שונה ק' פעמים לשונה ק"א, שחסר 'אחד', והבן, ודברי פי חכם חן (תשכח, ב).

ריג. עוד שמעתי ממורי, 'רב בבבל ורבי בארץ ישראל'. כי בחינת חכמה ובינה נתפשט בכל העולם, כי ר' ראשית חכמה, ב' הוא בינה, וכל מעשה העולם הכל זיווגים, רק שהם בלא נביע, ועם נביע שהוא אות י' מאין סוף, שהוא בארץ ישראל, נקרא 'רבי' וכו', ודברי פי חכם חן (תשכח, ב).

ריד. עוד שמעתי ממורי על דרך הלצה, 'אלוף תימן אלוף מבצר אלוף מגדיאל' וגו'. דהנה כל לשון הרע הוא על ידי חיתון ודיבור כ"ב אותיות התורה וכו', וכן כשמדבר דברים בטלים ואחר כך לומד עם כ"ב אותיות אזי מעלה אותיות של דברים בטלים למעלה וכו'.

וזה שכתוב 'אלוף תימן', רוצה לומר אלופו של עולם שהוא בתוך אות אלה, ראש לכל האותיות, והוא תימן ותמיה איך ידבר אלוף מבצר, רוצה לומר במבצר איך ידבר לשון הרע עם אות אלוף ראש לאותיות. רק אלוף מגדיאל

שהוא מגיד דבר חכמה לשון הגדה, אז מעלה וכו', ודברי פי חכם חן (תשכט, א).

רטו. עוד שמעתי בשם מורי, כשהלך בנסיעה הידועה הראה לו רבו, במקום זה היה מרומז הנסיעה שהיו נוסעין ישראל במדבר במסע ז, וכל נסיעות האדם מרומז בתורה וכו'. וכן כשנשברה לו הספינה והיה בעצבות גדול, ובא רבו ותמה עליו, והראה לו באיזה עולמות הוא עכשיו, והיו שמות אהי"ה וצורפי אהי"ה וכו', ואז התחזק בלבו למתקן בשרשן כידוע לו וכו', ודברי פי חכם חן (תשכט, א).

רטז. בש"ס חשיב דברים העושה אותן ניצול מחיבוט הקבר, וחד מהם אם 'מת בערב שבת' וכו'. והקשה מורי, הא כוונת הש"ס להשימיעני איך לעשות תקנה להנצל מחיבוט הקבר, מה שאין כן בזה שימות בערב שבת אין זה בידו לעשות. וביאר, שהוא מוסר גדול שימות בערב שבת, רוצה לומר לפנות את עצמו מכל עסקי עולם הזה כאלו מת, כדי לעשות הכנה לשבת, ובזה ניצול מחיבוט הקבר הנ"ל, וישמע חכם ויוסיף לקח, ודברי פי חכם חן (תשכט, א).

ריז. בפסוק 'לך לך מארצך' וגו' ביאר סוד אותיות א"ב וגו' ומנצ"פך, שירוד האות א' מהחיות וכו' ומלובש במנצפ"ך שהוא דינן וצריך להעלותן, ואות ל' הוא וכו' ואות ק' הוא סוף מנצפ"ך וכו', וזהו ענין תחיית המתים ומשיח שהוא סוד הדעת, והוא סוד עולם הבא. והנה על ידי מעשי האדם הממשיך על עצמו בעולם הזה על ידי בינה שלו שמבין לעשות כל מעשיו בבינה ודעת וכו', ודברי פי חכם חן (תשכט, א).

ריח. עוד שמעתי ממורי ביאור פסוק תהלים סימן ק"ט 'ותפילתו תהיה לחטאה יהיו בניו יתומים ואשתו אלמנה' וגו', 'ינקש נושה לכל אשר לו' וגו'. והקשה מה זה עונש לרשע שתהיה אשתו ובניו וגו'. וביאור ש"ס 'תלמוד גדול שמביא לידי מעשה' וכו'. והקשה, משמע דמעשה גדול וכו'. וביאר כי תלמוד יש בו שניהם, כי העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה, אם כן שניהם בידו, מה שאין כן מעשה הוא לבד וכו'.

והנה נפש הוא מלבוש לרוח, ורוח מלביש הנשמה, אם כן נפש נגד רוח נקרא 'אשתו', וכן רוח נקרא נגד נשמה 'אשתו' וכו', וכמו ש'צדיק ממנו בולע' וכו'. הכי נמי אמר דוד המלך ע"ה נגד דואג ואחיתופל, שלמדו על כל פנים תורה שהוא מיין נוקבין לתפילה, וכמו שכתב מוהרש"א שכל התורה הוא הכנה ליראה הנקראת תפילה וכו', ובתפילה משפיעין למתפלל מיין דוכרין נגד מיין נוקבין, וכשלמד לשמה, כמו שהיה מיין נוקבין כך הוא מיין דוכרין, מה שאין כן כשלמד שלא לשמה כך משפיעין לו בתפילה, ואז תפילתו לחטאה, שמבלבלין אותו בתפילתו מחשבות זרות, ואז אשתו שהיא נפש היא אלמנה, שאינו מלבוש לרוח להיות מיין נוקבין וכו', וגם בניו שהם מעשים טובים הם יתומים, כי התורה שנקרא 'מעשה' כנ"ל, אחר שהיו שלא לשמה הם נע ונד דלא פרחית לעילא, והם יתומים וגו'.

'ינקש נושה לכל אשר לו', כי היצר הרע מלווה לו להמציא לו איזה מצוה שיעשה להתפאר, או שילמוד תורה שנקרא 'מעשה להתפאר', וכך משפיעין לו מיין דוכרין מלמעלה רבות רעות וצרות, ואז היצר הרע נושה שלו בא להפרע מן הלווה, וזה שכתוב 'ינקש נושה לכל אשר לו', רחמנא לשזבן וכו', ודברי פי חכם חן (תשכט, ב).

ריט. עוד שמעתי ממורי ביאור סוד א"ב וכו'. ואיך שצריך לעשות בכל תיבה הכנעה והבדלה והמתקה.

רוצה לומר כי דיני ש"ך ופ"ר הרמז בתיבת 'אדני' דפתיחת תפילת י"ח, כל הכוונות שיש שם צריך לכון בכל תיבה ודיבור להמתיק הדינין, כי אות א' הוא סוד פלא, ונתלבש באות ב' שהוא ב' אלפין, וכן באות ג' ג' אלפין, עד אות ת' ד' מאות אלפין, וכל מה שנתרחק האות נתרחק מהחיות ונתלבש בקליפות, עד מלכות שבמלכות ששם מחשבות רעות וזרות וכו'. וכאשר יתן לב על גלות השכינה, שהיה ניצוץ השכינה מלובש בתוך כיעור הקליפות הזה, יתחרד חרדה גדולה, ואז 'יתפרדו כל פועלי און' ונעשה יחוד יראה עם נורא, ונתברר ניצוץ הקדוש ונתחבר למעלה אל החיות, בסוד 'החיות רצוא ושוב', והוא גאולה מהשביה.

וזוהו 'הכנעה', כאילו הוא אינו מדבר רק השכינה. ו'הבדלה', להפריד הקליפות וכו'. ו'המתקה', להעלותן להמתיקן בשרשן וכו', ודברי פי חכם חן. ושמור כלל גדול זה, והבן (תשכט, ב).

רכ. עוד שמעתי ממורי ביאור דברי התוספות בפרק א' דשבת, 'הדן דין אמת לאמתו, לאפוקי דין מרומה' וכו'. כי ב' מדות חסד וגבורה לזין זה לזה ונכללין זה בזה, וכאשר מתחברין זה לזה נעשה תפארת וכו', ועל ידי הדיינים שהם סוד ג' רישין וכו', לכך צריך שיהיו שונאי בצ"ע שהוא אותיות שניות מן האבות אברהם וכו', וכאשר מכבר ומייחד במחשבה נעשה אמת לאמת"ו. והנה למטה יש גם כן סוספיתא דדהבא וכספא, שהם חוטפין וגוזלין זה מזה, ועל ידי הדיין נתברר כנ"ל, ודברי פי חכם חן.

ולולי דמסתפינא הייתי אומר שזהו פירוש הפסוק 'אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק'. שאחר שנכללו זה בזה, נולד יעקב תפארת, ולמטה סוספיתא עשו וכו', והשם יתברך יכפר (תשל, א).

רכא. עוד שמעתי ממורי ביאור התוספות דפרק קמא דראש השנה בשם ירושלמי, 'יומא חד בעי איכוין'. כי צריך להעלות במחשבתו ממטה למעלה בסוד רפ"ח ניצוצין וכו', וכל מחשבות זרות הוא במלכות שבמלכות, ובבא המחשבה זרה צריך לפחד ולירא ממנה, ועל ידי היראה מחבר יראה עם נורא ומברר ניצוץ הקדושה מתוך הקליפה שהיא המחשבה זרה. והנה זה התנא שהיה מחשבתו ברורה וצלולה ממחשבות זרות, לא מצא מקום להעלות ממטה למעלה כי אם על ידי שעלה מחשבתו למנות קורות ביתו או אפרוחים וכו', ובפרטות אלו צריך לימוד וכו', ודברי פי חכם חן (תשל, א).

רכב. עוד שמעתי ממורי ביאור פסוק 'ויאמר אל שרה אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את וגו' והרגו אותי וגו', 'אמרי נא אחותי את' וגו' 'וחיתה נפשי בגללך'. והקשה, נ"א מיותר. ושאר ספיקות. וביאר, כי נ"א פירושו שירדה מלכות נ' מדרגות מן החיות היא א', שירדה כל כך, וחשקה לחזור להתקרב אל החיות שהיא א' וכו', והנה קודם הפורעניות באה המחשבה רעה וזרה כמו מחשבת זנות או מחשבות עבודה זרה, רק

שמחשבת זנות מורה על אחרים, ומחשבת עבודה זרה על עצמו, או זה עונש מיתה משמים וזה וכו'. והתקנה לתקן מחשבה זו, שיתן לב שיש בתוך המחשבה זרה זו ניצוץ השכינה שבתוך הקליפה מחמת השבירה כנודע, וישתף את עצמו עם השכינה, ויראה ורעד יבא בו, ואז 'יתפרדו כל פועלי און' ונעשה יחוד יראה ונורא וניצל גם הוא ממיתה.

ובזה יובן, 'הנה נ"א ידעתי כי אשה יפת מראה את' וגו', שעל ידי שנכנס בו מחשבות זנות, ועל ידי זה חש 'והרגו אותי' וגו', לכך 'אמרי נא אחותי את', וכמו שכתוב בזוהר 'אמור לחכמה אחותי את' וכו', ונדרש זה מיתור 'את', רוצה לומר שישתף את עצמו עם השכינה שנקראת אחותי, ועל ידי זה 'וחיתה נפשי בגללך', ודברי פי חכם חן. ובזה נראה לפרש פסוק תהלים סימן נ"ב 'ואימת מות נפלה עלי' 'יראה ורעד יבא בי' וכו', עיין במקום אחר, וק"ל. ובזה ביאר 'אם ככה את עשה לי', שיש לכוין שם בקדושת כתר כ"ה ראשי תיבות כ"ת כ"ל ה"ת כתר, והוא סגולה נפלאה להעלות הנשמות ממעמקים וכו', ודברי פי חכם חן (תשל, א).

רכג. עוד שמעתי ממורי, כשרואה שיש עליו איזה דינין, אזי ילמוד בבוקר בדביקה וחשיקה, שידבק את עצמו אל פנימיות אור אין סוף שבתוך האותיות וכו' (תשל, ב).

רכד. עוד שמעתי ממנו, שיעשה אלו ד' אמות של הלכה, שהוא מלכות שירדה וכו', ויוציא ספר תורה וג' דיינין בסוד ג' רישין ג' אהיה וכו' (תשל, ב).

רכה. עוד שמעתי ממורי ביאור זמר ליל שבת, 'עזור לשובתים בשביעי בחריש ובקציר' וכו'. כי חרש ראשי תיבות חמיש"י רביע"י שיש"י, רומז לג' סעודות דשבת, כי חמישי הוד סוד סמכי קשוט, רביעי הוא תפארת, ויסוד הוא ששי, והבן (תשל, ב).

רכו. עוד שמעתי ממורי ביאור ש"ס 'פתח באכסניא של תורה' וכו'. וביאור מה דוד המלך שלא למד אלא ב' דברים בלבד וכו', הלומד מחבירו פרק אחד או

אפילו אות אחת על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד, ואין כבוד אלא תורה וכו'. והקשה איך אפשר ללמוד אות א'. וגם לשון אכסניא של תורה. עוד שמעתי ממורי ביאר כי יש ג' סוגים, א' קירוב הגורם לזווג, כגון ה' דברים באשה ערוה, קול באשה ערוה וכו', וגם שלא להסתכל בבגדי צבעונים של אשה וכו'. ב' חיבוק ונישוק. ג' זווג ממש וכו'. והנה בשכינה הוא קירוב הגורם לזווג, כשיש לו עצבות והולך לדבר עם חבריו לפקח העצבות וכו', ועל ידי קירוב חברותא שצריך לדבר עם חבריו גם שהוא צבוע, הוא גם כן יחוד הנ"ל וכו'. והפרש, בין הלומד מרבו רשע הוא רק ב' דברים, שלא עשתה פירות, ונשארו רק בפירוד ב' דברים וכו' על פי חקירה. מה שאין כן אם רבו צדיק, עושה פירות, שפרה ורבה וכו'. וזה שכתוב 'מה דוד' וכו', הלומד מחבריו שהוא צדיק כמותו על אחת כמה וכמו וכו'. והעולה מדבריו שנתחבר אות של כל אחד וכו', ודברי פי חכם חן (תשלא, א).

רכז. עוד שמעתי ממורי ביאור פסוק 'אם ללצים הוא יליץ ולענונים יתן חן'. וביאור משנה 'הוי מתאבק בעפר רגליהם'. על פי משל, ששלח המלך בנו למלחמה, וביקש ממנו שיברר פסולת המאכל לעשות ממנו אוצר וכו', וכך עשה הבן. ואחר כך בא הבן במצור והוצרך לאכול העפרורות המאכל עד שכבש המלחמה, ובא הבן מהמלחמה וסיפר לאביו, והשיב לכך נתכוונתי מתחלה. וזה שכתוב כי שיחת חולין של תלמיד חכם, שהוא מדבר ל'לצים', 'לענונים יתן חן' על ידי זה. וזה שכתוב 'הוי מתאבק' וכו', ודברי פי חכם חן (תשלא, א).

רכח. עוד שמעתי ממורי ביאור מוסר למוכיח שיזהר בעצמו. על פי משל שנכנס חסיד אחד לכרך שיש בה בתי זונות, וביקש לחקור מהות אנשי הכרך, אמר אלך אל בית המוזג ששם רבים מצוין ויש להבחין מעניני הספורים ודיבורים, כי הלשון הוא קולמוס הלב, וכך היה, שזה סיפר מה עשה עם הזונה פלונית, וכן חבריו וכו', עד שחרה לו עד מאוד. וכאשר הרגישו בו שהוא חסיד מפורסם נתנו לו כל אחד מתנה הגונה שיכפרו פניו במנחה. למחר עשה תחבולות שיתאספו שמה שיקבל מהם מתנות. עד שאחר כך עשה כמעשיהם. והנמשל מובן, לכך ישמור את עצמו המוכיח מהכיעור והדומה לו, ודברי פי חכם חן (תשלא, א).

רכט. עוד שמעתי ממורי ביאור מוסר הכנעה נגד הגאווה, למלך שהיו לו ב' בנים, ושלה אחד למדינה אחרת בכבוד, ולאחד שלח בבזיון כדי שילמוד הכנעה וענוה, וכך היה, עד שאחר כך כבש זה עם הענוה יותר מדינות מחבירו על ידי כבוד ומלחמה, והוא על ידי מעשה רב, ודברי פי חכם חן (תשלא, ב).

רל. עוד שמעתי ממורי ביאור 'גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה'. והקשה. והעולה, שלפעמים הכנסת אורחים הוא ביטול תורה או ספורי לשון הרע וכו', מכל מקום גדולה הכנסת אורחים (תשלא, ב).

רלא. שמעתי מהרבני הוותיק מוהר"ן פירוש על דברי הרב הנ"ל שיכוין בכל דיבור הכנעה והבדלה והמתקה, דמעבר לדף. שיצא ממדת הגבורה, שלא ללמד חוב על בני עולם רק שיכנס ברחמים, וילמד זכות על כולם, גם שרואה דבר כעירות מחבירו ירגיש שהוא לטובתו, שיבחין בעצמו שיש בו שמץ מנהו וישוב תשובה ממנה גם במחשבה, וזה טובתו, שאלו היה יחיד היה סובר שהוא חסיד, מה שאין כן עתה.

ונראה לי שזהו פירוש 'לא טוב היות אדם לבדו', מטעם זה, רק אעשה לו עזר מן כנגדו, שיבחין שיש בו שמץ מזה, והבן.

ולכן אם על ידי שכן רע מבלבל תפילתו או תורתו או שאר ביטול, יתן לב שהוא לטובתו, שלא היה בכונה ישרה, ושלחו לו ביטול זה להרגיש ויתחזק יותר, וכיוצא בזה ישמע חכם ויוסף לקח.

והעיקר להבין שהשם יתברך בכל מקום ובכל עסקיו, אם כן גם בספורי דברים יוכל להרגיש עניני הבורא יתברך כמו בלימודו ותפילתו.

וגם ביאר ענין 'נעשה ונשמע', שהוא בכל אדם ובכל זמן, כי על ידי עשיה כפשוטו יוכל לשמוע ולהבין איך יתנהג בו לעבודת השם יתברך, והוא בין בתפילה יעשה עשיה כפשוטו ואחר כך ישמע, וכן בתורה על ידי דבקות עשיה יהיה אחר כך שמיעה להבין, וכן בכל עניני גשמיים, והבן (תשלא, ב).

רלב. והעיקר להסיר העצבות ולאחוז בשמחה, וסיפר מה שחלם לו כשהוא בארץ ישראל, והיה נבון אם לצאת לחו"ל מחמת טעמים הכמוסים לו וכו', עד

שראה בחלום שאחד סיפר לו שיש כמה רופאים הנותנין רפואות על ידי משקה מר, אך זה הרופא יותר טוב שנותן רפואה על ידי משקה מתוק מדבש. והוא ענין הנ"ל, שעל ידי תענית וסגופים והתמדת לימודו גובר העצבות, ומלמד חוב על בני עולם שאינן עושין כמעשיו ומניחין חיי עולם וכו', וכמעשה דרשב"י ובנו שיצאו ממערה הנזכר בש"ס דשבת עד שיצא בת קול חזרו למערתכם וכו', והוא רפואה על ידי מים מרים. מה שאין כן רפואה זו, בדרך זה שיתן לב אף בכל דבר מגונה שרואה בחבירו שהוא לתועלת עצמו וכו"ל, הוא על ידי משקה מתוקה מדבש לעורר רחמים בעולם ועל כל אדם, שידע שהשם יתברך הוא בכל דבר פרטי, ויתנהג כנ"ל, אז הוא רפואה מתוקה בלי שום סיגוף, ויערב לו ויבושם, ודברי פי חכם חן (תשלב, א).

רלג. עוד שמעתי מן מוהר"ן הנ"ל, פירוש הש"ס 'בת תחלה סימן יפה לבנים'. ונשאל טעם הדבר.

ופירש על ידי דקדוק אחד, מאי לשון בנים לשון רבים. ותחילה ביאר פלוגתא דבית שמאי ובית הלל בש"ס דיבמות, דבית שמאי סבירא להו קיום פריה ורביה ב' זכרים, ובית הלל סבירא להו זכר ונקבה. כי כמו שיש הולדה בגשמי כך יש הולדה ברוחני ובעבודת השם יתברך, והענין, כי בשעה שעוסק בתורה ותפילה נקרא 'בן', וכשאינו עוסק בתורה כי אי אפשר שיהיה בתמידות, אז ראוי שישמע מאחרים תורה או מוסר ואז נקרא 'בת', וזה שכתוב 'שמעי בת' וגו', ובזה קיים פריה ורביה לבית הלל. מה שאין כן לבית שמאי דסבירא להו ב' זכרים, כי יש בדיבור של תורה ותפילה הנקרא 'בן', יש ב' וב' בחינות של מחשבות, כגון פירוש המלה של ברוך וזה נקרא 'מחשבה תתאה', ועוד יש הכוונה השייך לברוך בסוד הוי"ה ע"ב ק"ל, 'ה' רוכב על ע"ב ק"ל', וזה נקרא 'מחשבה עלאה', והוא ב' בנים, ובזה קיים פריה ורביה לבית שמאי מדת הגבורה. מה שאין כן לבית הלל מדת החסד סגי בן ובת כנ"ל, והנה לולי בחינת הבת היה סובר מאחר שהוא מדרגת הבן אין למעלה ממדרגתו, מה שאין כן על ידי בחינת בת יש לידע שיש גבוה מעל גבוה שומר. וזה שכתוב 'בת תחלה', רוצה לומר בכל מדרגה שיש לו, יתן לב לידע שעדיין הוא בבחינת בת, ואז הוא 'סימן יפה לבנים' שילך ממדרגה למדרגה הנקרא 'בנים', והבן, ודברי פי חכם חן (תשלב, א).

רלד. עוד שמעתי ממנו, 'וקוי ה' יחליפו כח', כי על ידי מחשבה רעה או זרה יוכל לעבוד ה' כגון וכו'. וזה שכתוב 'יחליפו רע בטוב', כדי שיהיה להם כח לעבוד ה' וכו', ודברי פי חכם חן (תשלב, ב).

רלה. שמעתי ממנו, איך לעצור נקביו אם נתעורר לו באמצע תפילה, על כל פנים יעצור מלהתפלל, ויחשוב שיש נקבים קטנים ויש גדולים, כי הקטנים להראותו שהוא בקטנות ולמתקן וכו'. וגדולים להתגדל ולהתפאר נתכוין, לכך מראין לו זה שישפיל את עצמו, וזהו שאמרו חז"ל 'ותתחלחל המלכה שנצרכה לנקביה', והענין וכו'. וזה צריך לפנים, דהפוסקים כתבו [וכו'] (תשלב, ב ד"ה עוד).

רלו. סיום התורה בפסוק 'ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל', 'בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ' וגו'. דאיתא בש"ס דברכות 'ועתה מה ה' אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה, אטו יראה מלתא זוטרתא היא והא כתיב יראת ה' היא אוצרו'. ומשני, 'אין לגבי משה זוטרתא היא'. והקושיא מפורסמת, הא משה אמר זה לישראל, ולהם אינו זוטרתא. ועדיין הקושיא במקומה.

וביארתי זה במקום אחר כי משה רבינו ע"ה פתח צינור היראה לאנשי דורו, ואחר כך נסתם הצינור. וזה שכתוב 'אין, לגבי דמשה זוטרתא היא', רוצה לומר, אנשי דורו שהיו לגבי דמשה אתו עמו בדור אחד היה זוטרתא, ואחר כך הדרא קושיא כי יראת ה' אוצרו, והבן.

והנה בזוהר בראשית דף י"א ע"ב, וזה לשונו: 'בראשית ברא אלהים, פקודא קדמא דכלא יראת ה' דאקרי ראשית, דכתיב ראשית חכמה יראת ה', ועל פקודא דא אתקיים כל עלמא וכו', ודא עיקרא ויסודא דכל שאר פקודין דאורייתא וכו', ובגין כך כתיב בראשית, דאיהי יראה, ברא אלהים את השמים ואת הארץ' וכו'.

ובזה יובן 'ולכל המורא אשר עשה משה', רוצה לומר שהוא עשה ופתח צינור היראה והמורא לכל ישראל, וכמאמר הש"ס 'אין לגבי משה יראה זוטרתא', וכי תימא שבאמת היא זוטרתא, לכך אמר בראשית שהוא היראה ברא אלהים את השמים ואת הארץ, שהיא עיקר ויסוד כל פקודי אורייתא, אלא לגבי דמשה שהיה רב כחו וידו החזקה היתה זוטרתא, ולעולם יראת ה' היא אוצרו, וק"ל.

וזה נראה לי פירוש הפסוק 'החכם עיניו בראשו'. וכי מי שאינו חכם אין עיניו בראשו. ונראה כי יראה אותיות ראייה, והחכם עיניו שהם הראיה והיראה, בראש"ו - בתחלתו קודם החכמה, כמו שכתוב 'ראשית חכמה יראת ה'', וזה שכתוב 'בראשו' בתחלתו, וכמו שאמרו חז"ל 'כל שיראתו קדמה לחכמתו מתקיימת', וק"ל.

וזה שכתוב 'אשר עשה משה לעיני כל ישראל', שהראיה והיראה שתהיה בראש החכמים שהם ישראל, היה על ידי משה שעשה זה, וק"ל (תשלב, ב).

בן פורת יוסף

רלז. שמעתי בשם מורי פירוש המדרש 'הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו' ביאור על פי הלצה כי 'גנבא אמחתרתא [=בפתח המחתרת] רחמנא קרי'. וזה שכתוב 'הלואי אותי עזבו' - שלא לקרוא אותי, ולא יגנוב, ואז 'תורתי שמרו' וק"ל (שער פנימי ב, א ד"ה שמעתי).

רלח. עוד ביאר כי '[תכלית] הידיעה שלא נדע', אמנם יש ב' סוגי שלא נדע, א' מיד שאינו נכנס לחקור ולידע מאחר דאי אפשר לידע, ב' שחוקר ודורש עד שידע שאי אפשר לידע, וההפרש בין זה לזה ב' שרוצין לדעת המלך וא' נכנס בכל חדרי המלך ונהנה מאוצרי והיכלי המלך ואחר כך לא יוכל לידע המלך, והשני אמר מאחר שאי אפשר לידע המלך לא נכנס כלל לחדרי המלך ולא נדע מיד. וזה יובן ודאי בב' סוגי הנ"ל 'הלואי אותי עזבו' מלידע שאי אפשר, מכל מקום 'הלואי אותי עזבו' מתוך החקירה והידיעה אחר ש'תורתי שמרו' ודברי פי חכם חן (שער פנימי ב, א ד"ה שמעתי).

רלט. וכל אחד צריך להתנהג על פי מדרגתו, מה שאין כן התופס מדרגה שאינו שלו זה וזה לא נתקיימו בידו. וזה שכתוב 'הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם', ורצה לומר שלא היה בבחינה זו, רק שעשו כרשב"י שראו אותו בבחינה זו, ולכן לא עלתה בידם, וכן שמעתי ממורי סברא זו, ודברי פי חכם חן (הקדמה ה, ב ד"ה ונשאר).

רמ. איתא בש"ס 'יצא בת קול ואמר כל העולם ניזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת'. לבאר זה, כי האלשיך פירש על זה כי חנינא בני אינו לוקח זכותו לעצמו, כי די לו בקב חרובין, לכך יספיק זכותו לזולתו שיזונו כל העולם בשבילו וכו'. וממורי שמעתי כי שביל הוא צנור, שפתח צנור ושביל השפע, וזה שכתוב 'שביל חנינא בני', ודברי פי חכם חן (הקדמה ז, ב ד"ה ועפ"ז).

רמא. שמעתי ממורי בשם הרמב"ן שצוה לבנו, אם יסתפק לך באיזה דבר מצוה איך לעשותו, כשיש בו דרכים לצדד לכאן ולכאן, או שיש לך ספק אם הוא מצוה או לאו ואם יש לעשותו או למנוע ממנו, אז תראה קודם כל לסלק מעסק דבר זה הנאת עצמך או כבודך, ואחר כך תראה לצדד לכאן ולכאן, אז השם יתברך יודיעך האמת ותלך לבטח, ודברי פי חכם חן (הקדמה ט, ד ד"ה עוד).

רמב. העולה משם, כי הצדיק משתמש במדת הרשע בקדושה לשם שמים, ועל ידי זה נכנע קו שמאל בקו ימין במדת אהבה והחסד, וכל העשר שהם ג' קוין כנודע, נכלל באחד, אהבת חסד, כי אהבה גימטריא אחד. והרשעים עושין בהיפך, לוקחין קו ימין מדת החסד להכריעו בשמאל, על ידי שמשתמש ברשעו בהרהורי זנות הנמשך ממדת החסד, כאשר שמעתי ממורי, וכתבתי במקום אחר (בראשית יג, ב ד"ה ונבאר).

רמג. ונחזור לענין, דתרגם אונקלוס [בראשית] 'בחכמה' וכו'. והענין, דכתיב 'כולם בחכמה עשית', ורוצה לומר דהכלל של כ"ב אותיות שנברא בהם העולם היא אות י', שנכלל בחכמה, ומזה נתפשט ציור כל כ"ב אותיות, שהיא גולם וציור לכל האותיות, וזה שכתוב 'כולם בחכמה עשית', במחשבה נכלל הכל, ועל ידי הדיבור נגמר י' ספירות, כאשר שמעתי ממורי זה, עיין במקום אחר (בראשית יג, ג ד"ה ונחזור).

רמד. דכתבתי במקום אחר ששמעתי ממורי 'נשיו הטו [את] לבבו', שאין לך שום תיבה בתורה שאינו סובל ב' משמעות שהוא בחינת דבר ונוקבא וכו', יעוין שם, אם כן אין לך שום דבר נברא בעולם שלא יהיה כלול מהכל, והבחירה נתונה לו להטות לאיזה בחינה שירצה, לכך נשיו הטו לבבו (בראשית יד, ג).

רמה. כמו שכתבתי בשם מורי זלה"ה 'יפקוד ה' איש אשר יוציאם ואשר יביאם', כי ראש הדור יוכל להעלות כל הדיבורים והסיפורים של אנשי דורו לקשר הגשמי ברוחני כמו תרי בדחי וכו', ודברי פי חכם חן (בראשית טז, א ד"ה ונודע).

רמו. 'האשה נקנית לבעלה' שתהיה נקראת אשתו כביכול, בג' דרכים, א' 'בכסף', בחינת חסד - ימי החסד שהקב"ה מסייעו בחסדו הגדול בתחילה, ואז כוסף וחושק ומתלהב בתורתו ועבודתו יתברך, ואז נקרא גדלות ראשון. ואחר כך נסתלק זה ונקרא ימי הקטנות, וגם שאינו כוסף וחושק מכל מקום על צד ההכרח צריך לדבק את עצמו, 'בשטר', שהם אותיות הכתובין בספר שנקרא 'שטר', בין באותיות התורה בלימודו, ובין בתפילה כאשר קבלתי ממורי זלה"ה זה שיש סגולה וכו'. עד שיחזור אחר כך להתענג בו יתברך על ידי שבאו המוחין בתורה ותפילה שנקרא 'בביאה', שהוא זוג ב' הנ"ל, ושפיר מפרש דפתח במה דסיים, והבן (בראשית טז, ד ד"ה ובזה).

רמז. שהתחלת התורה היה להראות סתירת כת המאמינים בקדמות העולם וכו' כי מוכח שיש בורא לעולם שחידש העולם מאין ליש, וכמו שהתחיל בספר עץ חיים, 'כשעלה ברצונו הפשוט לברוא העולם' וכו'. וראיה מוכרחת לזה, מאדם המחדש בתורה, שחידש יש מאין, ובתחילה לא חידש ועכשיו השכל מוליד ונתחדש דבר יש מאין.

ושמעתי ממורי שיש בשכל אדם עשר ספירות, כי אבא ואמא הם המולידים דבר שנתחדש בתורה, נקרא 'אבא ואמא'. ובתחלה נקרא 'חסד' כשנתחדש הדבר, שמתפשט לאין תכלית שהוא בחינת חסד כנודע. ואחר כך צריך בחינת 'גבורה', סוד הצמצום שיוכל לתפוס לאומרו בפני אחרים. והכל על ידי קו האמצעי וכו'. ואחר כך צריך האמנה כמו שכתוב בש"ס דמכות 'בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה', ובחינת האמנה הם תרי ירכי קשוט 'נצח' ו'הוד'. ואחר כך התענוג שיש לו במה שחידש נקרא 'יסוד', שהוא אבר התענוג. ונתגלה על ידי הדיבור שהוא 'מלכות', ודברי פי חכם חן (בראשית יז, א ד"ה ונבאר).

רמח. שמעתי ממורי שהראו לו כשהוליכו תחת עץ הדעת טוב ורע היו עמו אנשים הרבה מישראל, ואחר כך שהעבירו אותו תחת עץ החיים היו מועטין, ואחר כך שהכניסו אותו בגן עדן הפנימי נתמעט עוד, עד שנשארו מעט מזער, ודברי פי חכם חן (בראשית יז, ג ד"ה לבאר).

רמט. שמעתי בשם מורי ביאר ש"ס דחולין 'קיפל כל ארץ ישראל תחתיו... הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה', שלא יצטרך לנסוע ממקום למקום לברר ניצוצין שלו, כי יבררן במקומו, ודברי פי חכם חן (בראשית יח, ד ד"ה עוד).

רנ. דכתבתי במקום אחר בשם מורי כי 'מבשרי אחזה אלוה', כמו בזווג הגשמי אינו מוליד כי אם המשמש באבר חי וחשק ושמחה, כך בזווג הרוחני הוא הדיבור בתורה ובתפילה, כשהוא באבר חי בשמחה ותענוג אז הוא מוליד וכו'. אם כן זה העוסק בתורה ובעבודת ה' לשם שמים לעשות נחת רוח להשם יתברך בלי שום תשלום שכר, אז זוכה לטעום מתיקות ועריבות ותענוג בתורה ובעבודת ה', ועל ידי זה הוא מוליד ברוחני, כמו בזווג כשהוא בתענוג ובשמחה, מה שאין כן העוסק בתורה ובעבודת ה' שלא לשם שמים ואין לו נחת ותענוג, אינו מוליד (נח יט, ד ד"ה העולה).

רנא. שמעתי ממורי פירוש הפסוק 'עתה ידעתי כי אשה יפת מראה את' ועתה פן יהרגוני וכו', כי כאשר נכנס בו הרהורי אשה הוא בסכנת מות וכו', והתקנה - שידע שהשכינה היא בתוך הקליפות, ויתחרד חרדה גדולה, ואז נעשה יחוד יראה ונורא ונתפרדו כל פועלי און, וניצול וכו', ודברי פי חכם חן (נח כ, ג ד"ה אמנם).

רנב. אמנם יש עוד כלל אחד גדול, שצריך לדבק עצמו, דהיינו [אל] פנימיות התורה והמצוה, לקשר מחשבתו ונשמתו אל שורש התורה והמצוה אשר הוא עושה, דאם לא כן עושה חס ושלוש קיצוץ ופירוד בנטיעות, וכאשר קבלתי ממורי, וכן מצאתי בחסד לאברהם (נהר י"ד), וזה לשונו: כי הנשמה היא מעצם הבינה, והתורה היא מה שנשפע מהבינה ולמטה בתפארת וכו', וכאשר מקשר ומייחד נשמתו במקורה במקום התורה, ישיג משם דברים סתומים ונעלמים וכו', יעיון שם, ובזה מבואר כוונת לימוד לשמה, והבן (נח כא, א ד"ה והענין).

רנג. ובזה יובן 'ברית היה צריך' [=רש"י, פרשת נח: ברית היה צריך על הפירות שלא ירקבו ויעפשו ושלא יהרגוהו רשעים שבדור] - להמשיך הרוחניות והאחדות אל הפירות שהם האותיות, שלא ירקבו ויעפשו, שלא יהיה כגוף בלא נשמה

המעוּתד לרקבון כנודע. וגם כי צריך ברית שהיא יראת ה' כנ"ל, לדבר בדחילו ורחימו, שהיא 'תורי זהב' דחילו, עם 'נקודת הכסף' רחימו, שלא ידבר התורה והתפילה בפניה חיצונית, שמזה נברא הקליפות ומתלבש ברשעים לנקום ממנו, כמו ששמעתי כעין זה ממורי, וזה שכתוב 'שלא יהרגוהו רשעים שבדור', והבן. וצריך דחילו יותר מרחימו שנקרא 'נקודת הכסף', כמו ששמעתי ממורי, זולת בשבת וכו' (נח כא, ב ד"ה והענין).

רנד. שמעתי בשם מורי שצריך להתפלל על שונאיו, שהם רוחו של צדיק בגלגול וכו', ועל ידי התפילה נמתק בשרשו, ומוציא מהם רוחו, והנשאר בהם כלה מאליו וכו', ודברי פי חכם חן (נח כג, ב ד"ה פן ו).

רנה. שמעתי ממורי 'בצר הרחבת לי', כי על ידי שיש מצירין מתקרב יותר להשם יתברך, וזהו הרחבת לי, שיודע שזהו חסר בשכינה ומתפלל בעד השכינה אליו יתברך, ונעשה יחוד קב"ה [ושכינתיה] על ידו, כי צדיקיא אינון שלוחי דמטרוניא וכו', ודברי פי חכם חן (נח כג, ב ד"ה פן ו).

רנו. דכתבתי במקום אחר בשם מורי זלה"ה ביאור פסוק 'לעת זקנותו' של שלמה המלך ע"ה 'נשיו הטו את לבבו', כי בכל תיבה יש ב' פירושים, 'א' רחמים בחינת זכר, ב' בחינת דין הנקרא 'נקבה', וזה שכתוב 'נשיו הטו את לבבו' וכו', ודברי פי חכם חן (נח כג, ד ד"ה אופן ב).

רנז. שמעתי בשם מורי זלה"ה 'דרש באכסניא של תורה' וכו', דאיתא במסכת אבות 'הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת או אות אחת' וכו', 'שמצינו בדוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד' וכו', 'קל וחומר הלומד מחבירו פרק אחד וכו' על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד'. וקשה, מה קאמר ב' דברים בלבד. ועוד קשה, היה לנו לומר דיו לבא מן הדין להיות כנדון.

ופירש, דכשאדם לומד מרב הגון התורה, היא פרה ורבה אצלו כנודע וכו', וכשלומד מרשע אזי אינו פרה ורבה אלא כפשוטו כמו שלמד ממנו, ולזה אמר 'מה דוד שלמד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד', דהיה רשע ולא פרה ורבה

רק נשאר ב' דברים לבד כמו שלמד ממנו, 'קראו רבו'. 'הלומד מחבירו', דהיינו שניהם צדיקים, דאז התורה פרה ורבה, 'על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד'. ובזה מתורץ שפתחו באכסניא של תורה, שהיו כולם צדיקים וכו'.

עוד שמעתי בשמו קצת בענין אחר, כי עשרת הדברות כולל כל התורה, כמו שביאר רבינו סעדיה גאון וכו', יעוין שם. וכמו שנכלל כל תורה בעשר דברות, כך נכלל כל התורה כולה בתיבה אחת וכו'. וכל זה אם נשמת הרב שלומד ממנו שרשו מן עולם האחדות, מה שאין כן אם נשמתו מעולם הפירוד גם התלמיד הלומד ממנו מקבל ממנו גם כן דברים נפרדים. וזהו שאמר שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד וכו', ודברי פי חכם חן.

העולה מזה, כי הלומד לשמה, לייחד בעולם האחדות, אז גורם הייחוד שיהיה תורתו פרה ורבה, ומבשרי אחזה אלוה, כמו ביחוד הגשמי פרה ורבה בגשמי, כך ברוחני (נח כג, ד ד"ה ובזה).

רנח. שמעתי ממורי זלה"ה בשם רבינו סעדיה גאון כי עיקר בריאת האדם בעולם הזה לשבר מדות רעות שלו טבעית, ובזה מעלה וכו'. וזה שכתוב 'וממולדתך', דהיינו הטבעי שנולדת עמו יראה לשבר אותה כנ"ל (לך לך כז, ב ד"ה פן ג).

רנט. ונודע כי יסוד עולה עד הדעת בסוד 'ויכלכל יוסף את אביו' וכו', וזה שכתוב 'ויקח משה את עצמות יוסף עמו'. ולכך 'כל חולה שרואה אותה [=אבן שהייתה תלויה לאברהם] מתרפא', רוצה לומר כאשר האדם יודע נגעי לבבו שהוא חולי הנפש בסוד הקטנות, אחר שיש לו דעת זה אז ממתיק על ידי הדעת זה, כמו שביאר מורי וכתבתי מזה במקום אחר, וזה רפואתו, מה שאין כן כשהוא בסוד ההסתר כמו שביאר מורי 'ואנכי הסתר אסתיר' וכו', שאינו יודע שהוא חולי ברוחני, אז אין לו רפואה למכתו האנושה, לכך אמר שפיר שכל חולה שרואה בה, יודע חסרונו על ידי בחינת א', מתרפא (לך לך כח, ג).

רס. שמעתי ממורי זלה"ה מאחר שהשכינה כוללת כל העולמות דומם צומח חי מדבר וכל הנבראים טובים ורעים, והייחוד האמיתי היא השכינה, ואין כוללת ב' הפכים בנושא אחד טוב ורע שהם ב' הפכים והיא הייחוד. אבל באמת

אתי שפיר, כי הרע הוא כסא להטוב, כמו 'ופרעה הקריב' וכו', או על ידי שרואה מעשי הרשעים יש לו הנאה שהוא צדיק, ויש לו הנאה ותענוג, ונעשה זה בכל העולמות התענוג על ידי הרע, וכמעט שעל ידי זה יש לרע עליה גם כן, רק כשעולה משם 'יתפרדו כל פועלי און', וכן מחשבה רעה הוא כסא על דרך הנ"ל וכו', ודברי פי חכם חן.

וכיוצא בזה שמעתי ממנו, שניצוץ נשמה מן אצילות יורד בעשיה לפעמים, ורואה איך מקילין בכבוד המלך מלכו של עולם, ומצטער על כבוד המלך שהם מקילין בו, ואחר כך יש לו תענוג שאינו מהם וכו', ודברי פי חכם חן (לך לך כט, א ד"ה ונבאר).

רסא. דנודע מה שכתוב בספר עץ חיים שער כ"ב דף ק"ו ע"ב, ודף רמ"ב ע"ב ענין מצות המילה וחשמ"ל וכו', ובספר פרי עץ חיים יעוין שם. ונראה לי להלביש הדברים שמצות מילה שייך בין בתורה בין בתפילה בין בעסק המצות, וזה סוד חשמ"ל, דקבלתי ממורי זלה"ה סוד הכנעה והבדלה והמתקה שצריך בכל עסק תורה ותפילה, וכתבתי מזה במקום אחר בקיצור נמרץ, כי לא ניתן רשות להרחיב בזה, כי הוא מובן ממילא, ודברי פי חכם חן, וזה סוד ח"ש מ"ל, שצריך לחשות עד שמל וכורת הקליפות, אז ימלל וידבר למתק הדינין בשרשן, שהיא סוד התפילה שביאר מורי בשם רבו, ולכן נקראו מחצדי חקלא כמבואר במקובלים, ולכן יזהר להפריד ממחשבתו מחשבות זרות, ועל ידי זה גורם להבדיל ולפרוש מהשכינה הקליפות, וכמו שכתב בראשית חכמה דף פ"א ע"ב ודף ק"ל יעוין שם, ולכן תיבות מל סובל ב' פירושים, א' דיבור, ב' כריתה והבדלה, וזה נמשך מזה כאמור, וזה סוד ח"ש מ"ל שצריך להכרית הקליפה, ואחר כך מ"ל דיבר בעסק התורה ותפילה, שהיא הבדלה והמתקה (לך לך כט, ג).

רסב. ובזה יובן 'לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך', שיתרחק מן ג' בחינות, נגד ג' בחינות הנ"ל הכנעה הבדלה והמתקה שבאר מורי זלה"ה, כי מצד ארציות חומר ועכירות הקליפות נמשך גסות הרוח, לכן הזהירו 'לך לך מארצך', ויבא להכנעה. 'וממולדתך' שהוא תרח עובד עבודה זרה שורש הקליפות, ויש כח האב בבן כמו שכתב הראב"ד בספר יצירה כי כח הבנאי

בבנין וכו', ולכך צריך הבדלה להפריש ולהבדיל הקליפות שמצד האב המולידו. 'ומבית אביך', שהיה בחרן כמו שכתוב 'וימת תרח בחרן', ודרשו 'עד אברהם היה חרון אף של מקום', שהוא דין וגבורה, ואברם בחינת חסד ימתיק הדין בשרש החסד שיש בגבורה והדין ההוא, כמו שכתבתי במקום אחר בשם מורי זלה"ה איך למתוק הדין בשרשו. ואחר המתקה אז תשיג בחינת הארץ אשר אראך, והבן (לך לך כט, ד).

רסג. שמעתי בשם מורי אתה הוא ה' וגו', כשסובר האדם שהוא נוכח ה' תואר אתה, אז הוא רחוק מהשם תואר הוא נסתר, מה שאין כן כשסובר שהוא נסתר ורחוק מהשם תואר הוא, אז הוא קרוב ונוכח ה' תואר אתה, ודברי פי חכם חן (וירא לא, א).

רסד. ואחר שטרח בכל דבר לראות אם הוא לשם או לעזאזל לכך בא ההכרעה מאתו יתברך 'וירא אליו ה'', כמו ביעקב והנה ה' נצב עליו, וכמו ששמעתי ממורי פירוש הפסוק 'ממצוא חפציו' ודבר דבר אז תתענג על ה'', והבן (וירא לא, ג).

רסה. כמו ששמעתי משל בשם מורי וביאור פסוק 'הלוח ילך ובכה נשא משך הזרע בא יבא ברנה' שאם חושב להליכה ובוכה ומצטער על הליכתו מעבודת השם יתברך אז סופו 'נשא משך הזרע', מה שאין כן מי שחושב לעצמו לביאה, וזה שכתוב 'בא יבא', ומכוח זה הוא ברנה ושמחה, לבסוף 'נושא אלומותיו' בלי זרע, ודברי פי חכם חן (וירא לב, ד ד"ה פן ב).

רסו. על דרך שביאר מורי זלה"ה ראובן שמעון לוי יהודה, כמו שיש שמות השבטים בקדושה כך יש בקליפה, והוא 'ראובן' - ראו שאני בן, 'שמעון' - שעושה הטוב כדי שיהיה שמעו בכל הארץ, 'לוי' - שיתחבר לאנשי מעשה כדי שידו וישבחו אותו, ודברי פי חכם חן (וירא לה, ד ד"ה ביאור).

רסז. שמעתי בשם מורי זלה"ה דמפסוק זה 'ואבא היום אל העין' יצא שם של קפיצת הארץ וכו', ודברי פי חכם חן (חיי שרה מא, ד ד"ה עוד).

רסח. והנה כתבתי במקום אחר ביאור משנה 'ראוה מדברת עם אחד בשוק' וכו', על פי ביאור מורי זלה"ה ש"ס 'אין דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד' וכו', יעוין שם בספרי. ובזה יובן 'ראוה מדברת עם אחד בשוק', כי גם בשוק שעוסק בעסק עולם הזה מכל מקום דבורו הוא עם אחד, על ידי יחודים וכו' (חיי שרה מא, ד ד"ה עוד).

רסט. דכתבתי במקום אחר ביאור ש"ס 'לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעבדין מן שמיא לטב עבדין', וכההיא מעשה דרבי עקיבא וכו', ובש"ס דתענית דנחום אמר 'גם זו לטובה'. ויש להבין שינוי לשון בין זה לזה. וכתבתי ביאור למתק דינין בשרשן שמעתי ממורי זלה"ה, על ידי שימצא בשרש הדין איזה חסד, אז נמתק הדין בשרש חסד זה, ונעשה הכל חסד. ולכך נחום איש גם זו מצא החסד בשורש הדין ונעשה מיד חסד, מה שאין כן בסתם בני אדם שאינו יודע שורש החסד, מכל מקום יהיה רגיל לומר כל דעבדין משמיא לטב עבדין מן הסתם גם שאינו יודע וכו' (תולדות מב, ד ד"ה ונבאר).

רע. כי יש מדה שנקרא 'פחד יצחק', כאשר נתעורר מדה זו בעולם העליון נתעורר כמה מיני פחד ויראה חיצונית בעולם, וכולם כדי שיתעורר האדם על ידי זה ליראה פנימית שורש היראה, וכתבתי מזה במקום אחר בשם מורי זלה"ה (תולדות מג, ד ד"ה ונבאר).

רעא. שמעתי ממורי זלה"ה, 'והחיות רצוא ושוב', לפי שכל דבר מתלהב לשוב לשרשו, ולכך על ידי אכילה ושתייה ועסק משא ומתן מעט שמבטל מלימוד ועבודת ה', אז נחה הנשמה מהתלהבותה ונתחזקה וכו'. ובזה יובן, 'אמר ריש לקיש פעמים שביטולו של תורה זה יסודה', בסוד 'והחיות רצוא ושוב', והבן (תולדות מד, א ד"ה אופן ב).

רעב. כאשר שמעתי ממורי זלה"ה משל על בעלי תפילות בימים נוראים, שלא יסמוך עליהם בני עולם, רק ישתדל כל אחד להתפלל עבור עצמו, אמר משל, פעם אחד היו שני מלכים נלחמים יחד, ומלך אחד היה אדיר ותקיף שהיו לו גבורי חיל מלובשים בשריון וקשקשים וכו', וזה המלך שכנגדו הלך

למצא אנשים גבורים כאלו ולא עלתה לו וכו', עד שאמר לחילו שלא יסמכו על הגבורים וכו', ודברי פי חכם חן (תולדות מד, ב ד"ה אופן ב).

רעג. איתא בש"ס 'לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים ואחר כך יתפלל' וכו'. וביאר בזוהר שהם ב' מדות היראה ואהבה, והם שיעור שני פתחים. ושמעתי ממורי זלה"ה כמדומה בשם הרמב"ן שאי אפשר שיהיו אלו ב' מדות יחד כי אם בעבודת הבורא יתברך (תולדות מה, ג ד"ה פן ג).

רעד. והנה איך עושין מחומר צורה, יש בזה כמה בחינות. בחינה א' דשמעתי ממורי זלה"ה איך יש באדם בחינת התלבשות זה בזה כמו בעולמות העליונות המלבישין זה את זה, כמבואר בכתבי האר"י זלה"ה. וביאר, כי אם ידבר איש אחד דברים טובים על חבירו בפני השררה וכיוצא בזה, אז נהנה ממנו כאלו מלבישו וכו', ודברי פי חכם חן (תולדות מה, ד ד"ה דשמעתי).

רעה. שמעתי ממורי ענין מלתא דבדיחותא קודם הלימוד, כי 'החיות רצוא ושוב', והאדם הוא בסוד קטנות וגדלות, ועל ידי השמחה ומלתא דבדיחותא יוצא מקטנות לגדלות, ללמוד ולדבק בו יתברך וכו', ודברי פי חכם חן. וכן שמעתי בשמו והני תרי בדחי שהיו מפקחין צער האדם על ידי מלתא בדחותא, ואז יוכלו לקרבו ולהעלותו וכו', ודברי פי חכם חן. ובענין זה שמעתי 'את יצחק והעלהו לעולה', כי על ידי הצחוק לשם שמים מעלה כל ימי הצחוק של בחרות גם כן למעלה, והבן. וכן 'ויקח את שני נעריו עמו' רוצה לומר להעלות שנים של נערות גם כן עמו, ודברי פי חכם חן (תולדות מט, ב ד"ה עוד).

רעו. שמעתי ממורי כי יראה חיצונית הבא לאדם, הוא יד ימינו יתברך פשוטה שיתעורר האדם מזה ליראה פנימית, וכאשר ידע האדם שזה חסדו יתברך לעוררו וכו' נעשה מיראה אהבה, שמקבלו באהבה, ונפטר מיראה חיצונית, אך אם מכוון וכו', יעוין שם (תולדות מט, ד ד"ה והנה).

רעז. שמעתי ממורי זלה"ה כי בחינת היראה הוא מתפשט בכל העולמות ובכל הנבראים, ושורש כולם הוא יראה פנימית יראת הבורא יתברך. אמנם גם

יראה חיצונית הבא על האדם הוא כדי לעורר אותו אל היראה הפנימית, והוא חסד ה' יד ימינו פשוטה, ושואל ומבקש מהאדם שיתעורר מזה אל יראת ה', וזה שכתוב 'מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה את ה'' שהוא יראה פנימיות וכו'. והנה אם ידע האדם זה החסד ואהבת הבורא יתברך עליו בחמלתו ששלח לו יראה חיצונית כדי לעוררו אל יראה פנימית, אז נעשה מיראה אהבה, שמקבל היראה חיצונית באהבה גמורה, ואז נפטר מיראה חיצונית. אך אם כוונתו בזה כדי לפטור מיראה חיצונית לא מהני כלום וכו'. ובזה ביאר 'אין לגבי משה זוטריני היא', כי מיראת ת"ח ליראה את ה' הוא בנקל לבא, ודברי פי חכם חן (תולדות נ, א ד"ה אופן ב).

רעת. שמעתי בשם מורי זלה"ה ביאר ש"ס דברכות 'אמר רבי זירא כל האומר שמע שמע משתקין אותו, אמר ליה רב פפא לאביי דלמא מעיקרא לא איכוון דעתיה' וכו', 'אמר ליה חברותא כלפי שמיא מי איכא, אי לא כיון דעתיה מעיקרא מחינן ליה במרזפא דנפחא עד דמכוין דעתיה'. והקשה זלה"ה דאכתי הקושיה במקומה עומדת, מכל מקום דלמא מעיקרא לא איכוון והשתא בא לצאת ידי שמים ולכוין וכו'. ועוד קשה, למה נקט רבי זירא דוקא 'האומר שמע שמע' ב' פעמים וכו' ולא פסוק אחר בקריאת שמע או כיוצא.

וביאר מה הוא ענין קבלת עול מלכות שמים, והענין כי האדם מחויב להאמין כי מלא כל הארץ כבודו יתברך, לית אתר פנוי מיניה, וכל המחשבות של האדם יש בו מציאותו יתברך, וכל מחשבה הוא קומה שלימה, וכאשר יעלה במחשבתו של אדם בעת עסקו בתפילה איזה מחשבה רעה וזרה, היא באה אל האדם לתקנה ולהעלותה, ואם אינו מאמין בזה אין זה קבלת עול מלכות שמים שלימה, כי מקצר חס ושלום במציאותו יתברך.

ובזה יובן 'האומר שמע שמע' וכו', וקשה למה אמר ב' פעמים, וצריך לומר כי מעיקרא לא איכוון דעתיה, דהיינו שהיתה לו איזה מחשבה זרה, אמנם אם ידע ששם גם כן הוא מציאות השם יתברך לא היה צריך לומר ב' פעמים שמע. וזהו צחות לשון הש"ס 'מחינן ליה במרזפתא דנפחא', הכוונה כי המחשבה עצמה היא מכה את האדם כמו במרזפתא דנפחא, כדי לתקנו ולהעלותו, ולמה הוא חוזר פעם שנית לומר שמע כאלו חס ושלום בפעם ראשון לא היה שם

מציאות השם יתברך, ונמצא הוא מקצר במציאותו יתברך ובקבלת עול מלכות שמים, ולכן אמר משתקין אותו, ודברי פי חכם חן.

ועל פי זה ביאר ש"ס דבכורות דף ח' ע"ב 'רצוצא דמית' ופירש רש"י אפרוח שמת בקליפתה 'מהיכן נפק רוחיה', ומשני 'מהיכא דעייל נפיק'. וש"ס זה צריך ביאור. ואמר על פי ש"ס דברכות פרק הרואה 'הרואה ביצים בחלום' וכו', הרי כי בחינת ביצה מראה בחינת התפילה.

והענין, שאין לך מחשבה שלא יהא בה קומה שלימה, אף מחשבה רעה וזרה כשבאה אל האדם היא באה כדי לתקנו ולהעלותו כנ"ל, ואם האדם דוחה המחשבה ההיא ממנו אז כאלו דוחה והורג קומה שלימה. אמנם לפעמים יש מחשבה שצריך לדחותה. ואם נפשך לומר במה אדע איזה מחשבה לדחותה ואיזה לקרבה ולהעלותה, יתבונן האדם אם בשעה שבאה המחשבה זרה מיד עלה במחשבתו במה לתקנה ולהעלותה אז יראה לקרבה ולהעלותה, ואם לא יעלה מיד במחשבתו במה לתקנה אז מסתמא באה לבטל את האדם בתפילתו ולבלבל מחשבתו, אז רשות לדחות המחשבה ההיא כי הבא להורגך השכם כו'. ובזה יובן, 'רצוצא דמית מהיכן נפיק רוחיה', כלומר המחשבה שבאה בשעת תפילה שנקרא 'ביצה', 'דמית' - דהיינו שדוחה אותה המחשבה וממית אותה, 'היכי נפיק רוחיה', כלומר האיך הוא ממית ודוחה קומה שלימה. ומשני, 'מהיכא דעיל נפיק', כמו שעלה המחשבה לבלבל את האדם ולדחותו, כך נפיק - רשות לאדם לדחות המחשבה ולהוציא אותה, וזהו שאמר 'מהיכא דעיל נפיק', ודברי פי חכם חן.

ופעם אחת שאל השואל למורי זלה"ה, אם אמר כמה תיבות בקריאת שמע ובתפילה בלא כוונה, אם רשאי לחזור פעם שנית ולאומרם בכוונה. ואמר בזה הלשון, הלא ידוע ומפורסם שאין לך שום דבר שלא יהא בו מציאות השם, אפילו מחשבה חיצונית שם יש גם כן ניצוצות קדושות כנודע, ואם כן אם אמר כמה תיבות של תפילה בלא כוונה רק במחשבה חיצונית אם כן באתה המחשבה להוציא ממנה ניצוצות כנודע, ואם יחזור ויאמר פעם שנית אז הוא יורה שבפעם ראשון לא היה שם שום מציאת השם, והוא מקצר במציאות השם יתברך, בגלל כן לא יאמר פעם שנית רק יהרהר במחשבה ובכוונה התיבות שאמר בלא כוונה, כל זה שמעתי בשם מורי זלה"ה, ודברי פי חכם חן (תולדות נ, ב ד"ה אופן ב).

רעט. ונחזור לדברי מורי זלה"ה, והעולה משם, כי עיקר כוונת התפילה להעלות ולתקן כל מחשבות רעות וזרות העולות לו במחשבתו, שכל מחשבה היא קומה שלימה לכך אין לדחותה (תולדות ג, ד).

רפ. שמעתי ממורי מי שרגיל לדבר שקר אז תשובתו שלא לדבר שקר גם לעשות שלום, כמו לוקחי ריבית גם מעכו"ם לא יקבל, ודברי פי חכם חן (ויצא נה, ב ד"ה עוד).

רפא. שמעתי ממורי פירוש 'סור מרע' וגו', דירמיה הנביא נענש מה שהושלך לבור וכיוצא, לפי שלא התפלל על ישראל כששמע הנבואה לרעה על ישראל, מה שאין כן ישעיה שמו מורה על ישועה וכו', והאדם יכול להפוך חלום או נבואה מרעה לטובה, כמו שרואה בחלום 'מת' יכול להפוך לעשות 'תם' וכו', זה שכתוב 'סור מרע ועשה טוב', ודברי פי חכם חן (ויצא נה, ג).

רפב. דאיתא במשנה דקדושין 'מתייחד אדם עם אמו ועם בתו בקרוב בשר' וכו'. והענין, דתכלית כל התורה הוא שיבוא למעלה 'ובו תדבק' כאשר הארכתי מזה במקום אחר, ובענין הדבקות כתב הרמב"ן דיש ב' סוגי הדבקות בו יתברך, שנאמר ובו תדבק שהיא כלל הכל, א' המתבודד בינו לבין קונו יוכל לדבק בו יתברך לקשר מחשבתו בהשם יתברך, מה שאין כן בהיותו בין אנשים וכו'. ב' גם בהיותו בין אנשים יוכל לדבק ולקשר מחשבתו בו יתברך וכו'. וכן שמעתי ממורי 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה', לקשר המעשה עם המחשבה, שזהו מעלת חנוך מט"ט שהיה מייחד קב"ה ושכינתיה על כל תפירה וכו', וזהו מעלת משה רבינו ע"ה שנאמר 'ואתה פה עמוד עמדי' וכו' (ויצא נה, ד).

רפג. שמעתי ממורי כי על ידי האמנה מעלה רגלי המלכות אשר 'רגליה יורדות מות', ומקשרה עם סמכי קשוט דזעיר אנפין וכו', ודברי פי חכם חן (ויצא נו, א).

רפד. ששמעתי ממורי כי כל יראה חיצונית הבאה בעולם בכלל או בפרט אדם אחד, ידע האדם ויתבונן שהוא ידו יתברך פשוטה לקבל שבים ולעוררו על ידי

זה ליראה פנימית, ואז מקבלו באהבה ונפטר מיראת חיצונית, מה שאין כן אם מכוין כדי שיפטר וכו' (ויצא נו, ד).

רפה. שמעתי ממורי ביאור ש"ס 'שמונים תלמידים היה להלל' וכו' עד 'עוף הפורח נשרף' בהבל פיו וכו'. להבין זה. גם ביאור ש"ס 'שלא נראה זבוב על שולחנו' וכו'.

והענין, לפי מחשבתו של אדם כך יש עולמות למעלה ממנו העומדים עליו, אם מחשבתו בקדושה ורוחני כך הם העולמות שלמעלה ממנו, ואם מחשבתו בטומאה כך הם העולמות. וכפי המחשבה והעולמות כך עוברים לפניו בגשמי עופות טהורים או טמאים, והוא הדין שאר מיני בעלי חיים טמאים או טהורים עוברים לפניו. ויש בזה ג' בחינות, א' טהורים, ב' טמאים, ג' ממוצע וכו'. ולמעלה מזה יש עולם השכל שאין שום דבר משיגו וכו', וזה שכתוב 'כל... הפורח נשרף' וכו'. וזהו 'שלא נראה זבוב על שולחנו', וידעה שהיא איש קדוש ומחשבתו קדוש וכו', ודברי פי חכם חן. והעולה מזה לפי המחשבה כך המאורע וכו' (ויצא נו, ד).

רפו. שמעתי ממורי כפי מחשבתו של אדם אם בקדושה או בקליפה, כך הם העולמות שעליו מלמעלה, וכפי המחשבה כך המאורע במעשה שעוברים לפניו, אם בעלי חיים טהורים או טמאים, והוא הדין שאר מאורעות וכו', ודברי פי חכם חן (ויצא נז, א ד"ה ונראה).

רפז. ענין הדבקות בו יתברך הוא על ידי אותיות התורה והתפילה, שידבק מחשבתו ופנימיותו לפנימיות רוחניות שבתוך האותיות, בסוד ישקני מנשיקות פיהו, דבקות רוחא ברוחא, וכמו ששמעתי ממורי 'אם תשכבון בין שפתים' וכו', כתבתי מזה במקום אחר (ויצא נט, ד).

רפת. שמעתי ממורי איך בכל אות נכללו כל האותיות, כי שורש כל האותיות הוא אות א' והוא קרוב לאחדות האין סוף, ואחר כך נתפשטו, כי אות ב' הוא ב' אלפין וכו', עד ת' הוא ד' מאות אלפין, ואות ת' הוא אחרון ורחוק מן המאציל,

ועל ידי הצדיק מקרב כל אותיות לשרשן לאות א', ואז נמתק הדין בשרשו וכו' (ויצא ס, א).

רפט. ביאור ש"ס 'כל המענג את השבת נותנין לו נחלת יעקב' וכו', וביאור ש"ס 'חן מקום על יושביו' וכו', על פי ששמעתי בשם מורי 'קיפל כל ארץ ישראל תחתיו' וכו'. אמנם כל זה נעשה בירור ניצוצות במקומו על ידי הדעת, שנותן דעתו בעת עוסקו בתורה ותפילה שהם אותיות, איך לברר על ידי אותיות אלו הנצוצות שנפלו בעת השכירה וכו'. אפס שיש זמן שנסתלק הדעת מן האדם בסוד 'ההחיות רצוא ושוב' וכו', וכמו שכתבתי במקום אחר 'שאם ידעתי לא ישנתי', רוצה לומר שאם היה יודע שהוא בבחינת קטנות ושינה, היה מייחד מדרגה זו גם כן ולא היה נקרא בחינת שינה, וזה שכתוב 'שאם ידעתי לא ישנתי' וכו' (ויצא ס, א ד"ה עוד).

רצ. עוד יצא תועלת מזה, על ידי שמשפיל עצמו, שהוא חכם ואפילו הכי לומד מכל אדם, על ידי זה דבריו נשמעין, כמו שכתבתי בשם מורי זלה"ה 'ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן' וכו' (ויצא ס, ג).

רצא. שמעתי ממורי ביאור ש"ס 'לא גלו ישראל עד שכפרו בה' ובדוד' וכו'. וביאור ש"ס 'אין בין עולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד' וכו'. דאמרו בש"ס 'מי שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין קיבל עולמו' וכו', 'היכי דמי יסורין, המושיט ידו לארנקי' וכו'. והקשה, הא 'אין יסורין בלא עון', וכי סלקא דעתך שזה נחשב לכפרת עון.

וביאר, כי צדיק באמונתו יחיה, כי המאמין בהשגחה פרטיות של השם יתברך ויודע כי כל מאורעות של האדם ממנו יתברך הן דבר קטן או גדול הכל הוא בדין אדנ"י דינא דמלכות שמיא, והוא לסיבת חטאו, ומיד נתחרט ומלא חרדה ופחד ה', מיד מוחלין לו, מאחר שהוא מאמין וחוזר בו ומדבק מחשבתו בו יתברך, לכך גם המושיט ידו וכו' אחר שהוא מאמין שזה לסבת חטאו ומתחרט נחשב לכפרת עון. ובחינה זו נקרא 'דוד', כי אין סוף שנקרא 'אין' בחינת ד', ומזה נמשך שהיא ו', אל ד' שני שהוא תכלית השפלות, הכל בהשגחה פרטיות ממנו יתברך וכו'.

וכשאינו מאמין זה שהכל בהשגחה פרטיות ממנו יתברך, רק אומר כחי ועוצם ידי עשה לי זה נקרא כופר בהשם יתברך ובבחינת דוד הנ"ל, כי כופר בדין מלכות אדנ"י, רק מלכות הוא מכוסה ומשועבד אל הקליפה המכסה ומסתיר עניני השגחתו יתברך מבני אדם. ולעתיד בימות המשיח אשר את רוח הטומאה יעביר מן הארץ, אז יתגלה השגחתו יתברך בפרטי פרטות וכו'.
ובזה יובן 'לא גלו ישראל עד שכפרו בהקב"ה ובמלכות בית דוד' וכו'. וזהו ש'בין עולם הזה לימות המשיח שיעבוד מלכיות בלבד', והבן, ודברי פי חכם חן (וישלח סד, א).

רצב. שמעתי ממורי זלה"ה כל מה שאדם משיג בענין אלהות הוא בחינת מלכות, אבל למעלה מזה אי אפשר להשיג וכו', ודברי פי חכם חן (וישלח סה, ב ד"ה ונבאר).

רצג. כי התלהבות האש הגדולה הוא מעלה נפלאה, ואי אפשר שיהיה בהתמדה במדרגה זו הגדולה, כי 'החיות רצוא ושוב' כמו שכתבתי במקום אחר, וחש הקב"ה פן יאמרו ישראל אם יש התלהבות האש הגדולה אז יש מקום לעבודת ה' בתורה ותפילה, מה שאין כן כשנסתלקה האש הגדולה אין מקום לעבודה, וכמו שכתב הרמב"ן לשואלו דבר איזה עבודת ה' על אמינות, והשיבו אם יש שם אהבה ויראה זהו עבודת ה' ואם לאו וכו', שמעתי מפי מורי זלה"ה עליו השלום. לכך כפה הקב"ה על ישראל הר כגיגית, ללמד שגם שאינו חושק לתורה ועבודת ה' מכל מקום אינו בן חורין ליבטל, רק יעשה בעל כרחו וידמה כמי שכופו אותו לעשותו בעל כרחו (וישב סו, ד ד"ה פן ב).

רצד. וכן שמעתי בשם מורי זלה"ה ענין להמתיק דינין בשרשן, שאם מצא בתוך הדין חסד נעשה חסד באמת, ודברי פי חכם חן (וישב סח, א ד"ה וכן).

רצה. ששמעתי ממורי זלה"ה ביאור ש"ס סוף כתובות 'כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה' וכו' יעוין שם, והוקשו הדיוקים אהדדי. וגם 'ציבא בארעא' וכו'. וביאר זה על פי מה שביאר משנה 'מה בין תלמידי אברהם אבינו לתלמידי בלעם הרשע' וכו',

והכא נמי כך, מי שהוא מתלמידי אברהם אבינו ומתמיד בתורה ובעבודת ה' כל היום ונקרא 'דר בארץ ישראל', ופעם אחת נזדמן לו ביטול תורה או תפילה שאז דר בחוץ לארץ, דומה לו כמי שאין לו אלוה, ובהפך וכו', ודברי פי חכם חן (וישב סח, ג ד"ה פן ד).

רצו. על דרך ששמעתי ממורי 'כל מה שתמצא ידך לעשות בכוחך עשה', להעלות אנשי עשייה אל המחשבה שנקרא 'יוד', אותיות יד"ו, והיינו על ידי הדעת שהוא בחינת יוסף כנודע, שנאמר 'עדות ביהוסף' וגו' (וישב סח, ד ד"ה פן ד).

רצז. כדי להוציא הרבים ידי חובתן צריך שיהיה מחויב בדבר כדי לירד למדרגתם להתחבר עמהם ולהעלותן וכמו שכתבתי במקום אחר 'זהמתים להחיות' וכו', הנה שמעתי ממורי זלה"ה אם כבר בא לידי נסיון, דהיינו דעייל ונפק, שוב אין בא לידי נסיון, ויוכל להיות עומד ומצב על מצב ומדרגה אחת שלא לירד, וזה שאמר הכי דוד המלך ע"ה 'לא אמות כי אחיה', שלא יצטרך לירד כדי להעלות זולתו וכו' (וישב סט, א ד"ה וז"ש).

רצח. אמנם כל אלו בבחינת ו' קצוות זעיר אנפין, שיש ימין ושמאל, דהיינו חסדים בימין וגבורות בשמאל, מה שאין כן למעלה בג' ראשונות הכל אחדות אחת. ובזה ביאר מורי זלה"ה ש"ס הנ"ל, 'אף על פי שאלו אוסרין ואלו מתירין', הינו בו' קצוות זעיר אנפין, אבל למעלה בכינה שנקרא 'אלקים חיים' הכל אחדות אחת, וזה שאמר 'אלו ואלו דברי אלקים חיים', ודברי פי חכם חן (מקץ סט, ג ד"ה ובזה).

רצט. דכתב בזהר שערי היכלות התפילה זה למעלה מזה, ומלאכים מקבלי התפילות, יש מלאך שקומתו ת"ק שנה וכו' ויש להבין, הא השם יתברך מלא כל הארץ כבודו, לית אתר פנוי מיניה, ובמקום שאדם מתפלל שם כבודו יתברך מצוי, ואם כן למה שיקובל התפילה על ידי מלאכים שילכו מהיכל להיכל וכו'. ונראה לומר דכתבתי במקום אחר דשמעתי ממורי זלה"ה משל שאמר קודם תקיעת שופר, שהיה מלך אחד חכם גדול, ועשה באחיזת עינים חומות

ומגדלים ושערים, וצוה שילכו אצלו דרך השערים והמגדלים, וצוה לפזר בכל שער ושער אוצרות המלך. ויש שהלך עד שער אחד וחזר, ויש וכו', עד שבנו ידידו התאמץ מאד שילך אל אביו המלך, אז ראה שאין שום מחיצה מפסיק בינו לבין אביו כי הכל היה אחיזת עינים. והנמשל מובן, ודברי פי חכם חן. וכן כתבתי במקום אחר מה ששמעתי ממורי זלה"ה כי בידיעת האדם שה' יתברך מלא כל הארץ כבודו וכל תנועה ומחשבה הכל ממנו יתברך, אז בידיעה זו 'יתפרדו כל פועלי און' וכו'. אם כן כל המלאכים וכל ההיכלות הכל נברא ונעשה כביכול מעצמותיו יתברך 'כהדין קמצא דלבושיה מיניה וביה', ובידיעה זאת 'יתפרדו כל פועלי און', שאין שום מחיצה ומסך מבדיל בין האדם ובינו יתברך בידיעה זאת (מקץ ע, ג ד"ה פן ב).

ש. שמעתי ממורי ביאור ש"ס 'שלא נראה זכוב על שולחנו' וכו', לפי המחשבה כך המאורע במעשה וכו', וגם האיברים שאינם ברשותו ראייה ושמיעה וכו' ניתן ברשותו וכו'. ובזה יובן 'בטל רצונך' שהיא המחשבה שנקרא 'רצון' כנודע, 'מפני רצונו', כדי לטהר מחשבתו ורצונו לדבק בו יתברך וברצונו וקדושתו יתברך, וזה גורם 'שיבטל רצון אחרים', הקליפה שנקרא אחרים, 'מפני רצונך', שלא יזדמן לך ראייה ושמיעה של טומאה וסטרא אחרא, והבן (מקץ עג, ד ד"ה עוד).

שא. ונראה, דמבואר בכוונת האר"י זלה"ה ענין בירורי ניצוצות הקדושות שנפלו בעת השבירה, וצריך האדם להעלות ולבררן מדומם לצומח חי מדבר, לברר הניצוץ הקדוש שבתוך הקליפה וכו', וזה תכלית עבודת איש ישראל בתורה ומצות, וכוונת אכילה, כמבואר כל אחד במקומו. ונודע כי כל ניצוץ שבתוך דומם וצומח וכו' יש בו קומה שלימה מן רמ"ח איברים ושס"ה גידים, וכשהוא בתוך הדומם והצומח וכו' הוא בבית האסורין שאינו יכול לפשוט ידיו ורגליו ולדבר כי אם ראשו על כרעיו וקרבו, ומי שיוכל בטוב מחשבתו וכוונתו להעלות הניצוץ הקדוש מצומח לחי מדבר הוא מוציאו לחירות, ואין לך פדיון שביום גדול מזה, וכמו ששמעתי ממורי וכו', ובפרט אם בן המלך בבית האסורין ובא אדם אחד בהשתדלותו והוציאו מבית האסורין מעבדות לחירות, ששכרו כפל ומכופל. אמנם כל זה הוא בדין ומשפט עליון אשר קץ שם לחשך

עד מתי יהיה בבית האסורין ואימתי יזכה לצאת חפשי, ועל ידי מי יהיה היציאה לחירות (מקץ עד, ב ד"ה עוד).

שב. שמעתי ממורי זלה"ה, אם אדם רוצה לשבח ישבח את הקב"ה, ואם רוצה לגנות יגנה את עצמו וכו', ודברי פי חכם חן.

להבין זה נראה לומר, דכתבתי במקום אחר ביאור משנה 'איזהו מכובד המכבד את הבריות, שנאמר כי מכבדי אכבד וכו' יקלו'. דקשה, מאי ענין זה לכבודו יתברך. ונראה לי, כי מצד האחדות חסרון של זולתו יש בו בעצמו שמץ מנהו, הגם מצד שהוא נברא, המבזה שום נברא כביכול כאלו מבזה לאומן שבראו, וכמעשה דרבי שמעון בן אלעזר שפגע באדם מכוער וכו'.

ובזה יובן, 'כל המכבד את הבריות', מצד שהוא בריה נברא ממנו יתברך, מורה על עצמו שהוא מכובד, מצד האחדות. מה שאין כן המבזה שום נברא, כביכול נקרא 'בוזי', שנוגע בכבודו יתברך, ומלבד זה מורה על עצמו שהוא נקלה ונבזה מצד האחדות, וזה שאמר 'ובוזי יקלו', והבן, יעוין שם.

ובזה יובן צחות לשונו של מורי זלה"ה, אם הוא משבח לשום נברא, אז הוא משבח להשם יתברך שברא בריה נכבד זה. ואם מגנה שום נברא, מלבד שנוגע בבורא יתברך אלא את עצמו, ואתי שפיר (ויגש עו, א ד"ה פן ב).

שג. ששמעתי ממורי פירוש הרמב"ן 'לא תגעל נפשי אתכם' וכו'. והעולה משם, לקשר ראייה ושמיעה ודיבור ומישוש והילוך הגשמיים שהם איברי השכינה, אל ראייה ושמיעה ודיבור ברוחני וכו' (ויגש עו, ג ד"ה ששמעתי).

שד. ושמעתי ממורי כי העושה מצוה גדולה או למד תורה הרבה והתפלל בכוונה, לא יכניס בלבו שום התפארות שהוא עשה זאת, כי אם מלכות שנקרא 'אני' מן 'אדני' היא עשתה זאת, ואפשר שזה שאמר הכתוב 'אל יתהלל חכם בחכמתו' וגו' 'כי אם בזאת' וגו', מה שאין כן אם מתפאר לומר שהוא בעצמו עשה זה אז גורם חס ושלום שמסתלק י' מן אני, ונשאר אן וכו', ודברי פי חכם חן.

ונראה לומר שזהו מה שכתוב במשנה 'מאין באת ולאן אתה הולך' וכו', רוצה לומר כאשר חושב את עצמו לאפס ואין שידוע שבא מטפה סרוחה, אז 'מאין

באת'. מה שאין כן במתפאר שהוא העושה, וזה נקרא 'הולך', היפך ביאה כנודע, אז מסתלק י' ונשאר אן, וזה שכתוב 'ולאן אתה הולך', והבן. ואפשר ששמעתי זה גם כן ממורי, והשם יתברך יודע (ויגש עז, א ד"ה ושמעתי).

שה. ששמעתי ממורי זלה"ה כי במקום שאדם חושב במחשבה שם הוא כולו וכו', ודברי פי חכם חן. והנה אם הוא דר בחוץ לארץ וחושק וחושב תמיד לארץ ישראל, אז דומה כמי שאין לו אלוה וכו', אבל באמת יש לו, כי מחשבתו תמיד לארץ ישראל. מה שאין כן כשהוא בארץ ישראל ועושה מעמד ומצב פרנסתו בחוץ לארץ אז מחשבתו תמיד בחוץ לארץ, להביא משם טרף לביתו, אז דומה כמי שיש לו אבל באמת אין לו, כי מחשבתו בחוץ לארץ (ויחי עז, ד ד"ה וכעת).

שו. ומרומז בפסוק 'אם תשיב משבת רגליך', כמו ששמעתי ממורי 'ואשיבה רגלי אל עדותיך', ההרגל וכו', והכא נמי כך 'אם תשיב משבת רגליך', ההרגל של עולם הזה, וכל הפסוק יובן ממילא, אז 'והאכלתיך נחלת יעקב אביך' וגו', וק"ל (ויחי פ, א).

שז. וכמו ששמעתי ממורי ביאור ש"ס על פי שאלה, הנהו תרי בדחי שהיו מייחדים כל עניני הגשמי לקשרו ברוחני, זולת מי שהיה בעצבות לא היה אפשר לייחדו כי אם שהיה מבדחו תחלה וכו', ודברי פי חכם חן (ויחי פא, ג ד"ה אופן ב).

שח. ששמעתי ממורי, פירוש 'דנשקי ארעא ורקיע', לקשר ולחבר מעשה הגשמי ברוחני וכו', על דרך ששמעתי ממנו או בשמו 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה', כי כאשר מקשר המעשה גשמי ברוחני על ידי זה נעשה יחוד קב"ה ושכינתיה וכו', ודברי פי חכם חן (ויחי פב, א ד"ה פן ג).

שט. ועוד ששאל חכם אחד לאדם שהיה רודף אחר עולם הזה תמיד, אמר לו השגת כלום מענייני עולם הזה, אמר לו לא, אמר לו אם כן זה שאתה רודף אחריו עדיין לא השגת מכל שכן עולם הבא שאין אתה רודף אחריו וכו'. לכך עצה יעוצה לכל אדם הרודף אחר עניני עולם הבא לייאש עצמו מעולם הזה,

ואז יש לו עולם הזה ועולם הבא. וכאשר שמעתי ממורי שאמר לאדם אחד, תקבל כל הבא עליך בעולם הזה באהבה, ואז יהיה לך עולם הזה ועולם הבא, והשיבו שיתן השם יתברך כח לקבל הכל באהבה, והשיב אמת אמרת וכו'. והוא מרומז בש"ס דתמיד הנ"ל, 'הרוצה שיחיה', רוצה לומר חיי עולם הזה, אז 'ימות', ואין לו עולם הזה ועולם הבא. מה שאין כן 'הרוצה שימות', דהיינו דמייאש עצמו מחיי עולם הזה, אז 'יחיה' בעולם הזה ובעולם הבא, והבן (ויחי פב, א ד"ה פנ ג).

שי. שמעתי ממורי ביאור משנה 'עין רואה ואזן שומעת', כי מצד שהוא עין ראוי שיסתכל ויראה מסוף העולם ועד סופו, וכאשר כתבתי במקום אחר בשם מורי גם כן. וגם אזן ראוי שיהיה שומעת הכרוזין של בית דין שלמעלה ובת קול היוצא וכו', ודברי פי חכם חן (ויחי פג, א).

שיא. ששמעתי ממורי 'בצר הרחבת לי', כי צדיקאי אינן שלוחי דמטרוניא להתפלל על החסרון של השכינה, וזה נודע מחסרונך וכו'. ובזה יובן 'ויחי יעקב בארץ מצרים', רוצה לומר על ידי הצרות והמצירים שהיה ליעקב, ידע להתפלל מזה על חסרון השכינה שנקרא 'יעקב', כמו ששמעתי זה מפורש ממורי, ויבואר במקום אחר, ושפיר קאמר 'ויחי יעקב', שחיבר השכינה אל חי החיים, מארץ מצרים שהם הצרות והמצירים, ו'בצר הרחבת לי', והבן (ויחי פג, ד ד"ה פנ ד).

שיב. לשון '[רוח המקום] נוחה הימנו' צריך הבנה, ובשם מורי זלה"ה שמעתי, כי המקום משרה רוחו על הדור בשבילו, שהוא מרכבה לקדושה עליונה, וממנו נמשך רוח המקום לבני דורו שנוחה ושורה עליו, וזה שכתוב 'רוח המקום נוחה הימנו', ודברי פי חכם חן (ויחי פד, ב).

שיג. וכמו ששמעתי ממורי זלה"ה פירוש חז"ל בפסוק 'הנמצא כזה איש' וגו', ותרגם אונקלוס 'הנשכח כדין', [וברש"י] 'אם נלך ונבקשנו הנמצא כמוהו', 'אין נבון וחכם כמוך' וגו'. כי לחקור מי נבון וחכם צריך שיהיה זה יותר חכם ונבון

שיחקור אותו, וזה לא נמצא יותר נבון וחכם מיוסף שיחקור אותו, לכך 'אין נבון וחכם' וכו' דברי פי חכם חן (ויחי פד, ג).

שיד. כמו ששמעתי ממורי זלה"ה במקום שמחשבתו של אדם שם, נתדבק שם כולו, דברי פי חכם חן (ויחי פד, ד).

שטו. שמעתי ממורי זלה"ה משל למלך שהיה לו בן, ורצה ללמדו כמה מיני חכמות שצריכין לו, ושכר לו כמה חכמים שילמדו עמו והוא לא יצלח שיקבל שום חכמה, עד שנתייאשו מללמדו, ונשאר חכם אחד עמו, ופעם אחת ראה בן המלך איזה בתולה וחמד יפיה, והיה החכם קובל למלך על בנו בענין זה, והשיבו אם כן מאחר שיש לו חמדה אפילו הכי גם בגשמי, מזה יבא לכל החכמות, וצוה להכניס הבתולה לחצר המלך, וצוה עליה המלך שאם יתבענה לא תשמע אליו עד שיקבל חכמה אחת, וכן עשתה, ואחר זה אמרה שילמוד עוד חכמה, עד שעל ידי זה קבל כל החכמות, וכשנעשה חכם אז מאס בבתולה הנ"ל, כי ישא בת מלך כמותו, והנמשל מובן, דברי פי חכם חן. הרי על ידי עין רעה שהיה לבן מלך לראות ביופי הבתולות, בא לכל חכמות ומדות טובות ולשבר הטבע, ואז נעשה עין רעה שמצד יצר הרע כסא לקדושה, ונעשה מיצר הרע יצר הטוב (ויחי פה, א).

שטז. שמעתי ממורי זלה"ה בשם רבינו סעדיה גאון שראוי לאדם שיחשוק בכל הדברים הגשמיים, ומתוכו יבוא לחשוק בתורה ועבודת ה' וכו', כמו משל הנ"ל (ויחי פה, ב).

שיז. ואפשר הטעם כי במה שאמרו 'במצוה אחת זכה לעולם הבא', ובמקום אחר נאמר כי זולת מצוה אחת קים ליה ב'ארור אשר לא יקים' וגו', ופשר דבר כי מי שחשקה נפשו לקיים כל המצוות ולא קיים אלא אחת, הרי דבק מחשבתו בכל התורה. אבל מי שאמר אקיים כל התורה זולתי דבר אחד, אינו דבק בתורה, כי התורה כולה היא ואינו מתחלקת וכו', יעוין שם. וכן שמעתי ממורי המדבק את עצמו בחלק אחד מן האחדות דבוק בכולו, והוא הדין ההיפך...

ועל פי זה נראה לבאר מדרש 'תורת ה' תמימה משיבת נפש, למה היא תמימה מפני שמשיבת נפש, ולמה משיבת נפש מפני שהיא תמימה'. ושמעתי בשם מורי בזה (ליקוטים פח, א).

שיח. והכי נמי נצטווה האדם שלא יתן רשות ליצר הרע ליכנס בו, ונקנס האדם עוד שנתן רשות ליצר הרע ליכנס בו, כי באמת היה ראוי ליקח מן היצר הרע עצמו מוסר שלא לשמוע אותו, כמו שכתבתי במקום אחר דשמעתי ממורי זלה"ה ביאור פסוק 'כי תצא למלחמה' וגו' 'ושבית שכיו' כו' יעוין שם (דרוש לשבת הגדול תקכ"ז קט, א).

שיט. שמעתי משל ממורי זלה"ה, למשל שהיה מלך אחד שעשה כמה מחיצות וחומות זה לפנים מזה על פי אחיזה עינים שהיו מסבבין את המלך, ובכל שערי החומות צוה לפזר ממון, ויותר שהיה החומה לפנים פזרו הון יותר, כדי לראות זריזות וחשק בני המדינה איך כל אחד מתחזק ומרזז עצמו לבוא אל המלך, ויש שחזרו אחר שקבלו ממון בשערי החומות, ויש שחזר בשער השני, ויש בשלישי וכו', ומעט מזעיר שלא נכנס בלבם חשק הגשמי לאסוף הון כי אם לבוא אל המלך, ואחר כמה טרחות שבאו אל המלך ראו שאין שום חומה ומחיצה כי אם אחיזה עינים וכו'.

והנמשל מובן, שהמלך הגדול הגיבור והנורא מלך מלכי המלכים הקב"ה מסתתר בכמה מחיצות וחומות של ברזל, כמו שכתוב בש"ס 'מיום שחרב בית המקדש' וכו', והמחיצות הוא מחשבות זרות וביטול תורה ותפילה, כמו שכתוב בזהר כי הטוב הגנוז מסבב אותו החושך והקליפות, משל למלך וכו' יעוין שם. אמנם אנשי דעת היודעים שכל מחיצות וחומות ברזל וכל לבושין וכסויין הוא עצם מעצמותו יתברך דלית אתר פנוי מניה, אם כן אין זה הסתתרות אצלו, כמו שכתבתי במקום אחר 'אלופינו מסובלים', כשיודע שאלופו של עולם הוא בכל מקום אז סובל הכל וכו', יעוין שם, ודברי פי חכם חן (דרוש לשבת הגדול תקכ"ה קיא, א ד"ה בפסוק).

שכ. 'ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם', ושמעתי ממורי זלה"ה דרך הלצה, כי דברת בני אדם שלא לשמוע מוסר המוכיחים מאחר שכוונתם שיתנו

להם מעות, וזה שכתוב 'ולא יכלו לשותות מים', מימי המוסר, 'כי מרים הם' בלשון אשכנז 'מור' - פר געלט, ודברי פי חכם חן (דרוש לשבת תשובה תק"כ קיג, ב ד"ה עוד).

שכא. דיש שני מיני התעוררת בענין אחר, כי שני מיני התעוררת שכתב הט"ז הוא ענין אחד, שמתעורר הוא תחלה בתשובה וכיוצא בדבר טוב, ואחר כך מסייעין אותו מלמעלה כדין הבא לטהר מסייעין אותו. התעוררות שני, שאינו נותן לב מעצמו לשוב בתשובה או לעשות טוב כי אם על ידי שמעוררין אותו מלמעלה תחלה, אז מתעורר למטה לעשות תשובה. והנפקותא בין שני התעוררות אלו שמעתי ממורי זלה"ה בסוד האשה מזרעת תחלה יולדת זכר שהוא רחמים וכו', והכי נמי כך, אם התעוררות מלמטה תחלה שהוא מיין נוקבין ואחר כך בא מלמעלה מיין דוכרין הוי זכר רחמים, ובהפך הוי דינא, ושפיר צריך הסיפא על שני התעוררות הנ"ל, שיהא מבחינה שנזכר ברישא ולא מבחינה הנזכר בסיפא, וזה שכתוב 'ואין השחר מעיר אותי תחלה' כאמור, והבן (דרוש לשבת תשובה תקכ"א קטו, ג).

שכב. והענין על דרך שביאר מורי זלה"ה כי בחינת האמנה היא סוד תרין ירכי קשוט דזעיר אנפין, ועל ידי האמנה מעלה המלכות אשר 'רגליה יורדת מות' אל ירכי קשוט דזעיר אנפין וכו', ודברי פי חכם חן, יעוין שם (דרוש לשבת תשובה תקכ"א קטז, א ד"ה והענין).

שכג. ולהלביש דבר זה לעניננו, כי מלכות נקרא 'דיבור', והמחשבה והכוונה נקרא 'בינה', וכאשר מחבר בין בעסק התורה או התפילה ב' בחינות האלו, דהיינו הדיבור עם הכוונה, אז מחבר ומקשר מלכות עם הבינה, בסוד 'מ"י זא"ת עולה מן המדבר', כמו ששמעתי ממורי זלה"ה (דרוש לשבת תשובה תקכ"א קטז, ג ד"ה ונבאר).

שכד. דכתבתי ביאור משנה 'מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע' וכו'. והקושיא מפורסמת וכו'. וביאר מורי זלה"ה כי גם תלמידי אברהם אבינו יש להם מדות של בלעם הרשע רוח גבוה וכו', והוא הדין איפכא

דתלמידי בלעם הרשע יש להם מידות של אברהם אבינו נפש שפלה וכו', רק שזה לוקח בגשמי וזה ברוחני וכו' יעוין שם (דרוש לשבת תשובה תקכ"ז קכב, א ד"ה בפסוק).

שיכה. וזהו עיקר תשובה המעולה שנעשה זדונות זכיות, כי עושה מן הרע טוב, כמו ששמעתי ממורי זלה"ה פירוש הפסוק 'סור מרע ועשה טוב', פירוש שיעשה מרע טוב, ודברי פי חכם חן (דרוש לשבת תשובה תקכ"ז קכב, ג).

קונטרס אחרון

שכנ. שמעתי בשם מורי 'וירא ה' כי סר לראות', כי היה משה רבינו ירא שמה הוא קליפות, עד שאמר משה משה, אז אמר הנני.

והענין, כי משה שמו כולל כל העולמות, ולכך שמו הוקשה לו. והענין, כמו שהשכינה כוללת כל העולמות דומם צומח וכל הנביאים טובים ורעים, כך אות מ' מן משה הרומז למלכות כולל כל הענינים גם כן, ואות ש' כולל כל הרוחות, ואות ה' הנשמות, ולכך שמו הוקשה לו, ודרשו חז"ל 'מנורה שקלים החודש ראשי תבות משה' וכו', אבל באמת שמו עצמו הוקשה לו, ששמו כולל כל מיני רע גם כן, זה היה תמיה לו איך שהיחוד האמיתי היא השכינה, ואיך כוללת שני הפכים בנושא אחד טוב ורע שהם שני הפכים והוא היחוד, וכן גם כן שמו משה גם כן כולל הכל, ואיך נעשה היחוד על ידו, וזה שאמרו בש"ס 'משה רבכם קוביוסטוס'. אבל באמת אתי שפיר, כי הרע הוא כסא אל הטוב, כמו 'ופרעה הקריב' וכו', או על ידי שרואה מעשה הרשעים יש לו הנאה שהוא צדיק, ויש לו הנאה ותענוג, ונעשה זה בכל העולמות התענוג על ידי הרע, וכמעט שעל ידי זה יש לרע עלייה גם כן, רק כשעולה משם 'יתפרדו כל פועלי און', וכן מחשבה רעה הוא כסא על דרך הנ"ל.

וזה שאמר 'משה' פעם ראשונה לא אמר הנני, שהיה תמיה לו איך נעשה יחוד, כי כשנגלה בסנה מדרגה תחתונה, נפתחו כל מקורות עליונות עד למטה, ומה טעמא לא יבער הסנה, שיכלו ויתבערו הרע שהיא הסנה. עד שאמר לו פעם שניה 'משה', שנעשה על ידי זה יחוד וחיבור וקישור מדרגה תחתונה בעליונה כו', אז אמר הנני, ודברי פי חכם חן, כי קציתי (צט, א).

שכז. ושמעתי ממורי בענין עבודת השם יתברך, אף שאינו עולה לו לפי דעתו יכוין כי בפ' [יש] א', 'אשר נשבעתי באפי', כי גם כשיש חס ושלוש אף, יכוין כי אלו שמונה מדרגות מבינה ואף שהיא פ' - בו גם כן נתעלם אות א' אלופו של עולם, ועל ידי זה נמתק האף, ודברי פי חכם חן.

ובענין מחשבות, יש כמה מיני מחשבות טובים ורעים, ובתוך שקר יש אמת, כי מספר שקר ת"ר, ובו מובלע אמת שהוא תמ"א, והבן (צט, א).

שכח. ושמעתי ממורי פירוש הפסוק 'נצור לשונך מרע' וגו' עד 'סור מרע ועשה טוב'. כי שם ישעיה הנביא חצי זעם וחצי נחמה, מה שאין כן ירמיה. והיה נענש ירמיה הנביא בבור שהושלך וכיוצא, על שלא התפלל על ישראל כשנאמר לו הנבואה וכו', ובענין המחשבות הוא כמו החלומות שהולכין אחר הפה וכו' אם הוא מאמין וכו', ועל כן יכול להתפלל להמתיק בשרשן, כי נצח והוד שם הוא הגזר דין וכו', ואין יכול להמתיק נאמר בעל פה ואין לכותבו. וגם אפשר שהמחשבה או החלום הוא בסוף העולם, ובזה יובן פסוק הנ"ל עד 'סור מרע ועשה טוב', ודברי פי חכם חן (צט, א).

שכט. ושמעתי ממורי בענין משל, שהיה למלך ג' אוהבים, ודיברו עליהם שאינם אוהבים, וצויה להם שיזונו ויפרנסו כל אחד כלב מחצר המלך. אחד היה חכם ועשה עטרה למלך מהוצאה שהיה ראוי להוציא על פרנסת הכלב. שני פרנס זון בדוחק את הכלב שלא ימות. שלישי השגיח לזונו בריווח, ועל זה גירה המלך הכלב בו, מה שאין כן לזה שעשה עטרה וכו', ודברי פי חכם חן (צט, ב).

של. ושמעתי ממורי בענין 'כל הנוטל מלכות לבד' וכו'. כי כל הדברים הניכרים נקרא 'מלכות', ושאינו מושג הוא למעלה מן מלכות, וצריך להבין שיש למעלה ממנה וכולי (צט, ב).

שלא. ושמעתי ממורי אמר בשם הרמב"ן, כי דבר שיש לאדם הנאה ממנו אז יכול למצוא ראייה להתיר האסור, על כן צריך תחלה להסיר כל הנאתו מזה וכו', כי תיבת 'אין' יש לו ב' משמעות וכו' (צט, ב).

שלב. ושמעתי ממורי אמר שאלת הפילוסוף אם לית אתר פנוי מניה, אם את כופר בעבודה זרה אם כן כופר בחלק שהוא ממנו יתברך. וביאר, כי יש באדם חצר הכבד בסוד 'והבדילה הפרוכת לכם', ודרך שם דוחה המותרת והצוואה וכו'. משל למלך שרצה שיהיה לבנו תענוג מה שאין כן בדבר תמידי, ועשה עשר חומות על פי אחיזת עינים וכו', ובן מלך סבר וכו', ואחר כך נודע לו שאינו דבר רע כלל (צט, ב).

שלג. שמעתי בשם מורי איך יתפלל על שונאו, והתועלת הוא זה, 'כי שבע יפול צדיק וקם', רוצה לומר בז' ספירות נתגלגל נפש רוח ונשמה שלו, דהיינו נפש הם עבדים והבהמות שלו. ורוח היא אשתו, והדיבור הוא גם כן זוג שבפה נקרא 'אשתו', זכה עזר לא זכה כנגדו, דהיינו שפגם בדבורו כמו לשון הרע וכיוצא מזה נעשו אנשים שונאיו המדברים עליו. הנשמה הם ממת, בניו, ופגם שבמח במחשבה גורם שיש לו צער מבניו. ובנפש גם כן אם פגם במעשיו ובעובדא גורם לו צער מעבדיו ובהמתו. ובכל הספירות יכול להעלות נפש רוח ונשמה, מה שאין כן בספירה שביעית היא במלכות, ומשם יונקים הקליפות נגה, קשה לו להעלות נפש רוח ונשמה שם. נמצא שונאיו שבאו על ידי פגם הדיבור, צריך לתקנם להעלותם על ידי דיבור התפילה, ובאם לאו, שדוחה אותן, נעשו יותר שונאים על ידי עביות וחומרות, לכך 'גם ענוש לצדיק לא טוב', כי הוא רוחו של צדיק עצמו, לכך צריך להתפלל על שונאיו לתקנם ולהעלותם, ועל ידי התפילה נמתק בשרשו, ומוציא מהם רוחו, ומה שנשאר בהם הם כלים מאליהם, ישמע חכם יוסיף לקח, ודברי פי חכם חן. וזהו ענין מעלת משה רבינו ע"ה שהעלה ותיקן דבורו, ותחלה היו צאן שהיה רעה אותן, ואחר כך בגלגול נעשו תלמידיו שנתן להם התורה ולמד עמהן וכו', ודברי פי חכם חן (צט, ב).

שלד. שמעתי בשם מורי סוד עירוב אלפים אמה וכו'. כי אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, והענין כי בכל דבר שבעולם יש בו ג' שמות אדנ"י הוי"ה ואהי"ה, כמו בית נקרא אדנ"י, ומה שמהווה ממנו כגון שיש לו הנאה בבית מקושט וכיוצא נקרא הוי"ה, ואור המקיף הבית להציל מכל הקליפה נקרא אהי"ה (צט, ג).

שלה. ביאור משנה דאבות פ"ב 'הוי זהיר בגחלתן וכו' כגחלי אש'. ושמעתי ממורי, כי קודם הלימוד אמרו מלתא דבדיחותא וכו', והענין, כי יש קטנות וגדלות בעולם שנה נפש, ועל ידי מלתא דבדיחותא עולה מן הקטנות ומתדבק בגדלות. והנה בזמן הגדלות שבעולם אז הוא דבוק בו יתברך כפשוטו, מה שאין כן בימי הקטנות שיש בעולם אז צריך האדם מלחמה גדולה שיוכל להתקרב אליו יתברך, וזהו עיקר השכר שיש לאדם, שעושה על צד ההכרה, גם שלא

יוכל לעשות הטוב בפועל מכל מקום בלבי צפנתי אמרתך, ובחוץ יעשה ענינים גשמיים. וזהו שאמרו חז"ל תורה ומלאכה 'שיגיעת שניהם משכחת עון', וכיוצא בזה. וכשבא איזה תלמיד להרב בימי הקטנות ולומד ממנו דברים גשמיים הנקרא 'גחלת' בלי אור פנימי, וזה שכתוב 'הוי זהיר בגחלתן וכו' עקרב', רוצה לומר ז' מדרגות הנקרא ע', הוא מקרב לשורשן, וזה אינו יודע מזה וסובר וכו', ודברי פי חכם חן (צט, ג).

של. ושמעתי ממורי פירוש הש"ס 'השוחט דעלמא חייב משום צובע, וחד אמר משום נטילת נשמה', ופריך 'משום צובע וכו' אלא אף משום נטילת נשמה' וכו'. כי היצר הרע נידון לעתיד, וקשה, הא לכך נברא, וצריך לומר שעושה עצמו ליצר הטוב וכו'. ובזה יובן 'השוחט דעלמא חייב', וקשה הא לכך נברא, ומשני 'משום צובע', שהוא צבוע בדמות יצר הטוב ועל ידי זה נוטל נשמה, ופריך וכו' ומשני 'אף נטילת נשמה', ודברי פי חכם חן (צט, ג).

שלז. ונבאר פסוק 'וישא יעקב רגליו', מפרש נשאו לבו משהובטח וכו'. שמעתי ממורי ענין התפילה בח"ל [ייתכן: בחול], העיקר הוא האמונה שיאמין שהשם יתברך מלא כל הארץ כבודו וכו', ועל ידי זה מעלה ומנשא רגלי השכינה וכו'. וגם יאמין מיד כשיצא מפיו נוסח התפילה מה ששואל מיד הוא נענה, וכי תימא הא לפעמים שלא מצא מבוקשו, הענין הוא שהוא בהעלם ממנו, למשל שנעשה בקשתו בכללות העולם הגם שבפרטות הוא מבקש להסיר הצער, ובאמת היא לטובתו או למרק עון או כיוצא וכו', כי אם בכוונת שאלתו שמצפה שיהיה נענה, אז מכניס גופניית בתוך שאלתו, שהיה ראויה שיהיה רק ברוחני לתועלת השכינה ולא לתועלת עולם הזה, לכך הוי מסך מבדיל וכו', והאריך בזה, ודברי פי חכם חן. ובזה יובן 'וישא יעקב רגליו', שהוא רגלי השכינה, על ידי האמונה ובטחון בלב כמו שכתוב 'חזקו ויאמץ לבבכם' וכו', וזה שכתוב 'שנשאו לבו משהובטח', והבן (צט, ג).

שלח. שמעתי ממורי פירש פסוק 'וישלח יעקב מלאכים' וגו'. גם הקשה בימות המשיח שבטלה הצרות וכל ענינים שצריך להתפלל עליהם, אם כן התפילה שהוא אבר השכינה וכי חס ושלום אפשר לבטלה וכו'. גם הקשה על

פסוק 'ביום ההוא יבוקש עון בישראל ואיננו ואת חטאת יהודה', ונראה לומר למה יבוקש, וכי צריך לעון בית ישראל.

ופירש, כי יש ד' סוגי התפילה, א' שצר לו על כבודו יתברך שנתחלל בין אומות העולם, ומתפלל וכו'. ב' על עונות, כי הצרה היא העון עצמו, וגם העבירה חמורה ממיתה, כי המיתה מכפרת וממרקת העון מה שאין כן העון גורם כמה מיני מיתות וכריתות וכו'. ג' התפילה על פרנסה וכו'. ד' על חיים. והנה איברי השכינה מעוטף בד' עניני הצער הנ"ל, כדי שידע ויתפלל ויפרד הגשמיים ויעלה נצוצי השכינה הפנימי למעלה וכו', מה שאין כן בדליכא ד' סוגי הנ"ל אינו יודע על מה להתפלל.

וזה שאמר 'יבוקש עון בית ישראל', כדי שיתפלל עליו ואיננו, וגם חטאת וחסרון שאר סוגים הנ"ל ולא תמצאנה על מה להתפלל. כי אם שיהיה התפילה דרך יחודים, כי כל מעשה גשמיים שנעשה בעולם הכל נרמז בתורה, והוא גם כן בעולם האצילות, גם שכתב בזוהר שהוא דרך משל וכו', היינו גם כן על דרך זה. והעיקר האמנה שיאמין כי דרך דיבורו ותפילה הוא נעשה מיד כך בלי שום ספק וכו'.

ובזה יובן 'וישלח יעקב', השכינה, כי י' הוא גולמי שנתלבש בז' ימי הבנין שהיא ע', כל א' כלול מן י', ובאמת עשר ספירות כל א' כלול מן י' הוא ק', והכל על ידי הבינה שהיא ב' מלאכים כמו שכתוב בכתבים 'מלאכים המוני מעלה' וכו', 'אל עשו אחיו', הוא עולם העשיה וכו', ודברי פי חכם חן (צט, ד).

שלט. ושמעתי ממורי פירוש הענין, בחטא אחד שחטא אדם נזדמן לו חטא אחר כדי שישוב ממנו, על ידי זה יהיה כפרת חטא ראשון. וכשרואה יצר הרע כך מתגבר עליו בחטא שני, ומכל מקום השם יתברך מליץ בעדו, 'על שלשה פשעי ישראל' וכו'. וכאשר חטא ג' פעמים אז נתלבש נפשו רוחו ונשמתו בקליפות, ועבירה גוררת עבירה, ודרכי התשובה נמנע ממנו עד שירוחם משמים.

וזה שכתב הנביא 'נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה אליך' וכו', כי אחר שנעשה הכל כמישור בעיניו על ידי כי השמן לב העם, וצריך חיפוש וחקור שידע שחטא, אז ישוב עדיו יתברך וק"ל. עוד יש לומר, דשמעתי 'יככה בשגעון', 'והיית משוגע', ודברי פי חכם חן (צט, ד).

שמ. שמעתי ממורי 'יום ליום יביע אומר וללילה ללילה יחזה דעת'. כי 'תחלת דינו של אדם עבור ביטול תורה שנאמר פוטר מים ראשית מדון' וכו', אפס שסובר שיוכל לפטור מהדין עבור טרדת פרנסה ביום, ולילה שובת מטרדתו, אך דיום החורף מכריעו וכו' וליל הקיץ סותר וכו', וזה שכתוב וכו', ודברי פי חכם חן (צט, ד).

שמא. שמעתי ממורי זלה"ה בלומד או מתפלל ואינו מכוין פירשו היא בחינת המלכות לבדה, מה שאין כן במבין מקשר מלכות בבינה ודברי פי חכם חן. וזה שאמר הכתוב 'מי זאת עולה מן המדבר', וק"ל. ולפי הנ"ל יש לומר, כי יש בדיבור ב' בחינות, א' הדיבור, ב' פירוש הדיבור, ופירוש הדיבור הוא במחשבה בינה עולם המחשבה, והדיבור עצמו הוא במלכות, ושניהם מי זאת עולה מן המדבר, וק"ל. ובזה יובן 'ויקחו לי תרומה', רוצה לומר שיקחו להעלות 'תרומה' מלכות, אל הבינה שנקראת 'לי', על דרך 'אם אין אני לי מי לי' וכו', והיינו על ידי כל איש אשר ידבנו לבו, שמכוין בלבו פירוש המלות והוא במחשבה שנקראת בינה, על ידי זה עולה דיבור אל הבינה, והבן שהוא בב' פנים הנ"ל, ואתי שפיר (צט, ד).

צפנת פענח

שמב. ג' סוגים בענין עבודת השם יתברך, כי 'החיות רצוא ושוב', וכיאר מורי זלה"ה 'אחור וקדם צרתני', שיקשור ימי הקטנות עם ימי הגדלות כשיזכה וכו', אמנם כל זה כשיזכה לימי הגדלות וכו'. ויש בחינת 'אחור וקדם צרתני' בכללות העולם, אנשי החומר עם אנשי הצורה, עיין מזה במקום אחר. ויש בחינה ב' שביאר מורי זלה"ה, אם נותן דעתו להבין שהוא בימי הקטנות, אז על ידי דעת זה ששם מנצפ"ך, ממתיק הדין בשורשו, לתקן עולמות תחתונים וכו'. עוד יש סוג ג', שאינו יודע שהוא בימי הקטנות, וכמו שביאר מורי זלה"ה גם כן 'ואנכי הסתר אסתיר פני' וכו', יעוין שם (שמות א, ד ד"ה בפסוק).

שמג. שמעתי ממורי כי השכינה נקרא 'תפילה', כמו שכתוב בכתבים 'ואני תפילה' וכו'. וגם מבואר שם, כשיתפלל ישים מגמת פניו לשכינה לייחודה בבעלה, ולא יכוין לתועלת עצמו, שחס ושלוש עליו נאמר 'נתנני ה' בידי לא אוכל' וכו', יעוין שם. וכיאר מורי זלה"ה הטעם יותר, כי אם יכוין לתועלת עצמו הגשמי שיהיה נענה בתפילתו לתועלתו הגשמי, אז נעשה מסך מבדיל על ידי שהכניס הגשמי ברוחני שם, ואינו נענה כלל, ודברי פי חכם חן (שמות א, ב ד"ה דשמעתי).

שמד. 'תא ואחוי לך היכי דנשקי ארעא ורקיע אהדדי', כי בשפע הגשמי יש בו שפע רוחני כמו בלחם האמור, והוא הדין בכל תענוג הגשמי הוא תענוג הגשמי לפי שיש בו ניצוץ רוחני מתענוג העליון, וכאשר שמעתי ממורי כי גם תענוג העבירה רחמנא ליצלן, נמשך בסוד השבירה בו מניצוץ תענוג רוחני, ודי בזה, באופן שאין לך דבר בעולם שהוא גשמי וכתוכו יש חיות רוחני, וזה הוא 'דנשקי ארעא ורקיע אהדדי', שמחובר בכל הנבראים הגשמי והרוחני (שמות א, ג).

שמה. 'שמואל הקטן' וכו', רצה לומר שמקטין עצמו לחבר מדרגה קטנה אל הגדולה, וכמו שכתוב 'אל תהי בז' וכו' 'ואל תהי מפליג לכל דבר' וכו', שהיא היותר שלמות, כמו ששמעתי ממורי 'יחבק לה בעלה ביסודא דילה', להעלות מדרגה קטנה היא יותר חשובה לה' יתברך, ודברי פי חכם חן, והבן (שמות א, ג ד"ה ובזה).

שמו. כי הדעת שבו חסד וגבורה יש בו בחינה קטנות וגדלות, והוא על דרך שביאר מורי זלה"ה 'ומה בין תלמידי אברהם אבינו' וכו', שזה יש לו נפש רחבה ברוחני, ותלמידי בלעם בגשמי וכו', וכתבתי מזה במקום אחר, יעוין שם (שמות ד, ב ד"ה פן ד).

שמוז. והנה קבלתי ממורי זלה"ה כי השם של האדם היא הנשמה, ונתן מופת לזה, כאשר האדם ישן ובקראו שמו הוא נתעורר וכו'. וכעין זה מפורש בזהר אדם מלגאו והגוף נקרא 'בשר אדם' וכו', יעוין שם (שמות ד, ג ד"ה ופן ה).

שמת. שמעתי ממורי ביאור ש"ס 'אף על פי שאלו אוסרין ואלו מתירין אלו ואלו דברי אלקים חיים'. כי 'אוסרין ומתירין' הם מצד ו' קצוות ששם דבר והיפוכו, מה שאין כן בבניה שנקרא 'אלקים חיים', שם הוא אחדות אחד (שמות ד, ד).

שמוט. כאן בגלות נמנו שמותן על שם גלותן, גלות הנשמה, דשמעתי ממורי זלה"ה 'ראובן שמעון לוי ויהודה', כי מה שהוא לומד ומתפלל הוא להתפאר ולומר ראו שאני בן, שמעון שיהיה שמעו הולך למרחוק, לוי שהוא מתחבר אל אנשי החסידים שיהיה בתואר החסידים שידו אותו וישבחו אותו, ודברי פי חכם חן (שמות ה, א ד"ה דשמעתי).

שנ. שמעתי ממורי זלה"ה ביאור ש"ס 'כיצד מרקדין לפני הכלה, בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא, ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה', כי לעתיד נקרא השכינה 'כלה' וכו', וסבירא ליה לבית שמאי 'כלה כמות שהיא' וכו', יעוין שם. והכי נמי אם יכול לטהר מחשבתו ולברר ניצוצין דרך פרט, ואם לאו

על כל פנים ידע דרך כלל שהשם יתברך מלא כל הארץ כבודו, וכל תנועה ומחשבה הכל ממנו יתברך, אף אם יעלה וכו', מכל מקום בידיעה זו 'יתפרדו כל פועלי און', ובזה יכול לעמוד על עמדו ולא ידחו אותו הקליפות מכל המדרגות, שיהיה נשאר דבק בו יתברך (שמות ה, ב ד"ה דשמעתי).

שנא. שמעתי בשם מורי ביאור 'שבע יפול צדיק וקם', כי נפש רוח ונשמה של האדם נתגלגל בז' ספירות, והנפש הם עבדיו ובהמותיו, ואם פגם בנפש, דהיינו במעשה, נגרם לו צער מעבדיו ובהמותיו. והרוח ממללא הוא הדיבור, ואם פגם בדיבור לשון הרע וכיוצא בזה, נעשה מדיבור זה אנשים שמצערם אותו ומדברים עליו. ונודע כי הדיבור נקרא 'זווג' וזה שאמרו חז"ל 'ראוה מדברת' וכו', אם כן אשתו היא רוח גם כן, 'זכה נעשית לו עזר ואם לאו כנגדו'. הנשמה שוכנת במוח, שמזה נעשה טיפה זרעית והם בניו, ואם פגם במחשבה שבמוח גורם שיש לו צער מבניו. ובכל הספירות יכול להעלות נפש רוח ונשמה, מה שאין כן בספירה ז' שהיא מלכות, אשר משם יונקים הקליפות גגה, קשה לו להעלות לשם נפש רוח ונשמה שלו.

כלל העולה, כי בני אדם השונאים אותו באו על ידי פגם דיבורו, לכן צריך להעלותן ולתקנם על ידי דיבור התפילה, להתפלל עליהם שישוּבו ויתוקנו, וכמו שכתוב בש"ס דברכות רבי מאיר וברוריה אתתיה 'יתמו חטאים ולא חוטאים' וכו', ואם אינו עושה כך רק שדוחה אותן נעשו חומרות ועב יותר ושונאים אותו יותר, וזה שאמרו חז"ל 'ענוש לצדיק לא טוב', כי הוא רוחו של צדיק עצמו, שמזה נעשה בני אדם השונאים אותו, וצריך לתקנם ולהעלותן בתפילתו, ועל ידי התפילה נמתק בשורשו ומוציא מהם רוחו, והנשאר בהם כלה מאליו וכו'. וזהו ענין משה רבינו עליו השלום שהיה רועה צאן, ואחר כך נתן להם התורה ונעשו תלמידיו וכו', ודברי פי חכם חן (שמות ה, ב ד"ה ופן ח).

שנב. שמעתי ממורי כי על ידי פניה חיצונית שהיא קומה שלימה, מזה נברא אדם אחד המצער וכו', וזהו שכתב האלשיך 'ותמוגגו בעונינו' וכו' יעוין שם (שמות ה, ג ד"ה ובזה).

שנג. כי גם בני עליה אי אפשר שיעמדו תמיד על מדרגה אחת, כי 'החיות רצוא ושוב', ולפעמים יורד ממדרגתו על ידי הירידה של הנשמה ורוחו ונפשו שירדו ממקום מושבם לחוץ ממקומם תחת רשות האיברים, שהם כח 'ע' אומות והשרים והסטרא אחרא כנ"ל, שאז רשות אחרים עליהם, ואינן יכולין לעסוק בתורת ועבודת ה' יתברך כראוי, ומכל מקום אינו מייאש את עצמו מתורתו ועבודתו של ה' יתברך מכל וכל, רק מצפה לישועה, וכמו שכתוב 'וחכיתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב' וגו', ונותן לב להבין ולדעת כי בכל המדרגות אינו נפרד ממנו יתברך, שמלכותו בכל משלה גם בתוך הקליפות כנודע, ואז יקיים בעצמו 'מבטן שאול שוועתי אליך' וגו', ואז עושה יחוד ומעלה מיין נוקבין מעמקא דתהומא תתאה עד רום המעלות, שהוא מעלה נפלאה, וכמו ששמעתי ממורי זלה"ה 'יחבק לה בעלה ביסודא דילה' וכו', ודברי פי חכם חן (שמות ה, ד ד"ה אמנם).

שנד. וזהו סוד 'שבע יפול צדיק וקם', ולא אמר שבע ירד צדיק וקם, כי אם ירד בכוונה לא מהני, וכמו שכתב בעקידה פרשת כי תשא על מאמר חז"ל 'ישראל שעשו עגל להורות תשובה', ותמה על זה שאין ראוי לעשות כך וכו', יעוין שם, והכי נמי כך. וזה סוד 'האומר אחטא ואשוב אין מספיקין', דשמעתי ממורי וכו', מה שאין כן אם חטא בלא דעת שהוא הירידה, אז שב מהני, והבן, שזהו כלל גדול ולא ניתן לכתוב (שמות ו, ד).

שנה. שמעתי ממורי ענין פנחס 'ויקח רומח בידו', דכתב בזוהר חמא אות מ' וגו', דכשמלכות בלי יחוד, היא דין אש תכלא, ועל ידי יחוד נעשה רחמים וכו'. יעוין שם (וארא יג, ג).

שנו. וידוע ההפרש בין 'בא' שהיא ביאה ועליה, ובין 'לך' שהוא ירידה, כמו שאמר הכתוב 'הלך ילך ובכה' וגו', 'בא יבא ברנה', ושמעתי בשם מורי וכו', ודברי פי חכם חן (וארא יג, ד).

שנז. ובזה יובן ש"ס הנ"ל 'מה פרה מכפרת, זה שאמר הכתוב מי יתן טהור מטמא', שיקח תענוג בטהור מן תענוג הטמא, ונעשה כסא זה לזה, כך יש ש"ך

ופ"ר דינים, והם כשאדם בימי קטנות בענין תורתו ועבודתו יתברך, ואחר כך כשבא ימי הגדלות שהיא התענוג בתורתו ועבודתו יתברך, שנמשך יתרון האור מכח זמן החשך, כמו ששמעתי זה ממורי זלה"ה, וכתבתי במקום אחר, ואז נמתק מן שך שכ"ה ומן פ"ר פר"ה על ידי ה' אחרונה שנתחברה לשם יהו"ה, ואז תואר פרה מכפרת ומקנחת גם ימי הקטנות, שנעשה כסא אל הגדלות, כמו ששמעתי ממורי זלה"ה שזה סוד 'אחור וקדם צרתני', וכתבתי זה במקום אחר, כך 'מיתתן של צדיקים מכפרת', רוצה לומר מיתתן וירידתן, שהם ימי הקטנות והחשך, גורם אחר כך יותר תענוג בימי הגדלות, שאז יש יתרון לאור מן החשך, ואז מכפר ומקנח ימי הקטנות להעלותן על ידי תענוג הנ"ל באחדות אחת עם ימי הגדלות, והבן (וארא יד, ד ד"ה עוד).

שנח. דכתבתי בשם מורי זלה"ה, בעת עוסקו בתורה ומצות לא יחשוב בלבו שהוא עושה כך, רק השכינה העושה זאת, ודברי פי חכם חן (וארא טז, ב).

שנט. והנה כל הצרות שבעולם נמשך מן מלכות כשאינו ביחוד עם דודה, כמו ששמעתי ממורי זלה"ה וכתבתי במקום אחר 'כי ה' אלהיך אש אוכלת', וזה ענין רומח לייחד הוי"ה ואדנ"י וכו' (וארא טז, ג ד"ה עוד).

שס. דהקשה הרמב"ן איך מהני תפילה לשנות מרעה לטובה, בשלמא בעד עצמו וכו', אבל בעד חבירו וכו', ותירץ מורי זלה"ה בשם רבו וכו'. והעולה משם כשהטפה עדיין ברחם יוכל לשנות מן חר"ם רח"ם וכו'. אך דכל זה כשיש התחברות וכו'. וזה שכתוב 'כשאני לעצמי מה אני' וכו', יעוין שם (וארא טז, ג ד"ה ובזה).

שסא. שמעתי ממורי זלה"ה פירוש המשנה 'כל תורה שאין עמה מלאכה' וכו', וביאר דיש ג' מיני דיבור, שהם ג' מיני זוג, א' זוג המלך ומטרוניתא. ב' זוג בן המלך וזוגתו. ג' זוג דעבד ושפחה וכו'. והנה הדיבור בתורה ותפילה שהוא זוג הקודשא בריך הוא ושכינתיה שישמש באבר חי, דהיינו עם המוחין, שהם י"ה חכמה ובינה דחילו ורחימו, יהיה נמשך על ידי אות ו' על הדיבור שהוא ה' וכו', יעוין שם...

והנה אלו ג' מיני דבורי הזווג נרמז בשם הוי"ה גם כן, כי דיבור משא ומתן שהם מעולם העשייה נרמז באות ה' המקנן בעולם העשייה. ודבור קירוב עם חברו יותר רוחני בעולם יצירה סוד וי"ו בחינת רוח ממללא. ובחינת תורה ותפילה על ידי דחילו ורחימו בסוד י"ה, תרין ריעין דלא מתפרשין.

והנה אדם זה שיש לו דעת זה לייחד בכל מעשיו בין במשא ומתן ובין בספורי דבריו, ומכל שכן בעסק תורה ותפילה, אז הוא דבוק בהשם יתברך בכל מעשיו, והוא יותר מעלה מזה שמדבק בו יתברך בעוסקו בתורה ותפילה מה שאין כן בעוסקו עם בני אדם, וכמו שכתב הרמב"ן דיש ב' מיני דבקות וכו', יעוין שם... וכן כתבתי במקום אחר 'אלופינו מסובלים', רוצה לומר כשיודע שכל מאורעות ומוצאות הוא מהשם יתברך אלופו של עולם, אז יוכל לסבול הכל וכו'. וכן כתבתי בשם מורי זלה"ה 'כיצד מרקדין לפני הכלה' וכו' (וארא יח, ב ד"ה עוד).

שסב. 'קול קורא במדבר פנו דרך ה'... למה הקול קורא במדבר שהוא שממה מאין יושב ואין מי ששומע קול הקורא, ולמה אינו קורא במקום ישוב בני אדם שיהיה קול קורא לתועלת המבואר בפסוק, וכי תאמר כמו שכתב האלשיך שקול הקורא הוא מה שאמר רבי יהושע בן לוי 'בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה' וכו', כי חורבן הארץ היה על עזבם תורתי, ועתה קול הקורא שעל ידי התורה פנו דרך ה', שיזכו לגאולה על ידי עסק התורה וכו', יעוין שם. אך דאכתי קשה מה שהקשה מורי זלה"ה ממה נפשך, אם אי אפשר לשמוע הכרוז אם כן הכרוז למה, ואם אפשר מאי טעמא אין שומע וכו'... נראה לי דקושיא חדא יתורץ באידך, והפסוק עצמו מתרץ קושיא זאת, ששמעתי ממורי זלה"ה ביאור משנה 'עין רואה ואוזן שומעת' וכו', מצד שהוא עין ראוי לראות מסוף העולם ועד סופו, ואוזן ראוי לשמוע הכרוזין של מעלה, רק עונותינו מבדילין מצד שהנשמה בגלות יצר הרע וג' קליפות של ערלה מסבבין הראיה והשמיעה, וצריך שישבר הקליפות ואז יוכל לשמוע ולראות, ומורי זלה"ה יוכיח, שראה מרחוק ושמע הכרוזין כאשר נתברר לאמיתו, ואם כן אפשר ואפשר לשמוע ולראות כנ"ל... ובזה יובן, 'קול קורא במדבר', היא הנשמה בעל חי מדבר, היא השומעת קול הכרוז כתירוץ מורי זלה"ה שם, 'פנו דרך ה'', כי הכל תלוי בתשובה, ולכן פנו דרך ה' (וארא יח, ד ד"ה ובזה).

שסג. התקינו חז"ל שיהיו תוקעין בכל שנה מראש חודש אלול, כמו שופר המדבר, והיינו אם ראשי הדור משפרים מעשיהן כמשה במדבר, להתבודד מראש חודש אלול, אז יעלו ויתחברו עם בני דורו, מה שאין כן אם ראשי הדור אינם עושין כך, רק הם בגלות היצר הרע, אז ישתדלו העם עבור עצמן, כמו ששמעתי בשם מורי זללה"ה שאמר נגד בעלי תפילות שהם ראשי אנשי המלחמה, שראוי שמלביש שריון וכו', ואם לאו ישתדל כל אחד עבור עצמו, שאין לסמוך עליהן וכו', ודברי פי חכם חן (וארא יט, ג).

שסד. אמנם לפעמים רבו המתפרצים וגברו כוחן על בני עליה שהם מועטין, וגורמין 'ויצא הכהן אל מחוץ למחנה', מגדר קדושתו, 'כי גמר חסיד' מצד 'כי פסו אמונים מכני אדם', כמו שכתבתי לקמן, מכל מקום עצה יעוצה לו שלא יאמר כי ירד ונדחה מהשם יתברך, רק הוא לטובתו, כדי שעל ידי ירידה זו יתחבר עמהם ויוכל להעלותו, כמו שכתוב 'מוריד שאול ויעל' וכו', וזה שכתוב 'וראה הכהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע', רוצה לומר שבזה ידע ויראה סימן טוב להם, כי מסתמא נרפא נגע הצרעת מן הצרוע, וצריך להעלותו על ידי התחברות עמהן, דאם לא כן לא היה יורד ממדרגתו, דשמעתי בשם מורי זלה"ה ענין התחברות להעלותו, אם יש בו מדה אחת שוה לו על כל פנים אז יוכל לחברו ולהעלותו מצד גזירה שוה, אם יש לו שיווי בצד אחד גם שבשאר הצדדים אינו שוה לו, כמו שכתב הרמב"ם, מה שאין כן כשהוא ב' הפכים ממש אי אפשר להעלותו, ודברי פי חכם חן...

וזהו העצה ש'יקח למטהר ב' צפרים ועץ ארז ואזוב', גבוה ונמוך, שישפיל דעתו מגסות הרוח כדי שיוכל להעלותו, דשמעתי בשם מורי זלה"ה משל אחד, אדם גבוה קומה מאוד עמד נגד זריחת השמש, שזרחה והקדירה חמה עליו ממש, וחכם אחד ראה מרחוק גודל חמימות אדם גדול הנ"ל, שלא מצא תרופה לנפשו להקר במים קרים על נפשו עייפה, מה עשה, ישב כנגדו ולקח כלי של מים לעצמו ושתה כל פעם כדי שיראה ממנו וכן יעשה, רק שזה עם כלי מים היה קצר קומה וזה היה גבה קומה, והיה צריך להרכין ראשו ולשפיל קומתו כדי שיקח מעט מים לצמאו, ולא רצה להכניע עצמו שיקח ממנו מים מחמת גסות רוחו וגבה קומתו כאלו נצרך לזולתו, וזה החכם הבין זה ולא מצא תרופה לו כדי ליקח ממנו מעט מים, עד שהוכרח לזרוק מעט מים למעלה

נגד פני האיש הנ"ל אולי יקח בפיו מעט מים לצמאו, והוא קרץ שפתיו זה בזה כדי שלא יכנוס בפיו מעט מים מזולתו, שאין זה כבודו, וחזר ונפל לתוך פי הזורק מים, מה שאין כן זה שלא רצה לקבל, עד שמת בצמא. והמשיל זה נגד עיר גדולה של חכמים וסופרים, שלא רצו לשמוע ולקבל חכמה ומוסר איך ינהגו בדרכי ה', עד שנסתלק מהם ומהדור, ונשאר דור יתום, והבן... הנגע שבא עבור גסות רוחו כארז שלא קיבל מוסר, עתה ישפיל עצמו כאזוב ויקבל מוסר, ומזה רפואתו וטהרת המצורע, והבן.

ובזה יובן משנה הנ"ל, 'איזהו חכם הלומד מכל אדם', אפילו מאדם רע שרואה דבר עבירה בו, ולומד ממנו שמצד אחדות יש בו שמץ מנהו גם כן, וצריך לתקן עצמו משמץ זה שבו, ואז גורם טהרה לזולתו, וכן נראה לומר 'זאת תורת' המוציא רע מרעתו 'ביום טהרתו' של עצמו, וק"ל, וכמדומה ששמעתי סגנון זה ממורי זללה"ה (וארא כ, א ד"ה ועוד).

שסה. 'לעולם יעסוק בתורה שלא לשמה', לשון ציווי, כדי שאם יעסוק אחר כך לשמה, אז מתוך שלא לשמה בא לשמה, כאשר שמעתי בשם מורי שיעלה הפנימיות של שלא לשמה וכו', ודברי פי חכם חן (בא כד, א ד"ה עוד).

שסו. שמעתי ממורי, מובא במקום אחר, כי יראת העונש שהיא יראה חיצונית, מורה על ידו יתברך פשוטה לקבל שבים, ויתעורר מזה ליראה פנימית הנקראת אהבה, לקבל באהבה, ואז יפטור מיראה חיצונית וכו', ודברי פי חכם חן (בא כד, ב ד"ה ובזה).

שסז. שמעתי ממורי פירוש המשנה באבות פרק ב', 'והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים, והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה, שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב וכל דבריהם כגחלי אש'. וביאר, כי התנאים נהגו לומר מילתא דבדיחותא קודם הלימוד, והטעם, כי יש קטנות וגדלות בעולם שנה ונפש, ועל ידי מלתא דבדיחותא עולה מהקטנות ומתדבק בגדלות. והנה בזמן הגדלות שיש בעולם, דהיינו שיוכל ללמוד ולהתפלל בדחילו ורחימו ויודע כי הוא מדבר עם המלך הגדול ומדבק בו יתברך, אין תענוג גדול יותר מזה, והוא בחינת הגדלות. מה שאין כן בימי הקטנות שיש בעולם, אז צריך האדם מלחמה גדולה

כדי שיוכל להתקרב אליו יתברך, וזהו עיקר השכר שיש לאדם שעושה על צד ההכרח שלא יוכל לעשות הטוב בפועל מכל מקום 'בלבי צפנתי אמרתך', ומבחוץ יעשה ענינים גשמיים, וזה שאמרו חז"ל בענין תורה ומלאכה 'שיגיעת שניהם משכחת עון'. וגם על ידי סיפורים שמספר עם חבירו יכול לעשות על ידי זה יחודים, ופירשו בש"ס דראש השנה שהיה נחמיה ארתחששתא מספר עם המלך ועל ידי זה היה מתפלל להשם יתברך וכו', וכיוצא בזה הרבה.

ובזה יובן 'והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים', רוצה לומר כשהם בגדלות ועוסקין באור תורה ותפילה שהם מתלהבין באור אש ממש, פשיטא דתהוי מתחמם כנגד אורן, אבל 'הוי זהיר בגחלתן', רוצה לומר כשהם בימי הקטנות שאין להם אור להלהב באור פנימי, ואז נקרא 'גחלת' בלי אור פנימי, וירצה התלמיד ללמוד ממנו מה שעוסק בגשמיים, ואינו יודע מה שמקיים הרב אז בלבי צפנתי אמרתיך, לעסוק בגשמי ומכוין בפנימי ורוחני, והתלמיד ילמוד ממנו מה שנגלה לו עוסק בגשמי, ויענש, 'שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב', רוצה לומר שמקרב ז' מדרגות שכל אחד נכלל מעשר, ונקרא ע' קרב, שמקרב ז' מדרגות אלו לשרשן, והתלמיד אינו יודע מזה וסובר שהרב עוסק בגשמי כפשוטו, ודברי פי חכם חן (בא כד, ב ד"ה עי"ל).

שסח. שמעתי ממורי זללה"ה ענין 'החיות רצוא ושוב' וגו', כי כל דבר חושק ומתלהב לחזור לשרשו לדבק שם, לכך הנשמה מתלהב תמיד לדבק בשרשו למעלה על ידי חשק בתורה ובעבודת ה', ואם מתלהב תמיד היה בטל ממציאיותו, כמו קודם עולם התיקון, וזה סוד 'קברות התאוה' שכתב בספר ברית מנוחה וכו', והוא סוד המבול 'ויפתחו ארובות השמים' וכו', לכך תיקון השם יתברך שיעסוק לפעמים זמן מה בצרכי הגוף אכילה ושתייה, ומעט להתעסק בצרכי פרנסתו גם שיש לו מדת הסתפקות, ועל ידי ביטולו מעבודת ה' בזמנים אלו ינוח הנשמה וכח השכלי יתחזק לחזור ולעסוק בעבודת ה' אחר כך, וזהו 'והחיות רצוא ושוב', ודברי פי חכם חן, אך שאין זה לשונו כי הוספתי מעט...

אמנם יש הפרש בין זה שמבטל יותר משיעור הנ"ל ואחר כך חוזר לעסק התורה, ובין זה שפורש לגמרי, כי זה שביטל הרבה יותר משיעור הנ"ל, והלך

בחושך כמה זמנים על ידי איזה סיבה או מניעה, מכל מקום אחר שחזר לעסוק בתורה ועבודת ה' יש יתרון לאור מן החושך, רוצה לומר שיש לו יותר תענוג בבחינת אור שנמשך מן החושך, כמו שכתבתי במקום אחר בשם מורי זללה"ה, וזהו ענין 'מי יתן טהור מטמא לא אחד', שכתבתי במקום אחר, מה שאין כן זה שפירש לגמרי מהתורה, שנשאר בחושך בלי אור כלל, כמו שאמרו חז"ל במסכת חגיגה פרק א' 'אמר רשב"י מעוות שאינו יוכל לתקן, זה תלמיד חכם שפורש מן התורה', רוצה לומר דאילו חזר היה ממלא החסרון על ידי התענוג שיש יותר, והבן (בא כה, ג ד"ה וכעת).

שסט. שמעתי ממורי משל למלך שצוה שיתנו לכל אחד מבוקשתו, וביקש אחד שיתנו לו זבל לצרעתו וכו', ודברי פי חכם חן (בא כה, א ד"ה ונ"ל).

שע. שמעתי בשם מורי זללה"ה ביאור פסוק 'הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע' בא יבא ברינה נושא אלומותיו'. כי יש ב' סוגי עובדי אדמה וכו', א' היה משגיח לראות אם יש זרע וכו'. ובזה יובן, מי שהוא בבחינת 'הלך ילך ובכה', אז 'נושא משך הזרע', מה שאין כן מי שהוא סובר שהוא מקורב לה' יתברך בבחינת 'בא יבא ברנה', אז 'נושא אלומותיו', ודברי פי חכם חן (בא כה, ד ד"ה ונחזור).

שעא. שמעתי ממורי זללה"ה פירוש הפסוק 'פן יהרגוני על דבר אשתי', כי בעלות לאדם מחשבות רעות אז דנין אותו, וכאשר נפלה עליו מורא ופחד על ידי זה נעשה יחוד נורא ויראה, ואז 'יתפרדו כל פועלי און' וכו', ודברי פי חכם חן (בא כט, א).

שעב. שמעתי ממורי זללה"ה 'כיצד מרקדין לפני הכלה, בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא, ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה' כו'. וביאר, כי לעתיד השכינה נקראת 'כלה' כו', מה שאין כן עתה השכינה נקראת 'זאת' כו'. ובזה יובן, 'כיצד מרקדין לפני הכלה', רוצה לומר שמתמיה כיצד מרקדין בזמן הזה בגלות השכינה, שהיא לפני וקודם שנקראת 'כלה', כי הריקוד הוא להעלות ניצוצין ומדרגה תחתונה להעלותה אל העליונה, כמו ריקוד קדוש כו', ואין זה עולה יפה בזמן הגלות, כי מי יוכל לעשותה על צד השלימות כמבואר בסוד

נפילות אפים, שהוא להעלות ניצוצין מן עשיה עד רום המעלות כו', וכתב מוהר"ח ו' שאין אתנו יודע עד מה' כו', יעוין שם. לכך אמרו בית שמאי 'כלה כמות שהיא', על דרך שכתב בזוהר סוד 'נודע בשערים בעלה' לפי מה שמשער כל אחד בדעתו ויכולתו, אף בדרך כלל, אם אינו יכול בדרך פרט לייחד השכינה ולקשטה, מכל מקום ישער 'כלה כמות שהיא' כו'. ובית הלל סבירא להו 'כלה נאה וחסודה', שצריך לידע בפרט איך להסיר בגדי צואים וליכלוך מהניצוצין ולקשטה בפרט שתהיה השכינה כלה נאה וחסודה כו', ודברי פי חכם חן. ובאמת מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, כי 'החיות רצוא ושוב', וכאשר האדם בימי הקטנות והגלות אצל היצר הרע, שלא יוכל לטהר מחשבתו לדבק בו יתברך, וכמו שכתבתי במקום אחר 'אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון' כו', ואז מוכרח לעשות כסברת בית שמאי 'כלה כמות שהיא' וכו'. מה שאין כן כאשר 'קרבה אל נפשי גאלה', שהיא גאולה אמיתית לגאול נפשו ורוחו ונשמתו מיצר הרע, שאז הוא בסוד הגדלות שיוכל לטהר מחשבתו לדבק בו יתברך, אזי יעשה כסברת בית הלל לקשט השכינה בפרט שתהיה 'כלה נאה וחסודה' (בשלח לה, ד ד"ה ויהי).

שעג. מי שהיה בחינת לילה שאינו יכול לטהר מחשבתו, והוא בחינת קטנות מוחין דאלקים גימטריא א"ש, כי א' אלקים פשוט, ש' אלקים דיודי"ן, הוא בחינת עמוד אש, להאיר להם, שידעו שהם בבחינת קטנות, ועל ידי ידיעה זו ממתיק הדינין בשורשן שהיא מנצפ"ך שורש הדעת, כמו ששמעתי זה ממורי זלה"ה וכתבתי במקום אחר, היפך הקללה שהוא בסוד ההסתרה כמו שכתוב 'ואנכי אסתיר' וגו', וזה שכתוב 'להאיר להם', רוצה לומר שידעו על ידי הארה זו בחינת מצב ומעמד שלהן (בשלח לו, ג ד"ה ובזה).

שעד. שמעתי ממורי זלה"ה כי דחיה של שמאל הוא הקדוש ברוך הוא בעצמו כדי לקרבו בימין כו' (בשלח לו, ד ד"ה ממורי).

שעה. שמעתי ממורי זלה"ה טעם שניתן מ"ט שערי בינה למשה חוץ מן שער החמישים. ותיריך, כי שער החמישים הוא חוזר ומתחיל ב' שערים למעלה

מזה, וכן למעלה למעלה עד אין סוף, כי שנת החמשים דיובל עולה לכאן ולכאן, ודברי פי חכם חן (בשלח לז, א ד"ה ונ"ל).

שעו. שמעתי מן מוהר"ן, לצאת מגלות היצר הרע הוא על ידי שידע בכל עצת יצר הרע הרעים יצא ממנו לו טובה, כמו שדרשו בש"ס 'שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו', 'בא ונשקיה אכרעיה', וכן בכל ענין נגדיות שיש לאדם נגד רצונו על ידי היצר הרע, יצא ממנו טובה. כגון שפירות דמים, שביישו ושפך דמיו ברכים, זהו לטובתו בגשמי וברוחני, כי בגשמי הוא רפואה על ריבוי דמים וכנזכר לעיל, וברוחני יש פשיטא תועלת. וכן בגילוי עריות, מן המורגש ישכיל במושכל, ומחשק הגשמי יבוא לחשק הרוחני, כמו שכתבתי במקום אחר. וכן באינך יש יתרון לאור שנמשך מן החושך, כמו ששמעתי ממורי זלה"ה וכתבתי מזה במקום אחר ודברי פי חכם חן (בשלח לח, א ד"ה עוד).

שעז. שמעתי ממורי זלה"ה ענין מחשבות זרות איך להעלות הפנימי ולתקנם, וחיצוניות יתפרדו, ואם אינו יודע דרך פרט, על כל פנים ידע דרך כלל, שבכל דבר ודבר יש בו יחוד ב' שמות הוי"ה אדנ"י וכו', ודברי פי חכם חן. וכעין זה שמעתי ממנו סוד רומח וכו', וביאור פלוגתא בית שמאי ובית הלל כלה נאה וחסודה או כלה כמות שהיא וכו', כמו שכתבתי לעיל, יעוין שם (בשלח לח, ב ד"ה עוד).

שעה. וכעין זה שמעתי ממורי זלה"ה לבאר ענין קושית הפילוסוף, מאחר שהקב"ה נקרא 'נורא' למה צריך לצוות בתורה על היראה, הא יבוא ממילא, כנודע ממורא מלך בשר ודם שהוא ממילא בלא צווי. וביאר, כי ענין היראה הוא ירא מן העדר כבוד ועושר וחיים וכיוצא, מה שאין כן אחר ההעדר אין יראה, שאם הוא נעדר מהחיים ומת שוב אין לו יראה מהעדר חיים, וכיוצא בעושר ואינך. והנה יראה זו הוא יראה חיצוניות שהוא בכל הנבראים, כי העכבר ירא מחתול, וחתול ירא מכלב, וכלב מזאב. וכיוצא בזה יש באדם אחד ירא מחבירו, ולמעלה מזה יש יראה פנימיות יראת הבורא יתברך. אמנם גם יראה חיצוניות הבאה על האדם, היא כדי לעורר אותו אל היראה הפנימית, והוא חסד ה' יד ימינו פשוטה ושואל ומבקש מהאדם שיתעורר מזה אל יראת ה', וזה

שכתוב 'מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' וגו', שהוא יראה פנימיות, וההעדר ביראה פנימיות הוא כאשר מדבק את עצמו אל חי החיים ושם הוא העדר המציאות. וכאשר אין לו יראה זו אז ידע שכבר הוא נעדר מהחיים, שכבר מת, וכמו שכתוב 'רשעים בחייהם קרוים מתים', ולכך אין לו יראה.

ובזה סרה קושית הפילוסוף, שבאמת אין צריך צווי על היראה, כי היא ממילא, ומה שנאמר 'מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה את ה'', היינו, מאחר שיש מידת היראה בכל הנבראים אם כן ראוי שיהיה לאדם מעלה יתירה זו שנתעורר מן יראה חיצונית אל יראה פנימיות אחר שידעו שידו יתברך פשוטה לעוררו בזה. וזה שכתוב 'מה ה' שואל' - 'מעמך' דייקא, וכנ"ל, והבן. והנה אם ידע האדם זה החסד ואהבת בורא יתברך עליו בחמלתו, ששלח לו יראה חיצונית כדי לעוררו אל יראה פנימיות, אז נעשה מיראה אהבה, שמקבל היראה חיצונית באהבה, ואז נפטר מיראה חיצונית. אך אם כוונתו בזה כדי לפטור מיראה חיצונית לא מהני כלום. וזה שהזהירה תורה 'ואהבת את ה' בכל לבבך', שיהיה בלב שלם כאשר בא היראה חיצונית בנפשך ובמאודך, שיהיה בכוונה הראוי וכנ"ל, והבן, ודברי פי חכם חן (בשלח לח, ג).

שעט. [אמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה... אטו יראה מלתא זוטרתא היא?], ומשני, 'אין לגבי משה זוטרתא' וכו'. ונשאר קושיא הנ"ל, הא אמר זה לישראל וכו'. וממורי זללה"ה שמעתי ביאור קושיא זה, דשמעון העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה, עד שהגיע ל'את ה' אלקיך תירא' - פירש, עד שבא רבי עקיבא ולימד 'את' - 'לרבות תלמידי חכמים'. והקושיא מפורסמת, מאי טעמא לא דרש שמעון כן. ועיין פירוש רש"י ומוהרש"א בפרק ב' דקדושין ובפרק ד' דבבא קמא, יעוין שם דפירשו דאי אפשר להשוות שום דבר למוראו יתברך, לכך פירש מדרשה זו, מה שאין כן רבי עקיבא כשהיה עם הארץ והיה שונא לתלמידי חכמים והיה מרוחק ממורא השם יתברך, ועכשיו שנעשה תלמיד חכם דחיל מרבנן מקורב למורא השם יתברך גם כן, לכך דרש 'את' לרבות תלמידי חכמים, כי מורא תלמידי חכמים מביאו למורא השם יתברך.

והנה ישראל שבמדבר היה להם יראה מתלמידי חכמים שנאמר 'זיראו מגשת אליו', אם כן בנקל הוא להם שיזכו הם גם כן ליראת ה'. ובזה יובן 'אין לגבי משה זוטרתי', רוצה לומר מאחר שהיה יראה להם לגבי משה, וזכו ליראת התלמידי חכמים, אם כן זוטרתי היא שיזכו גם כן ליראת ה', והבן, ודברי פי חכם חן (בשלח לח, ד).

שפ. וכעין זה שמעתי ממורי זלה"ה כי צדיקייא אינון שלוחי דמטרוניא, על ידי הצר וחסרונו יודע חסרון השכינה להתפלל שימולא שם החסרון, ונעשה על ידו יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, וזהו מעלת התפילה, וסרה קושיית הקדמונים למה צריך תפילה הלא השם יתברך יודע מה שצריך האדם, כי הוא בוחן כליות ולב וכו'. ומורי ביאר על פי הנ"ל, כי תפילה הוא צורך גבוה, שידע האדם מחסרונו שהוא נמשך מחסרון של מעלה, ויתפלל שימולא החסרון שם למעלה בשכינה, כי צדיקייא אינון שלוחי דמטרוניא, וממילא ימולא החסרון שלו גם כן, רק שלא יכיון לתועלת עצמו רק לתועלת השכינה, ודברי פי חכם חן (בשלח לט, ב).

שפא. כאשר נכנס אל יראה פנימיות סוד הבינה 'א' אלף בינה' אז נעשה מן 'מות' - 'אומת' שהיא חיים, ונפטר מן 'מות' יראה חיצונית, כי מקשר מלכות ה' תתאה אל ה' עילאה ונעשה מן 'אני' - 'אין', ומבטל כל גזירות כמו ששמעתי ממורי זלה"ה, והבן, והשם יתברך יכפר (בשלח לט, ב).

שפב. על פי משל ששמעתי ממורי זלה"ה, מלך אחד ביקש רפואה שיחיה לעולם, ונתנו לו רפואה להרחיק מגאווה כו', וכל מה שנהג ענוה ביותר נכנס בלבו גאווה יותר שהוא מלך גדול ועניו ביותר, עד שבא רבו אצלו ולמדו לנהוג מלכות מבחוץ ובקרבו ישפיל דעתו, על ידי שהראה לו בית הכסא שהוא מן האדם כו', ודברי פי חכם חן (בשלח לט, ג).

שפג. כי יש ג' בחינות בסדר עבודת ה' יתברך, א' שמעתי ממורי זלה"ה ביאור פסוק 'אחור וקדם צרתני', שיעלה גם הקטנות בימי הגדלות כו'. בחינה ב', אם חושש שמא לא יזכה לבא למדרגת הגדלות, מכל מקום אם יודע שהוא

במדרגת הקטנות אז ממתיק הדינין על ידי מנצפ"ך כו'. בחינה ג', כשהוא בגדר השכחה בלי דעת, וזה שאמר הכתוב ואנכי הסתר אסתיר, ודברי פי חכם חן (בשלח מ, א ד"ה א' שמעתי).

שפד. אמנם לא אכשר דרי, וגם אנשי החומר שהם הלומדים לתועלת חומר עולם הזה, נכנסין לפנינו כדי להתפאר, שיצא להם שם כפנחס, ועושין מעשה זמרי, וכמו ששמעתי ממורי זלה"ה פירוש הפסוק פרשת כי תשא 'איש אשר יעשה כמוה להריח בה', שיהיה ריחו נודף, שיצא לו שם כאנשי חסידים שנקרא 'קטרת', שמקשרין ומייחדין קודשא ברוך הוא ושכינתיה, והם עושין להריח בה, ונכרת מעמיו, ודברי פי חכם חן. וכיוצא בזה שמעתי בשמו תואר שבטים 'ראובן' ראו שאני בן, 'שמעון' שיצא שמו, 'לוי יהודא' על ידי שנתחבר ונעשה לוי לאנשי מעשה בזה יודו וישבחו אותו כו', ודברי פי חכם חן (בשלח מג, ג ד"ה אמנם).

שפה. כתבתי במקום אחר ששמעתי ממורי פירש הרמב"ן, כי כל הצרות והפחדים הוא מחמת שאין מלכות בייחוד עם דודה, וזה סוד רומ"ח כו', יעוין שם, מה שאין כן אם מקשר מלכות במחשבה, בסוד 'חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך', שכתב מוהר"ח מובא בסוף תיקונים, אז אין שטן ופגע רע כו', וכתבתי מזה במקום אחר (בשלח מג, ד ד"ה ובזה).

שפו. שמעתי ממורי קושיא, דכתב בזוהר בכל אות יוכל להסתכל בו מסוף עולם עד סופו וכו', וזה אינו בדור הזה וכו'. ומשני, יש אדם שנקרא 'עיני עדה' וכו', וכאשר הסומא אוחז אור האבוקה וכו', ודברי פי חכם חן, עיין זה במקום אחר, יעוין שם (יתרו מז, א).

שפז. הנשמה השורה בדעת היא המחיה כל האיברים כל זמן שהם בחיבור אחד, שיהיה מעשה כל איבריו על פי הדעת, כמו ששמעתי ממורי ביאור פסוק 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה', שיעשה המעשה שעושה בכל איבריו על פי הדעת, ובזה יש התפשטות הדעת בכל איבריו (יתרו מז, ג).

שפח. שמעתי ממורי דיש בכתבי שו"ת של הרמב"ם ששלחו מדינה אחת להרמב"ם וחתמו על שאלה זו כמספר ע' אלף: ילמדנו רבינו, מאחר שאין תחיית המתים מפורש בתורה רק בש"ס, רמזו ודרשו מהוכחות שלהם, אם כן גם לנו יש להוכיח ולדרוש איפכא וכו'. והרמב"ם לא רצה בעצמו להשיב, וצוה לתלמידו מהר"י אבן תבון לכתוב תשובתם, ותוך ענין תשובתם הוא זה: אבאר לכם, מאחר שנמשך לכם ספק זה, אם כן אין נשמתם נמשך מכני אברהם יצחק ויעקב, רק מאנשי סדום ועמורה וכו'. כי יש נשמות הנמשך משמים וארץ שבעה כוכבי לכת וכיוצא וכו'. ויש לשאול על עיקר הבריאה, הא כל מעשה בריאת עולם לצביון נבראו כדרשת חז"ל בפסוק 'ויעש אלהים' וגו', ואם כן מה טעמא לא רצה ארץ להיות בחינת שמים, וצריך לומר שלא נתן דעת לארץ שידע בחינת שמים וזכותו שיתאוו להיות בחינת שמים. והטעם כי גם בחינת ארץ צריך שיהיה בעולם, וכיוצא בזה בכל הנבראים, וזה שכתוב 'לצביון נבראו'. וגם בחינת אדם צריך שיהיה כת רשעים וכת בינונים וכת צדיקים, כי יתרון אור מהחושך, עיין מזה במקום אחר, רוצה לומר שנמשך תועלת מהחשך, ממעשה הרשעים נודע מעלת הצדיקים, וכל אחד נבראו לצביונם ורצונם. וכי תימא, אם כן תקשי לכם קושיה בחינת הבחירה עם הידיעה. מאחר שאתם כופרים בדרשת חז"ל, אם כן אין אתם משיגים ביאור קושיא זו. והנה נפש האדם הוא דם הנעשה מברירות המאכלים, ויש כמה מיני בירור, בתחלה על ידי שזורקת המרה טפה במאכל שבתוך מעיו, נברר הגס ועב ונעשה צואה ויוצאה לחוץ. בירור ב' יוצא למי רגלים. בירור ג' נעשה זיעה. ד' נעשה שערות וצפרנים. בירור ה' הדם נבלע בכבד וטחול וכו', ומבחר הדם נכנס בלב, ואחר כך במוח, ומזה נעשה השכל והדעת. ומדבריהם נראה שאתם כופרים בדברי חז"ל, אם כן לא נזהרתם מאכילת איסור ודברים טמאים, והשכל והדעת שלכם נעשה מהדמים של טריפות ואיסורים, והשכל והדעת שלכם נמשך להכריע אל הטומאה, כי ממנו נעשה, ואם כן איך תוכלו להכריע בשכל שלכם נגד רבותינו חכמי התלמוד אשר רוחב לבם היה רחבה מני ים וכו'. ותדעו נאמנה מאחר שירדו לספק זה וכפירה זו, שהפורעניות קרובה לכם. וכך עלתה להם, שבא עליהם מלך אחר והרגם והשמידם, ורצו להמיר דתם, ולא קבלו אותם, מאחר שכפרו בתחיית המתים והאומות מאמינים גם כן בסוד

הגלגול ותחיה וכמו שאמר הפילוסוף וכו', ומעט מזעיר נמלטו להרמב"ם וחזרו בתשובה, עד כאן (יתרו ג, א).

שפט. שמעתי ממורי ביאור ש"ס 'היכי דמי יסורין', כגון המושיט ידו לארנקי וכו', והקשה וכו', וביאר כי המאמין שכל מאורעות הכל בהשגחה פרטיות מאתו יתברך בדינא דמלכותא דרקינא וכו', ודברי פי חכם חן (יתרו ג, ג).

שצ. שמעתי ממורי זלה"ה ענין גזירה שוה, אם שוה רק בבחינה אחד יליף זה מזה וכו', ודברי פי חכם חן (יתרו נד, א).

שצא. ששורש כל ע' לשון של כל הארץ הוא לשון של ישראל שהוא לשון הקודש שמשתמשין בו למעלה השם יתברך, ושפיר אמר 'כי לי כל הארץ', וכמו ששמעתי ממורי זלה"ה ענין לשון הקודש, ודברי פי חכם חן (יתרו מט, ד ד"ה זה).

שצב. דכתבתי במקום אחר ביאור משנה 'ראוה מדברת עם אחד בשוק' וכו', וביאור משנה 'אלו ארבעים חסר אחת' וכו', על דרך ששמעתי ממורי זלה"ה שיש יחודים בדיבור, בין בדיבור תורה ותפילה ובין בדיבור עם חבירו בשוק, ויוכל לחברו ולהעלותו לכל אחד לפי מדרגתו, יש על ידי דיבור דקדושה, ויש על ידי דיבור חול שיש בו כ"ב אותיות וכו'. וגם שמעתי משמו זלה"ה שאם אדם מוכרח לדבר עם חבירו, או לשמוע מחבירו דברים בעלמא, יוכל להעלותו גם כן, על ידי שיתן דעתו כי השמיעה הוא על ידי הנשמה שהיא חלק אלוה ממעל, ויכין לחברה ולייחודה וכו' (יתרו ס, ב ד"ה ונ"ל).

שצג. 'ביום ההוא יבוקש עון בית ישראל ואיננו' וגומר, והקשה מורי זלה"ה יבוקש ויהדרו אחר עון. וכתבתי, דשאלו התלמידים מן החכם איך ינצלו מן החטא, והשיב אם ינצלו מחטא אזי ילכדו בגסות רוח הקשה מחטא וכו', יעוין שם. וכן ביאר מורי זלה"ה מופת מובהק שגאווה קשה מן החטא, כי בכל הטומאות והחטאים כתיב 'השוכן אתם בתוך טמאותם', מה שאין כן בגסי רוח

דרשו בש"ס פרק קמא דסוטה 'אין אני והוא יכולין לדור בעולם, שנאמר גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל', ודברי פי חכם חן (יתרו ס, ד ד"ה ונראה).

שצד. שמעתי בשם מורי זללה"ה פירוש הפסוק 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה', שהוא יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, לקשר המעשה מלכות עם המחשבה ודברי פי חכם חן. וזהו שכתוב 'מתייחד אדם עם אמו', עולם המחשבה, כשהוא מתייחד 'עם בתו' מלכות במעשה, וק"ל (משפטים סא, ג).

שצה. ובזה יובן, 'שש שנים יעבוד' להשם יתברך על ידי עבודת הגשמי בששת השנים, מדרגות הלל שכל מעשיו לשם שמים וכו', 'ובשביעית' הוא יותר מדרגה מן שש שני החול, ואז בשביעית 'יצא לחפשי חנם' בעולם המחשבה, לייחד יחודים בלי מעשה גשמי כלל, ואז נקרא 'חנם', והבן, כמו ששמעתי ממורי כי בשבת כמעט אין ללמוד רק לייחד, והבן (משפטים סא, ג).

שצו. 'על מה אבדה הארץ', המוני עם, 'על שלא ברכו בתורה תחלה', שלא היה יתרון לאור מן החשך זולתו וכו', לכך הזהיר 'והייתם לי סגולה מכל העמים', רוצה לומר כל העמים יהיו כסא לאור על ידי יתרון שיש לאור מן החשך, ואז 'כי לי כל הארץ', כנ"ל להרים ולהניף כל הארץ לו לשמו יתברך. ועל דרך שכתבתי בשם מורי זללה"ה הני תרי בדחי שהם בני עולם הבא, שידעו להרים ולהניף כל בני עולם וכו', ודברי פי חכם חן (משפטים סה, ד ד"ה ביאור).

שצז. בשם מורי זללה"ה טעם שניתן למשה רבינו עליו השלום מ"ט שערי בינה ולא שער נ', כי שער נ' הוא חוזר ומתחיל וכו', יעוין שם, וזה סוד 'נעוץ סופן בתחלתן' וכו', יעוין שם (משפטים סז, א ד"ה ועפ"ז).

שצח. ובידיעה זו של נעוץ סופן בתחלתן מקשר מלכות אני שהוא סוף המדרגות, אל הראש סוד 'אין' אותיות 'אני', בסוד 'אני ראשון ואני אחרון', ובזה מבטל גזירות רעות, שנתפרדו כל פועלי און, כאשר שמעתי ממורי זללה"ה זה (משפטים סז, א).

שצט. ששמעתי ממורי זללה"ה ביאור פסוק 'והחיות רצוא ושוב' וגו'. והעולה משם, כי הנה כאשר אדם עוסק בצרכי גופו, דהיינו אכילה ושתיה ועסק פרנסתו רק כדי שינוחו המוחין ולחזור לתורתו ולעבודתו יתברך, אז נעשה עסק העולם הזה כסא לעסק העולם הבא, וזה שלא התירו לך אלא משום שבות וכו', יעוין שם (תרומה סח, א).

ת. וכעת נראה לי על פי מה ששמעתי מהרב המנוח מוהר"ם שיש בעיני בני אדם ד' מיני זיווגים, אחד, זיווג פנים בפנים, כשלומד ומתפלל בתכלית השלימות. בחינה ב' בחינת זיווג אחר בפנים, דהיינו כשהוא טרוד בעסקיו ואין פנאי ללמוד, ומכל מקום חושק תמיד שימצא עת הפנוי שיוכל ללמוד. בחינה ג' היא זיווג פנים באחור - גם שילמד ומתפלל מבלבלין אותו מחשבות זרות מחמת טרדתו. ויש עוד בחינה ד' זיווג אחר באחור, הגרוע מכל ג' בחינות הנ"ל.

והנה בחינת ג' זיווגי הראשונים נראה לי שיש לרמזם בג' בחינות שיש בו לאכול על שולחן אחד, מה שאין כן בחינה ד' בחינת זיווג אחר באחור אין בזה תקנה כי אם במה ששמעתי ממורי זללה"ה ואשר יוציאם ואשר יביאם וכו', ודברי פי חכם חן, והבן (תרומה סח, ד).

תא. שמעתי בשם מורי זללה"ה ביאור פסוק 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה', כי חנוך מט"ט היה מייחד על כל תפירה וכו'. וכאשר מלכות עולה בכחך שהיא חכמה, כח מה, אז נתבטלו כל גזירות קשות, ודברי פי חכם חן (תרומה סט, א).

תב. 'אדם כי יקריב מכם קרבן לה'', רוצה לומר כוונת המאציל שהוא אדם העליון, בבריות אדם התחתון מחומר וצורה שהוא ממוצע מעליונים ותחתונים, כדי שיקרב ויקשר 'מכם' - עולם התחתון, בעולם העליון, שיהיה קרבן לה'. כמו הוא יתברך ושמו אחד כך יהיו העולמות אחדות אחת, וזה שכתוב 'מן הבהמה', עולם התחתון נמשל כבהמות נדמו. 'ומן הבקר', כי הבוקר אור הוא עולם העליון שהוא אור נגד עולם התחתון שנקרא 'חשך' ו'לילה' כנודע. 'ומן הצאן', שעל ידי אדם התחתון הממוצע מחומר וצורה, שעל ידו

יטייחד עולם התחתון בעולם העליון ונעשה יחוד וחיבור ב' שמות הוי"ה אדנ"י גימטריא צ"א מן צא"ן, והשפע מושפע משם והוא התפשטות הן'. כעין זה שמעתי ממורי זללה"ה, והבן (תרומה עא, ב ד"ה עי"ל).

תג. שמעתי ממורי זללה"ה פירוש הפסוק 'הנה החושך יכסה ארץ' וגו', 'ועל [כל] פשעים תכסה אהבה', כי היסוד הוא עיקר ושורש הבנין, ואם היסוד רעוע כל הבנין נופל, כך האדם אם היסוד רעוע, כמו האדם שיש לו גסות הרוח, אז כל מעשיו הטובים נבנו על יסוד רעוע, מה שאין כן ביסוד נכון גם השנאה ופשע תכסה אהבה, ודברי פי חכם חן (תרומה עא, ד ד"ה וגם).

תד. שמעתי ממורי זללה"ה כי התענוג שיש לבעל עבירה נמשך מן הניצוצות של מלכים קדמאין שנפלו בשבירה בקליפות נוגה וכו', ודברי פי חכם חן (תרומה עא, ד ד"ה עי"ל).

תה. כי החיות הוא הכוסף והחושק ומתלהב לדבק בשרשו של חי החיים, וכמו שכתוב 'והחיות רצוא ושוב', ושמעתי ממורי שפירש כך, שהחיות רוצה לדבק בשרשו, ופן יתבטל ממציאות לכך נתן השם יתברך לאדם עניני עולם הזה שלא יתלהב תמיד ויוכל לעמוד, ודברי פי חכם חן (תרומה עג, ד ד"ה או י"ל).

תו. שמעתי ממורי זללה"ה כי עבדיו ובהמותיו הם נפש הצדיק עצמו, ולכך צריך לתקן להעלותו וכו', ודברי פי חכם חן (תרומה עד, א).

תז. דכתבתי במקום אחר ביאור משנה ששמעתי ממורי זללה"ה, 'וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה וגוררת עון' וכו', כי התורה והתפילה צריך שיהיה עם המוחין, ואחר שנסתלק המוחין בסיום תורה ותפילה בא הקטנות שהוא הכעס ומחלוקת ולשון הרע, ולכך יעסוק אז במלאכה וכו', וזה שכתוב 'כל תורה שאין עמה מלאכה' וגו' 'וגוררת עון', ודברי פי חכם חן (תרומה עד, ב).

תח. שמעתי ממורי זלה"ה 'עד שדרשה בן זומא' וכו', כי הדרשה משבר הקליפות וכו', ודברי פי חכם חן (תרומה עד, ב ד"ה עוד).

תט. שמעתי ממורי זלה"ה פירוש הש"ס שיצאה בת קול 'כל העולם ניזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת', דרוצה לומר בשביל, דהיינו שהוא עשה צנור ושביל לכל העולם, וזה שכתוב 'שביל חנינא בני', ודברי פי חכם חן (תרומה עד, ד ד"ה ועפ"ז).

תי. וכמו ששמעתי ממורי זלה"ה ביאור מדרש 'ויהי ערב, אלו מעשיהם של הרשעים, ויהי בוקר' וכו', ויבואר אחרי זה (תרומה עו, ג).

תיא. שמעתי ממורי זלה"ה בשם כתבי הרמב"ם שהשיב תשובה למדינה אחת שכפרו בתחיית המתים, ותשובתו נוצחת להם, כי השכל נעשה מכרירות הדמים כו', יעוין שם. והנה רבי משה מקוצי [סמ"ג, לא תעשה לד] חולק על הרמב"ם ומנה בין הלאוין אזהרה לגסי הרוח כו', כי נגלה אליו האלהים בחלום, כי הזכירה [סבת כל הזכויות] כו' וההיפך השכחה [שורש כל העבירות] כו', יעוין שם. וביאר הוא כי כאשר יש עכירות בדם אז האדם הוא בבחינת אחוריים גימטריא תשכ"ח, כי הזכירה נמשך משמות זכו"ר, והשכחה מאחוריים דאבא ואמא גימטריא תשכ"ח, כמו שכתב ב[שער ה]יחודים, וכמו שהוא בפרטות אדם אחד כך הוא בכללות, שנמשך הגלות מהשכחה ומהזכירה בא הגאולה, ודברי פי חכם חן (תרומה עז, א ד"ה ועפ"ז).

תיב. 'חמור מצרי' על דרך 'מן המצר קראתי' שהוא מצר תמיד על מדרגתו שאינו בשלמות, וכמו ששמעתי ממורי זלה"ה 'אתה הוא' כו', כשהוא סובר שהוא קרוב אל ה' הוא רחוק, והרחוק הוא קרוב. והוא על פי משל סולם הסוכב כו'. וכן שמעתי ממורי זלה"ה משל לשני בני אדם שעברו בין הליסטים, אחד שיכור ולא נודע לו מכתו וגזילתו. וכן ביאר מורי 'הלך ילך ובכה' וגו', 'בא יבא ברינה', ב' היה פקח וידע מצער כו', אם כן זה נקרא 'חמור מצרי', שמצר תמיד (תרומה פא, ד).

תיג. והנה שמעתי ממורי מובא לקמן כל המסייע לחבירו נעשה כסא לחבירו, כמו יד האדם המושיט דבר למעלה אז כולו שם, כמו גזירה שוה וכו'. וזה שכתוב שסייעו [החמורים] את ישראל, אם כן הם כולם שם, וכאלו קיימו הם גם כן, והבן (תרומה פב, א ד"ה והנה).

תיד. ושמעתי ממורי זללה"ה פירוש בזה, על פי ביאור משנה דאבות ד' מדות בנותני צדקה וכו'. והקושיא מפורסמת איך הוא ד' מדות, דמדה זו לא יתן ולא יתנו אחרים אינו מנותני הצדקה. וכן ד' מדות בהולכי לבית המדרש וכו'. וביאר לי שאלת חלום וכו', וביאר פסוק 'חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך', על פי מדרש 'ויהי ערב אלו מעשיהם של רשעים, ויהי בוקר אלו מעשיהם של צדיקים, ואיני יודע איזה מהם חפץ, כשהוא אומר וירא אלקים את האור כי טוב, הוי במעשיהם של צדיקים חפץ יותר'. והוא תמוה, וכי סלקא דעתך שחפץ במעשי רשעים. וביאר מה שקיבל מרבו, כי דוד המלך עליו השלום היה במזל שלא עלו לו מחשבותיו בעבודת השם יתברך כהוגן. והוא מצד מזל שבתאי המקבל מבינה וכו', לכך היה חושב בדרכיו הגשמי, וממילא היה בהיפך וכו'. וזה שכתוב 'חשבתי דרכי', ואז 'ואשיבה רגלי', רוצה לומר אשיבה להרגיל בו אל עדותיך, והבן. והלבנה, שהוא בסוד דוד מלך ישראל חי וקיים, אין לה אור מעצמה רק מה שמקבלת מן השמש, כנודע לחכמי התכונה. אמנם יש תועלת ויתרון לאור מן החשך, דהיינו מעלת יתרון האור ניכר מצד החשך, וכן החכם מצד הטיפש, וניכר מעלת הצדיק מצד הרשע, והתענוג מכח הנגע והיסורין, ומעלת הדעת נודע מכח השכחה, אם כן נעשה זה כסא לזה, כמו יד האדם המושיט דבר למעלה אז הוא בעצמו שם. וזה מעלת גזירה שוה, כי ברוחני אחר שיש לו שיווי בצד מה נעשה אחד, ולכן דנין בגזירה שוה גם למיתה החמורה. וכן כתב הרמב"ם גרגיר חרדל מצד עיגולי כדורי שוה לרקיע וכו'. אמנם לפי זה יש מקום לטעות לעובדי עבודה זרה, מאחר שהכל נעשה כסא זה לזה, אם כן באמת הכל נכנס באחדות אחת וכו'. אפס שזה אינו, כי יש הבדלה וכו', רק התענוג שנמשך אחר שסר השכחה הוא נכנס באחדות, והשאר יורד למטה בסוד הבדלה וכו'. וזה שכתוב 'ואיני יודע באיזה מהם חפץ', מאחר שגם מעשה הרשעים הוא כסא למעשה הצדיקים, אם כן הכל אחדות אחת. לכך נאמר 'וירא אלקים את האור כי טוב', אלו מעשיהם של צדיקים - כי

במעשה הרשעים צריך הבדלה וכו'. ובזה יובן כי יש ד' מדות בנותני צדקה, כי זה שאינו נותן נעשה כסא להנותן בדרך הנ"ל, ודברי פי חכם חן (תרומה פג, ב ד"ה ושמעתי).

תטו. נחזור לביאור מורי זללה"ה בפסוק הנ"ל, כי יש מעשי הרשעים, אכילה ושתייה ושמחה ושחוק וכיוצא, ויש מעשי תענית וצום ובכי ומספד וכיוצא. אמנם כשנתגברה חולי המרה שחורה על ידי עצבות וסיגופים וכיוצא, אז צריך לאחוז במדת הרשעים לאכול ולשתות ולשמוח ולהסיר החולי הנ"ל, ולפעמים כשרואה היצר הרע מתגבר בו ילבש שחורים ועצבות, וכל זה צריך לשקול במאזני שכלו, וזה שכתוב 'ואיני יודע באיזה מהם חפץ' וכו"ל. ואם אין לו דעת להכריע איזה דרך הטוב ילך לתלמידי חכמים שהם רופאי הנפשות, וכמו שכתב הרמב"ם בפרק ב' מהלכות דעות, יעוין שם (תרומה פג, ג).

תטז. והנה כמו שביאר מורי זללה"ה פסוק זה בפרטות אדם אחד, כך יש לפרש פסוק בכללות, שיש אנשי החומר ואנשי הצורה. וזה שכתוב 'איש' - צורה, 'כי תשטה אשתו' - אנשי חומר, 'והביא האיש את אשתו אל הכהן', אשר 'שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו' 'ורבים השיב מעון', וזה שכתוב 'ולקח מים קדושים' וכו'. אך אם מצד מעלתו הגדולה אין לו התחברות עם אנשי החומר, צריך לירד ממדרגתו כמו שכתבתי שאז יוכל להתחבר עמהם ולהעלותו, וכמו שכתוב 'ויאמר ה' אל משה לך רד ועלית אתה ואהרן', והיינו כדברינו הנ"ל. וכן 'לך אל העם וקדשתם' וגו', כי הליכה היא ירידה היפך ביאה, כדי שיוכל לקדשם. והוא בסוד 'שבע יפול צדיק וקם', והבן. וזה שכתוב 'ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן', רוצה לומר שירד ממדרגתו עד לעפר, להעלות שוכני עפר, וק"ל (תרומה פג, ג).

תיז. ששמעתי ממורי זלה"ה 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה', שאז נעשה היכל ה' ושכנתי בתוכם וכו', עיין שם (תרומה פד, ב).

תיח. שמעתי ממורי זלה"ה 'וגם הגוי אשר יעבדו דן אנכי', דהיה לו לומר לשון עתיד אדון אנכי. אלא דכבר הוא נידון שיהלל חוב על ידם, עונש לישראל, ודברי פי חכם חן (תרומה פה, ב ד"ה ובזה).

תיט. וכמו ששמעתי ממורי זלה"ה 'כל שרוח המקום נוחה הימנו', רוצה לומר שרוח המקום נוחה הימנו ושורה הימנו לאנשי דורו, ודברי פי חכם חן (תצוה צ, א).

תכ. שמעתי ממורי זלה"ה ביאור משנה 'ומה בין תלמידיו של אברהם אבינו ובין תלמידיו של בלעם הרשע' וכו'. וביאר, כי הצדיק יש לו גם כן מדת תלמידיו בלעם ברוחני, והרשע יש לו מדת אברהם אבינו ברוחני וכו' (תשא צב, ב).

תכא. דכתבתי במקום אחר בשם מורי זלה"ה 'חשבתי דרכי' של היצר הרע, ואחר כך 'ואשיבה רגלי אל עדותיך' וכו', יעוין שם (כי תשא צב, ג ד"ה עוד).

תכב. כמו שכתבתי לעיל בשם מורי ביאור משנה 'ד' מדות בנותני צדקה' וכו', כי מעלות יתרון אור ניכר מכח החושך, ומכח זה נעשה זה יד וכסא לזה, כמו יד האדם המושיט דבר למעלה אז הוא בעצמו שם וכו', יעוין שם לעיל (ויקהל צד, א ד"ה ולי).

תכג. ששמעתי ממורי זלה"ה ביאור פסוק 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה', וחנן מט"ט היה מייחד בכל תפירה קודשא בריך הוא ושכינתיה וכו', יעוין שם. ובזה מקשר מעשה הגשמי של עולם התחתון על ידי המחשבה שהיא בכחך, אל רוחני עולם העליון, ובזה מקיים 'בכל דרכיך' הגשמי 'דעהו', דע לייחד ה' עם ו', קודשא בריך הוא ושכינתיה (ויקהל צד, ג ד"ה ולי).

תכד. והנה מבואר בזוהר כי ב' בני אהרן הם ב' פלגי גופא, נצח והוד וכו', וקבלתי ממורי זלה"ה שהם ב' סמכי קשוט, בחינת האמנה ודבקות, כמו שכתבתי מזה במקום אחר (ויקהל צד, ד ד"ה ולי).

תכה. אין שייך באותיות רוחניות התורה ריבוי ומספר כי אם צד עילה ועלול, כי א' ראש כל האותיות נקרא עילה, וכל האותיות עלולין ממנו, והוא כאשר קבלתי ממורי כי אות ב' הם ב' א' א', וכך אות ג' ג' אלפי"ן וכו', עד אות ת' הם ד' מאות אלפי"ן וכו', ודברי פי חכם חן (פקודי צה, ב ד"ה ואגב).

תכו. ששמעתי ממורי 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה', רוצה לומר לקשר המעשה שהיא מלכות דעשיה מצד השמאל אל המחשבה חכמה כ"ח מ"ה קו ימין שהוא יחוד קב"ה ושכינתיה ועל ידי זה מבטל גזירות רעות לקשר מלכות הנקרא 'אני' אל המחשבה הנקרא 'אין' וכו' ודברי פי חכם חן (פקודי צה, ב ד"ה ומעתה).

תכז. שמעתי ממורי דהקשה, איך שייך בנקמה שם הוי"ה שהוא רחמים, שנאמר 'אל נקמות ה''. וביאר על פי משל, שהיה איש אחד מפחותי הערך ומרד במלך ודיבר כנגדו, מה עשה המלך, עשה אותו אחד מהשרים גדולים, ובכל יום שהיה רואה כבוד המלך מהשרים שלו נצטער איך מלאו לבו לדבר נגדו בהיותו פחות, והמלך הבין זה וכו'. וזה שכתוב 'אל נקמות ה' הופיע', והבן, ודברי פי חכם חן (פקודי צה, ג).

כתנת פסים

תכח. שמעתי ממורי 'אף על פי שאלו אוסרין ואלו מתירין אלו ואלו דברי אלקים חיים'. והוא תמוה, איך אפשר זה. וביאר, כי בסוד ו' קצוות יש ימין ושמאל, חסד וגבורה, ומצד זה יש אוסרים ויש מתירין, אבל בסוד הבינה הנקרא 'אלהים חיים', ומשם ולמעלה, הכל אחדות אחד, והבן, ודברי פי חכם חן (ויקרא א, ד ד"ה אך).

תכט. ושמעתי ממורי זלה"ה כשלומד ענין אחד ואינו מבין היא בחינת מלכות, וכאשר מבין הענין כהלכה אזי מקשר מלכות בבינה, ודברי פי חכם חן (צו ג, ד ד"ה בפסוק).

תל. כי יש יצר הרע על ידי שעבוד מלכיות, שנעשה מעונה פסולה בלא דעת, סוד העורף, שהוא היה סוד גלות מצרים, 'למען ענותו' לשון ענוה, וכן מה שכתוב 'כאשר יענו כן ירבה' וכו'. עד שבא הגואל הוא משה, שהיה 'עניו מכל אדם', והיה בסוד הדעת, לידע איך יהיה עניו ובאיזה מקום יהיה עניו. והענין דשמעתי [ממורי] משל, שר אחד או מלך, שעשה סעודה לעבדיו כדי שילכו לעבודתו לחרוש או לקצור את השדה, והלכו נערים וזקנים אל הסעודה. ואמרו מה לאלו הקטנים כאן. והשיבו שגם הוא חשוב כמו איש. וכאשר באו אל העבודה ולא עשו עבודת המלך, אמרו מדוע אינו עושה עבודת המלך, השיבו הלא קטן הוא. ותמהו, מה זה לאכילה ושתיה יחשב לאיש ולעבודה הוא קטן, ודברי פי חכם חן. והנה היצר הרע עושה את האדם לעניו ושפל רוח, באמור אליו מה אתה ספון וחשוב לכנוס בגדר קדושה וחסידות, שאינו זוכה כי אם חד בדרא או תרי בדרא, ועל ידי זה יתרשל מלעלות בסולם השלימות בתורה או במצות להתנהג בחסידות ובכל מדות טובות, עד שבהמשך הזמן מתייאר את עצמו מכל וכל, ויוצא על ידי ענוה זו מכלל דת התורה (צו ד, ג).

תלא. שמעתי ממורי ביאור משנה דאבות 'עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו, עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה מתלמידיו של

בלעם הרשע. מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע, של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין לעולם הבא שנאמר להנחיל אוהבי יש' וכו', 'אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך'. והקושיא מפורסמת, מה זה שאלה מה בין תלמידיו וכו', שיש הפרש כבין מיתה לחיים. וביאר על פי משל שר אחד עשה סעודה וכו' עד למלאכה נקרא 'קטן' ולאכילה נקרא 'גדול' ו'איש' וכו', כעין שפירשתי בפרשה הנ"ל.

ובזה יובן, כי הרשע יש לו מדות הנ"ל בגשמי, בטובת עולם הזה, 'עין רעה' - שכל טובה שיש לו אינו מספיק לו ואינו שבע, ומתאוה עוד, כמו שאמרו חז"ל 'אין אדם מת וחצי תאוותו בידו'. מה שאין כן הצדיק יש לו עין רעה ברוחני, שאין עינו שבע בכל מעשים טובים שעושה, כמו שיש לרשע עין רעה בגשמי. וכן 'רוח גבוה', כי הרשע יש לו מדה רעה זו בגשמי, והצדיק יש לו מדה זו ברוחני, נגד היצר הרע המפתה אותו מה אנוש שילך בגדולות האלו לעבוד השם יתברך עקרא ושרשא דכל עלמין, ונגד זה יש לו רוח גבוה. גם 'נפש רחבה', שמתאוה הצדיק בכל מיני תאוה שאפשר בעבודת השם יתברך, והרשע יש לו מדה זו בגשמי, תאוות המותרות בעולם הזה. וכן 'עין טובה' יש לו לצדיק בגשמי, מה שאין כן לרשע ברוחני, שיש לו עין טובה שמסתפק בג' עמודים, עמוד התורה במיעוט למוד התורה, גם שאינו לשם שמים רק להתפאר, במיעוט עבודה, די לו הליכה לבית הכנסת בשחרית, וגם זו מצות אנשים מלומדה ובחפזון וכו'. ובמיעוט צדקה, ומימיו לא נתן מעות אתרוג ומגילה, די לו בערב יום כיפור שנתן עבור נרות כדי לשתות [ייתכן: שתות] וכו'. ו'רוח נמוכה', הצדיק בגשמי, והרשע ברוחני, שאומר מה אני ספון וחשוב ליכנס בגדר החסידות, בזה יש לו רוח נמוכה, מה שאין כן בתאוות עולם הזה אומר שאין ראוי שום אדם לעושר וכבוד חוץ ממנו. ו'נפש שפלה' גם כן כנזכר לעיל.

וזה ששאלו 'מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו' וכו', מאחר שהצדיק צריך גם כן למדות של תלמידי בלעם וכו'. ומשני, 'אוכלין בעולם הזה', מתאות ותענוג שיש לו בעבודת השם יתברך 'ישקני מנשיקות פיהו', כמו חלב ודשן תשבע נפשו אם שפתי רננות יהלל פיו, ונוחלין לעולם הבא. מה שאין כן 'תלמידיו של בלעם' וכו', שנאמר אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך', ודברי פי חכם חן (צו ז, ב ד"ה וכתע).

תלב. 'דורש טוב לעמו' בכלל, גם לשונאים דורש ומבקש טוב עליהם ומתפלל על שונאיו, כמו ששמעתי ממורי מובא לעיל פרשת שמות, שהוא תיקון רוחו, יעוין שם (צו ז, ג ד"ה דורש).

תלג. שמעתי בשם מורי, 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה', שיעשה המעשה הגשמי בכח המחשבה, ליחד קודשא בריך הוא ושכינתיה (צו ח, ב ד"ה בפסוק).

תלד. ונודע כי האמנה הם ב' ירכי קשוט, כמו ששמעתי ממורי (שמיני י, ד).

תלה. דכתבתי במקום אחר ביאור ש"ס דחולין 'הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה מאי רבותא, אמר רבי יצחק שקיפל כל ארץ ישראל תחתיו'. ושמעתי בשם מורי, כי הנסיעה ממקום למקום לברר הנצוצין, מה שאין כן ליעקב קיפל כל ארץ ישראל תחתיו, שלא יצטרך לנסוע, ולברר הנצוצין במקומו על ידי לימוד תורה וכו', יעוין שם (שמיני יא, ב ד"ה עי"ל).

תלו. שמעתי ממורי זלה"ה כי השכינה נקראת 'זאת', כי כל דבר שרואה הוא חלק השכינה (שמיני יא, ד ד"ה וביאר).

תלז. שמעתי ממורי 'אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא', רוצה לומר באותו טוב יש שמץ חטא מצד איזה פנייה וכיוצא וכו', ודברי פי חכם חן (תזריע יא, ד ד"ה בפסוק).

תלח. דקבלתי ממורי, שיש לידע בעולם המיתה, אם נפשו חשקה לדבר לשון הרע וליצנות, וכיוצא בהיפוך אם נפשו חשקה בתורה ובמעשים טובים אז ידע בנפשו שהוא קשור בעולם החיים, ודברי פי חכם חן (תזריע יב, א ד"ה עי"ל).

תלט. כתבו התוספות בפרק קמא דסוטה 'כל מי שיש בו גסות רוח רוח קימעא עוכרתו' וכו', 'אדם שאין בו אלא רביעית דם' וכו'. ובארתי זה במקום

אחר על פי ששמעתי ממורי, כי על ידי עכירת הדם בא לשכחה, כי הוא בחינת אחוריים וכו', יעוין שם (תזריע יב, ב).

תמ. 'וביום הראות בו בשר חי יטמא', דכתבתי במקום אחר על פי ששמעתי ממורי פירוש 'נושא עון ועובר על פשע' וכו'. והנה כאשר רוצה להיות 'בשר חי', בחינת צדיק, אז 'יטמא' - מראין לו כל טומאתו שהרשיע, וק"ל. עוד יש לומר, דשמעתי בשם מורי משל 'הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע' וכו', ודברי פי חכם חן, כי הצדיק טומאתו וחטאתו נגדו תמיד, וזה שכתוב 'וביום הראות בו בשר חי', בחינת צדיק, 'יטמא' - שטומאתו לנגדו, וק"ל (תזריע יב, ג ד"ה ונחזור).

תמא. ששמעתי ממורי כי יתרון האור נמשך מן החושך, ונמשך מן עונג נגע, ומעלת החכמה נודע מן הטפשות וכו', יעוין שם (תזריע יג, א ד"ה אמנם).

תמב. שמעתי ממורי 'כל שיש בידו למחות' וכו', כי כללות העולם הם אחדות אחת קומה שלימה, זה ראש וזה עין וזה רגל, וכאשר אדם חוטא חטא אחד יש בשלומי ישראל גם כן שמץ מנהו, וכאשר יהיה מוחק ומוחה מה שבידו לשוב אליו, אז בעל כרחו ישוב האדם ההוא גם כן וכו', ודברי פי חכם חן (מצורע יג, ב ד"ה דשמעתי).

תמג. ובזה יובן לקשר סוף בראש, בסוד אני ראשון ואני אחרון, ולקשר אני מלכות אל המחשבה שנקרא 'אין', ועל ידי זה נתבטל כל גזירות רעות, ששמעתי ממורי (מצורע טז, א ד"ה ובזה).

תמד. דיש ב' מיני תשובה, א' אדם המתחיל בתשובה ואחר כך מסייעין לו מלמעלה, כמו שכתב הט"ז הנ"ל. ב' שאינו מתחיל כי אם על ידי סיוע מלמעלה, וכמו שדרשו חז"ל שזה הויכוח בין הקדוש ברוך הוא ובין כנסת ישראל, כי הקדוש ברוך הוא אומר 'שובו אלי ואשובה אליכם', רוצה לומר שיהיה האדם המתחיל בתשובה וה' יגמור בעדו לטובה והבא לטהר מסייעין לו, לכך נאמר שובו אתם תחלה. וכנסת ישראל משיבה, אין בנו כח להתחיל,

אלא 'השיבנו ה' אליך ונשובה', שה' יתברך יהיה המתחיל, יעוין שם. והנפקותא בין אם אדם המתחיל תחלה, אז אשה מזרעת תחלה וילדה זכר, רחמים. מה שאין כן אם מתחיל מלמעלה על ידי הצרות חס ושלום, היא נקבה, והבן. וכעין זה ששמעתי ממורי, עיין במקום אחר (קדושים יז, ג ד"ה עוד).

תמה. שמעתי ממורי 'כל שיש בידו למחות וכו', רוצה לומר למחות ולמחוק החטא שבידו, אז ממילא באחרים גם כן נמחק, עיין במקום אחר ביאור מזה. והטעם מבואר שם, כי הם לבם של ישראל, והכל הולך אחר הלב אם הוא טוב או רע, כמבואר במשנה פרק ג' דאבות ר' אלעזר אומר לב טוב וכו' (קדושים יח, ב ד"ה עוד).

תמו. 'איש אמו ואביו תיראו', שהיא כוונת הלב שנקרא 'אמא' כמו שכתוב בתיקונים 'בינה ליבא' וכו', ואביו שהיא המחשבה שנקרא 'אבא', 'תיראו' - רוצה לומר שיש תקנה על ידי יראה משבר המחשבה רעה, וכמו שכתבתי במקום אחר 'אימות מות נפלה עלי יראה ורעד יבא בי' וגו', כמו ששמעתי ממורי, ונעשה יחוד יראה ונורא, ואז 'יתפרדו כל פועלי און' וכו', יעוין שם, ושפיר אמר תקנה 'איש אמו ואביו תיראו' (קדושים יט, א).

תמז. ובזה יובן 'מקנה רב היה לבני גד ולבני ראובן' וגו'... יש לומר רב, כמו שכתבתי במקום אחר בשם מורי זלה"ה וכו' לתואר ראובן שכתבתי במקום אחר 'ראו בן', שכל מעשיו להתפאר, ראו שאני תואר בן, שזה גשמי כנ"ל. וכן גד, התחברות ג' עם ד' שהם חומר וצורה, בלא י' שיהיה גיד, שהוא נביעו כמו שכתבתי במקום אחר בשם מורי, כי היוד היא תענוג הרוחני, ובלא יוד אז אינו מתענג ברוחני רק בגשמי. לכך לא בחרו בארץ ישראל שיהיה החומר נכנע אל הצורה, רק בחוץ לארץ שהיא דברים חיצונים (קדושים כ, א ד"ה ונבאר).

תמת. ובזה תבין ירושלמי תענית 'לבש שמואל הנביא חלוקן של ישראל' וכו'. רוצה לומר לבושי מדות רעות שחטאו בהן, ולבשן שמואל לכבודו יתברך, 'עין רע' ברוחני, ואז מדות רעות שלהן כסא לקדושה, ונתכפר להם, וכמו ששמעתי ענין זה ממורי וזכרתי במקום אחר (אמור כ, ג).

תמט. 'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה', כי 'נוצר תאנה יאכל פריה', מן יחוד וזווג שגורם למעלה ימשך לו שפע לאכלה, ולהיות 'לך ולעבדך ולאמתך' שהם כולם ניצוצי נפש רוח נשמה שלו, כמו ששמעתי ממורי, לעיל בפרשת שמות, והבן (בהר כה, ד).

תנ. דכתבתי במקום אחר 'אלופינו מסובלים' וגו', כשיודע האדם שאלופו של עולם בכל תנועה שבעולם אז יכול לסבול הכל, ואז 'אין פרץ' וכו', יעוין שם. וכן שמעתי אחר כך ממורי כי בידעת אדם שה' יתברך מלא כל הארץ כבודו וכל תנועה ומחשבה הכל ממנו יתברך, אף אם יעלה היפך חכמה הברה משמעות הפירוש של התפילה, מכל מקום בידעה זו 'יתפרדו כל פועלי און' וכו'. הגם ששמעתי גם כן ממנו שצריך הכנעה והבדלה והמתקה וכו' מצד השבירה, שנפלו הניצוצות קדושים בין הקליפות, צריך להפריד מן השכינה מחשבות רעות וזרות וכו', ודברי פי חכם חן.

והחכם יבין וישכיל דיש בזה ב' סוגים, א' דרך כלל, וא' דרך פרט, כמו ששמעתי ממורי וכתבתי מזה במקום אחר, 'כיצד מרקדין לפני הכלה, בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא, ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה' וכו', דבית שמאי סבירא להו דבזמן הגלות סגי דרך כלל כמות שהיא, ובית הלל אומרים דצריך דרך פרט לקשט הכלה שתהיה נאה וחסודה וכו', ודברי פי חכם חן. והכי נמי אם יכול לטהר מחשבתו אזי מה טוב ומה נעים שיעשה דרך פרט בענין הבדלה והכנעה והמתקה שהוא עמוק מאד, ואם לאו דרך כלל, ידע שהכל ממנו יתברך, ואז יוכל לעמוד על עומדו ולא ידחו הקליפות אותו, בכל המדרגות שיהיה נשאר דבוק בו יתברך. וזה הבטחתו יתברך 'ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה', שהם המלאכים, שאין החיצונים והקליפות יכולים להדיחו ממעמדו ומצבו...

ובזה יובן 'רבי אליעזר אומר אל תעש תפילתך קבע', רוצה לומר שלא יקבע בדעתו לומר על דבר זה צריך אני להתפלל, דאם כן כשיעלה בדעתו ומחשבתו דבר אחר, אז יתבלבל מחשבתו ואין תפילתו תחנונים, אלא לא יעשה קבע, רק כל מה שיעלה במחשבתו יתן דעתו שגם זה ממנו יתברך, ובזה ילך בטח שיהיה תחנונים לפניו יתברך בלי שום בלבול הדעת כלל (בהר כז, א).

תנא. 'רבי יהושע אומר המהלך במקום סכנה', רוצה לומר כי המחשבה נקרא 'הולך', כמו שכתבתי במקום אחר, והיינו שהמהלך במחשבתו במקום סכנה של הקליפות, שאינו יכול לטהר מחשבתו ממחשבות זרות, שהם קליפות ומקום סכנה. מתפלל תפילה קצרה, במלכות כשאינה ביחוד עם דודה, ואז הקליפות מסבבין אותה, וזה גורם לאדם גם כן מחשבות זרות, כמו שכתבתי במקום אחר ששמעתי ממורי ענין 'רומח' וכו', יעוין שם (בהר כז, א).

תנב. ובזה יובן 'ויאמר אברהם כי אמרתי', רוצה לומר כאשר אמרתי בלבי רק אין יראת אלקים במקום הזה, שאין בדבר זה או במקום זה השגחתו יתברך, שנקרא השכינה 'יראת ה'', וכאשר עלתה מחשבה זו בלבי שיש דבר או מקום מובדל ממנו יתברך, אז ידעתי שאני בסכנה, ו'פן יהרגוני' וגו', כי ידע אדם בנפשו כאשר עלה על לבו מחשבה רעה זו, שהיא כפירה, ודאי הוא בסכנת מות, כמו ששמעתי זה ממורי, וכתבתי במקום אחר (בהר כז, ב ד"ה ובזה).

תנג. שמעתי ממורי בשם הרמב"ן דבימי הקטנות החטא מצוי וכו', וכתבתי מזה במקום אחר, יעוין שם, והקטנות הוא בימי העבור, דנודע שיש עבור ויניקה מוחין, ואתי שפיר כי 'בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם', שהם בימי הקטנות שהם כאשר עוברה בסוד עבור, אז מצוי שהם עוברים על דברי תורה, מכל מקום 'יהיו צרכיהם לפניך', ופירש רש"י 'לרחם עליהם', והוא על דרך 'מלפניך משפטינו יצא', שהוא ברחמים, והטעם כי נודע כי האדם קרוב לאונס, כי ימי הקטנות גורם זה החטא, וקרוב לפטור מן החוב, 'כי אתה ה' שומע תפילה', וק"ל (בהר כז, ג).

תנד. 'אמר רבי יוסי בן קסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך', רוצה לומר גם שהייתי בפעם אחת בתואר מהלך שהוא היפך ביאה, דהיינו עוסק בצרכי גשמי, מכל מקום היתה מחשבתי דבוק בו יתברך בסוד 'הנותן בים דרך' ששמעתי ממורי (בחקותי כח, ב ד"ה עי"ל).

תנה. שמעתי ממורי כי קודם העונש באות מחשבות רעות וזרות, וזה שאמר אברהם 'עתה ידעתי כי אשה יפת מראה את' ו'פן יהרגוני', לכך 'יראה ורעד

יבא בו' ונעשה יחוד יראה עם נורא וניצל וכו', ודברי פי חכם חן (בחקותי כט, א).

תנו. שיעשה למען שכינת עוזו שנקראת נפש, שעל ידי טהרת מחשבות האדם נטהר השכינה מהקליפות. וזה שכתוב 'לא תעזוב נפשי', שהיא השכינה נפש דוד כנודע, 'לשאול', הם הקליפות ומחשבות רעות, והיינו על ידי סיוע עליון כדי שיהיה עזר לשכינה להפריד הקליפות ממנה על ידי טהרת מחשבתו. ודוד הוצרך להתפלל על טהרת המחשבה, כמו ששמעתי ממורי פירוש הפסוק 'חשבתי דרכי ואשיבה' וגו', עיין במקום אחר (בחקותי כט, א ד"ה וז"ש).

תנז. שמעתי ממורי 'כל רבי מארץ ישראל ורב מבבל', כי מעשה האדם הכל יחודים על ידי חכמה ר', ובינה ב', רק בארץ ישראל נוסף עוד י' נבועי בחינת הדעת, מה שאין כן בחוץ לארץ בלא דעת, ודברי פי חכם חן (נשא לא, א ד"ה ובזה).

תנת. ואגב נזכור מה ששמעתי ממורי ביאור רש"י, 'וכי דרכו של בועז' וכו', 'אלא דבר צניעות וחכמה ראה בה' וכו'. והקשה, הא וכי דרכו וכו', משום הרהור, ומה משני דבר צניעות וכו', וכי הותר הרהור באשה צנועה. ועוד, מנא לן דצניעות וחכמה ראה.

וביאר, כי באתערותא דלתתא איתער לעילא בין לטב ובין לביש, וכאשר האשה מתחלת להרהר באיש, על ידי זה נתעורר הרהור באיש שיהרהר באשה, וכאשר האשה צנועה ואין מהרהרת באיש אז לא יבא הרהור לאיש גם כן (ויש מופת לזה, כאשר האשה מהרהרת לתאות תשמיש תמיד, אז יוצאת מדעתה ומשתגעת, מה שאין כן הצנועה, בדעתה וחכמתה).

ובזה יובן, 'וכי דרכו של בועז לשאול בנשים', כי עקימת שפתיו כדיבור ושאלה הוי מעשה להרהר באשה, כמו שאמרו חז"ל 'כל האומר רחב' וכו'. ומשני, 'דבר צניעות ראה' וכו', שאין האשה מהרהרת תחלה אז אין חשש הרהור באיש גם כן. ושפיר משני 'דבר חכמה וצניעות ראה בה', ודברי פי חכם חן (נשא לג, א ד"ה ובזה).

תנט. עוד יש לומר מה ששמעתי ממורי, 'ומה בין תלמידי בלעם' וכו'. והעולה משם, שיש ג' דברים מתלמידי אברהם אבינו מימין איש החסד, ויש ג' דברים מתלמידי בלעם משמאל, והצדיק משתמש גם בג' דברים של שמאל לשם שמים (בהעלותך לד, א ד"ה עוד).

תס. 'החיות רצוא ושוב' מטעם הנהגת הספירות, שיש קטנות ראשון וקטנות שני וגדלות ראשון וגדלות שני, והאדם נקרא גם כן כמו בעולם שנה נפש. ותקנה לזה, ששמעתי ממורי ביאור פסוק 'אחור וקדם צרתני', כי בקטנות נקרא אדם 'אחור' ובגדלות נקרא 'קדם', וניקשר מדרגת אחור אל הקדם, כשיבא אל הגדלות יחד שניהם עולין יפה, ועיין במקום אחר, ודברי פי חכם חן. בחינה ב', כי כל זה אם יזכה לבא למדרגתו הגדלות אז נקשר כאמור, אמנם בינו לבינו, שיש כמה אנשים שנשארו בבחינת הקטנות, וכאשר שמעתי זה ממורי. לכן עצה היעוצה כאשר שמעתי ממורי גם כן זה, אם יודע שהוא במדרגות הקטנות, ונותן הדעת להעלות מדרגה זו שהיא גם כן במידות עליונות, אז נמתק עין מנצפ"ך וטוב לו וכו', הרי בחינה ב'.

אמנם יש עוד בחינה ג', שנופל בגדר השכחה, ואינו יודע לייחד ולהעלות מדרגה זו, וכמו שכתבתי ביאור 'ואנכי לא ידעתי' 'שאם ידעתי לא ישנתי' וכו', רוצה לומר שאם ידע לייחד מדה זו לא היה נקרא 'שינה', וכמו ששמעתי ממורי זלה"ה גם כן 'ואנכי הסתר אסתיר' וגו', רוצה לומר שאסתיר ממנו ולא ידע שהוא בהסתרת פנים וכו', ודברי פי חכם חן (בהעלותך לה, א).

תסא. ובזה יובן 'בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות', רוצה לומר כי שבע יפול צדיק וקם, בסוד ז' ספירות שנתגלגל האדם כמו שביאר מורי (בהעלותך לה, א ד"ה ובזה).

תסב. שמעתי ממורי פירוש על מה שהקשה הרמב"ן בפרשת בחקותי 'ולא תגעל נפשי אתכם', הא גם כשעוברין רצונו כתיב 'וגם בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים' וגו', ומכל שכן בעושיין רצונו כמו שכתוב 'ואם בחוקותי תלכו' וגו', 'ולא תגעל נפשי אתכם' למה לי. וביאר הרמב"ן, כי הוא

מסודי התורה, אמר 'ונתתי משכני בתוכם', ונפש מן המשכן לא תגעל אתכם, לשון הגעלה וכו', יעוין שם.

ופירוש הדברים, כי השכינה נקרא 'אש אכלה' המכלה הכל כשאינה ביחוד למעלה עם אש חוורא, עיין במקום אחר וכו'. והענין, כי יש ראייה ודבור ושמיעה והלון ומשמוש וכו', וכאשר מייחד זה למעלה, לידע שהם אברי השכינה, אז מעלה כל המדרגות, כגון כל הדבור שדבר כל היום ההוא יכוין להעלות על ידי דבורי תורה והתפילה של היום ההוא, וכן הראיה והשמיעה והלון יכוין להעלות ולקשר הגשמי ברוחני. מה שאין כן כשאנו יודע זה, אז מכלה כל הדבור והראיה והשמיעה, וזה סוד ולא תגעל נפשי אתכם להשחית ולכלות, כמו הגעלה המכלה איסור שבתוך הכלי, והטעם כי 'ונתתי משכני בתוכם' לייחד הכל, וכמו שכתב הזהר 'ואתם הדבקים בה' וגו' ומכל מקום כולכם חיים וכו' יעוין שם, ודברי פי חכם חן (בהעלותך לה, א ד"ה עוד).

תסג. ששמעתי ממורי פירוש הש"ס 'זדונות' וכו'. וטעם שנקרא 'חטא'. כי כבודו יתברך מלא כל העולם, כביכול גם המקום החטא והתענוג של החוטא נמשך מתענוג העליון וכו'. והנה יש מדה הנקרא 'חמדה', אשר ממנו יתברך מתפשט בכל הנבראים אדם ובהמה וחיות ושרצים וכו', כאשר החוש מעיד על זה, ובכל אחד מהחמדה יש בחינת הוי"ה אדנ"י, כי החמדה קודם שנפעל הוא הוי"ה ואחר הפעולה נקרא אדנ"י, הרי ח' מן חטא, שהם ח' אותיות של ב' שמות הנ"ל, ובתוכו יש טוב הגנוז בתוכו, הרי אות ט' מן חטא, ואות א' מובלע בו הרי חטא. והנה יש י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, ואחד מהם קל וחומר וכו', והנה על ידי התעוררות זו החמדה למטה נתעורר מדה זו למעלה בקל וחומר וכו', רק הקליפה של החטא היא מסך מבדיל ומפסיק מלהתעורר הטוב למעלה, כי אם אחר ששב בתשובה ונסתלק חלק הרע והקליפה ונשאר רק טוב הגנוז, ואז נתעורר גם הטוב שלמעלה, ולכך זדונות נעשו כזכיות, ובלבד שהיה הזדון לתאבון ולא להכעיס, אז נעשו זכיות, ודברי פי חכם חן (בהעלותך לה, ב ד"ה ובזה).

תסד. שמעתי בשם מורי ביאור פסוק 'הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך ופרצת ימה וקדמה' וגו'. ודרשו חז"ל פרק ז' דחולין 'שוכב עליה, מאי

רבותיה, אמר רבי יצחק מלמד שקיפל הקדוש ברוך הוא כל ארץ ישראל תחתיו שתהא נוחה ליכבש לבניו, עד כאן. והקשה מהרא"ם למה הוצרך לקפלה ולא סגי בהבטחה לבד שתהא נוחה לכבוש, ומשני שיש הפרש בין הכח והפועל וכו'. והקשה מהרש"א, אם כן מנין לנו שהקפילה היה שתהא נוחה לכבוש, דהא לא קשיא לן אלא מאי רבותא, ואימא רבותיה טובא, שנתן לו כל א', וקפלה תחתיו שתהא הבטחה בפועל. ותיקף, שהיו ב' הבטחות, א' על הנתינה, והבטחה ב' בקיפול שתהא נוחה לכבוש וכו', יעוין שם.

ולפי מה שביאר מורי בזה מבואר כל הנ"ל... כי ענין נסיעת האדם ממקום זה למקום אחר עבור פרנסתו וכיוצא, משום שיש שם נצוצות שלו וצריך להוציאן משם ולבררן. ובזה יובן שקיפל הקדוש ברוך הוא כל ארץ ישראל תחתיו, שלא יצטרך לנסוע ממקום למקום לברר הניצוצין שלו, כי נכלל כל ארץ ישראל תחתיו, ויברר ניצוצין שלו במקומו, ודברי פי חכם חן (בהעלותך לה, ב ד"ה בפסוק).

תסה. ששמעתי ממורי פירוש המשנה 'וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון' וכו'. והענין, כי 'מבשרי אחזה אלוה' דיש ברית הלשון וברית המעור, זה מוליד בגשמי וזה ברוחני, ומובא בכתבים מה שאמרו חז"ל 'ראו אשה מדברת' וכו', הרי שבדבור יש זווג וכו', פה גימטריא מילה. וכמו שבזווג גשמי אין הזווג כי אם באבר חי וחשק בשמחה, מה שאין כן בעצבות גורם חס ושלוש סכנה להילד. ואחר שהזריע טפת הזרע מהמוח ונסתלק המוחין שוב אין לשמש כי אם אחר זמן. ככה בזווג הרוחני שהוא הדבור בתורה ותפילה על ידי המוחין מדחילו ורחימו שנמשך מחכמה ובינה שהם אותיות י"ה, נמשך אל הפה שהוא מלכות האחרונה, על ידי ו' שהוא ההמשכה, נמצא עסק התורה ותפילה עם המוחין נקרא 'משמש באבר חי' להזריע. ואחר התפילה ועסק התורה שנסתלקו המוחין ובא הקטנות, שכיח כעס וסיפורי לשון הרע ודברים בטלים, ועצה יעוצה בעת שנסתלקו המוחין יעסוק במלאכה וניצול מעון, וזה שכתוב 'וכל תורה שאין עמה מלאכה גוררת עון' וכו', ודברי פי חכם חן (בהעלותך לו, א ד"ה ועפ"ז).

תסו. שמעתי ממורי דבכל דבור יש יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, ויש ג' סוגי הדבור הנקרא ג' מיני זווג, א' זווג המלך עם מטרוניתא שלו, שהוא יודע ונראה לעצמו. ב' זווג בן וזוגתו, שאין הזווג נראה לעיני המלך, רק קירוב ספור דברים הגורמין זווג, ויודע ומתענג מזה. ג' זווג עבד ושפחה, שגם קירוב דברים אינו לפני המלך, רק זירוז עבודתו נגלה למלך וכו'. והנה הדבור במשא ומתן הוא זווג עבד לשפחה. והדבור בין אדם לחברו קירוב דברים, הוא זווג בן וזוגתו. והדבור בתורה ותפילה כשהוא מתבודד בינו לקונו מעוטף בטלית ותפילין, הוא זווג מלכו של עולם ומטרוניתא, יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, ודברי פי חכם חן.

וכל זה כשנותן דעת בדבור משא ומתן שהוא יחוד וזווג עבד לשפחה, ובדבור אהבת חברים שהוא זווג בן וכו', ובעוסקו בתורה ותפילה יודע שהוא קודשא בריך הוא ושכינתיה, אז מקשר מלכות למעלה, מה שאין כן כשהוא בלא דעת לידע שהוא יחוד אז גורם לעצמו לעיל בענין אש תכלה וכו', עיין שם (בהעלותך לו, ב).

תסז. 'משכני אחרין נרוצה' וגו'. דזכרתי לעיל מה ששמעתי ממורי פירוש הפסוק 'אחור וקדם צרתני', שיש עבודת ה' בחינת פנים ויש עבודת ה' בחינת אחוריים - נרוצה גם כן. והטעם, כי 'הביאני המלך חדריו' - על ידי ש'נגילה ונשמחה בך', שנדבק בכ"ב אותיות התורה ועל ידי זה 'הביאני המלך חדריו', וגם בסודות והכוונה שבחדר המלך, וכל זה שייך בבחינת זווג ג' 'ישקני' וגו', מה שאין כן באינך ב' זוגים הנ"ל אין דבר ממוצע, כי כשהוא בלא דעת אז 'שחורה אני', וכשהוא עם הדעת אז 'ונאווה' (בהעלותך לו, ב ד"ה ובזה).

תסח. ובאמת מבואר זה, שיש בכל יום 'לחם חם', רוצה לומר בכל תפילה יש בירור ניצוצין חדשים, רק 'ביום השבת יערכנו', רוצה לומר התפילות של כל השבוע אינם עולים רק ביום השבת 'יערכנו הכהן לפני ה'", הכהן עובד עבודה, במוסף יום שבת בקדושת כתר עולין כל התפילות כמבואר בכתבים, ושמעתי זה ממורי, והבן (שלח לח, ב ד"ה וז"ש).

תסט. ומורי פירש ענין פרשה זו [=מרגלים; ניצוצות] איך שייכא בכל אדם ובכל זמן, ועל ידי עסק התורה ידע ענין העולם העליון שהיא ארץ עליונה, וכמבואר שם (שלח לח, ג).

תע. וזה שכתוב 'ועליתם את ההר וראיתם את הארץ', שהיא ניצוצי השכינה שנקרא 'ארץ עליונה', בעין השכל, המחשבה זרה שבאה לפניו בשעת תורה ותפילה שהיא ניצוצי השכינה שנפלו בעת השבירה, כמו שביאר מורי זה, ומובא במקום אחר. וזה שכתוב 'וראיתם את הארץ מה הוא', רוצה לומר שיראה מה היא ענין המחשבה זרה, אם הרהור זנות אז היא מקום החסד, והרהור גאווה מתפארת וכיוצא בזה, כאשר קבלתי מפי מורי וכו' (שלח לח, ד).

תעא. שמעתי ממורי ביאור פסוק 'ביום ההוא יבוקש עון בית ישראל ואיננו וחטאת יהודה ולא תמצאנה'. והקשה, למה יבוקש עון וכו'. וביאר, כי יש ד' סוגי תפילה, א' על כבוד ה' יתברך שנתחלל בין אומות העולם. ב' עבור עון. ג' פרנסה. ד' חיים וכו', ואיברי השכינה מעוטף תוך ד' עניני צער הנ"ל, כדי שידע ויתפלל ויתפרדו הגשמיים ויעלה ניצוצי השכינה למעלה וכו', מה שאין כן בדליכא ד' סוגים אלו אינו יודע על מה להתפלל, ובאמת התפילה לצורך גבוה היא ואי אפשר לבטלה, שהיא איברי השכינה. וזה שכתוב 'בעת ההיא יבוקש עון בית ישראל', שיתפלל עליו, 'ואיננו'. וגם 'חטאת' חסרון שאר סוגים הנ"ל, 'ולא תמצאנה' על מה להתפלל, כי אם שיהיה התפילה למעלה דרך יחודים וכו', ודברי פי חכם חן (שלח לט, ד).

תעב. ביאור התוספות 'רביעית דם היינו דם צלול' וכו', ועיין במקום אחר כתבתי בשם מורי זללה"ה, כי דם האדם הוא רבוע אהי"ה, וכשיש עכירות בדם אז האדם הוא בחינת אחוריים דאבא ואמא גימטריא תשכח וכו', מה שאין כן הפנים וכו', ודברי פי חכם חן (שלח מא, ג ד"ה ועפ"ז).

תעג. 'אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר'. ושמעתי זה מן הרבני מוהר"ג, על פי משל ששמעתי ממורי שנתנה לנסות האשה הצנועה וכו', יעוין שם, ועיין פרשת דברים, יעוין שם. וזה שכתוב 'אל תהי בז לכל אדם' - כמעשה

האשה שנראה לבעל שזינתה ובז אותה, ובאמת הוא שקר וטהורה היא, לכך 'אל תהי בז לכל אדם' גם שנאמר לך איזה כיעור. 'ואל תהי מפליג לכל דבר', רוצה לומר גם כן לא ירחיק ויפליג הדבר מכווער שנראה לך בו, שמא אמת הדבר נעשתה כנ"ל. לך יראה לכאן ולכאן וישקול במשקל שכלו הזך עד שיכיר, ודברי פי חכם חן.

ובשם מורי שמעתי באריכות, ונכתוב בקיצור, כי במקום שמחשבת האדם שם הוא כולו, הן ברוחני, אם חושב ברוחני שם נשמתו וכו', והוא הדין וזה שכתוב 'אל תהי בז לכל אדם', כי יש אדם בליעל וכו"ל. 'ואל תהי מפליג לכל דבר', רוצה לומר שיהא פלגא לעילא ופלגא לתתא, זה אינו, או כולו למעלה או כולו למטה, על כן יזהר האדם. ודברי פי חכם חן (קרח מ, ג ד"ה ובזה).

תעד. עוד כתבתי במקום אחר ביאור משנה 'מתייחד אדם עם אמו ועם בתו בקירוב בשר', על דרך ששמעתי ממורי 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה', לקשר המעשה הנקרא 'אני' אל המחשבה הנקרא 'אין'. וזה שכתוב 'אם אין אני לי', דהיינו אם אפשר לקשר כל מעשיו ברוחני שהוא אין עם אני, מה טוב ומה נעים. ואם לא, יקשר 'מי לי', דשמעתי ממורי, אם מעיין בלמודו ואינו מבין אז הוא בבחינת מלכות, וכאשר הבין אז מקשר מלכות אל הבינה, ודברי פי חכם חן, וזה שכתוב מ"י ל"י, והבן (בלק מב, ד ד"ה בפסוק).

תעה. וגם כי יבואו איזה מחשבות זרות, קבלתי ממורי איך ידע איזה מחשבה מקו החסד שנפלה בסוד השבירה וצריך לתקנה ולהעלותה. אמנם יש מחשבות שהם הרהורי עבירה, וכאשר באה מחשבה זו, אם ידע האדם שיש עליו דינים ורוצים להענישו, על כן יחרד חרדה גדולה, ונעשה יחוד יראה ונורא ו'יתפרדו כל פועלי און', וכאשר פירש הפסוק, 'עתה ידעתי כי אשה יפת מראה את' 'פן יהרגוני', שהוא סימן העונש שיכנס הרהור האשה בו, ודברי פי חכם חן (בלק מב, ד ד"ה בפסוק).

תעו. 'וכאשר ירים משה ידו', לקשר מלכות 'אני' אל המחשבה הנקרא 'אין', ונעשה מן ידו 'יוד', סוד המחשבה, אז משבר כל הקליפות והמחשבות זרות

ומבטל כל גזירות קשות, כאשר שמעתי זה ממורי, ודברי פי חכם חן (בלק מג, א).

תעז. שמעתי ממורי, כי רבי נחוניא בן הקנה אחר שידע כל הכוונות היה מתפלל כתינוק בן יומו וכו', יעוין שם. וביאר מורי, כי בענין התפילה ועבודת ה' יש ב' בחינות, אחת שמאל, שהקדוש ברוך הוא דוחה אותו. ב' ימינו יתברך מקרב.

והענין כמבואר בטור אורח חיים סימן ה', דכתב הטור, יכוין השם בקריאתו באדנ"י 'שהוא אדון הכל', ויכוין בכתיבתו יהו"ה 'היה הוה ויהיה', המהוה כל העולמות וכו'. אם כן כשאדם אומר בלב מבין ברוך אתה, שה' יתברך לנגד פניו, וגם פירוש שם הוי"ה שהוא היה הוה ויהיה, המהוה כל העולמות ומחיה כל הנשמות בהזכרת שם זה, היש תענוג גדול מזה שמדבר עם המלך מלכו של עולם פנים בפנים, וכמו שכתוב 'ישקני מנשיקות פיהו', ואז יקרא בחינה זו 'ימינו' יתברך 'תחבקני'. מה שאין כן אם עונותיו מבדילין בינו לבין קונו, ובעת אומרו 'ברוך אתה' וכו' מחשבה זרה מפרדת בינו לבין אלהיו, וטורדת אותו המחשבה בהבלי עסקיו של עולם הזה, ואין יכולין לכוין כו' וניטל ממנו התענוג הנפלא של 'ישקני מנשיקות פיהו', אז בחינה זו נקרא 'שמאלו' של הקדוש ברוך הוא.

ומכל מקום גם בעת שהשמאל דוחה היא לתכלית כדי שיקרב אותו בימין לקבלו בתשובה, והחכם יתן לב לידע בעת ששמאלו של הקדוש ברוך הוא דוחה אותו ה' יתברך בעצמו ובכבודו שם, כי חוש הראות מעיד בעת שאדם דוחה חברו הוא עצמו שמה, לכן יקבל דחייה זו באהבה וינשק הדחייה, ויחרד חרדה גדולה, ולהבין שזה הדחייה כדי להתקרב אליו יתברך יותר, והוא 'אשר ימינו פשוטה לקבל שבים'. וכן בכל עניני פחד ויראה חצונית יכנס מזה ליראה פנימית. וכן על ידי מחשבות רעות יבין וכו'. הגם שהנשיקה ממנו יתברך טוב יותר מהדחייה, מכל מקום יעשה כנ"ל, ודברי פי חכם חן (בלק מג, ב ד"ה ובזה).

תעת. הרי שיש ב' בחינות, ימין ושמאל, והחכם עיניו בראשו להבין ולהשכיל, אם הזמן גרם שיוכל לכוין בסוד הפנימי ולהתענג כנ"ל מוטב, ואם רואה שהוא בסוד הקטנות ואינו יכול לכוון, שמתגברין עליו מחשבות זרות, אזי יתפלל

כתינוק בן יומו מתוך כתב, כאשר העיד מורי על עצמו, שהיה בארץ אחרת זמן מה בבחינה זו שנסתלק ממנו הנ"ל, והיה מדבק עצמו אל האותיות וכו', ואמר, כאשר מתפלל מתוך הכתב ומדבק עצמו אל האותיות אזי מעלה בחינת עשיה, כי תיבת כתב ראשי תבות כ'תר של מלכות שהוא ת' על ידי ב' בינה, וכך צוה לאיש פרטי שיעשה כך, עד שחזר למדרגתו העליונה וכו', ודברי פי חכם חן. ואפשר לומר דרך רמז, שאמר ה' יתברך ליעקב 'אל תירא מרדה מצרימה' 'ואנכי אעלך גם עלה', שירד למדרגתו בחינת שמאל כדי להעלות עשיה, והבטיחו שיחזור למדרגתו העליונה, 'גם עלה' - שיהיה לו עלייה כפולה, כמו ששמעתי ממורי על עצמו, אחר ירידתו הנ"ל היה לו עליה כפולה, גם בגשמי היה מאהב לכל אדם, ברואה שהכל מסתלק ממנו ואחר כך כשחזר למעלתו, אם כן הכל בידו יתברך וכו', ודברי פי חכם חן (בלק מג, ב ד"ה ובזה).

תעט. שמעתי בשם מורי זללה"ה למתק דינין בשורשן רוצה לומר שאם ימצא בתוך הדין איזה שורש של חסד נעשה הכל חסד וכו', יעוין שם. והענין, שיש בכל מציאות שנמצא בעולם דבר והיפוכו, בתוך גבורה ודין יש בו חסד, ובתוך החסד יש בו גבורה ודין, והכל לפי המקבל, וזהו שאמרו בש"ס שיהא רגיל לאומרו, 'כל דעבדין מן שמיא לטב עבדין' וכו', וזהו ענין נחום איש גם זו, וכמו שכתוב שהוא ביד האדם להפך מרעה לטובה, לעשות מגבורה ודין חסד (בלק מג, ד).

תפ. דכתבתי שקבלתי ממורי זלה"ה, שגם שבסמאל יש בו שם קדוש סא"ל גימטריא צ"א יחוד הוי"ה ואדנ"י וכו', ודברי פי חכם חן. וזה מורה על אחדותו יתברך אשר מלכותו בכל משלה גם על הקליפות, והבן, וה' יתברך יכפר (בלק מד, א).

תפא. 'כי בצרה קראת ואחלצך אענך בסתר רעם' וגו'. דשמעתי ממורי זללה"ה כשנזדמן לאדם איזה צרה והתפלל וניצל, גם כשיזדמן לו עוד סבה זה, ולא יהיה צרה וכו', ודברי פי חכם חן. והטעם נראה לי, כי ה' יתברך היה הוה ויהיה, אם כן מה שיהיה אחר כך נכלל הצרה במה שהיה כבר, וכבר התפלל

בעבר על מה שהיה, יעלה תפילה זה על מה שיהיה, וכעין זה שמעתי מן מהר"נ (בלק מד, א).

תפכ. שמעתי בשם מורי זלה"ה ש"ס 'וכי דרכו של בעז לשאול בנשים', אלא 'דבר צניעות וחכמה ראה בה' וכו', כי הכל תלוי בהתעוררות תחתונים להרע או להטיב וכו' יעוין שם (בלק מה, ב ד"ה ובזה).

תפג. כמו שביאר מורי זלה"ה בלומד ואינו מכין הוא מלכות לבד, ובלומד ומכין מקשר מלכות אל הבינה, ודברי פי חכם חן (בלק מה, ב).

תפד. בשם מורי זלה"ה שכל פרעניות שבא לעולם היא כשאין מלכות ביחוד עם דודה, מה שאין כן ביחוד הנ"ל נמתק הדין ונעשה רחמים כמו שכתבתי, יעוין שם (בלק מו, א ד"ה וז"ש).

תפה. 'וצדיק באמונתו יחיה', דשמעתי ממורי שהקשה הרמב"ן, והכותב בפ"ה בברכות זכרו בשם ר' חסדאי וכו', בענין תפילה שנשתנה הגזר דין על ידי תפילה מרעה לטובה, וכי יש שינוי רצון לפניו יתברך, בשלמא אם אדם מתפלל עבור עצמו אז יש לומר מאחר שהאדם משתנה מרעה לטובה גם גזר דין משתנה מרעה לטובה, מה שאין כן אם אחרים מתפללין עבורו קשה כנ"ל. ותירץ בשם [רבנן], מאחר שהתפילה היא למתק דין המלכות הנקרא 'דין', ששורשו בבינה, וכאשר מתפלל עבור חבירו בזה האופן, אז מקשר למעלה בשורש, והוא אדם אחר לא זה הראשון וכו'.

וביאר הוא ביותר, דנודע דגזר הדין היא טפה ברחם המלכות, והיא אותיות, כמו שאמרו בש"ס דברכות 'יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ' וכו', ובוודאי אין המלך בעצמו עושה דין באחרים, כי אם שמצווה לשליח על ידי תיבת צירוף המשמיע נח גזירה גזר עליו. ויכול השליח לעשות בראשי תיבות של הגזירות שגזר, דמשמע ענין אחר. והנה הצדיק, שליחא דמטרוניתא, היודע למתק דינין בשורשן, לקשר הטיפה שמלכות אל הבינה, ונשתנה אל ענין אחר, והבן, ודברי פי חכם חן (פנחס מז, ב ד"ה אך).

קנו | חלק א: רבי יעקב יוסף מפולנאה

תפן. 'אם לא עכשיו אימתי', רוצה לומר עד שהטיפה ברחם מלכות יוכל לשנות הגזר דין, כמו שאמר מורי, עיין מעבר לדף, מה שאין כן אחר כך (פנחס מוח, ב ד"ה עי"ל).

חלק ב: רבי אפרים מסדיליקוב
קסח שמועות

דגל מחנה אפרים

א. 'וירא אלהים את האור כי טוב', ואיתא במדרש 'כי טוב לגנזו וגנזו לצדיקים' ובו משתמשים צדיקים בכל דור ודור, עיין שם, ושמעתי מאדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה היכן נגנז האור ההוא ואמר שה' יתברך גנזו בתורה ולכן משתמשים צדיקים בכל דור ודור באור ההוא היינו על ידי התורה שיש בה אותו האור שיכולין להסתכל בו מסוף העולם ועד סופו כמו שראו עיני ממש כמה מעשיות מה שכתב לדודי זקני המנוח ר' גרשון קוטיבור ז"ל שנסע לארץ הקדושה איך שראה אותו בשבת בחוץ לארץ ומה זה עשה בחוץ לארץ והשיב לו דודי זקני באגרת שבאותו שבת עשה איזה גביר ברית מילה בחוץ לארץ ושלה אחריו להיות מוהל אצלו וכהנה וכהנה אשר קצרה היריעה מהכיל אשר הסתכל ממש מסוף עולם ועד סופו והכל היה על ידי אותו אור שנגנז בתורה (בראשית א, ד ד"ה וירא אלהים).

ב. ששמעתי מאדוני אבי זקני נשמתו עדן רבי ישראל בעל שם טוב שאמר שכתוב בספר ברית מנוחה שחכמה נקרא 'קברות התאווה' כי כשאדם דבוק בחכמה ממילא כל התאוות בטלין ממנו ולכך נקרא 'קברות התאווה' היינו שעל ידי החכמה הוא מקבר ומבטל כח התאווה מעליו (בראשית ב, א ד"ה ויאמר אלוהים).

ג. 'ספר' - מלשון סיפורי דברים, והיינו אפילו כשמדבר שיחת חולין והם חולין שנעשו על טהרת הקודש היינו שהוא דבוק בשעת שיחתו לחכמה שנקרא 'קודש' בזה הוא מספר ומזהיר ומבהיק, 'תולדות אדם' - היינו מה שפגם לפעמים בשיחת חולין הכל הוא מתקן ומעלה אותם, הן כשמדבר דיבורים בחכמה ומעלה על ידי דיבורים כידוע בשם אדוני אבי זקני נשמתו עדן, הן כשעושה עצמו מרכבה לחכמה ומחשבתו דבוקה בה תמיד על דרך 'ובו תדבק' אז הקב"ה שולח לו דיבורים הצריכים לתיקון האדם ולתיקון העולם ולהעלותו ולהמתקן (בראשית ב, ג).

ד. על פי מה שהאיר אדוני אבי זקני נשמתו עדן, 'תיבה' - מרומז על מילה, שהוא נקרא 'תיבה' וכמו שכתוב 'צוהר תעשה לתיבה' ואמר הוא ז"ל שתראה להאיר התיבה שתוציא מפיך והאריך בזה (נח ד, א ד"ה ופתח התיבה).

ה. שמעתי מן אדוני אבי זקני נשמתו עדן כי בכל דיבור ודיבור יש עולמות ונשמות ואלוקות (נח ד, ב ד"ה תחתים שנים).

ו. 'ויאמר ה' אל אברם לך לך וגו' אל הארץ אשר אראך'. שמעתי בזה מאדוני אבי ז"ל שאמר בשם אדוני אבי זקני נשמתו עדן ריב"ש כאן מרומז יחוד של קריאת שמע, 'לך' - מספר חמשין אתוון דיחודא במסירת נפש וזהו מארצך וגו' (לך לך ה, א ד"ה ויאמר).

ז. קבלתי מאדוני אבי זקני נשמתו עדן ריב"ש זללה"ה אלף - הוא ה' אלפין, וצריך להבין זה היטב כי דבריו הקדושים צריכין לפני ולפנים (לך לך ה, ד).

ח. שמעתי בזה הקדמה מאדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה כי יש לכל צדיק וצדיק ניצוצין קדישין השייכים לשורש נשמתו אשר צריך לתקן ולהעלותם ואפילו משרתיו ובהמותיו וכליו הכל יש בהם ניצוצין קדושים וצריך הוא לתקנם ולהעלותם לשורשם ושורש של אדם הוא נשמתו והוא השם של אדם (לך לך ו, ג).

ט. כשבא אחר כך 'לשמה' אזי הוא מעלה אפילו הלימוד שלא לשמה כי נעשה כסא זה לזה כידוע בשם אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה (לך לך ז, א).

י. אמר אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה על גמרא 'הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו' כי יש שני סוגי אנשים אחד מיישב בדעתו, מאחר ששמעתי שהקב"ה כביכול הוא אין סוף למה לי החקירה בו ומאמין בזה בלי דרישות וחקירות ואין זה הדרך ישכון אור, אבל יש סוג שני שאינו מאמין בזה כי אם בדרישות וחקירות היינו על ידי לימוד תורה כמו שאמר דוד המלך ע"ה 'דע את אלהי אביך ועבדהו' מתחילה דע ואחר כך עבדהו ואחר שלומד תורה ומעיין בה

שמכיר על ידי התורה גדולת הבורא ברוך הוא וברוך שמו שהוא אין סוף ואז עוזב מלחקור ולדרוש ולהתבונן בענין אלוקות כלל מחמת יראת הרוממות של אין סוף יתברך ויתעלה שהשיג שהוא אין סוף ובאתר דאין סוף מאן יכול וכו', וזהו מאמרם ז"ל 'הלואי אותי עזבו' היינו שיעזבו מלהתבונן בענין אלוקות 'ותורתי שמרו' היינו על ידי לימוד תורה מתחילה משיג קצת גדולת הבורא ברוך הוא ואז מחמת יראת הרוממות יעזוב מלחקור עוד אבל לא שיאמין תיכף ומיד כי על זה נאמר 'פתי יאמין' וגו'... כמו שכתוב בשם אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה שיחקור את הבורא ברוך הוא ומשם יבין מקום האסור לחקור ומקום המותר (לך לך ז, ג ד"ה ולא יקרא).

יא. כי יש לפעמים יושב הצדיק בין כמה אנשים ומדבר עמהם כמה דברים גשמיים וסיפורים שכפי הנראה הם דברים בטלים ובאמת הצדיק ההוא היושב הוא דבוק מחשבתו בה' והדיבור שמדבר אף שלהם הם גשמיים ודברים בטלים והוא חושב ומסתכל בזה דברים רוחניים דברים קדושים וכן בכל סיפורי העולם שמספרים לפניו ומדברים עמו בכל ענינים הוא מסתכל תמיד ענינים קדושים באותן הדיבורים, וכמו ששמעתי מן אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה שמה שאומות העולם משוררים לידער [=שירים] בכולם הם בחינת יראה ואהבה בהתפשטות מעילא לתתא בכל המדרגות התחתונים (וירא ח, א ד"ה או יאמר).

יב. שמעתי בפירוש מן אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה כי אברהם יצחק ויעקב הם תלת דיינים והסימן הוא כי אותיות שניות מן שמות האבות הוא בצע והוא רמז על הדיינים שצריכים להיות שונאי בצע (וירא ח, א ד"ה או יאמר).

יג. קבלתי מאדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה על הענין פתח באכסניא של תורה שהאורח הבא הוא המביא תורה לבעל הבית ולפי האורח כך הוא ענין התורה נתגלה לבעל הבית עד כאן דבריו הקדושים והבן (וירא ט, א ד"ה יוקח נא).

יד. 'סור מרע ועשה טוב'. שיראה להסיר מהרע ולעשות מהרע טוב דרך משל אם נופל במחשבתו איזהו ההרור זנות חס ושלום ידע שזה הוא מחמת שהשורש שהוא בחינת חסד נפל ואין מי להקימו ולכן יתגבר כארי לעשות חסד עם השכינה כביכול בצדקה וגמילות חסדים ושאר דברים וזהו איזהו חסיד המתחסד עם קונו וכן כל הבחינות של כל הספירות כנודע בשם אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה (וירא י, א ד"ה ויטע אשל).

טו. אומרים בשם אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה על מאמר חז"ל 'כל מי שיש בו שלושה דברים הללו' וכו' 'עין טובה' וכו' 'ושלושה דברים אחרים וכו' 'עין רעה וכו'', וביאר וזה לשונו דבאמת צריך להיות באדם גם בחינת שלושה דברים אחרים היינו אצל עבודת ה' יתברך ברוך הוא יהיה עין רעה שלא יספיק לו כל העבודה רק לילך תמיד ממדרגה למדרגה להוסיף שלימות בכל יום ויום וכל העבודה שעשה מכבר יהיה כלא נחשב אצלו נגד העבודה שצריך לעבוד הבורא ברוך הוא, ועין טובה בעיני עולם הזה שיספיק במה שיש לו ולא יהיה נחשב בעיניו כלל תענוגי העולם הזה להיות מתאוה ומשתוקק כלל לזה רק יסתפק במה שיש לו ולא ירדוף כלל אחר המותרות וכן השאר שתי מדות אחרות והמשכיל יבין, עד כאן דברי קדשו (חיי שרה יב, ב).

טז. אמר אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה כי כל הדברים הם באים מהשכינה כביכול וכל החסרונות שיש לאדם יבין שהם חסרון השכינה כביכול ברוך הוא וברוך שמו כמו שהאיר עינינו בזה הענין בהרחבת הדעת לכן כל התפילות צריך להתפלל שתתמלא חסרון השכינה כביכול וממילא יתוקן חסרונו וזהו צדיקיא אינון שלוחי דמטרוניתא כי הצדיקים על ידי חסרונם מבינים שיש חסרון בשכינה דוגמת חסרונם ומיחדים אותה ביחוד גמור (תולדות יג, ב ד"ה ויעתר).

יז. קבלתי מן אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה שם הוי"ה ברוך הוא הוא שורש כל החסדים ושם אלהי"ם הוא שורש כל הדינים רחמנא ליצלן (תולדות יד, ג ד"ה ויאמר כי).

יח. 'כל העוסק בתורה טל תורה מחייהו' ושמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה כי יש ל"ט מלאכות שהם לצורך חיות וקיום האדם אך כשעוסק בתורה אינו צריך ל"ט מלאכות גשמיות כי ה'טל תורה מחייהו' (תולדות טו, א ד"ה או יש).

יט. ידוע בשם אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה כי 'החיות רצוא ושוב' ואי אפשר לעמוד על מדרגה אחת תמיד רק עולה ויורד והירידה הוא צורך עליה כשנותן על לב וידוע ומרגיש זה שהוא בקטנות ומתפלל אל ה' על דרך 'ובקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת' וזהו 'משם' ממקום שהוא שם כמו שאמר אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה (ויצא טו, ג ד"ה ויצא).

כ. 'וישא יעקב רגליו'. הם בחינת התחתונות שעל ידי קטנות הצדיקים מעלים את הניצוצות הנתונות בשפלות כידוע במקום אחר בשם אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה (ויצא טז, ג ד"ה וישא יעקב).

כא. סיפר אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה שפעם אחת עבר הנעסטר [=דניסטר, נהר] בלי שום שם רק היה מניח חגורו ועבר עליו ואמר שבאמונה גדולה הוא שעבר (וישלח יח, ב ד"ה עוד).

כב. 'רועה את אחיו בצאן'... קבלתי בזה מאדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה כי 'צאן' הוא יחוד, 'והוא נער את בני בלהה' כנ"ל שהיה מנער ומפריד מעליו הקליפות וכוחות הטומאה, 'נשי אביו' שהיו רוצים להשכיח ממנו אביו שבשמים, 'ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם' היינו כל הדברים שהיו העולם עושים בלא דעת, ובלא דעת נפש לא טוב והוא בחינת רע חלילה וזה את דבתם רעה, היה הוא מביא אותן הדברים אל אביהם היינו, שהיה מקשר אותם לשורשן והבן כי כן ראיתי ושמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה, ומי יתן לבוא למדרגה זאת באמת (וישב כ, ג ד"ה או יאמר).

כג. על דרך ששמעתי וראיתי מן אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה שהיה מספר מעשיות ודברים חיצוניים ובהם היה עובד ה' בחכמתו הזכה והטהורה שהיה לו (וישב כא, ב ד"ה עוד יש).

כד. 'וימאן ויאמר' וגו' 'הן אדני לא ידע אתי מה בבית' וגו'. יש בזה סוד גדול עמוק עמוק על פי מה שקבלתי מן אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה כשמלכות כביכול בלא יחוד מזה נמשך כל הרעות וכל הרהורים רעים לאדם רחמנא ליצלן וכשמאמין בזה ונופל עליו יראה ופחד בזוכרו זה, בזה גורם שנעשה יחוד יראה עם נורא ואז 'יתפרדו כל פועלי און', עד כאן (וישב כב, א ד"ה וימאן).

כה. שיראה לקשר עצמו בחכמה ובינה שהוא יראה ואהבה היינו ללמוד התורה בדחילו ורחימו, 'וחמש את ארץ מצרים' גימטריא ש"פ, והיינו 'וחמש' שיכניס החמשה אורות היינו החמשה אלפי"ן, ל'מצרים' - שהוא מספר ש"פ ויהיה 'שפה' גימטריא שכינה והיינו שיקשור עצמו בשכינה, וכמו ששמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה על פסוק 'אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה' כי 'אנכי' שהוא השכינה הוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה וכדאיתא בזהר הקדוש משל אחד יורד לבור צריך ליקח לעצמו סולם כדי שיוכל לחזור ולעלות וזהו 'אנכי' שהוא השכינה 'ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך' היינו על ידי השכינה תוכל לעלות 'גם עלה' היינו שיהיה עליך טפל נגד מה שתעלה כמה וכמה נשמות העשוקים, וזהו 'וחמש את ארץ מצרים בשבע שני השבע', היינו כשתרצה להמשיך שפע ושבע תכניס הה' אלפיך למצרים שיהיה שם השכינה כביכול ויקשר עצמו בה (מקץ כג, ב).

כו. שמעתי מן אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה והובא בספרים הקדושים של הרב מפולנאה כי כל התאוות של אדם ידבק בשורשו דרך משל כשבא לו תאות משגל ידבק לשורשו שהוא חסד וכן כשבא לו גדלות והתפארות ידבק לשורשו שהוא מדת תפארת וכו' ואז 'יתפרדו כל פועלי און' (ויגש כה, ד ד"ה ויגש).

כז. אמר אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה כי כל המלכות והגדולה נפסק לו לאדם במלכות שמים וכמאמר חז"ל על פסוק 'והמתנשא לכל לראש' 'אפילו ריש גרגותא משמיא מוקמי ליה', והיינו אפילו שררה קטנה הכל תלוי אם יפסק מן [מלכות] שמים יגיע לאדם ואם לאו לאו (ויגש כו, א ד"ה עוד).

כח. ידוע מאדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה שהתורה נקראת 'יעקב' כמו שאמרו על 'יעקב אבינו לא מת' היינו שהתורה היא נצחיות ואינה בטילה לעולם (ויגש כז, א ד"ה או יאמר).

כט. ידוע מאדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה כי התאוות והרהורים זרים הבאים לאדם חס ושלוש הוא מחמת מדת החסד שנפל, וכאשר האדם מתבונן בזה בבא אליו תאוות הרעות ההם רחמנא ליצלן ומתיירא וחרד על חסד הקדוש אשר כל העולמות תלויים בו בחסדו הגדול יבוא למקום נמוך וגרוע כזה בתאוות בהמיות ממש מעשה בהמה וכאשר בא אל היראה וחס על דבר יקר כזה שיבוא בערך שפל כזה, אזי כזה מעלה המדה הזאת לשורשה ומביא חסד עליון עליו ועל כל העולם, הוא מעורר חסד ורחמים בזה שהוא מרחם על חסד אל וגורם חסד ורחמים מלא כבודו היא השכינה כביכול, ויש עוד בחינה גדולה מזה אפילו כשרואה אחרים בעלי עבירה שנמשכים אחר הזנות חס ושלוש ומתבונן בזה שתאוות שלהם באים מחמת החסד הגדול שנפל לעמקי הקליפות רחמנא ליצלן וירא וחרד על זה וחס ומרחם על חסד אל מדה יקרה וקדושה כזה שנפלה לשפלות וגריעות ועבירה מאוד כנ"ל פועל גם כן שמעלה החסד לשורשה וגורם חסד ורחמים מלא כבודו ואת כל הארץ אמן והבן (ויגש כז, ג ד"ה או יאמר).

ל. אמר אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה כי המחשבה זרה הבאה לאדם בתוך התפילה הוא מחמת תשוקתה שרוצה בתיקונה להעלותה לשורשה והיינו הניצוץ הקדוש שבתוכה מתאוה לבוא לשורשה, וכבר גלוי זה כי בראות האדם שבא לו מחשבה זרה מאיזה תאוה או שאר דברים רחמנא ליצלן יתבונן מזה איך לעבוד לה' מצד הקל וחומר, וזהו 'איזהו חכם הלומד מכל אדם' אפילו מיצר הרע והיינו אם בדבר הזה יש תאוה להתענוג השפל שבו, שהוא רק נקודה חיוניות מן תענוג לכל התענוגות, ואיך לא אעבוד את ה' שהוא המחיה את כולם והוא תענוג לכל התענוגים וחיות לכל החיים, ובזה ההשכלה בא לדבקות גדול ומעלה הניצוצות קדושים שבתוך המחשבות זרות לשורשה ועושה יחוד וזיווג אמיתי (ויגש כז, ג ד"ה או יאמר).

לא. בשם אדוני אבי זקני זללה"ה כי המחשבות זרות הבאים לאדם כי מתאוה הניצוץ הקדוש שבתוך אותיות המחשבות זרות לתיקון ולהעלותו לשורשו ולתקנו וכל המחשבות זרות, בעולמות העליונים האותיות הם אורות צחות, אלא שירדו למעמקים ונתלבשו בלבושים צואים כמו שביאר אדוני אבי זקני זללה"ה 'והסירה את שמלת שביה מעליה' וגו' שלא ליקח אותם בלבושין המגואלין רק יראה להסיר ולהפריד מהם הלבושים הצואים ואז יאירו כשחר אורם (ויחי כח, ד ד"ה שמעון).

לב. שמעתי בשם אדוני אבי זקני זללה"ה 'כל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי' ועבודה זרה נקרא 'גאווה' וכל הכופר בעבודה זרה היינו במדת הגאווה ואוחז במדת הענוה והשפלות נקרא 'יהודי' (ויחי צט, א ד"ה יהודה).

לג. ידוע מאדוני אבי זקני זללה"ה נשמתו עדן כי צדיקאי אינון שלוחי דמטרוניא להודיע להקב"ה כביכול עסקיה וצרכיה ולהתפלל עליה (ויחי כט, ג ד"ה נפתלי).

לד. שמעתי בפירוש מאדוני אבי זקני זללה"ה כי כשאדם מדבק עצמו ליראה פנימית אזי 'תפרדו כל פועלי און' ממנו (שמות ל, א ד"ה ואלה).

לה. ידוע מאדוני אבי זקני זללה"ה כי במקום שמחשבתו של אדם שם שם הוא כולו, וכן הוא בדיבור ובמעשה באיזה מדרגה ובאיזה עולם שהוא שם שם הוא קשור כולו בזה העולם, ובמעשה היינו כשהוא קשור בטבעיות ולא הגיע לאמונת אלהות אז גורם בגופו גם כן עבודת טבעיות כיון שעסוק בדברים טבעיים הוא קשור כולו בטבע וכמו שכתוב כבר כי יש ארבעה יסודות באדם ומשם באים כל הרעות ותאוות ודברים טבעיים וכשהוא משכר כל הטבעיות והתאוות זוכה שנעשה מלך על כל הארבעה יסודות שלו וכולם משמשים לו כפי צרכו, ויש בזה דרוש ארוך, ואם חס ושלום הולך בדרך הנגרע ונמשך אחר תאוות גופניות וטבעיים אזי גורם מלך לשדה נעבד ונעשה הוא עבד שצריך להתעסק בעבודת גופו עבור למלאות תאוותיו וכשהו' יתברך עוזר לו ויוצא מן מדת טבעיות ונכנס לבחינת אמונת אלוהות יתברך ויתעלה שאין שום עוד

מבלעדו והכל חיים ממנו שהוא מחיה את כולם אז הוא יוצא גם כן מן עבודת טבעיות ונכנס לעבודת אלוהות יתברך ויתעלה (שמות לא, א ד"ה ותעל שועתם).

לו. שמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה כי המחשבות זרות הבאים לאדם בתוך התפילה הוא כדי לתקן ולהעלות הניצוצין קדישין שהם מלובשים בתוך אותם המחשבות וצריך לידע איך להעלותם ולדבקם לשורשם דרך משל אם בא לו חס ושלוש הרהורים רעים מזנות חס ושלוש יבין שהם משורש חסד הגדול שנפל משורשו בהתפשטותו מעילא לתתא למדרגת תחתונים ושפלים מאוד וצריך להעלותו ולדבקו לשורשו שהוא חסד עליון, וכן אם בא מחשבות של איזה פחד ויראה חיצונית ידבק עצמו אל השורש שהוא יראה עילאה שורש כל היראה, וכן כשנופל במחשבתו איזה גדלות והתפארות ידבק עצמו למדת תפארת שמשם שורש כל התפארות והבן (שמות לא, ב ד"ה וירא).

לז. ידוע מלכות נקרא 'פה' שהוא סוד הדיבור והתגלות המחשבה על ידי הדיבור וכשחלילה ישראל אינם מטיבים מעשיהם נעשה בסוד 'אלם' כמו 'נאלמתי דומיה' והוא בסוד דין חלילה וכשישראל מטיבים מעשיהם אז נמתק דינם בסוד 'אימא עילאה' על ידי הדעת ואז הדיבור יוצא בהתגלות אורות עליונים שהם המחשבה בסוד י"ה והוא סוד המתקת הדינים ש"ך ופ"ד ונעשה מזה 'אדני שפתי תפתח' והוא סוד 'אשת' הנזכר במקום אחר בשם אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה, והוא 'פי יגיד תהלתך' ונעשה מזה יחוד בסוד אשה לה' (שמות לא, ד ד"ה מי שם).

לח. קבלתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה 'למ"ד' היינו תלת יודי"ן שהם תלת מוחין והם בחינת אברהם יצחק ויעקב (וארא לב, ב ד"ה עוד).

לט. בשם אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה כי כשאדם בקטנות מוליד נשמות גרים וזהו 'את הנפש אשר עשו בחרן' שהם שלש בחינות אלהים דקטנות מספר חרן ואז בימי אברהם בודאי היה כל התורה כולה שהיא נגד האדם באיברים וגידין היה אז בסוד קטנות שהיה מצומצם באבר קטן שהוא אות ברית והתורה וקודשא בריך הוא ונשמותיהן דישראל כולו חד ונמצא

אור נשמתו ובחינתו היה בסוד קטנות כענין התורה ולכך היה מגייר גרים והבן (וארא לב, ג ד"ה או יאמר).

מ. הקשה אדוני אבי זקני זללה"ה שלפי הנראה הוא תמוה מאוד שיעשה ה' כל האותות והמופתים בשידוד המערכות למעלה מדרך הטבע וכל היד החזקה וכל המורא הגדול שעשה הכל הוא בשביל ש'ידעו מצרים כי אני ה' (וארא לג, ב ד"ה וגם אני).

מא. וידוע דגלות מצרים היה כי היה חסר סוד הדעת וזה היה הגלות ממש לכן היה הכל מצומצם במוחין בקטנותם והיו כלולין וכו' וסוד יציאת מצרים הוא היה התגלות והתפשטות הדעת ונעשה מזה בחינת אבות ובנים ובני בנים, וזה היה בכל הבחינות בעולמות ונשמות ואלהות והכל אחד הוא, וזהו 'פה סח', 'פה' מספר מילה שהוא בחינת יסוד, ו'סח' הוא מספר חיים ונעשה מזה יחוד והולדה כי החכמה תחיה את בעליה והוא האב הראשון אשר בו נכללו תלת אבהן בסוד חסד, וזה יש לומר הפירוש 'ולמען תספר' לשון בהירות כספיר והיינו על ידי יציאת מצרים יבוא אור ובהירות על ידי הדעת 'באזני בןך וכן בןך' היינו באבות ובנים ובני בנים יולדו להם בסוד הדעת והזיווג וזהו ממש חידוש העולם שנעשה על ידי מצרים בעשרה מאמרות, וזהו ממש 'כל ימי חיך' כל ימי העולם וגם לימות המשיח כי זה קבלה מן אדוני אבי זקני זללה"ה כי זה הוא ממש בחינת ביאת משיח נמצא דא ודא אחת הוא 'באזני בןך' וגו' ו'ימי חיך' וגו' והמשכיל יבין (בא לד, ד ד"ה למען תספר).

מב. יש כלל גדול מאדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה כי מן המכות עצמן של מצרים נעשה רפואה לישראל וכיצד במכת דם היה למצרים מסוד השם אהי"ה ברבעו שהוא מספר דם ולישראל היה מ"ה בחינת מים עד כאן דבריו הקדושים (בא לה, ב ד"ה ולכל).

מג. שמעתי מן אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה שכל מה שיש לאדם הן עבדיו ומשרתיו ובהמותיו ואפילו כל הכלים שלו כולם הם ניצוצות שלו השייכים לשורש נשמתו וצריך להעלותם לשורשם (בא לו, א ד"ה וגם).

מד. שמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה שספר הזוהר יש לו בכל יום פירוש אחר ועל דרך דאיתא בגמרא על 'ואשים דברי בפיך לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון עמי אתה' אל תקרא עמי אלא עמי בחירי"ק דהיינו בשותפות מה אנא במילולא עבידנא שמיא וארעא אף אתה כן, וזהו 'ואשים דברי בפיך לנטוע שמים וליסוד ארץ' היינו מהחידוש שמחדשין ישראל בתורת אמת מחדשין בריאת שמים וארץ החדשים וכל דברים המתחדשים בעולם הכל הוא על ידי התחדשות התורה שישראל מחדשים בהסתכלותם בה וכפי ענין התחדשותם בתורה כך נתחדש בעולם (בא לו, ד ד"ה או יאמר).

מה. שמעתי מן אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה שאמר פעם אחד בחודש ניסן להרב המגיד המפורסם מטורטשין עתה העת שצריכים להתפלל כי באחד בניסן ראש השנה למלכים ואז נתמנה בו כל השרים ושלטונים שבעולם ולעת עתה נתמנו שרים לא טובים ועתה הוא העת להתפלל עד כאן שמעתי מפיו הקדוש (בא לז, א ד"ה למה).

מו. שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה על 'תן במדבר הר' היינו שהוא תפילה לה' יתברך שיתן 'הר' היינו הרי"ש שהוא חכמה על דרך 'ראשית חכמה', 'במדבר' היינו בדיבור רצה לומר שיהיה יחוד דיבור שהוא מלכות סוף כל המדרגות עם חכמה וזהו יחוד יו"ד ראשונה של הוי"ה עם יו"ד אחרונה של אדנ"י, וזהו סוף מעשה היינו יו"ד של אדנ"י יתיחד במחשבה תחילה שהוא יו"ד ראשונה של הוי"ה ואז יהיה גאולה שלימה (בשלח לז, ד ד"ה ובני).

מז. קבלתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה שכל היסורין הבאים על אדם רחמנא ליצלן הוא מחמת שיש חסרון כזה בשכינה כביכול שאין היחוד בשלימות ועל כן ה' יתברך שולח עליו יסורים כדי לעוררו להתפלל על חסרון השכינה כביכול כמו שכתוב כי חולת אהבה אני ויראה לעורר אהבה רבה ליחד קודשא ברוך הוא ושכינתיה ביחוד אמת בשלימות בלי שום חסרון ואז ממילא יסתלק הדינים והיסורים מעליו (בשלח לח, ג).

מח. אמר אדוני אבי זקני נשמתו עדן זללה"ה בשם ספר ברית מנוחה, תלמיד חכם שסרח ואינו הולך בדרך הטוב והישר בודאי שתה מן 'מים המרים המאזרים'. וזהו 'ויבואו מרתה' היינו לאותו בחינה של מים המרים 'ולא יכלו לשותות מים ממרה', פירוש, להמשיך חסדים להחיות נפשותם כי מרים הם היינו כנ"ל, וכמו שאמר הרב הגאון מו"ה יעקב יוסף הכהן אף על פי שמימי התורה בוודאי מתוקים מדבש ונופת צופים עם כל זה נדמה להם למר והטעם כי מרים הם - הם המרים, מחמת חולשת העונות, רחמנא ליצלן, כמו החולה אשר כל טעם מתוק ידמה לו למר כן הוא בחולי הנפשות כמו שכתוב בפסוק בישעיהו 'שמים מר למתוק ומתוק למר' והיינו שנתהפך עליו מתיקות ועריבות התורה למר ואינו יכול לשותות מהם להחיות את נפשו ועל ידי זה לא זכה נעשה לו וכו' וכמו שדרשו רז"ל על פסוק יערוך כמטר לקחי וכו'. וה' בחסדו הגדול החפץ בתשובת וטובתן של ישראל רצה להחיות את נפשם והראה להם איך סוד אלהותו גנוז בתורה ממש ובסוד נשמת האדם כמו 'אורייתא וקודשא בריך הוא וישראל כולו חד'... ועל ידי לימוד ועסק התורה לשמה יכול להחיות את נפשו ולתקן רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו לדבק עצמו בשורשם ובשורש שורשם שהוא התורה והוי"ה ברוך הוא כמבואר לעיל שהוי"ה ברוך הוא הוא סוד כל התורה כולה והכל הוא על ידי שעוסקים בתורה לשמה ולבקש מן האותיות ממש וכמו ששמעתי פירושו מן אדוני אבי זקני זללה"ה פירוש מן סוד אלוה שבהם שיעזור להם לדבר האותיות בכוונת אמת לשמה ועל ידי זה נמתקין כל הדינים בשורשן ונמתקין המים כי אז טועם בתורה טעם מתוק וערב והמים הם מתוקים מדבש וגו' שממתיקין כל הדינים וכל העוונות ונעשה נביעו ממש לו ולכל העולמות... ועל פי זה תבין מה שאמר אדוני אבי זקני זללה"ה על מאמר חז"ל 'מפני מה חרבה ירושלים על שלא ברכו בתורה תחילה', ואמר הוא ז"ל היינו שלא ברכו ברכת 'והערב נא' שהוא ברכה ראשונה שמברכין על התורה בבוקר והוא פלא, ועל ידי הנ"ל הוא מובן כי צריך להתפלל על זה כמו שאמר הוא ז"ל כי התורה הוא סוד אדם שלם ויש בה מים מתוקים ומים המרים וצריך להתפלל ולבקש זה מאת ה' שיטעים בתורתו המים מתוקים וערבים וזהו ברכת 'והערב נא' והבן (בשלח לח, ד).

מט. אמר אדוני אבי זקני זללה"ה על פסוק 'ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו' וזה הוא תוכן דבריו כי יש בוטח ומבטיח ומובטח, בוטח היינו אותו שהוא בוטח, ומבטיח היינו הוא שהוא מבטיח, ומובטח היינו אותו עילה שעל ידי זה הוא בטוח לבוא לאותו הדבר, והוא דרך משל ה' יתברך הוא המבטיח לאדם שיתן לו כל צרכיו ודי מחסורו כשילך בדרכיו והאדם הוא הבוטח בזה, ומובטח היינו שהוא בוטח שה' יזמין לו בודאי פרנסתו אך צריך עילה לזה שיהיה סיבה מאת ה' יתברך שעל ידה יתפרנס או משא ומתן או שאר דבר והאדם כזה עדיין לא הגיע להאמונה העיקרית כי העיקר להאמין בה' שהוא לבדו הוא ואין בלתו שאינו צריך לשום עילה וסיבה שעל ידי זה ימשך לו פרנסתו כי הוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות ואפילו שלא יעשה שום עילה ומשא ומתן ושום הכנה לפרנסתו, ה' יכול להזמין לו פרנסתו בחסדו הגדול, וזהו 'ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו' היינו המובטח שלו יהיה גם כן ה' שרק הוא לבדו הוא ואין שום דבר שיהיה עילה וסיבה לפרנסתו או לשאר דבר שעל ידה יגמור הדבר שהוא מבטיח לו שאינו צריך לשום דבר ושום הכנה שיהיה עילה וסיבה והכל הוא רק ה' יתברך ואפילו כשיש לו הדבר על ידי עילה יאמין באמונה שלימה שהוא ממש ה' יתברך שרצה לפרנס אותו בדרך זה אבל לא שיהיה מוכרח הדבר על ידי סיבה והכנה רק לבטוח בה' וזהו מהמדרגה גדולה (בשלח לט, ג ד"ה ויאמרו).

ג. שאמר אדוני אבי זקני זללה"ה זי"ע במלך שהניח לבנו אוצרות משונים זה מזה וכיסו אותם במכסאות זהב ובצורות בהיכלות וכל אחד מבניו לפי שכלו ישכיל ויבין וימצא והוא ממש מתיר אסורים לאור גדול ומאיש לאיש ומאיש לאדם לכן אפשר שזה נרגש בטעמים כי הטעמים הם העליונים וכל מה שהוא תחתון צריך לעליון יותר, 'מספר נפשותיכם' נעשה נפשותם ספירות והוא לשון בהירות והוא על דרך שאמר אדוני אבי זקני זי"ע זללה"ה שצוה הרמב"ם לכתוב למדינה אחת והוא מכוון בכתבי הכהן הגדול דק"ק פולנאה עיין שם (בשלח לט, ד ד"ה הוא).

נא. ידוע מה שכתוב בכתבי האר"י זללה"ה ענין 'תורה לשמה' היינו לשם ה"א עיין שם, והגם שיאמר אדוני אבי זקני זללה"ה 'לשמה' היינו לשם התיבה והאות עצמה מסתמא ענינם הם (יתרו מ, ג ד"ה וישמע).

נב. שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה על המשנה 'ארבע מדות בנותני צדקה וכו' לא יתן ולא יתנו אחרים וכו'', והקשה מה מדה הוא זה, ותירץ כי הכל נקראו מדות כי הצדיק לוקח לעצמו יראה ומוסר אף מן אותו אדם שיש לו זה הבחינה וזהו איזהו חכם הלומד מכל אדם שיכול ללמוד לעצמו דברי מוסר ויראה מן כל אדם אף ממדרגות תחתונות (יתרו מא, א ד"ה ואתה).

נג. שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה שפעם אחד בא אליו איש אחד וביקש מאתו שיאמר לו תורה, והשיב לו מזה הפסוק 'כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא' עד כאן, ודרשו חז"ל 'אם הרב דומה למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו ואם לאו לאו' עד כאן, והקשה איך ימצא רב כזה בדור שיהיה דומה למלאך ה' צבאות, גם צריך להבין תיבתו יבקשו מפיהו כי היה נכון לומר ישמעו מפיהו, ואמר הוא ז"ל שכך הוא הפירוש אם הרב דומה למלאך ה' צבאות היינו כמו מלאך העומד תמיד במדרגה אחת כך הוא עומד תמיד במדרגה אחת, והנה יש בחינת קטנות ובחינת גדלות והוא שאמר אם הרב דומה למלאך היינו שיש לו בחינת עומד כמו מלאך אף על פי שזה אי אפשר לעמוד תמיד על מדרגה אחת כי נופל לפעמים אל הקטנות מכל מקום גם קטנות שלו הוא גדלות גם כן לאדם אחר רק נגד בחינת גדלות שלו הוא קטנות ולבחינה זו נקרא 'עומד' היינו שאינו נופל לשפלות ולקטנות מאוד רק נחשב לקטנות נגד בחינת הגדלות שלו כל אחד לפי בחינתו אז תורה יבקשו מפיהו יבקשו דייקא היינו שמותר לשאול ולבקש ממנו שיאמר תורה כי אינו צריך לחשוב שמא הוא כעת בבחינת קטנות ואינו יכול כעת לומר תורה כי בודאי לא נפל לבחינת קטנות כזה שלזה הוא בחינת עומד רק הקטנות הוא לפי בחינה ומדרגה שלו עד כאן (יתרו מא, ב ד"ה אם).

נד. שמעתי משל מן אדוני אבי זקני זללה"ה שהיה אחד מנגן בכלי זמר יפה מאוד במתיקות ועריבות גדול ואותם שהם שומעים זה לא יכלו להתאפק

מגודל המתיקות והתענוג עד שהיו רוקדים כמעט עד לתקרה מחמת גודל התענוג והנעימות והמתיקות וכל מי שהיה קרוב יותר והיה מקרב עצמו לשמוע הכלי זמר היה לו ביותר תענוג והיה רוקד עד מאוד ובתוך כך בא אחד חרש שאינו שומע כלל הקול של כלי זמר הערב רק ראה שאנשים רוקדים עד מאוד והם בעיניו כמשתגעים ואומר בלבו כי לשמחה מה זו עושה ובאמת אילו היה הוא חכם וידע והבין שהוא מחמת גודל התענוג והנעימות קול של כלי זמר היה הוא גם כן רוקד שם והנמשל מובן (יתרו מא, ד ד"ה וכל).

נה. כי ידוע אם לא היו ישראל אומרים אל משה 'דבר אתה עמנו' רק היו שומעים כל הדברים מפי הקב"ה בעצמו אז היה ביטול היצר הרע ולא היו באים לכלל חטא לעולם אך הם גרמו בדבריהם שאמרו למשה 'דבר אתה עמנו' וחז"ל דרשו 'מלמד שתשש כוחו של משה כנקבה', והיינו כי זה גלוי מאדוני אבי זקני זללה"ה כי הלומד מצדיק הוא דבר גדול ומכל שכן מהבורא ברוך הוא בעצמו בודאי היה כח רבם בתלמידים מה הוא חי ודבריו חיים וקיימים כן היה אצל התלמידים והיו חיים וקיימים לעולמים ולא היה בא הדבר לכלל ביטול לעולם מה שאין כן כששמעו מפי בשר ודם (יתרו מב, א ד"ה או יאמר).

נו. איתא, 'אנכי' ראשי תיבות 'אנא נפשי כתבית יהבית', והוא סוד הנפש ובתוכו סוד הרוח והנשמה כמו שאמר אדוני אבי זקני זללה"ה בסוד 'תחתיים ושניים ושלישים תעשה' כן הוא בסוד נפש רוח ונשמה והבן ובפירוש אמר לבקש מהאותיות היינו מסוד אור האלוהות אשר בתוכם ולבקש משם והבן, וזהו תכלית בריאת האדם בתורה ובמצוות ובעבודה (יתרו מב, ב ד"ה ויש).

נז. קבלתי מאדוני אבי זקני זללה"ה שתלת אבהן הם שלושה דיינים שהם תלת מוחין ימין ושמאל ומכריע (ליקוטים משפטים, צט ד ד"ה ואלה).

נח. 'כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו'. פירוש 'חמור' נקרא הגוף 'שונאך' הוא שם מושאל ליצר הרע וזהו 'רובץ תחת משאו' הן בחליו רחמנא ליצלן הן בירידת פרנסה או כל צרה שלא תבוא, 'עזוב תעזוב' ותעזור לו

בתפילתך, וזה כיוון למה שדרשו חז"ל 'עמו' דוקא שהוא גם כן יתפלל ויחזור בתשובה לאפוקי כשהוא יושב ואינו פונה עצמו לה' יתברך אז אתה גם כן פטור כשהוא אינו רוצה וכאשר ראיתי מאדוני אבי זקני זללה"ה והבן (ליקוטים משפטים ק, ב ד"ה כי).

נט. השכינה נקראת 'ריב' כדאיתא בתיקונים כמו שכתוב 'כי ריב לה' וגו' והיינו מפני שהיא דלה ועניה בגלותא וכשאדם עובד ה' באמת ליחד קודשא בריך הוא ושכינתיה ולאקמא שכינתא מעפרא אזי עושה מריב רבי. וסוד 'רבי' הוא מבואר בשם אדוני אבי זקני זללה"ה שהוא סוד חכמה ובינה עם הנביעו וזהו בודאי אין יחוד בלא דעת, והדעת הוא המיחד האמיתי שבו כלול חכמה ובינה 'ובדעת חדרים ימלאו' ומשם נמשך אל השכינה כביכול ברוך הוא וברוך שמו כידוע ואין לי עסק בנסתרות ונעשה מזה יחוד בכל עולמות ונשקט הריב ונתמלאו כל העולמות בבחינת רבי שהוא בחינת מוחין הנובעים (משפטים מג, ד ד"ה או יאמר).

ס. קוב"ה - הוא ושמו אחד, לא כבשר ודם כי שמו בפני עצמו והוא בפני עצמו, ועיין באור החיים על פסוק 'ושמי ה' לא נודעתי להם', וכן שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה בשם החכם בעל חובות הלבבות (תרומה מד, ג ד"ה או).

סא. 'ועשית את הקרשים למשכן עצי שיטים עומדים', להבין זה איך שהוא נוהג גם בזה הזמן בקיצור נמרץ, כי קבלתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה כי 'קרש' הוא אדם. ולהבין זה הוא כי באותיות 'קרש' הוא אותיות 'קשר' והוא מרומז על האדם שהוא המקשר כל העולמות ומיחדם זה בזה ולכן צריך האדם לקשר עצמו ומחשבתו תמיד בבוראו ועל ידי זה נתקשרו קודשא בריך הוא ושכינתיה וכל העולמות ומתקשרים ומתיחדים זה בזה, ואם חלילה הוא מקשר ומחבר עצמו אל השטות והבלי עולם שאין להם קיום והם דברים שיש להם תכלית וסוף זהו שמקושר בשקר חס ושלוש שהוא גם כן באותיות קרש, וזהו מה שאמר אדוני אבי זקני זללה"ה 'וסרתם ועבדתם אלהים אחרים' כי תיכף כשסר עצמו מן הדבקות והתקשרות האמת בבורא יתברך אזי עובד

אלהים אחרים יחשב שנתקשר בהם שהם בחינת 'שקר' (תרומה מה, א ד"ה ועשית את).

סב. שמעתי בזה מאנשי קודש שהיו סביב אדוני אבי זקני זללה"ה אפילו מן היצר הרע יש ללמוד ממנו ויש בזה דרכים שונים בדרך העבודה ועל ידי זה מעלין כל הרע לטוב ובזה מהפכין מדת הדין למדת הרחמים (שם).

סג. כשאתה רוצה לדבר וליחד את בני ישראל לאביהם שבשמים אזי 'ויקחו אליך' - צריך אתה למשכם בדברים אליך להיות נמשכים אחריו ואז תוכל לתקן ולדבקן אליך, וזהו 'את ה' אלהיך תירא - לרבות תלמידי חכמים' כי כשירא את ה' ומאמין בו אז הוא דבוק ביראת התלמיד חכם והתלמיד חכם בהתדבקן ביראת ה' מדבק עמו כל היראות אמיתיות והנמשכים אחריו, ושורש זה אמר אדוני אבי זקני זללה"ה 'אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא' ופשוט כשהם יראים ממשה אזי היראה מילתא זוטרתא כי משה היה מדבקן ביראה הפנימית על ידי התדבקם בו כך נראין לי דבריו. 'שמן זית' - היא על דרך ששמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה על פסוק 'שמן תורק שמך על כן עלמות אהבך' שצריך לפעמים להלביש התורה בלבושין כדי להכניס בלבבות בני אדם משל לרופא שרואה שהחולה אינו יכול לקבל הרפואה כי היא מר בעיניו צריך ללבוש הרפואה במיני מתיקה כדי שיקבל וזהו 'שמן תורק שמך על כן עלמות אהבך' ודי למבין (ליקוטים תצוה קא, א ד"ה ואתה).

סד. קבלתי מאדוני אבי זקני זללה"ה כי בכל אות מהעשרים ושנים אתון יש כל עשרים ושנים אותיות חוץ מאות מ"ם והכהן המתלבש ברוח הקודש השואל אחר שצוה ה' שיהיה כל עשרים ושנים אותיות באורים והיו מאירין האותיות עם מלואין שלהן גם כן ומזה היה יודע כל מה שצריך והבן (ליקוטים תצוה קא, א ד"ה ונתת).

סה. אור שנברא בששת ימי בראשית היה אדם יכול להסתכל בו מסוף עולם ועד סופו וגנזו הקב"ה לצדיקים בכל דור ודור, ושמעתי מאדוני אבי זקני

זללה"ה היכן גנזו הקב"ה בתורה גנזו שעל ידי התורה יכול להסתכל מסוף העולם ועד סופו (תצוה מו, א ד"ה ועוד).

סו. 'כי תשא את ראש בני ישראל'. יש בזה רמז הידוע מאדוני אבי זקני זללה"ה וכבר נתבאר זה כמה פעמים כי צדיקייא אינון שלוחי דמטרוניא וכל מגמתם תהיה על השכינה כביכול וכן אמר גם כן הרב המגיד המנוח מוהר"ר דוב בער זללה"ה על המשנה 'אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש' היינו מכובד שבראש רצה לומר על השכינה כביכול (כי תשא מו, ג ד"ה כי תשא).

סז. גלוי וידוע בשם אדוני אבי זקני זללה"ה שאחר התפילה שאדם מתפלל צריך ליזהר במעשיו כי עלול הוא ליפול חס ושלום לכעס או לשאר דברים שאינם מהוגנים והיינו אם מתפלל במדת יראה נופל מזה אחר כך בכעס חלילה וחס, ואם מתפלל במדת אהבה גדולה יכול לבוא לפעמים אחר כך לאהבה שאינה צריכה ומזה תבין בכל מדה ומדה, ועצה היעוצה בזה הוא לסמוך תיכף אחר התפילה לדברי תורה או למלאכה. והדברים הללו צריך ביאור רב ועומק בהרחבה כי לא ניתן לכתוב על הספר (כי תשא מו, ד ד"ה ואמלא).

סח. אמר אדוני אבי זקני זי"ע זללה"ה לתרץ קושיא עצומה במשנה דמסכת אבות 'הלומד מחבירו פרק אחד וכו' על אחת כמה וכמה', ואמר הוא ז"ל כי מי שלומד מן הצדיק אפילו דבר אחד ואות אחד יכול האות הזה לפרות ולרבות אצלו (כי תשא מז, ג ד"ה ובחרושת).

סט. תלמיד חכם שהוא גם כן בחינת שבת כידוע הוא אסור בעשיית מלאכה גשמיות רק תורתו ואומנתו ואם תאמר איך יוציא הניצוצות קדושות שנפלו בסוד ל"ט מלאכות כנ"ל, יש בזה הקדמה עצומה מן אדוני אבי זקני זללה"ה כי על ידי עוסקו בתורה הוא מעלה כל הניצוצות הנ"ל וגם כל המלאכות הנפעלים בכל העולמות נתגלו ונתעלו על ידו דרך משל זה זורע זה קוצר וזה חורש בגשמיות או מי שמחליף פרה בחמור ותלמיד חכם הלומד תורה לשמה הוא עוסק בענין אותן המלאכות ובזה מעלה אותן הדברים לרוב טוב וגם כל

המלאכות הנעשים בעולם הגשמי עולים על ידי דיבורו והתקשרותו בתורה ובקודשא בריך הוא (שם).

ע. ידוע שהאותיות הם קדושים ובהם נבראו כל העולמות ושמים וארץ וכל חייליהם וכל מה שאדם עושה הן טוב הן ביש חלילה הכל הוא באותיות כפי ענין הדבר שעושה וכשעושה רע חס ושלום אזי הוא פוגם באותיות שנצטרפו אל הרע ההוא ומוריד חס ושלום האותיות הקדושים לשפלות ולעמקי הקליפות וכשיש צדיקים בעולם אזי על ידי מה שמדברים האותיות הן בתורה ותפילה ובדחילו ורחימו או בדברי גשמיות או בסיפורי מעשיות כידוע מן אדוני אבי זקני זללה"ה שיש אנשים שצריך להעלותן בסיפורים ולא כל אדם זוכה לזה כי לא כל הרוצה ליטול את השם יטול וזכה הוא מעלה האותיות מן העכירות והשפלות לאור גדול ומזכך אותם וזהו כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה זוכה פירוש שמזכך ומצחצח לדברים הרבה היינו לדיבורים הרבה והבן זה (כי תשא מח, ב ד"ה עוד יש).

עא. שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה על הא דאמר 'משה רבכם קוביוסטוס הוא או גונב נפשות', להבין זה גם להבין 'והביטו אחרי משה' איך דור דעה כדורו של משה יביטו אחרי משה ובפרט שיחשדו אותו באשת איש, ופירש הוא ז"ל כי משה רבינו נולד בבחינת שיהיה רשע גמור ויהיה לו כל המדות הרעות אך שהוא היפך ושיכר כל המדות רעות והשתדל רק להכניס עצמו במדות טובות עד כאן (כי תשא מט, ג ד"ה וראו).

עב. שאמר אדוני אבי זקני זללה"ה 'אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד' היינו שמכניס אחד שהוא אלופו של עולם בתוך לימודו (שמות דרוש לפורים נ, ב ד"ה ויאמר).

עג. שמעתי בשם אדוני אבי זקני זללה"ה על פסוק 'ה' מלך גאות לבש' שדקדק הא איתא 'בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו' והיכן נרמז כאן ענותנותו, ואמר ז"ל שהפירוש הוא כך ה' מלך גאות

לבש היינו שהלבוש הוא רק גאווה אבל באמת תוכן פנימיותו כביכול אתה מוצא ענותנותו (שמות דרוש לפורים נא, א).

עד. שמעתי בשם אדוני אבי זקני זללה"ה שגאווה נקרא 'עבודה זרה' וכל הכופר בה נקרא 'יהודי' (שמות דרוש לפורים נא, ב ד"ה ליהודים).

עה. 'וירא אלהים את האור כי טוב' - לגנוז, ושמעתי בשם אדוני אבי זקני זללה"ה היכן גנזו בתורה (שם).

עו. שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה על הגמרא 'בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב' וכו' והקשה ממה נפשך וכבר נדפס הוא בספר הקדוש תולדות יעקב יוסף, וביאר הוא ז"ל כי הבת קול הוא הרהורי תשובה הבאים לאדם בכל יום ומי שיש לו דעת תיכף כשבא לו הרהור תשובה אזי מבין הוא שזהו מן הכרוז שמכריזין שובו בנים שובבים ומיד מפשפש במעשיו ושב בתשובה שלימה אבל מי שאין בו דעת אינו מרגיש כלל בהרהור תשובה שבא לו ואינו פונה אליו כלל (ויקרא נג, א ד"ה ויקרא).

עז. אמר אדוני אבי זקני זללה"ה על ענין 'בת קול יוצאת מהר חורב' וגו' כיון שאין שומעים למה יוצאת בת קול, וביאר כי הם הרהורי תשובה הבאים לאדם בכל יום ומעוררים אותו לשוב ממעשיו ובודאי מי שעומד ומצפה לזה מתי יגיע וישמע קול הקריאה הנה בודאי ישמע ויבין שבא לעוררו בתשובה עד כאן דבריו (ויקרא נג, ג).

עה. שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה 'אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד' היינו כשיש בו אחד - דא קודשא בריך הוא (ויקרא נג, ד ד"ה אדם).

עט. הנה 'חמץ ושאור' הם עניני גבהות והתפארות ונפסלת במשהו ו'דבש' נקרא זה שמכוון לאיזה הנאות לעצמו הן אפילו להיות בן עולם הבא, וזה פירוש הפסוק 'כי כל שאור וכל דבש' היינו איזה מחשבה שתהיה מהם 'לא

תקטירו ממנו אשה לה" אשה היא סוד השכינה לא תקטירו לשון התקשרות רק תהיה מחשבתו כולו לקרב מנחה לה' יתברך והוא על דרך שאמר אדוני אבי זקני זללה"ה 'אין תפילתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים עצמו כשיריים' והמשכיל יבין (ויקרא נג, ד ד"ה כל).

פ. אמר אדוני אבי זקני זללה"ה 'ויקח פנחס רומח בידו' ראה מ' פרח באויר ולקח הר' והח' וחיבר ונעשה רמח כדאיתא בזה"ק וזהו ענין נבואה על ידי פריחת המ' כידוע לידע כל דבר אם הוא ברור וצלול במחשבתו, וזהו אספקלריא מלוכלכת, אבל משה רבינו ע"ה נסתכל באספקלריא מצוחצחת שראה ממש כל דבר איך שיהיה בעולם, והחכם יבין ובלבד שיצילו ה' משגיאות ומטעות אמן סלה (ויקרא נד, ב ד"ה במדרש).

פא. שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה על פסוק 'אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עוון' היינו שהוא תמיד בדבקות מחשבתו בה' יתברך ולכן כשנופל ממחשבתו רגע אחד ואינו מחשב בה' נחשב לו לעוון וחטא וזהו 'אשרי אדם לא יחשוב ה' היינו כשאינו חושב ה' 'לו עוון' הוא עוון אצלו והוא סימן שהוא דבוק תמיד במחשבתו בה' יתברך ולכן אשרי לו (ויקרא נד, ב ד"ה אשר).

פב. שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה 'אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד' היינו שיש בו אחד שהוא אלופו של עולם (צו נד, ד ד"ה ועל דרך).

פג. 'אמרו ליה גלגלא דרקיע הוא דהדר' והוא על דרך משל ששמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה למלך שעשה מלחמה ויש לו חיילות רבים יש מהם הולכי רגלים ויש מהם רוכבי סוסים ודרך המלחמה הוא שאותם הולכי רגלים הם עומדים בקשרי המלחמה מקושרים ומשולבים אחד אל אחד ולא יסורו כי מקושרים הם יחד בטבעות ברזל והם העומדים בעומק המלחמה שאי אפשר להם לברוח אנה ואנה והרוכבי סוסים אף שהם גם כן במלחמה כשבא עליהם המלחמה בחזקה הם בורחים בסוסיהם ואין מוסרים נפשם אבל הרגלים הם מוסרים נפשם במלחמה בשביל כבוד המלך וכשה' עוזר להם שמנצחין

המלחמה אזי באים הרוכבים ובוזזים השלל כי יש להם סוסים כאשר יוכלו שאת ונותנים עליהם משא אבל הרגלים אינם לוקחים מהשלל כלל רק מעט לחם ומים בכדי להחיות את נפשם על יום אחד על כל פנים כי כבד עליהם המשא טורח כובד השלל ודי לו בשלל נפשו ובוטח הוא הלא כולנו עובדים מלך אחד בעד כבודו הרמה וכשיחסר לי איזה דבר בשעת השלום אזי יתן לי הרוכב מהשלל הרבה שלקח הוא כי מלך אחד אנחנו עובדים ובודאי יש לנו חלק בזה השלל יותר מהם כי אנחנו הגורמים בעזרת ה' יתברך ניצוח המלחמה במסירת נפשינו והם אינם עושים כן ואינם רוצים ליתן להם משלם אף מזון סעודה אחת באומרם שהם גרמו ניצוח המלחמה.

והנמשל מובן כי אנשי הצורה והעבודה הם הרגלים הם המוסרים נפשם תמיד על כבוד המלך מלכו של עולם והם שמנצחים המלחמה להשביט כל המקטריגים והמסטינים הקמים עליהם ורוצים למנוע השפע מן העולם ועל ידם יורד השפע לעולם והרוכבים הם אנשי החומר אשר רוכבים על סוסים גדולים וטובים הם המזלות שלהם ובשעת ניצוח המלחמה והשפע בא לעולם הם חוטפים הרבה שפע ואנשי הצורה די להם בסיפוק יום יום כדרך התורה והבטחון ודי להם בניצוח המלחמה שכבוד המלך נתגדל ודעתם שאנשי החומר בודאי יספיקו להם די צורכם כי הם באמת העיקר והם לא כן ידמו ואינם רוצים ליתן להם כלום ואומרים לנו המים והשפע (צו נה, ג).

פד. שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה כי המלך הוא הלב של כל ישראל כפי שאמר שמואל 'איך אלך ושמע שאול והרגני' והיה ירא עצמו על ההליכה כי 'שמע שאול' לשון הבנה כי הוא עדיין מלך קודם משיחת דוד ולכן ישמע ויבין כמו הלב שומע ומבין ויהרגני, אבל לא על החזרה כי בחזרה יהיה כבר דוד מלך והבן (צו נו, ב).

פה. וזהו רמז בש"ס 'מצוות בטילות לעתיד לבוא' היינו תיבת מצוה יהיה בטל רק יקרא שם הוי"ה ברוך הוא כי יתגלה אור המוחין המכוסה במ"צ דמצוה, ומאדוני אבי זקני זללה"ה שמעתי או בשמו או בשם הרמב"ן ז"ל כי ישיגו העולם בחינת המצוה ושורש חיות המצוה האיך שהוא ממש חיות נפשו וחיות כל העולמות, כמו שכתוב 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא

שמת'י, 'בריתי' היינו התורה וכמו שהשיג אברהם אבינו ע"ה מצד עצמו כל התורה כנ"ל ולא ששמר התורה בציווי הקב"ה מחמת שהיה מצוה לו כי עדיין לא היה תורה רק שהשיג מצד השכל שורש חיות של כל מצוה ומצוה איך שהוא חיות נפשו וצריך לעשותה לחיות נפשו כדי לדבק לחי החיים ואז לעתיד לבוא 'ומלאה הארץ דעה וגו' כמים לים מכסים, וזהו 'והיו עיניך רואות את מוריך' כי אותיות רבי הם בחינת חכמה ובינה עם הנביעו כמבואר לעיל בשם אדוני אבי זקני זללה"ה, וזהו 'ולא יכנף עוד מוריך' פירוש שלא יהיה מכוסה הבחינת רבי שהוא חכמה ובינה באותיות מ"צ שהוא הסתרה רק יהיה הכל באתגליא וישיגו הכל אורחות חיים כמו אברהם אבינו ע"ה שורש של כל המצוה וסודותיה האיך הם מאירים באדם ובכל העולמות ומחיה אותם ואי אפשר להיות כלל שלימות האדם כי אם על ידם ושני הפירושים עולים בקנה אחד לפי המבין, וזהו פירוש 'מצוות' שם מצוות שהוא לשון ציווי זה יהיה בטל לעתיד לבוא כי לא יעשו המצוות מחמת שהוא מצווה מאת ה' ברוך הוא ואם לא היה מצווה לא היה עושה רק ממילא יהיו רודפים לקיים המצוות כדי להחיות נפשם כמו שרודפים אחר הדבר המחיה בגשמיות בלי שום מצוה ולכן יהיה בטל שם של מצוה שלא יכונה כלל בלשון ציווי רק מצד השכל והשגת עצמם יעשו אותם כנ"ל (צו נז, א ד"ה ועתה).

פ. שמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה 'ואנכי הסתר אסתיר', כי כשהאדם אינו יודע שיש הסתרה בודאי אינו טוב שסובר שהוא צדיק גמור ואינו שב בתשובה אבל כשיודע שיש הסתרה ומרגיש בנפשו אז הוא נכנע מלפני ה' יתברך ומבקש מלפניו וזהו 'ואנכי הסתר' פירוש ההסתרה אני אסתיר ולא יודע שהיא הסתרה (ליקוטים צו קב, ג ד"ה והכהן).

פז. 'ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח' וגו'. ופירש רש"י 'לפי שהיה אהרן בוש וירא לגשת אמר לו משה למה אתה בוש לכך נבחרת' עד כאן. והוא תמוה משום שנבחר בזה לא יסתלק הבושה מעליו, והנה שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה פירוש על זה מפני שיש לך יראה ובושה מן ה' יתברך לכך נבחרת כי 'זבחי אלהים רוח נשברה' וכבר נזכר זה בכתבי האר"י ז"ל (שמיני נח, א ד"ה ויאמר).

פח. וידוע כי כהן גדול שורשו לעילא ולעילא וכמו שאמר הכתוב 'והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה' והוא החכמה העליונה שהיא בחינת שמן כנודע השופעת אליו והחכמה נמשלת למעיין הנובע תמיד לא יחסר וכל מה ששואבים ממנה יותר היא נובעת יותר ויותר מימות צלולים וקרים יותר ויותר וכן הוא בחינת החכמה כשיש לה מקום להתפשט היא נובעת יותר תמיד לא יחסר והתפשטותה הוא על פי המדות שבאדם היינו אם המדות הם צלולים ונקיים אצל האדם ולא עכורים חס ושלום אזי החכמה מתפשטת עליהם דרך משל אם האדם זיכך בנפשו מדת החסד כידוע מה הוא ובחינת הגבורה וכן מדות התפארות ושאר המדות החכמה נמשכת עליהם כמו מעיין אל נחלים ונזדכך ונתקדש האדם בכל בחינותיו הרוחניים והגשמיים.... וכן הוא כל האדם אצל חבריו המקשיבים לקולו בבחינת תלמידים, מעיין חכמותו נובע בכל עת השואבים ממנו יותר ויותר כדרך המעיין הנובע כנ"ל ואם חס ושלום וכו' והבן, וכן שמעתי בשם אדוני אבי זקני זללה"ה, והוא שאמר דוד המלך ע"ה בספר תהלים 'כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן שיוורד על פי מדותיו' היינו מן הראש יורד על הזקן הם מתרי מוחין להשפיע ומשם אל מדותיו ויורד על פי מדותיו היינו לפי הבירורים והצלולים והזדככות המדות אשר הם בשם נחלים מכונים כמו 'כל הנחלים הולכים אל הים' כך מעינותיו מתגברים על ידי הנחלים והבן כי זה כלל גדול וה' יביאנו לזה (שמיני נח, ב).

פט. והנה אדוני אבי זקני זללה"ה אמר שעיקר תיקוני התשובה אי אפשר בלא הצדיק רק על ידו יוכל להתעלות ואדם הראשון לא היה יכול לתקן כי אם באבות הקדושים כנודע (שמיני נח, ד ד"ה ויקרב).

צ. כי יש כמה מניעות לאדם שאינם מניחים אותו לבוא למדרגה להיות בחינת אדם שהיא מדרגה עליונה. א) לפעמים הוא נופל ממדרגתו כדי לבוא למדרגה עליונה יותר גבוה או בשבילו או בשביל אחרים כידוע בשם אדוני אבי זקני זללה"ה ומובא בספרי הכהן הגדול מוה"ר יעקב יוסף המנוח ז"ל וכשהוא במדרגות קטנות אינו יודע מה זה ועל מה זה והולך ומצטער בנפשו ומבקש מאתו יתברך שמו על זה ומפשפש במעשיו ואומר אלי אלי למה עזבתני עד שעוזר לו ה' יתברך ובא למדרגה העליונה. ב) לפעמים אדם נופל ממעלתו

ואינו יכול לבוא למדרגה על ידי האנשים אשר סביבו כי הם מונעים אותו או שאינם עוזרים לו לעבודה הן ברוחניות הן בגשמיות או בפרנסה או חלילה וחס מחמת שהם אינם הולכים בדרך הישר ומעשיהם פוגלים מחשבות האדם הגדול אשר ביניהם כידוע בשם אדוני אבי זקני זללה"ה בכללות העולם כי המעשים רעים של העולם חס ושלום הם פוגלים מחשבות בני האדם הצדיקים אשר ביניהם וכל אחד לפי בחינתו ומדרגתו בפרט (תזריע ס, ד ד"ה אדם).

צא. שמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה כי כל עליות של האדם אי אפשר להיות כי אם על ידי ראשי וצדיקי הדור הן המדות של האדם הן דיבורים שלו הכל הצדיק יכול להעלות ויש שתי בחינות בזה יש אנשים שהצדיק מעלה אותן בתורתו ותפילתו ויש אנשים שאינו יכול להעלותן כי אם בשיחה שלו על דרך 'ועלהו לא יכול' אפילו שיחת חולין יש בו צורך אף שנראה שהם דברים בטלים ובאמת הצדיק מעלה אותו על ידי דיבורים שלו שמדבר עמו וכן שמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה, ולא כל אדם זוכה לזה כמו שאמר אדוני אבי זקני זללה"ה על המשנה 'ראוה מדברת עם אחד' ודי בזה (מצורע סא, א ד"ה זאת).

צב. וידוע שיש שני מיני דיבורים דיבור אחד תורה ותפילה ודיבור אחד לפרנסה ולקרב את העולם, וזהו ממש שאמר אדוני אבי זקני זללה"ה כי זהו גדלות וקטנות להרים את העולם כולו והבן (מצורע סב, א ד"ה עוד).

צג. שמעתי מאדוני אבי זקני ז"ל משל לרופא אומן וחכם מופלא בעניני הטבעים מזגים של בני אדם כשבא לחולי קשה ושומעו הוא יכול לעמוד על דעתו וליתן לו סממנים אף שהם חדים ומרים מאוד וכמעט מסוכנים למות מהם אך מחמת שהוא מבין היטב הדבר שלזה החולי צריך סממנים ההם אבל רופא אחר זולתו אין רשאי לעשות כך שאינו חכם ובקי כמו הוא כי בקל יכול לטעות ולאבד נפש (אחרי מות סב, ג ד"ה יכפר).

צד. אמר אדוני אבי זקני זללה"ה על פסוק 'וסרתם ועבדתם אלהים אחרים' פירוש 'וסרתם' תיכף כשסר האדם מדבקות מחשבתו בה' יתברך 'ועבדתם אלהים אחרים' אזי עובד אלהים אחרים יחשב חלילה (קדושים סד, ב ד"ה אל תפנו).

צה. ידוע מאדוני אבי זקני זללה"ה והיה מרגלא בפומיה תמיד על פסוק 'חמת מלך וגו' ואיש חכם יכפרנה' ואמר על מעשה שהיה בק"ק זאסלאב יצ"ו שהיה שם פחד גדול עד שכרח כבוד הרב המנוח מו"ה דוד אב"ד מאוסטרהא ואדוני אבי זקני ז"ל היה בק"ק קאמינקא ואמר שיהיה שם פחד קשה ואמר פירוש הפסוק הנ"ל ושורש הדברים כי מפי הקב"ה יוצא אותיות להנהגת העולם וכשבא לעולמות האותיות מצטרפים לפי המקבלים הן לטב ולהיפוך חס ושלום וכשיש צדיק שהוא חכם בעולם ויודע האותיות שיצאו מפי הקב"ה אף על פי שהם מצטרפים חלילה שלא לטובה יוכל להפך הצירופים על ידי חכמתו ותפלתו כמו מן 'מת' 'תם' ומן 'נגע' 'ענג' הכל לפי האותיות של הגזר דין וסיפר שכן עשה בזאסלאב שראה שיצאו צירופים לא טובים ועשה מהם צירופים אחרים ונשאר רשימתן פחד, והבן זה כי זה כלל גדול (אמור סה, א ד"ה אמור).

צו. שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה כי 'חטא' - אלופו של עולם מוסתר בו ודברי פי חכם חן, ופירוש כי האל"ף היא אינה נגלית ואינה ניכרת במבטא והיא באחרונה (אמור סה, ג ד"ה אלה).

צז. 'אמר רב הונא בר ברכיה משום ר' אליעזר הקפר כל המשתף שם שמים בצערו כופלין לו פרנסתו שנאמר והיה שדי בצריך וכסף תועפת לך' עיין שם ברש"י, ר' שימאל בר נחמני אמר פרנסתו מעופפת לו כצפור שנאמר וכסף תועפת לך' עד כאן. ויש להבין הטעם לזה שהוא מדה כנגד מדה הואיל וסילק את עצמו לגמרי אפילו בעת שצר לו ומבין הוא ששורשו הוא בשכינה כביכול ובכל צרתם לו צר כמו שאמר אדוני אבי זקני זללה"ה כי מי הוא המרגיש באדם הן תענוג הן צער חס ושלום הלא נשמתו שהיא חיותו כי בהעדר והסתלק ממנו נשמתו וחיותו אינו מרגיש כלום וחיותו הוא בחינה אחת

משורש חי לכל החיים והנבראים שהוא הקב"ה כביכול וכשמשים זה על לבו ונותן דעתו לשורש שורשו שהיא השכינה כביכול ברוך הוא ומתפלל עליה אז על ידו נעשה יחוד גמור וזהו צדיקייא אינן שלוחי דמטרוניתא פירוש שעל ידי חסרוננו וצערנו יודע להתפלל על חסרון השכינה הקדושה, וזהו ששמעתי אומרים בשם הרב המגיד המנוח ז"ל מו"ה דוב בער 'אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש' פירוש מתוך הכבוד שבראש היא השכינה (חקותי סו, ד ד"ה והשיג).

צח. אמר אדוני אבי זקני זללה"ה על פסוק 'תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו' וביאר על פי משל למלך שהיה לו יום גינוסיה או איזה שמחה וטוב לבב וצוה להכריז כל מי שיבקש מאת המלך ינתן לו מאת המלך וכל אחד ביקש מה שלבו היה חפץ זה ביקש עושר וזה ביקש לעשות אותו שר או ממונה וזה ביקש נקמה מאויביו והכל נתן המלך לכל אחד מבוקשתו ואחד היה חכם לא ביקש שום דבר כי אם שיניחו המלך לילך בהיכלו לדבר עם המלך בכל יום ובזה ממילא נתעטף ונכלל בו כל הבקשות, וזהו 'תפילה לעני כי יעטוף' היינו בזה המבוקש נתעטפו כל התפילות וכל הבקשות והיינו 'לפני ה' ישפוך שיחו' וכל הבקשות הם עטופים בדבר זה והבן זה (בחקותי סז, א).

צט. שמעתי בשם אדוני אבי זקני זללה"ה על פסוק 'יאכלו ענוים וישבעו' דאיתא בגמרא 'אכול שליש ושתה שליש לכשתכעס תעמוד על מילואך' ונמצא מי שיש לו בחינת ענוה שבודאי לא יבוא לידי כעס, כי כעס הוא ענף מן הגאווה, אז מותר לו לאכול לשובע והוא שאמר הכתוב 'יאכלו ענוים וישבעו' שמותר להם לאכול עד שישבעו כי בודאי לא יבואו להכעס כלל עד כאן (בחקותי סז, ב ד"ה ואכלתם).

ק. שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה על פסוק 'ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו' ודקדק דהיה ראוי לומר אויבים סתם ואמאי דקדק לומר אויביו, ואמר הוא ז"ל כי יש שתי בחינות אויבים יש שהם שונאי ישראל בכלל ויש שהם מחמת חטאיו וכשמתקן דרכיו ומברר הניצוצות שלו המפוזרים בין הקליפות מחמת חטאיו אז הקליפות יהיו בטלים ממילא וזהו 'ברצות ה' דרכי

איש' היינו כשמתקן דרכיו וחוזר בתשובה 'גם אויביו ישלים' אתו' בתכלית השלימות שהם ניצוצין שלו ואז נעשה שלום גמור (בחקותי סז, ג ד"ה עוד י"ל).

קא. שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה שיש לפעמים שבא אחד אצל הצדיק כדי ללמוד ממעשיו והצדיק הוא אז בבחינת קטנות והוא מקבל ממנו כך ולא ידע לאזדהורי ביה וכמו שאירע שבא אחד אל הרב המפורסם מוהר"ן זללה"ה וראה ששתה אז קאווע בטלית ותפילין ונסע לביתו והתחיל לנהוג גם כן כך, וזהו אזהרה 'ולא יבואו לראות' היינו בשביל לראות את מעשיו ולקבלם תיכף 'כבלע את הקודש' היינו שיש לפעמים שהוא בימי הקטנות ונבלע אז הקדושה בו ולכך 'מתו' היינו שנפלו ממדרגתן לא יבואו לקבל זה כי אם שיראה זמן הגדלות ויקבל ממנו, והבן זה כי קצרה דעת השומעים ולא הבינו ויש בזה דברים טובים (במדבר סח, ג ד"ה ולא יבואו).

קב. ששמעתי אומרים בשם הרב המנוח מו"ה יהודא ליב פיסטינר זללה"ה על פסוק 'הוא ינהגנו על מות' היינו כעלם הזה דרך משל כשאביו לימד אותו לילך בתחילה מוליך אותו מעט בידו ואחר כך מניחו ומרחיק את עצמו מעט ממנו וכוונתו כדי שילך התינוק בעצמו ומחמת זה הוא מרגיל התינוק בתנועות ההילוך וכן עושה כמה פעמים ובכל פעם הוא מרחיק את עצמו יותר כדי להרגילו שילך בעצמו בלי שום סיוע והרחקה, והנמשל הוא לאבינו מלכנו מתחילה נותן הקדוש ברוך הוא לאדם תענוג בעבודתו ומוליך בעצמו את לבו אליו ואחר כך מרחיק את עצמו ממנו כדי שילך הוא בעצמו מעט על ידי השתדלותו והתפעלותו וזהו 'הוא ינהגנו עלמות' היינו כעלם ותינוק הזה עד כאן. וזהו בתחילת עבודה בימי בחרותו ואחר כך כשנתגדל בעבודת ה' יתברך הוא גם כן בבחינת זה והוא בחינת קטנות וגדלות שני וכשהוא בקטנות ומבין זאת שהוא בבחינת ההסתרה רחמנא ליצלן ומגעגע על זה ומשתדל והולך ממדרגה למדרגה ומקרב עצמו בהליכה אל אביו שבשמים אז בודאי גם המדרגות קטנות שלו יש לו עילוי גדול על ידי זה כי ממנו בא אל בחינת הגדלות ונעשה ממש כסא ומרכבה למדרגה העליונה ויש בזה דרכים שונים ועמוקים בשם אדוני אבי זקני זללה"ה המדרגות ההם מה הם עושים ומה הם

מעלים ורמוזים בספר תולדות יעקב יוסף הכהן עיין שם (בהעלותך סט, ג ד"ה על פי).

קג. אמר אדוני אבי זקני זללה"ה מפורש כי כל המלחמות שבעולם היא מחמת שמלכות היא בלא יחוד רחמנא ליצלן וכשנעשה יחוד אזי 'יתפרדו כל פועלי און' (בהעלותך ע, א ד"ה וכי תבואו).

קד. ה' יודע מחשבות אדם כי המה הבל' - ושמעתי מן הרב המנוח הותיק מו"ה מנחם מענדיל ז"ל מפרעמסלין 'יודע' לשון שבירה כמו 'יודע בהם את אנשי סוכות' והיינו כשאדם מצייר במחשבתו השם הוי"ה ברוך הוא אזי הוא משבר כל המחשבות רעות וזרות והוא שאמר ה' היינו הוי"ה ברוך הוא 'יודע מחשבות אדם כי המה הבל' אותם המחשבות שהם הבל על ידי שם הוי"ה הוא משבר אותם כמו שכתב האר"י זללה"ה ודברי פי חכם חן, ואני אומר לפי אשר קבלתי כי כל המחשבות הם קומות שלימות והמה באים לאדם לפי שרוצים תיקונים וכשאדם מתבונן בזה ויודע כי ה' יתברך ברוך הוא וברוך שמו הוא שורש לכל המחשבות וממנו באים כל המחשבות ומחזירים לשורשם כידוע ממארי אבא זקני זללה"ה ומתהפכים כל המחשבות לטובה ומעלה אותן לקדושה והוא שאמר הכתוב ה' יודע' לשון זיווג ויחוד' מחשבות אדם כי המה הבל' היינו אף שהמה מחשבות הבל כשמיחד אותם להקב"ה המה מתיחדים (בהעלותך ע, ב ד"ה ויסעו).

קה. כי האדם הרוצה לעבוד ה' באמת צריך שיהיה לו שתי בחינות א' יחוד המעשה דהיינו כאילו רק הוא לבדו בעולם וכן הקב"ה מגלה אליו בלי לבושין וכמו שאמר הרב ר' נחמן הארידענקיר ז"ל 'איש לא יעלה עמך', כשירצה לעבוד את ה' אזי יהיה רק לבד ולא יעלה עמו איש כנ"ל, ועל פי זה הבנתי הפסוק 'וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש' והבן, ויש עוד בחינה אחרת לעובד ה' שצריך לכלול עצמו עם כל הנבראים משלשול קטן עד ראם אשר בלבנון וכמאמר דוד המלך ע"ה 'הללו את ה' מן השמים' וגו' 'הללו את ה' מן הארץ' וגו' וכן צריך לחבר עצמו עם כל הנשמות כידוע מאדוני אבי זקני זללה"ה ולכלול עצמו עמהם והם עמו כמו שאמר ז"ל כי בכל אות ואות

יש עולמות ונשמות וכו' והוא שמרמז הפסוק שתי הבחינות אלו שצריכים להיות בעובד ה' (שלח ע, ד ד"ה עוד ירמוז).

קו. שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה כי יראה חיצונית הבא לאדם הוא רק כדי לעוררו ולהזכירו לדבק עצמו ביראה פנימית וכשמדבק עצמו ליראה פנימית אזי בטל ממנו כל היראות (שלח עא, ב ד"ה עוד ירמוז).

קז. שמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה ומובא בספר תולדות יעקב יוסף על הכרוז והבת קול היוצא מן השמים ומכרזת ואומרת 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה' ממה נפשך כשאין שומעים אותה למה יוצא, ואמר שהם הרהורי תשובה הבאין לאדם בכל יום ויום וזהו מבחינת הבת קול והכרוז וכן כל כרוז היוצא מן השמים יוכל האדם להבין מבחינת מחשבותיו אם הוא בעל מחשבות קדושות ומשגיח על מחשבתו (שלח עא, ג ד"ה דבר אל).

קה. שמעתי בזה מן אדוני אבי זקני זללה"ה דמי שמת ואין לו בן אינו יכול למיעל לפרגודא דלעילא, ואפילו מי שיש לו בן רק שאינו נוהג עצמו כשורה או שיש לו כמה חסרונות הוא גם כן חסרון לאביו כהאי עובדא בזוהר בבר ליואי עיין שם, אבל להיפוך אם הבן הוא צדיק בשלימות המדות ואינו נחסר לו כלום הוי עליה גם כן לאביו וזהו זרע אותיות עזר וזהו 'אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה' היינו דאתי גם כן מעילא לתתא השפעה ושמחה לבן ואם לאו חס ושלוש הוא נאסף במקומו ואינו משפיע לתתא להבן כיון שאין הבן מעורר השפעה מתתא לעילא ואין להם התקשרות יחד (קרח עב, ב ד"ה או יאמר).

קט. שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה 'מצוה גוררת מצוה', מצוה לשון דבקות והתחברות לשון בצוותא חדא וזהו פירוש מצוה דבקות לה' יתברך פעם אחת גוררת מצוה היינו יותר דבקות (קרח עב, ג ד"ה וי"ל).

קי. ידוע בשם אדוני אבי זקני זללה"ה שאמר בשם ספר ברית מנוחה שחכמה נקראת 'קברות התאווה' והיינו כי מי שמדבק עצמו בחכמה אזי ממילא בטלין ממנו כל התאוות גשמיות (שם).

קיא. הא מילתא אמורה בשם אדוני אבי זקני זללה"ה כי יראה ואהבה הם ממלאים כל העולמות מאין סוף עד אין תכלית ולית דבר פנוי מהם עד שבאים חלילה למדרגת תחתונים ליראה ואהבה שאינם טובים חלילה וחס (קרח עג, א ד"ה ואני נתתי).

קיב. כי זה מגמת כל הקליפות רחמנא ליצולן לבטל היחוד ודוד המלך ע"ה הבין זאת וחיזק את עצמו לעשות משם יחוד והיינו ממקום ובחינה שהיה שם אז כמו שאמר אדוני אבי זקני זללה"ה 'ובקשתם משם את ה' אלהיכם' וגו' משם דייקא פירוש ממקום שהוא שם והבין (חקת עד, ג)

קיג. ועל דרך הלצה יש לפרש, אחר ששמעתי בשם אדוני אבי זקני זללה"ה שפעם אחת הלך למקוה בין ישמעאלים ובחזרתו מן המקוה ירא שלא יגע בו ישמעאל ושמע שני ישמעאלים מדברים זה עם זה אחד לחבירו שמור עצמן שלא תגע ביהודי הטמא הזה חלילה, והוא שאמר 'הן עם לבדד ישכון' ואינם מתערבים בגוים הטמאים והוא מחמת 'ובגוים לא יתחשב' שאינם חשובים בין הגוים וזה טובתם כנ"ל וקל להבין (בלק עו, א).

קיד. אמר אדוני אבי זקני זללה"ה על פסוק 'אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עוון' פירוש 'אדם' הוא מדרגה גדולה ומקיים שויתי ה' לנגדי תמיד וכשלפעמים נפנה מחשבתו רגע אחד מן ה' יתברך אזי לעוון יחשב לו אשר פנה מחשבתו מיראת ה' (בלק עו, ג ד"ה ויש עוד).

קטו. ויש שתי בחינות הסתכלות שהם ההערות ליראת ה' אחד כשרואה בשכלו רוממות הבורא ברוך הוא מעולם השפל ולמעלה כמאמרם ז"ל 'הרקיע מהלך חמש מאות שנה ובין רקיע ורקיע' וכו' עד 'קרוסולי החיות כנגד כולם' וכו' וכולם לא נבראו אלא לכבודו ברוך הוא וכולן זעים ודחלים לפניו ומזה יגיע

אליו יראת הרוממות של אין סוף יתברך, ויש עוד בחינת הסתכלות כשרואה כל הנבראים בעולם השפל מעכבר ועד ארי ועד אדם כולם יראים זה מזה מצד התפשטות יראה מעילא לתתא כי מלכותו בכל משלה כאשר פתח אדוני אבי זקני זללה"ה עיני עורים האיך יראה ואהבה מתפשטים מאין סוף עד אין תכלית ומזה גם כן יגיע לו יראת הרוממות יראה פנימית. והנה בחינת יראה הראשונה נקרא 'ראיה' ממטה למעלה והשניה נקרא 'הבטה' מלמעלה למטה ובחינת יראה השניה יוכל להסתכל בו כל אדם בעיניו הגשמיים וביראה הראשונה שהוא הסתכלות בעיני השכל לאו כל אדם זוכה לזה אלא למי שחפץ ה' בידו יצליח ללמוד ולהבין ולהשיג בעיניו הנעלמים והנסתרים (בלק עו, ג ד"ה ויש עוד).

קטז. שמעתי מן הרב המנוח מו"ה יעקב יוסף הכהן ששמע מן אדוני אבי זקני זללה"ה שאמר לפעמים יש שהעולם עומד במעלות הרוממות ולפעמים העולם עומד במדרגות תחתונות ועתה שאני בעולם העולם עומד במדרגות הרוממות עד כאן לשון הטהור של אדוני אבי זקני זללה"ה (בלק עז, א ד"ה כעת יאמר).

קיז. מקובל מאדוני אבי זקני זללה"ה שכל אדם חייב לגאול את נפשו על דרך 'קרבה אל נפשי גאלה' (בלק עז, ג ד"ה יזל).

קיח. שמעתי בזה ממארי אדוני אבי זקני זללה"ה כי ראה והבין שהמלכות הוא בלא יחוד והבין זה מעצמו כי האדם עולם קטן ועשה יחוד וכו' ולהסביר זה בקיצור נמרץ כי הבין זה מן המחשבות החסד אשר נפלו והתגבר כארי על דרך 'איזהו גבור הכובש את יצרו' וזהו מדת הגבורה מדת יצחק שמספרו ר"ח ואז עלו ניצוצי החסד משבירתן ונפילתן ונתגלה בחינת החסד על ידי הו' ונעשה בחינת רומח מספר אברהם שהוא חסד וכן הוא בכל דין רחמנא ליצלן הוא מפני שמלכות הוא בלא יחוד וכשמוצא בחינת חסד בדין אזי נמתק הדין בשורשו ונעשה בחינת אברהם ועולה הטוב והרע נופל וכן היה המעשה בנחום איש גם זו שאמר גם זו לטובה ומצא בחינת החסד שיש בו ונמתק ונעשה חסד והוא שאמר אליהו במעשה שהיה שם מעפרא דאברהם הוא והיינו

בחינת אברהם שהוא חסד ואז הוא עלה והם נפלו ונשברו, ודי למבין כי יש בכאן להאריך והמשכיל יבין על פי דברי אדוני אבי זקני זללה"ה שהרי"ש הוא חכמה וחכמה שורשה גבורה והבן (בלק עז, ד ד"ה ויקח).

ק"ט. אמר אדוני אבי זקני זללה"ה על פסוק 'וירא פנחס וגו' ויקח רומח בידו' שהבין זה מן מחשבותיו הטהורים וזהו כלל גדול לעובד ה' בקדושה והבן לכן לקח רומח (פינחס עח, ג ד"ה צרור).

קכ. על דרך הידוע מן אדוני אבי זקני זללה"ה תלת אבהן הם דיינין פירוש כי אברהם מטה כלפי חסד ויצחק כלפי דין ויעקב בחיר שבאבות הוא המכריע וממוצע בין חסד ודין ונעשה בחינת רחמים (מטות עט, ב ד"ה עוד ירמוז).

קכא. שמעתי בשם אדוני אבי זקני זללה"ה כי כל המסעות היו מ"ב והם אצל כל אדם מיום הולדו עד שובו אל עולמו, ולהבין זה כי מיום הלידה והוצאתו מרחם אמו הוא בחינת יציאת מצרים כנודע ואחר כך נוסע ממסע למסע עד בואו לארץ החיים העליונה (מסעי פ, א ד"ה וכתוב).

קכב. שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה בשם ספר ברית מנוחה כשרואים איזה תלמיד חכם שיצא חוץ מן השיטה ועושה שלא כהוגן בודאי שתה מן 'המים המרים' עד כאן (מסעי פא, ב ד"ה ויסעו).

קכג. איתא בשם אדוני אבי זקני זללה"ה 'כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה' היינו מי שדומה בעיניו שדר בארץ העליונה, שקרוב לקודשא בריך הוא, 'דומה לו כמי שיש לו אלוה' ובאמת אין לו, ומי שדר בחוץ לארץ היינו שדומה לו שעדיין לא נכנס בארץ העליונה בזה 'דומה כמי שאין לו אלוה' אבל באמת יש לו עד כאן דבריו (ליקוטים דברים קג, א ד"ה אלה).

קכד. שמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה שבמלת חטא הא' אינו ניכר בההברה והטעם לפי שהרשע בשעה שרוצה לעבור עבירה שוכח באלופו של עולם (ליקוטים דברים קג, ב ד"ה בערבה).

קכה. ששמעתי ממארי אבא זקני זללה"ה כי המלך אשר בישראל הוא הלב של ישראל וביאר על פי זה הפסוק 'איך אלך ושמע שאול והרגני' ודיקדק אמאי היה ירא דווקא על ההליכה הלא ההליכה יכול להיות בשתיקה ויותר היה לו לומר איך אשיב ואחזיר אחר אשר אמשח אחר למלך ויהרגו שאול וביאר כי המלך הוא הלב של כלל ישראל והלב שומע פירוש מבין מהו שאמר 'איך אלך ושמע שאול' פירוש כי הוא עדיין המלך של ישראל קודם משיחה לאחר ושמע פירוש מבין למה אנכי הולך על מה ולמה והרגני אבל על החזרה לא היה ירא כי כבר יהיה דוד משוח למלך ולא יבין ולא ישמע כי בוודאי יעשה הדבר בהסתר (ואתחנן פב, ג ד"ה ואתחנן).

קכו. דבר זה שמעתי ממארי אבא זקני זללה"ה כשיש צדיק בעולם אזי מיחד כל דברי העולם הגשמיים הן העובדות הן הדיבורים וזהו שהתפלל משה רבינו ע"ה 'ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה' רק יהיה להם רועה מיחד ו'צאן' הם יחודים והבן, והנה שורש מלכות בית דוד הוא כי דוד הוא שורש מלכות כביכול אשר בכל משלה ובלעדו לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל דבר קטן וגדול כדאיתא בשם אדוני אבי זקני זללה"ה על דרוש חז"ל 'לא גלו ישראל עד שכפרו בה' ובמלכות בית דוד' ולא יגאל אותם עד שיחזרו לה' ולדוד מלכם על דרך הפסוק 'אין לנו חלק בדוד וגו' איש לאהליו' ואיתא 'אל תקרא לאהליו אלא לאלוהיו' ובעת הגאולה נאמר 'ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם', וביאר הוא ז"ל כי ענין 'מלכות בית דוד' הוא כל דבר קטן וגדול שאדם עושה אפילו הושטת יד לכיסו ליקח ממנו שני פרוטות ולא עלה בידו אלא אחת נקרא 'מלכות בית דוד' פירוש להבין שהוא מלכות אשר בכל משלה ומעורר אותו על ידי יסורים אלו לשוב לבוראו ברוך הוא כמאמרם ז"ל 'היכי דמי יסורים' וכו' ודברי פי חכם חן (ואתחנן פב, ג).

קכז. אדוני אבי זקני זללה"ה אמר על הגמרא 'יעקב אבינו לא מת' שהוא רמז על התורה הקדושה שלא תבטל לעולם שהיא נצחית (ואתחנן פד, א ד"ה או יש).

קכח. שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה על גמרא במסכת שבת 'והיה אמונת עתיך' וכו' 'ואפילו הכי יראת ה' היא אוצרו אי איכא יראת ה' אין ואי לא לא'

ומביא הגמרא 'משל לאחד שאומר לחבירו העלה לי כור חיטין אמר עירבת בו קב חומטין אמר לאו אמר אם כן מוטב שלא העלית', ודקדק הוא ז"ל בזה הלא אין המשל דומה לנמשל כי המשל הוא החומטין הם הטפל והחיטים הם העיקר והנמשל הוא היראה היא העיקרית והתורה הוא הטפל והרבה להשיב בצחות לשונו ופומיה ממלל רברכן בסודות הנסתרות פנימים. ותוכן הדברים כי כשהקב"ה וברוך שמו ברא עולמו לא היה יכול העולם להיות קיים כי הכל חזר לשורשו לאין ברוך הוא עד שברא ישראל ונתקיים העולם, והשם 'ישראל' מורה על זה כי הר"ה הוא החכמה והל' הבינה והא' הדעת והי"ש שבישראל אותיות הנשאים הוא הישות של קיום העולם ונעשה יש מאין וזהו שם 'ישראל' וזהו קיום העולמות שנעשה ישות מאין ולכן ישראל הם הקיום של כל העולמות והבריאה כי באם לא היה הכל חוזר לקדמותו לאין והישות שבישראל הם מקיימין היש של כל העולמות, ודוקא כשאישי הישראלי אין לו בו ישות רק כפי הצורך לקיום העולמות לאפוקי אם יש בו יותר חס ושלוש עד כאן תוכן דבריו הנוראים (ואתחנן פד, ב ד"ה וצדקה).

קכט. כלל גדול לעבודת הבורא ברוך הוא, העיקר הוא ההאמנה ועל זה היה מזהיר אדוני אבי זקני זללה"ה וזהו שורש לכל התורה והעבודה, וזהו שאמר דוד המלך ע"ה 'כל מצותיך אמונה שקר רדפוני עזרני' כי עיקר המצוות היא האמונה להאמין בה' ומי שהוא מאמין בה' יכול להתפלל בכל יום כי אם הוא מאמין שה' הוא מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית הוא בכל יום בריה חדשה וכל העולמות הם ברואים חדשים וצריך להתפלל וליתן שבח והודיה למי שברא הכל וגם ברא אותו להתפלל על נפשו ונפש אשתו ובניו ועל פרנסתו וכל טוב ואם אינו מאמין באמונה שלימה שהקב"ה מחדש בכל יום מעשה בראשית התפילה והמצוות נעשין אצלו כדבר ישן ורגיל ונמאס אצלו לדבר דברים אחדים בכל יום ויום, וזהו שאמר אדוני אבי זקני זללה"ה על פסוק אל תשליכני לעת זקנה פירוש שיזקין הדבר אצלו כי כמו הזקנה גורם חלישות בכל איברי האדם מחמת שתש כוחותיו ולחלווה ומריצות הדמים המחיה את האדם כמו כן ברוחניות שדבר ישן וזקן אין לו בו תענוג וחיות גדול ולא דבר חדש, וזהו בכל יום יהיו בעיניך כחדשים כי 'חדשים לבקרים רבה אמונתך' פירוש כי על ידי שחדשים לבקרים היינו שאתה מחדש בכל יום

מעשה בראשית ועל ידי זה רבה אמונתך נמצא עיקר כל התפילה והמצוה היא האמונה (עקב פה, א ד"ה והיה עקב).

קל. ראיתי בכתבי הרב החסיד מוהר"ר יעקב יוסף הכהן בשם אדוני אבי זקני על פסוק 'כי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על העץ לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא' והקשה הא חטא הוא שוגג ואיך הוא משפט מות שזה שייך למזיד, וביאר ז"ל כי בחטא של הוצאת זרע לבטלה אף על פי שהוא שוגג הוא 'משפט מות' כי בפעם ראשון מחלק הסטרא אחרא ממנו הנפש שלו ובפעם ב' הרוח ובפעם ג' הנשמה שמסבב אותו לקליפות שלא יקבל מוסר הגורם למיתה רחמנא ליצלן, וזהו שאמר הכתוב 'כי יהיה באיש חטא' היינו שוגג כזה שיהיה 'משפט מות' אף שהוא שוגג והיינו טומאת קרי רחמנא ליצלן 'ותלית אותו על עץ' היינו אף אם תתלה אותו על עץ חיים לומר לו תוכחת מוסר לא יקבל שום מוסר לכך 'לא תלין נבלתו על העץ כי אם קבור תקברנו ביום ההוא' כשיזדמן שיהיה בבחינת יום היינו טהור יומא לזכך את נפשו אז תקברנו להפריד הפסולת מעליו ודברי פי חכם חן, ויש להבין למה בחטא זה יהיה משפט מות דין מזיד ונראה לבאר דשמעתי ממורי ענין 'לא נראה זכוב על שולחנו' כי לפי זיכון מחשבתו כך עומדים עולמות עליו וכך עוברים עליו ענינים בראיה ובשמיעה, ועיין מזה במקום אחר ושם כתבתי באור משנה 'דע מה למעלה ממך' עד כאן מה שכתוב בכתבי הנ"ל. וביאור הפסוק 'כי יהיה וכו' שמעתי בעצמי מפי אדוני אבי זקני זללה"ה ולפי זה הענין ניכרת מחשבתו של אדם מהדברים שעוברים עליו (עקב פה, ד).

קלא. שמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה שלכך מובלע א' בתוכו [בתוך החטא], להודיע ששם גם כן שורה אלופו של עולם ברוך הוא מובלע ומכוסה כי מבלעדו לא ירים איש את ידו לעשות קטן וגדול (עקב פו, א).

קלב. אמרו בשם אדוני אבי זקני זללה"ה על ש"ס 'כל המעביר על מדותיו מוחלין לו על כל פשעיו שנאמר נושא עוון ועובר על פשע' עד כאן, ואמר הוא ז"ל 'המעביר על מדותיו' פירוש שעובר עליהם דרך עראי ומקרה כמו העברה

בעלמא ואינו משתדל להסיר מהם הרע ולהגדיל בהם בחינת הטוב בהחלט כנ"ל רק בהעברה בעלמא אז לפעמים מזכירין לו ומראין לו איזה חטא רחמנא ליצלן להזכירו לאפוקי כשמסיר הרע לחלוטין ועושה מהם בחינת הטוב וזה גלוי כי המדות הם מדרגות תחתוניות כמו כלי ליתן בתוכו איזה מאכל או משקה טובה (עקב פו, א).

קלג. שמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה כי לפעמים אדם מתפלל על דבר זה ונותנין לו דבר אחר או לפעמים נעשה התפילה רק בעולמות עליונים והוא מה שאמר הרב הגאון החסיד מו"ה יעקב יוסף הכהן נ"י על פסוק 'וידר יעקב נדר וגו' ונתן לי לחם לאכול' - כפשוטו, כי לפעמים נעשה מזה צירופים אחרים כנ"ל, וגם שמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה כי האותיות בלי פירוש (עקב פו, ב ד"ה לא יהיה).

קלד. ביאר אדוני אבי זקני זללה"ה מובא בספרים הקדושים של הגאון החסיד מוהר"ר יעקב יוסף נ"י שלמצרים היה מכת דם בחינת אה"ה ברבוע ולישראל הדבקים באלופו של עולם היה להם בחינת מה בחינת חסדים, עיין שם (עקב פט, ד).

קלה. אמר אדוני אבי זקני זללה"ה דאין הקב"ה שולח יסורים על האדם אלא אם כן שולח עליו מקודם חולי מרה שחורה וידוע מאמרם ז"ל 'פ"ג מיני חולאים תלויים במרה כמנין מחלה' (עקב פי, א ד"ה כל מדוי).

קלו. שמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה על מדינה אחת ששאלו במכתב להרמב"ם ז"ל על תחיית המתים לומר להם מן התורה ומה שדרשו חז"ל בגמרא מן הפסוקים אמרו שיש לדורשם באופן אחר, ולא רצה להשיבם הוא בעצמו דבר אך אמר לתלמידו ר' שמואל אבן תבון שהוא ישיבם. וזה תוכן דבריו בקיצור נמרץ על פי חכמת הטבע כי מכל מיני מאכל ומשקה נעשה דם ומהם יורד אל הכבד ומהכבד עולה הברירות אל הלב ומהלב יורד המוכחר והדק אל המוח ושם שורה השכל וחיות של האדם ומי ששומר עצמו ממאכלות המותרות והאסור והטמא נעשו דמיו צלולין וטהורין ויש לו לב

טהור והמוח והחיות שלו נעשה חיות טהורות להשיג אמיתית החיות שהיא אלהות של כל העולמות המחיה את כולם ומי ששומר עצמו יותר ומקדש את אכילתו על פי דרכי ה' ותורתו נעשה מזה בנין אב והיא השכל לכל רמ"ח איבריו ומתקדשים ומתטהרים וכן להיפוך חס ושלוש נעשה בנין אב שכל עכור ומעופש בידעות זרות וחיות שלו נעשה בחינת מת והיא אבי אבות הטומאה לכולם ורמ"ח איבריו נטמאים וטמא טמא יקרא לכל דבר ונעלם ממנו אמיתת החיות שהיא אלקות של כל העולמות ונטמא ונופל לדעות זרות ואלהים אחרים הם אלילים אלמים מתים וזבחי מתים יקראו להם לכן התנאים ואמוראים ובעלי המדות וחכמי המשנה הם שמרו נפשן שלא יתגאלו בפת בג המלך הזקן וביין משתיו ולכן האירו אור שכלם והיה שורה עליהם רוח הקודש לפרש כל מאמר סתום בדת התורה הקדושה כי שרתה עליהם כח אלוה אשר הוא ואורייתא כולא חד ואור נשמתם גם כן הוא חוט המשולש אשר לא ינתק לעולם ולעולמי עולמים אבל אנשים הללו בוודאי טמאים ונטמאו דמם ומשם לבם ומוח שלהם נטמטם במאכלות האסורות והטמאים ולכן החיות שלהם נוטה למינות ואפיקורסות ולא יוכלו לקבל מתיקות נופת צוף דברי מאמרינו הבנויים על פי שכל אלקי עולם ומלך עליון והואיל והעיזו פניהם ויצאו לחוץ פתאום יבוא עליון הכורת וכרות יכרתו אותם וכל אשר להם וכך ענה להם כי לא היו ימים מועטים עד אשר בא עליהם מלך גדול והרג אותם ובזז כל אשר להם עד כאן תוכן דבריו (עקב פח, א ד"ה ומלתם).

קלז. 'ואתהלכה ברחבה כי פקודיך דרשתי' - פירוש שהלכתי בבחינת רחבה ולא בבחינת מיצר וגבול והיינו מפני ש'פקודיך' לשון חסרון כמו 'ולא נפקד ממנו איש', פירוש מקום שהיה חסר ממך כביכול שהיה צמצום ולא נתגלה בו כבודו יתברך, שם דרשתיך באותן המדות והמקומות שהיו רחוקים ממך שם דרשתיך עד שמצאתי והראתי התגלות כבודך גם שם ולית אתר פנוי מינך, כמו 'ויברך דוד את ה' לעיני כל הקהל', ושמעתי מאדוני אבי זקני זי"ע זללה"ה שהראה דוד בחוש לעיני כל הקהל שמלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה, ובמה הראה לכל, במה שאמר 'לך ה' הגדולה והגבורה וגו' לך ה' הממלכה' ואז ראו הכל אפילו המון עם כי הקב"ה שורש כל הדברים והוייתם זהו 'דרשתי' לשון דרש כמו מי שדורש איזה פסוק שענינו אינו עולה יפה

ונראה חסר איזה תיבה והוא ממלא אותה ומראה בפירושו שאינו חסר כלום כן אמר דוד אפילו במקום שהיה נראה לפני המוני עם שאתה חסר משם וזהו סוד הצמצום שם הראיתי גדולתך והתגלות כבודך ולכן זכיתי בעצמי גם כן שיצאתי מן המיצר והצמצום ואתהלכה ברחבה (ראה פט ג, ד"ה כי ירחיב).

קלח. 'בת קול יוצאת מהר חורב' וכו', ומה שאמר אדוני אבי זקני זללה"ה ידוע, שהוא הרהורי תשובה הבאים לאדם בכל יום ועיין בספרים הקדושים של הרב מפולנאה זללה"ה, והנה בזה נתבאר התימא והפלא שהקשה מפני מה הכרוז יוצא כשאר שום שומע, וביאר ז"ל מי שרוצה לשקול בפלס רגליו ולבקש דרך ה' ויהיה עומד ומצפה מתי יהיה לו התעוררות דבר ה' אז בודאי ישמע הבת קול שהם הרהורי תשובה כנ"ל (ראה פט, ד ד"ה שמור).

קלט. ידוע בשם אדוני אבי זקני זללה"ה כשמלכות היא בלא יחוד אזי חס ושלוש צרות רבות וגו', וכשיחדין מלכות עם דודה אזי כל טוב בא לעולם ונהפך הכל לברכה וחיים ושלוש, וידוע שהשכינה נקרא 'ריב' כמבואר בתיקונים וכן כמה פעמים דברי ריבות נדרש על השכינה עיין שם, וכן 'נגע צרעת' תירגם אונקלוס מכתש סגירא רחמנא ליצולן אזי 'והובא אל הכהן' העובד ה' כי הוא מהפך מנגע לעונג ומריב לרבי היינו חכמה ובינה הנובעים כן קבלתי מפי אדוני אבי זקני זללה"ה זהו 'רבי', וזהו 'על פיהם יהיה' היינו נעשה הוי"ה שהוא חסד ויחוד ומתהפך מנגע לענג ומריב לרבי כשנעשה יחוד עם השכינה והכל היא על פיהם והמשכיל יבין (שופטים צ, ד ד"ה עוד ירמוז).

קמ. שמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה שהשכינה היא מעילא לתתא עד סוף כל המדרגות וזהו סוד 'ואתה מחיה את כולם' שאפילו כשאדם עושה עבירה חס ושלוש אזי גם כן השכינה מתלבשת בו כי בלא היא לא היה בו כח לעשות זאת ולהניע בשום אבר כי היא המחיה אותו ונותן בו כח וחיות וזהו כביכול גלות השכינה (כי תצא צא, א ד"ה כי יקרא).

קמא. שמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה על פסוק 'ואתהלכה ברחבה כי פקודיך דרשתי' היינו דוד המלך ע"ה התפאר את עצמו שהיה יכול לילך

בשוקים וברחובות והטעם כי 'פקודיך דרשתי' היינו שלא היה דורש מעולם כי אם יחודים זה היה כל מגמותיו תמיד שיוכל ליחד קודשא בריך הוא ושיכינתיה (כי תצא צא, ג).

קמב. 'אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא הו' כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס', ויש גירסא אחרינא 'על מנת שלא לקבל פרס', ושמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה ששני הגירסאות נכונים והם מדרגות זו למעלה מזו והוא כי שלא על מנת לקבל פרס הוא עבודה נכונה וגדולה דהיינו כשמתפלל על איזה דבר יהיה כוונתו לצורך גבוה והדבר אשר הוא מתפלל עליו אם יבוא ואם לא יבוא לא יבוא וכן כל עבודת האדם ועשיותיו יהיה לשם שמים ולא לשם דבר הנאתו, ויש עוד בחינה נשגבה על דרך משל למי שחפץ ורוצה מאוד ולבו בוער לדבר עם המלך והמלך גזר ואמר שכל מי שישאל איזה שאלה ימלא בקשתו וכשהאדם הזה אשר חפצו ורצונו לדבר תמיד עם המלך כשבא לדבר מבוקשו לפני המלך מתירא פן יתן לו המלך וימלא חסרונו ומה לו עוד לדבר עם המלך לכן הוא רוצה יותר שלא ימלא לו מבוקשתו כדי שיהיה לו איזה דבר לבוא עוד לפני המלך באיזה פעם ולדבר עמו, וזהו 'תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו' פירוש כל התפילות של עני הוא ולפני ה' ישפוך שיחו (כי תצא צב, א ד"ה רני עקרה).

קמג. אמר אדוני אבי זקני זללה"ה כי כל התפילות עושים פעולה בעולמות העליונים ולפעמים בקצה הארץ וסמך על פסוק 'כרום זלות לבני אדם' - 'אלו דברים שעומדים ברומו של עולם' שנעשה מזה דברים נוראים ברומו של עולמות ובני אדם סוברים שלא נתקבלו תפילתן לכן מזלזלין בהם (כי תצא צב, ב).

קמד. שמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה על פסוק 'נושא משך הזרע' על פי משל שני בני אדם זרעו תבואה אחד מעט ואחד הרבה שזה שזרע הרבה היה אוכל ושותה והולך בבית היין ומזמר כי זרע הרבה תבואה ואותו שזרע מעט הולך בכל יום ויום ובכל שעה ושעה ומנכש את התבואה מקוצים ומברקנים ושאר דברים המפסידים ואותו השוטה שזרע הרבה אין משגיח על תבואתו

מחמת גובה לבו כי יש לו הרבה, בין כך ובין כך עלה תבואתו קמשונים וחרולים וגדר אבנים נהרסה ושסהו כל עוברי דרך, ויש בזה רמז במשלי שאמר שלמה המלך ע"ה 'על שדה איש עצל' וגו' עיין שם כי קצרתי, והמשל הנ"ל נוקב ויורד לעמקות למי שיש לו לב להבין ולהשכיל ועין לראות ולהשגיח בעינא טבא ופקיחא על עניניו ועל מעשיו אם מעט ואם הרבה (כי תצא צב, ב).

קמה. 'זירא אלהים את האור כי טוב' - לגנוז, וגנוז לצדיקים, ואמר אדוני אבי זקני זללה"ה שגנוז בתורה (כי תבוא צב, ד ד"ה עוד ירמוז).

קמו. 'ברוך טנאך ומשאריתך' - יש לומר על דרך שאמר אדוני אבי זקני זללה"ה על פסוק 'ושמת בטנא', טנא ראשי תיבות טעמים נקודין אתוון [=אותיות], והוא על דרך 'אם שגורה תפילתי בפ' וכו', ו'ברוך' הוא לשון המשכה, פירוש כשתמשיך ותיחד בתפילתך טעמים נקודין אתוון ותגין הם כתרי אותיות, וזהו 'טנאך' - ראשי תיבות טעמים נקודין אתוון כתרים, אז יהיה ברוך ימשוך לך הקב"ה שתהא תפילתך שגורה בפך, 'ומשאריתך' לשון נשאר ומותרות היינו האותיות אשר תדבר לפעמים בלי דעת ובלי מוחין אזי גם כן יתיחדו וזהו 'ברוך טנאך ומשאריתך' (כי תבוא צב, א ד"ה ברוך טנאך).

קמז. שמעתי משל מאדוני אבי זקני זללה"ה למלך שעשה מחיצות רבות באחיזת עינים זו לפניו מזו וגם סיכוב מן כותל וכותל נהרות וגם חיילות רבים מבוהלים וגם דובים ואריות ושאר חיות מבוהלים בכדי שיראו מגשת אליו ולא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול, והמלך הוא נורא ומלכותו בכל משלה ואור פני המלך מאיר בכל העולמות וכבודו מלא את הארץ רק הכותלים והסובבים הם המסתירים את פני המלך והוא באחיזת עינים, וכרוזים יוצאים כל מי שיבוא אל המלך יתן לו המלך עושר וכבוד ויהיה שר אצלו עומד בהיכלו ומי הוא שאינו רוצה בזה רק כשבא לחומה ראשונה ורואה כמה ארכה וגבהה ושאר דברים המבהילים לבבות בני אדם נסוג לבבו אחור ויש מהם שהולך כמה חומות זו לפניו מזו ושם יש שרים נכבדים ממונים מאת המלך מפזרים ממון רב לבוא לפניו מן החומות ולפעמים אחרי רואו שיש לו כל הון יקר וכבר מצא ידו ואוצרות ממון נסוג אחור אף על פי שראה כבר שהלך כמה חומות

ונהרות ואין שם פגע רע ואין מים ואין חומה מכל מקום אחר אשר כל חומה וחומה גבוהה ורחבה מראשונה ואיומה כדי להבהיל יותר שלא יקרב מי שירצה אל המלך, אבל לבן המלך אשר מעיו המו אל אביו וגם רחמי אב על הבן לקרב אותו לאור פניו אשר באור פני מלך חיים נצחיים תמיד ומאור פני המלך מי שזוכה לראותו אזי זיו פניו מבהיקים ומאירים בכל העולם וממנו יגורו כל יושבי תבל ושוכני ארץ כמו בפני המלך בעצמו ורשות בידו להמית ולהחיות לאסור מלכיהם בזיקים ולפתוח ולהוציא אסורים חפשי ככח אור פני המלך ובודאי בן המלך כח האב בכנו בחכמה, וכשבא לחומות ולנהרות וחילות ודובים וכל המבהילים ומסתירים את פני המלך תמה עצמו למאוד מה זה מלך רחמן כמותך כרחם אב על בנים תסתיר עצמן בהסתרות כאלו ואני אנה אני בא וצועק אלי אלי למה עזבתני ובכח לבבו הבוער והנשבר לבוא אל אביו מוסר עצמו ודוחק עצמו בכח לדלג על החומות ונהרות ומפזר כל הונו לחיילות הסובבים שמה ובראות אביו געגועיו ומסירות נפשו ושועתו עלתה באזני אביו המלך והסיר האחיזות עינים הללו וירא אין שום חומה ולא שום מסך מבדיל רק ארץ מישור וגנות ופרדיסים והיכלי עונג ומשרתי המלך עומדים בלבושי יקר וכל מיני מזמרים עומדים והמלך יושב על כסא מלכותו והארץ האירה מכבודו וירא ויפול על פניו ויאמר אהה אדוני המלך אבי ומלכי מה זאת ומה זה אשר הסתרת פניך ממני, הסתרת פניך הייתי נבהל מחיילותיך ומחומותיך ושאר דברים המבהילים אותי וכמעט אשר אבדתי ויאמר המלך קום בני חביבי ויושט לו שרביט הזהב אשר בידו ויחזקהו וילבישהו הודו ואורו ולבושו וכתרו נתן בראשו ואמר לו לא למענך ועליך עשיתי את כל זאת רק למען נסותך ולדעת את אשר בלבבך יראתך ואהבתך אלי ועתה בני אהובי עבור בכל העולם והנה מהודי נתתי עליך ואורי על פניך מאירים ולבושי תלביש וכתר יתן בראשך למען דעת כל עמי הארץ כי בני אתה והסתרות והפחדים הכל אשר ראית המה שלא יקרבו אלי שונאיך אשר אינם רוצים בטובתך והמגדילים עליך והמלשינים עליך ואינם רוצים במלכותך והמה רוצים לירש את מלכותך כי יודעים הם כל זמן שאתה חי מלכותם לא יכון בידם לכן אם יבואו לפני ילשינו עליך במעשים הנעורים אשר הלכת עמהם ואחרי עצתם בבית המשתה וכמעט היית בכל רע לולא שמעתי עד כה לעצתם הרעה להדיחך ממני והם ישלטו במלכותי ועתה בני אל תירא ואל תחת כי אורך אורי

ומלכותי אשר בכל משלה לך היא ולך ישתחוו כולם אחרי שובך אלי ואחרי ראותי געגועך אלו והם לא יבואו לפני לראות את אור פני כי לא יוכלו מפני גודל המחיצות והסביבים והפחדים המבהלים וכטוב בעיניך תעשה מהם כל גוי וממלכה אשר לא יעבדוך וצרת עד רדתה והנמשל מובן... מי שיודע שכל הדברים המסתירים את פני המלך אין זה הסתרה כי 'מלא כל הארץ כבודו' וצועק בלב נשבר אל אביו זה הקב"ה אחר אשר הוא יודע כי מלך רחמן היא ובחסדו ברא את כל העולם ורוצה שיכירו את אלוהותו ויודע שנשמתו נחצבה ממש ממנו כמו שנאמר 'ויפח באפיו נשמת חיים' וכלום אדם נופח וכו' אם כן למה הוא מסתיר את עצמו ומשבר את לבבו הרם ומתודה על חטאיו וצועק ובוכה על ידי זה נשברו החומות של שקרים המבדילים בינינו לבין אלהינו (הפסרת כי תבוא צג, ב ד"ה קומי).

קמת. שמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה על פסוק 'סור מרע ועשה טוב' היינו להסיר הרע מן הרע ולעשות אותו טוב (נצבים צד, ג).

קמט. כתוב מאדוני אבי זקני זללה"ה כמו אדם שמביא נר למקום החושך שהחושך הולך לגמרי ואינו ניכר כלל כך כשחוזר בתשובה אף שהיה מתחילה מקום חושך כשמאיר אור התורה אז החושך הולך לגמרי (ליקוטים נצבים קד, ב).

קנ. 'זאת התורה אדם' - כמו שיש באדם רמ"ח איברים ושס"ה גידים כן יש בתורה רמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה וכל מצוה שייך לאבר פרטי מהאדם כדי לחיות האבר ההוא ממקור המצוה ההוא נמצא מכל התורה בכלל נובע חיות לכל האדם וכמו שיש באדם חמש בחינות נפש רוח נשמה חיה יחידה כן יש לתורה הקדושה גופי תורה ורוחניות התורה פשט רמז דרוש סוד רזין סתימין, וכמו שאמר אדוני אבי זקני זללה"ה על 'אנכי' ראשי תיבות 'אנא נפשי כתבית יהבית', 'נפשי' היינו התורה וכו', ולכך כפי השתדלות ויגיעות האדם בתורה כך היא חיות הקדושה שממשיך לעצמו או נפש התורה או שאר בחינותיה (האזינו צה, ג ד"ה כי לא).

קנא. 'שיר למעלות אשא עיני אל ההרים' - היינו מוחין, דהרים אילין אבהן וכשאני רואה פעם איזה הסתלקות חס ושלום אז 'מאין יבוא עזרי', כי על ידי שאני רואה זה ומבין על ידי זה נשבר לבבי ונעשה אין ולכן 'מאין יבוא עזרי' כידוע ממארי אדוני אבי זקני זללה"ה (דרוש לשבת תשובה צו, א).

קנב. אמר אדוני אבי זקני זללה"ה שם ישראל מורה [יש אין] על דרך כשברא הקב"ה את העולם היה חוזר לשורשה לאין וכשהסתכל הקב"ה בבריאת האדם הנקרא 'ישראל' אז נתקיים העולם מאין ליש, וזהו רומז שם 'ישראל' היינו ישראל כי הר' היא חכמה א' דעת ל' בינה הנרמזת במלת 'אין' גם כן ונתקיימו על ידי הישות של ישראל כמבואר במקום אחר, וזהו 'ישראל עלה במחשבה' והבן (וזאת הברכה צז, א ד"ה ולכל המורא).

קנג. שמעתי בשם אדוני אבי זקני כשלומדין תורה מפי אדם צדיק אז התורה פרה ורבה אצלו ונעשה מאות אחת כמה רזין עילאין רזין טמירין שנתגלין לו על ידי תורת חכם כמו שכתוב על 'קל וחומר ומה דוד המלך ע"ה שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד' יעוין שם באריכות לשונו הטהור (ליקוטים זאת הברכה קה, ג ד"ה או יאמר).

קנד. שמעתי בשם אדוני אבי זקני זללה"ה על פסוק 'מי אשר חטא לי' וגו' היינו שהקב"ה השיב לו שמהם נמשך לו ההרהור כי משה תלה הקלקול בעצמו ומזה נמשך שלפעמים בא הצדיק לאיזה עבירה קלה חלילה אף שלא יאונה לצדיק כל און אך כדי שיחזור בתשובה ויעורר לכל העולם בתשובה על עבירות חמורות (ליקוטים זאת הברכה קו, א ד"ה לא היה).

קנה. שמעתי בשם אדוני אבי זקני זללה"ה כי הדיבור הוא חלק שביעית או חלק עשירית מהמחשבה ואיני זוכר על בוריו אם חלק עשירית או שביעית (ליקוטים זאת הברכה קז, ג ד"ה מלכותך).

קנו. 'זכור ושמור להקם'. אמר אדוני אבי זקני זללה"ה כי יש בעבודה טיפה המאוחרת והמוקדמת וצריכין תיקונים, ובזה מתורץ קושיות הט"ז ז"ל 'אחד

המרבה ואחד הממעית' וכו' [או"ח סי' א סק"ג] והם האותיות שמדברים כדי לבוא לדחילו ורחימו והבן (ליקוטים זאת הברכה קח, ג ד"ה זכור ושמור).

קנז. שמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה כי אין לך דיבור קטן וגדול שאין בו א', פירוש כשאדם רוצה לדבר איזה דיבור דרך משל גאָ גאָ אוּ גאָ גאָ ובא' יש חמשה אלפין פירוש בכל א' של הדיבור יש בו חמשה אלפין והבן (ליקוטים זאת הברכה קט, ב ד"ה כל המשמח).

קנח. איתא בזוה"ק 'לית לך קלא דלא סלקא לעילא' ואמר אדוני אבי זקני זללה"ה אימתי - 'אפילו קלא דמקלה', ו'אין אומר ואין דברים', אימתי - 'בלי נשמע קולם', פירוש כשלא נשמע קולם - אז אין אומר, אבל קלא בודאי סלקא עם הדיבור, אך לאו כל אדם זוכה להוציא מפיו קול ודיבור של אמת והוא שאמר כל המרבה לספר לשון ספיר היינו שמרבה זכות ובהירות ביציאת מצרים היינו בקול ודיבור אז הרי זה משובח והבן (שם ד"ה כל המרבה).

אלה הדברים אשר שמעתי מפי אדוני אבי זקני זללה"ה
קנט. פעם אחת עמדתי לפניו במוצאי ראש השנה וסיפר האיך מתנהג שם וסיפר שעומדים שם לפני המלך המשפט אבות העולם ומסופק אני אם אמר כל השבעה רועים עם אברהם יצחק ויעקב ומגישים הזכויות של ישראל וגם משה רבינו ע"ה עומד שם והוא כמו סרסור פונה אנה ואנה ומכניס הזכויות ורואה בחכמה ובמחוג שלא יבואו המקטריגים והעוונות חס ושלום, זה תוכן דבריו אף על פי ששינה לשונו הטהור מעט ואחר כך שאל אותי אם מעשה יפה הוא מה שספרתי (ליקוטים קט, א ד"ה פעם).

קס. פעם אחת שמעתי ממנו אם היה יכול עוד אחד לומר 'אל רחום שמך' ו'עננו' כמו אני אזי הייתי מביא משיח (ליקוטים קט, א ד"ה פעם).

קסא. עוד שמעתי ממנו שאביו שלו לקחו בלא דיבור כמו משה רבינו ע"ה ואם היה לוקחו בדיבור היה ממלא בתורתו כל חללי דעלמא וביער כל הקליפות והיה מביא משיח (שם).

קסב. עוד פעם אחת שמעתי ממנו כליל שבת שאמר אלי בתוך אשר ביאר פסוק 'מי יעלה לנו השמימה' וחיבק ונישק אותי ואמר שהם ראשי תיבות 'מילה' וסופי תיבות הוי"ה, ואמר בזה הלשון 'דא שווער איך אייך' [=כאן אני נשבע לכם] שיש איש בעולם ששומע תורה מפי קודשא בריך הוא ושכינתיה לא מפי מלאך ולא מפי וכו', ואינו מאמין עצמו שלא ידחה מאת הקדוש ברוך הוא חס ושלוש - כי בקל יכול לדחות לנוקבא דתהומא רבה, וס[ו]מן על פסוק 'לא בשמים הוא ולא מעבר לים', ה' יקרב אותנו בימין צדקו (שם).

קסג. שמעתי כי 'אורח' הוא אור ח' ודברי פי חכם חן. לכן היה אברהם מכניס אורח כי ח' הוא עולם הבא כמו אורח הבא והוא עולם הבינה לכן היה אברהם מדת החסד 'יומא דכולא יומין' כי אור החסד הולך בכל הספירות, עיין בכתבי האר"י זללה"ה בהלכות סוכה, לכן היה אברהם מכניס אור ח' הבינה בכל הספירות לכן זכה אברהם לכל התורה על ידי תוספת ה' בשמו כי הוא עולם הבינה שמשם יוצא התורה ויש בזה עוד דברים עמוקים וזחלתי לכתבם והמשכיל יבין (ליקוטים קי א, א ד"ה שמעתי כי).

קסד. סוד דוד היא הדל"ת התחתונה על ידי המשכת ו' עולה עד אין סוף הנקרא ד' (שם).

קסה. גם כן שמעתי שיש לאדם עוונות מגלגול ראשון או שני וכאשר מתפלל על החוטאין אז נתקן גם עוונות שלו ודברי פי חכם חן והבן (שם).

קסו. שמעתי שכל הדברים שעברו על דוד המלך ע"ה ביום היה עושה קפיטל תהלים והיה מכניס הדברים והמאורעות באותיות, ואותיות יש להם צירופים וחיות ובזה נמתקו כל הדברים והדברים עתיקין, וכן כשמתפלל על איזה דבר כגון על חולי רחמנא ליצלן ומלביש את הדבר באותיות ולפעמים במעשה רבא

והדברים עתיקין וצריך הבנה בביאור רחב וה' יעזרני בתורתו ויאיר עיני אמן. משל בן מלך ששלח אותו אביו למדינה אחרת שאוירה לא טוב ונתן לו מלבוש שבעת יציאתו לחוץ ילביש אותו מלבוש מפני האוירים לא טובים וסגולת האויר היה שעושה מום בגוף האדם ובמלבוש נכנס גם כן המום כמו בגוף ולזה צריך שמירה, והנמשל הוא האדם ונשמתו הוא המלבוש ודי למבין (שם).

קסז. ביאר קושיא בזוהר כתיב, 'צווחין ככלבין הב לן מזונא' וכו' ובמאמר אחר מפורש 'מאן דלא מתפלל על פרנסה בכל יום הוא מקטני אמנה', ותירץ כי כל דבר חסרון שיש לאדם מרגיש החיות נמצא כשמתפלל על איזה חסרון דרך משל שחסר לו פרנסה ומי מרגיש החסרון הלא החיות שלו והחיות היא מן השכינה ולכן יתפלל על צער החיות שהיא השכינה ממש ובזה מתורץ קושיא הנ"ל (ליקוטים קי, ב ד"ה ביאר).

קסט. נמצא כתוב בשם הרב ר' ישראל בעל שם טוב נשמתו עדן להקיף המקום שבעה פעמים ובכל פעם יאמרו בכל הקפה תהלים ויתחילו דרך ימין (שם).

חלק ג: רבי דב בער ממזריטש
כו שמועות

ליקוטי אמרים

ליקוט רבי שלמה מלוצק

א. הבעל שם טוב ע"ה אמר על זה שאמרו בזוהר שדנין את האדם בכל היכל והיכל ומגרשין אותו מההיכל, פירוש, כי הדיבורים נקרא 'היכלות' שהשכל שורה בהם והאדם המתפלל הוא הולך מאות לאות ומתיבה לתיבה וכשהוא אינו כדאי מגרשין אותו דהיינו שזורקין לו מחשבה זרה וממילא הוא בחוץ (טז, א).

ב. ובאמת אמר הבעש"ט ז"ל 'והכהנים הלויים' שכל שפע הבא הוא בשתי בחינות, דהיינו אהבה, שמחממה משפיע לעולם התחתון, ובחינת צמצום לעולם הוא השפע בעצמו שיורד מעולם העליון לשרות בעולם התחתון, וכן בצמצום הראשון היה בחינת אהבה ובחינת צמצום הכל בפעם אחת בלתי פירוד כלל, שאהבה שאהב את ישראל הוא בעצמו הצמצום כנ"ל וד"ל (יט, א).

ג. הבעש"ט זללה"ה אמר, שלא ידאג אדם על מקרה בלתי טהור, שראה קרי בשוגג בלי שום מחשבה זרה והרהור, כי הוא חס ושלום היה חייב מיתה, ועל ידי זה כי יצא ממנו הרע נפטר ממיתה, ובאם לאו היה מת חס ושלום, ואמר רמז לזה 'יקר בעיני ה' המותה לחסידיו', 'יקר' אותיות קרי, הוא טוב לחסידיו, היינו כשבאה לו שלא מחמת הרהור, הוא טוב, שבאם לאו היה אפשר להיות מת חס ושלום, אם כן אין לדאוג אלא אם ראה על ידי מחשבה חס ושלום, וכשבאה לאדם מחשבה רעה חלילה, יראה לטהר אותה בהעלותה להתקשרות הבורא יתברך שמו וכו' (נא, ב)

ד. נודע מהבעש"ט ז"ל שתענוג תמידי אינו תענוג ועל כן כתיב 'והשביע בצחצחות נפשך וכו' כמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו', דהיינו שלא יפסוק התענוג, ולכאורה לפי זה לא יהיה תענוג גדול באיכות, על זה אמר והשביע בצחצחות וכו' פירוש שתהיה תמיד צמא, מלשון צחה צמא, למשל אם אדם צמא ושותה מים יש לו תענוג מהם אבל אם אינו צמא אין לו תענוג, ורצה

רי | חלק ג: רבי דב בער ממזריטש

לומר שיהיה לך תענוג כמו אם היית תמיד צמא, כמו שלא היה לך תענוג כלל מעולם (מא, א).

ליקוטים יקרים

ליקוט רבי משולם פייבוש הלוי מזברז

ה. ריב"ש אמר אדם שהוא קורא בתורה, ורואה האורות של האותיות שבתורה, אף על פי שאינו מבין הטעמים כראוי, כיון שהוא קורא באהבה גדולה ובהתלהבות, אין ה' יתברך מדקדק עמו אף שאין אומרם כראוי, משל לתינוק שאביו אוהבו מאוד ומבקש דבר מאביו, אף על פי שהוא מגמגם ואינו אומר כראוי, אביו נהנה מאוד, לכן כשאדם אומר דברי תורה באהבה, ה' יתברך אוהבו מאוד ואין מדקדק אחריו אם אומרם כראוי, כמו שדרשו רבותינו ז"ל 'ודגלו עלי אהבה' אל תקרי ודגלו אלא ולגלוגו עלי אהבה (ב, א).

ו. ריב"ש אמר, כשהוא דבוק בבורא יתברך שמו ונופל לו מחשבה מאיזה דבר, מסתמא הוא כך כמו שנופל במחשבתו, וזהו רוח הקודש מעט, גם אמר מכח התורה שלמד היום ואחר כך באותו יום מזדמן לו דבר לעשות, ואינו יודע אם לעשות אם לאו, יוכל להבין מכח אותו ענין שלמד, איך יעשה, ובלבד שיהא תמיד דבוק בה' יתברך אז יזמין לו ה' יתברך תמיד שידע מכח התורה, אבל אדם שהולך בקרי עם ה' יתברך, הולך עמו ה' יתברך גם כן באקראי, וגם אינו מזמין לו מלבושים ואכילות שיש בהם ניצוצות השייכים לשורש נשמתו שיתקנם (ב, ב).

ז. מריב"ש אף על פי שמתפלל שחרית ומוסף בשבת ויום טוב בדבקות, מתפלל מנחה בלא דבקות כל כך, מחמת חולשה שנחלש גופו ומוחו. לא יאמר קודם התפילה הרבה תהלים בדבקות, שלא יחלש גופו ולא יוכל אחר כך לומר העיקר, רוצה לומר חובת היום, זמירות וקריאת שמע ותפילה בדבקות גדול, מחמת שהחליש כוחו קודם התפילה בשאר דברים, רק בתחלה יאמר העיקר בדבקות, ואם יתן לו השם יתברך עוד כח יאמר תהלים ושאר דברים בדבקות. קודם נעילה ביום הכיפורים יאמר מחזור [ייתכן: מנחה] בקטנות כדי שיוכל להתפלל אחר כך נעילה בדבקות גדול (ב, ג).

ח. ריב"ש אמר בענין עובדא זו כשאני מדבק מחשבתי בבורא יתברך שמו, אני מניח הפה לדבר מה שירצה, כי אני מקשר הדברים בשורש העליון בבורא יתברך, שכל דבר יש לו שורש למעלה בספירות, גם לפעמים כשבני אדם מדברים הרבה מדברים בטלים ואני יושב ביניהם, אני מדבק עצמי בבורא יתברך כראוי, ואני מקשר את כל דבריהם למעלה דבוק יותר (ג, ג).

ט. ריב"ש ע"ה אמר, כשאדם טובע בנהר, והוא מראה כמה תנועות שיוציא עצמו מן המים השוטפים אותו, בודאי הרואים אותו לא יתלוצצו עליו ועל תנועותיו, כך כשמתפלל ועושה תנועות, אין להתלוצץ עליו, שהוא מציל את עצמו ממים הזדונים, שהם הקליפות הבאים לבטלו ממחשבתו בתפילתו (טו, ב).

י. התורה חסה על ממונם של ישראל, ולמה כך, כי זה כלל גדול שכל דבר שאדם לובש או אוכל או משתמש בכלי, הוא נהנה מהחיות שיש באותו הדבר, כי לולא אותו הרוחניות לא היה שום קיום לאותו דבר, ויש שם ניצוצין קדושים השייכים לשורש נשמתו, וכשהוא משתמש באותו הכלי או אוכל מאכל אפילו לצורך גופו, הוא מתקן הניצוצין, כי אחר כך עובד בכח הזה שבא לגופו מלבוש או מאכל או שאר דברים, ובזה הכח עובד לה' יתברך, ונמצא הם מתוקנים. לכך פעמים שיאבד ממנו הדבר ההוא, שכשכלה כבר לתקן כל הניצוצין שהיו באותו הדבר השייכים לשורש נשמתו, אז לוקח ממנו ה' יתברך אותו הכלי ונותן לאחר, ששייכים הניצוצות הנשארים באותו הכלי לשורש של אחר שהוא משורש נשמתו. ואמר ריב"ש ע"ה, שאוכלים בני אדם ויושבים על בני אדם ומשתמשים בבני אדם, היינו בניצוצין שיש באותן הדברים. לכך צריך האדם לחוס על כליו ועל כל דבר שיש לו, דהיינו מצד הניצוצין שיש בכלי זה, בכדי לחוס על הניצוצין הקדושים (טו, ג).

יא. בשם ריב"ש, כאשר בא לאדם מחשבה זרה בתפילה או בלימוד, ישבור המחשבה זרה ההוא, וידבוק עצמו בבורא יתברך, ובזה מתקן ניצוצין קדוש שיש במחשבה ההוא, והוא משל לאדם שהיה מונה מעות והיה בנו בשביה ובא אצל אביו ואמר הרי יש לך מעות פדני מהשביה (טו, ג).

יב. 'רק השמר לך ושמור נפשך מאוד'. מריב"ש, כאשר גופו חולה גם הנשמה נחלשת ואינו יכול להתפלל כראוי, אף על פי שהוא נקי מעבירות, לכך צריך האדם לשמור בריאות גופו מאוד (טז, ד).

יג. צוואה מריב"ש ע"ה להיות תמים בעבודתו יתברך עבודה תמה ועיקר שלא לשכוח הדברים ללמוד בכל יום שיעור מוסר הן רב או מעט ולראות תמיד לדבק את עצמו במידות טובות והנהגות ישרות ושלא להניח שום יום מעשיות מצוה בו הן קלה הן חמורה וסימנך 'הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה' פירוש זהיר מלשון והמשכילים יזהירו רצה לומר הנשמה תאיר ותזהיר ממצווה קלה כחמורה כי רחמנא לבא בעי, וזהו פירוש 'שומר מצוה לא ידע דבר רע' שומר מלשון 'ואביו שמר את הדבר' היינו מצפה, כן צריך להיות ממתין ומצפה מבוקר עד ערב אולי יזדמן לו איזה מצוה, וסימנך 'חסד אל כל היום'. ב' לדקדק בקריאת שמע בכל תיבה ותיבה והוא דבר גדול, הגם שאי אפשר לו להתפלל בלי מחשבה זרה, וסימנך 'כל הקורא קריאת שמע מזיקין בדילין ממנו' הן היזק הגוף הן היזק הנפש. ג' לעשות טבילה כל מה שיוכל ובפרט בעת הצורך. ד' לשמור שבת כהלכתו בכל דקדוקו ופרטיו וסימנך 'תשב אנוש עד זכה', תשב אותיות שבת, ודברי רז"ל 'אנוש - אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו' עד כאן (טז, ב).

יד. שמעתי משל נפלא על עונש הצדיקים בעולם הזה והם כאלו הקב"ה מתרחק מהם חס ושלום, דרך משל אדם שיש לו בן קטן ורוצה להרגיל אותו לילך, מעמידו על הארץ, ומתרחק ממנו מעט, וקוראהו שילך הקטן אצלו מעט, וכאשר בא התינוק אל אביו מתרחק אביו עוד ממנו, והולך התינוק עוד אצלו, ועושה האב כזה כמה וכמה פעמים עד שמרגילו לבא להליכה גמורה. ונבין מזה המשל כי כל מה שמתרחק האב מן התינוק תמיד, הוא כדי שילך התינוק עוד להלן, מה שאין כן אם לא היה האב מתרחק מהתינוק כשבא אצלו בפעם ראשונה, היה התינוק עומד ונשאר במקום ההוא הראשון ולא היה הולך להלן עוד. והנמשל מובן מאליו, שהקב"ה רצונו תמיד שהצדיק יעלה תמיד ממדרגה למדרגה על ידי מעשיו, לכן הקב"ה מתרחק תמיד ממנו, ומענישו

תמיד, ועל ידי זה מפשפש במעשיו, ומתחזק בעבודת בוראו, ועולה תמיד במדרגה יותר עליונה. וריב"ש נתן סימן על זה 'והוא ינהגנו עלמות' (יה, ג).

טו. וענין זה ה' יתברך רוצה להשתעשע בילד שעשועים עמו ישראל וצום להדבק בו באהבה וזה נקרא 'הלכה' רוצה לומר הליכה לבורא יתברך שמו, ואמר הבעש"ט מה שכתב האר"י ז"ל שהלכה ראשי תבות 'הריעו לה' כל הארץ', רוצה לומר שלהליכה זו צריך לשבר כל הארצות וחומריות, והלכה זו אפשר הוא כפשוטה לעסוק בה, ונתן לנו מנסה אחד הוא היצר הרע לנסות לנו בה כדרך שמנסין התינוק בהלכה, והוא [היצר] מקשה ומפרק ומבלבל הפשטות להסיבנו לדרך עקום, וכשאנו חכמים ואין אנו מניחים אותנו אזי יש לה' יתברך תענוג גדול, וכשרואה היצר שיש לה' יתברך תענוג והוא נברא גם כן למען ה' יתברך כמו שכתוב 'רוח סערה עושה דברו' וכמו שכתוב בזהר ממשל הזונה הידוע, הוא מכיין את עצמו לנסות לנו יותר ומסבב להעקימנו יותר וזה סיבת התגברות המחשבות זרות בתפילה כל זה אמר הרב ר' בער זלה"ה (כז, ב).

טז. אמר הבעל שם טוב שזכה לכל המדרגות שלו הכל היא בעבור שהתמיד בטהרת המקוה תמיד (כח, ב).

יז. בשם ריבעש"ט 'הזהר בגחלתן שלא תכוה וכו' שכל דבריהם כגחלי אש' וכו' והקשה ממאי נפשך, אם גחלת סתם פירושו לוחשות למה לי כגחלי אש, ואם סתם גחלת משמע עוממות, קשה מה שאמרו 'הזהר בגחלתן שלא תכוה', הלא סתם גחלת הם עוממות, ואמר ז"ל כי הנה לפעמים צדיק גמור נופל ממדרגתו ועובד לה' יתברך בקטנות דהיינו שאין מתפלל בכוונה גדולה, וגם הולך בטל לפעמים, ירהר אדם הרואה את הצדיק במדרגה כזו ושואין תפילתו ולימודו כל כך בכוונה, שגם הוא יעשה כן, מה אם זה שהוא צדיק וחסיד עושה כך מכל שכן הוא, ולזה הזהיר התנא שלא ידמה את עצמו לתלמיד חכם וצדיק, כי צדיק זה כשיתעורר ממשנתו ויתחיל ללמוד ולהתפלל יעלה כל הדברים בטלים שדבר וכל המעשים שעשה עד הנה כקודם, יעלה הכל למעלה כידוע מסוד העלאת ניצוצין אף מדברים בטלים, אבל אתה אדם הרואה אדם פשוט

שאינך יודע כלל מסוד עבודת הבורא יתברך איך מלאך לבך לדמות את עצמך אליו וזהו הזהר בגחלתן רצונו לומר בשעה שהפיל ממדרגתו ונקרא אז 'גחלת' 'עוממות' דהיינו שמדבר דברים בטלים ושאר מעשים היזהר שלא תלמוד מהם שכל דבריהם, אפילו דברים בטלים שלהם, כגחלי אש כנ"ל (לב, ד).

אור תורה

ליקוט רבי ישעיה מדינוביץ'

יח. 'צהר תעשה לתיבה' - בשם ריבש"ט זלה"ה שתהא התיבה מצהיר. על דרך כי יש בכל אות עולמות ונשמות ואלוהות, ועולים ומתקשרים ומתייחדים זה בזה עם אלוהות, ואחר כך מתייחדים ומתקשרים יחד האותיות ונעשים תיבה ומתייחדים יחודים אמיתיים באלוהות. וצריך האדם לכלול נשמתו בכל בחינה ובחינה מהנזכר, ואז מתייחדים כל העולמות כא', ועולים ונעשה שמחה ותענוג גדול עד אין שיעור.

וזהו 'תחתים שנים ושלישים' וגומר, דהיינו עולמות ונשמות ואלוהות, תלת עלמין אית ליה. וצריך לשמוע בכל תיבה כל מה שאומר, שהשכינה, עולם הדבור, מדברת, והוא שושבינה. צוהר, שתצא בבהירות ולעשות נחת רוח ליוצרו. וצריך אמונה לכל זה הנזכר, שהשכינה נקרא 'אמונת אומן', ובלא אמונה נקרא חס ושולם 'נרגן מפריד אלוף' (ז, ב ד"ה צהר).

יט. רבי ישראל בעל שם טוב זלה"ה אמר על מה דאיתא בזוה"ק שדנין אותו בכל היכל והיכל ומגרשין אותו מההיכל כשאינו ראוי, זהו פירושו ה'היכלות' נקראו הדבורים שהשכל שורה בהן, והוא הולך מאות לאות ומתיבה לתיבה, וכשהוא אינו כדאי מגרשין אותו, פירוש שזורקין לו מחשבה זרה וממילא הוא בחוץ (יז, ד).

כ. בשם רבי ישראל בעל שם טוב זלה"ה על פי מה שכתוב 'שמו את ירושלים לעיים'. כלומר, כשבאה לאדם איזה יראה, או איזה שלימות במעשה המצוה, באה לו מזה גבהות, כי מזה בא בעונותינו הרבים גלות לעולם בשביל 'שמו את ירושלים' - יראה שלם שלהם, 'לעיים' - לשון גל גבוה וגדול. ואם עושה איזה עבודה, כמו תורה ותפילה וכיוצא, עושה אותה לנבל וכנור, כלומר בלא דחילו ורחימו רק כמו מנגן עלי נבל וכנור, וזה גורם חס ושולם שהעבודה שלו הכל הולך אל הקליפות. וזהו 'נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים', שהם

הקליפות הנקראים כך, ומי גרם זה מחמת שעשה עבודה שלו לנבל (כג, ג ד"ה ואלה).

כא. אמר ר' ישראל בעל שם זלה"ה, 'זוהנים הלויים', שכל שפע הבאה היא בב' בחינות, דהיינו אהבה וצמצום. אהבה, שמחמתה משפיע לעולם התחתון, ובחינת צמצום היא אותו השפע היורד מעולם עליון לשרות בעולם התחתון. וכן בצמצום הראשון היה בחינת אהבה ובחינת צמצום הכל בפעם אחת בלי פירוד כלל, שאהבה שאהב את ישראל היא בעצמו הצמצום כנזכר וד"ל (כד, ב).

כב. כי יש פעם שאדם רוצה להתפלל בהתלהבות, ואינו יכול שאיבריו כבדים עליו. ור' ישראל בעש"ט זלה"ה אמר שדוד המלך ע"ה התפלל על זה 'אל תשליכני לעת זקנה', שאיבריו כבדים עליו כזקן (נב, א).

כג. 'ענן ואש מתלקחת' - 'ענן' נקרא החשכות, שאינו יכול להתפלל. ואחר כך כשמתחיל להתפלל בכח, אזי נקרע הענן שהוא החשכות ובא ל'אש מתלקחת', פירוש להתלהבות. כמשל בן הקטן שצועק אל אביו והולך אביו להלאה כדי שיגדל האהבה אחר כך. ור' ישראל בעש"ט זלה"ה אמר משל לזה, אחד הולך במסיבה שקורין שווינדיל טרעפ [=מדרגות לולייניות], כשהוא למטה רואה את האור שלמעלה, ואחר כך כשהולך להלאה והולך בצד אינו רואה. כך כשהאדם מתחיל להתפלל הוא בהתלהבות, ואחר כך אינו יכול להתפלל כל כך בהתלהבות (שם).

כד. ר' ישראל ב"ש ע"ה אמר שלא ידאג אדם על מקרה בלתי טהור שראה קרי בשוגג רק על המחשבה שלא טהור ולא על הוצאת הקרי. כי יצא ממנו הרע, שבאם לאו היה מת. ואמר רמז לזה 'יקר בעיני ה' המותה לחסידיו', 'יקר' - הם אותיות קרי, הוא טוב לחסידיו. היינו כשבאה לו שלא מחמת הרהור הוא טוב, כי באם לאו היה אפשר להיות מות וכו'. אם כן אין לו לדאג אלא על שלא טיהר את המחשבה (נד, ב ד"ה כל).

כה. ר' ישראל בעש"ט זלה"ה אמר על הגמרא 'גייירני על מנת שתלמדני כשאני עומד על רגל אחת', כי האדם הוא חלק אלה"י ממעל, ובאין-סוף לא שייך חלק, דהקדוש ברוך הוא ממלא כל עלמין, ולפעמים בא האדם לעולמות שפלים ומאוסים וחושב מחשבות של הבל, 'ה' צדיק יבחן', שבוחן אותו ומשליך אותו לעולמות רעות כדי שיעלה אותם להקדוש ברוך הוא, וחשוב אצלו יתברך מאוד. והאדם אף על פי שהוא בא לדבר רע יקבל הכל בטוב, כמו ר' עקיבא שנכבה נרו ואכל ארי את חמורו ואמר על הכל גם זו לטובה, ובאמת הביא לתוכן טובה.

וזוהו 'גייירני על מנת שתלמדני כל התורה כשאני עומד על רגל אחת', רוצה לומר שאהיה תמיד במדרגה טובה. ואמר לו מה דעלך שני לחברך לא תעביד, רמז לו כשהיית אתה במדרגה רעה הוצרך אדם טוב ליפול למטה כדי שיעלה את אחר [אותך]. ור' עקיבא שהיה בן גרים, 'עוקר הרים וטוחנן זה בזה', פירשו - 'הרים' נקרא מדות אבות והוא הביא את המדות למעלה, כי היה התענוג יותר גדול שהוא היה בן גרים, כמשל הידוע. וזהו 'שתוק כך עלה במחשבה', שהביא את הכל לעולם המחשבה. וזהו 'שלח תשלח את האם והבנים תקח לך', אף על פי שאין השכינה חופפת עליך, 'ואת הבנים תקח לך', שיהיו בך המדות אהבה ויראה (נה, ג ד"ה שלח).

כו. ואמר רבי ישראל בעל שם זלה"ה, שאוכלים בני אדם ויושבין על בני אדם ומשתמשין בבני אדם, היינו בניצוצין שיש באותן הדברים. לכך צריך אדם לחוס על כליו ועל כל דבר שיש לו, דהיינו מצד הניצוצין שיש שם, כדי לחוס על ניצוצי הקדושות (קב, א).

חלק ד: רבי יהודה לייב מפולנאה
ו שמועות

קול אריה

א. 'אחי רבקה אם יעקב ועשו' פירש רש"י 'איני יודע מה מלמדינו', קשה היה לרש"י לשתוק וכי כן דרך מפרשים, ונראה לעניות דעתי על פי מאמר הריב"ש על הגמרא 'אמו דאברהם אמתלא בת כרנבו אמו דהמן אמתלא בת עורבתא', ופירש רש"י ז"ל 'למאי נפקא מיניה לתשובת האפיקורסים', קשה מה זו תשובה, ואמר הוא ז"ל דאיתא בכתבים שעל ידי חשבון שם אדם ושם אמו אפשר לידע כוכב ומזל מולדו של אדם ויורה אם יהיה צדיק או רשע וכו', וזה אפשר פירוש רש"י 'איני יודע מה מלמדינו', מלמדינו דיקא, הלא אנחנו בית ישראל יודעים בלאו הכי על פי 'ויוצא אותו החוצה' - 'אין מזל לישראל', וכמה לימודים אך אינו מפורש במקרא, ובא זה הפסוק 'אחי רבקה אם יעקב ועשו' להורות לאומות העולם בפירוש שאי אפשר לומר לימוד אחר, נמצא המקרא מפרש זה (תולדות ו, א ד"ה ברש"י).

ב. אגב זה אזכיר עוד בשם הרב על הגמרא ברכות 'האומר שמע שמע ב' פעמים משתיקין אותו' פריך הגמרא 'דילמא מעיקרא לא כיוון דעתיה ולבתר כיוון דעתו' ומשני הגמרא 'חברותא כלפי שמיא, מוחינן ליה במרזפתא דנפחא עד דמכוין דעתיה' (שם).

ג. עוד בשם הרב הנ"ל טעם למה אסור להקדים תפילתו לתפילת הציבור כדאיתא בגמרא ובשולחן ערוך, שהוא קודם רצון והסכמות האברים (שם).

ד. הנה בעקידה מקשה על פסוק 'והיה אם שמוע תשמע לקול וכו' כל המחלה אשר שמתי' וכו' מקשה הוא ז"ל זו תורה וזו שכרה, אחר כל התנאים הללו ואחר כל הדבקות... ותירץ הוא ז"ל דידוע דמחלת מצרים בעבור סירוב שמיעת קול ה' באמרו 'מי ה' אשר אשמע בקולו' ונענש במידה כנגד מידה לחזק את ליבו שלא ישמע עוד כדי שיחולו עליו המכות, על דרך 'בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו', אם כן המחלה אשר שמתי במצרים הוא סירוב השמיעה וזה עונשם, ואם כן נידון בתחילה בעונש נפשי, שמונעים ממנו שמיעת האוזן

שהוא רפואת כל האיברים, על דרך 'שמעו אלי ותחי נפשכם', ואחר כך נידון בעונש הראוי לגופני, ועל דרך שאמר הריב"ש נשמתו בגנזי מרומים על הגמרא 'מחינן ליה במרזפתא דנפחא' כו' שהיא מיתת הנפש (משפטים יג, ב ד"ה הנה).

ה. איתא בילקוט 'עתידה כנסת ישראל לומר לפני הקב"ה רבש"ע הריני רואה מקומות שקלקלתי בהם ובושני מהם שנאמר ראי דרכך בגיא אומר לה הקב"ה הריני מעבירם שנאמר כל גיא ינשא'... דקאי על גסי הרוח דנבואה שהוצרכה לדורות היא וזהו ראי דרכך ומנהגך הכל בגאווה וגודל לבב, וזהו עתידה כנסת ישראל אומרת רואה אני דרכי ומקומות שהנהגתי בהם ובאמת בושני אך לתקן קשה עליי, למי שדרכו כל הימים בגאווה וגודל לבב דצריך להרחיק עד קצה האחרון וזה המניעות עליי קשה ואי אפשר לבוא לטובות הבאות, ואומר הקב"ה הריני מעבירם, אך קשה הלא הבחירה ביד האדם ולא בידי שמים לכן אמר 'כל גיא ינשא' על דרך אל נקמות ה' ועל דרך לפני שבר גאון ועל פי משל הרב הריב"ש של 'אל נקמות הופיע' וזה שאמר הריני מעבירם בזה האופן שאנשא ואגביה אותו ואחר כך יהיה לו נפילה גדולה ויכיר שזה היתה לו השגחה גמורה ונענש במדה כנגד מדה ואז יוכנע רום לבבו וממילא 'וכל הר וכל גבעה ישפלו והיה העקוב למישור והרכסים' וכו' על דרך 'יאה עניותא לישראל' כי אין שבט מוסר כמו הדלות והשפלות שמשבר לבו של אדם (עקב לד, ב ד"ה קול).

ו. יבואר לפי דברי הריב"ש נשמתו בגנזי מרומים על מה שאמרו 'רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד' וכו', והקשה מה הן ה'הרבה' ומה [הוא ה'] ולא עוד' כידוע לי, דהנה איתא אם היו שומעין כל העשרת הדברות מפי הקב"ה בעצמו לא היה עוד שכחה בעולם ולא היו צריכין תמיד לחזור בלימוד כי לא היה נשכח מהם, ובעשרת הדברים נכללו כל התורה כולה, וידוע דבלימוד התורה וההוגים בה מתדבקים תמיד בהקב"ה כידוע, וזהו האהבה לדבק בו יתברך תמיד, כדכתיב 'ואתם הדבקים' וגו', וכתיב 'כי מוצאי מצא חיים' ואין להאריך עוד, ועוד בחינה שנית יוצאה מן הלימוד ומדברי תורה, שמעלה ניצוצות שנפלו בדומם צומח חי מדבר בעת בריאת עולם

ועולים ונאחדים בדיבורה ובהבלה של תורה, ועולים לדבק בשורשם, על דרך דכתיב 'ואהיה אצלו אמון', דבאורייתא ברא קודשא בריך הוא עלמא, ואם כן העשרים ושנים אותיות שבתורה הם חיות וכח כל העולמות ודומם צומח חי מדבר, ובזה הם נתקנים ועולים, עוד בחינה שלישית נעשה בלימוד שמזכה כל הדיבורים שיצאו מפיו עד הנה בעוון ופשע וכו', כנ"ל [וזהו] 'זוכה לדברים הרבה' וכו'.

וזהו שאמרו למשה 'דבר אתה עמנו ונשמעה', ויהיה שכחה, ונצטרך לחזור בתמידות ולהגות בה יומם ולילה ונתקן תמיד עצמנו לדבקו יתברך, והוא עיקר האהבה שמתירא תמיד שלא ליפרד הדבקות וזהו היראה היוצאה מאהבה, ועוד נתקן שני בחינות אחרות כנ"ל, וזהו 'עוסק בתורה לשמה' וכו' (סנהדרין נו, ב).

חלק ה: רבי משה שהם מדולינא
ו שמועות

דברי משה

א. מובא בספרים בשם הרב הקדוש הבעל שם טוב ז"ל על מאמר רבותינו ז"ל 'כל האומר שמע וכופלו וכו' מחינן ליה במרזפתא דנפחא עד שיכוון דעתו, עיין שם מה שכתבו בשם קדשו באריכות, ושורש הדברים, כי ענין המחשבות זרות הבאים בתוך התפילה, או בעסקו בתורה, הוא אותם הניצוצות קדושים אשר נפלו על ידי אותו האיש בעצמו בתוך הקליפות, או בגלגול זה או בגלגול הקודם, או על ידי חטאו של אדם הראשון אשר כל נשמות ישראל היו נכללים בו, ולזה מגיע על כל אחד מישראל לתקן הניצוצות המגיע על חלקו, ולזה כאשר האדם עומד בתפילה ורוצה לדבק את עצמו בהקדושה אז באים אותם הניצוצות גם כן אליו כדי לתקנם וכו', ואני בעצמי שמעתי מפי קדשו ז"ל בזה הלשון, צריך להתחכם הרבה בענין המחשבות זרות אשר באים לאדם בעומדו בתפילה, כי המה כוחותיו ממש אשר באים אליו לתקנם (ט, א).

ב. שמעתי מפי קדוש הבעל שם טוב ז"ל על מאמר רז"ל 'שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכין לימוד', והוא כי עיקר שלימות כל צדיק וצדיק הוא שלא יופסק הדבקות שלו מאתו אפילו רגע אחת, גם בכל דיבוריו כאשר יצטרך לדבר עם בני אדם דברים הצריכים לעניני העולם, יראה שידבר בענין שלא יופסק הדבקות חלילה, ואפילו בעשיית איזה מצוה יזהר מאוד בזה, כי כאשר הוא חושב בעניין העשיה של המצוה, אז אפשר שיתעלם ממנו הדבקות, לזה צריך זריזות מאוד לזה, וזהו שכונו רבותינו ז"ל שצריך ללמוד לדבר שיחת חולין המוכרחים לדיבורו, שלא יופסק הדבקות כנ"ל (י, א; שם יב, ב).

ג. שמעתי מפי קדשו של מורי החסיד האלוקי הבעל שם טוב ז"ל שהזהיר על הזריזות והזהירות בעסק התפילה לאנשים כערכנו, בכדי שינצל מן מחשבות זרות, ואמר בשם גיסו הרב החסיד מו"ה גרשון קוטיבער ז"ל שאמר משל יפה על האנשים וכו' שאינם מרגישים כלל בתפילתם אם היו במחשבה זרה או לאו, ואמר משל, כי היה דרך אחד מסוכן מאוד, והוא שהיה צריך לילך

דרך יער שהיו שם מחבואות של גזלנים ושוודדים, שהיו מצפים לאיזה עובר ושב, ואז קמו ממחבואיהם וגזלו וחמסו וטרפו ועשו בו פצעים וחבורות, וכל מי שהיה מוכרח לילך דרך היער היה מהלך במרוצה גדולה מאוד, שלא יהיה להשוודדים פנאי לילך ולבוא אליו ממחבואיהם שישבו בהם, פעם אחת נסעו שני אנשים בחבורה אחת, והיה אחד מהם שתוי ושיכור מאוד, והשני לא כן היה רק כדרך כל הארץ, והנה בנסעם דרך היער הזה, זה שהיה שלם בשכלו נסע במהירות גדול עד שעבר בשלום את היער בלי פגע, וחבירו השני השיכור הלך לאט לאט פסיעה אחר פסיעה, והרוצחים היו טורפים אותו והכו אותו ועשו בו חבלות ופצעים והוא לא הרגיש בדבר כלל מחמת שכרותו הגדול, ואחר זה פגעו זה בזה, ועמד הראשון ותמה את עצמו על זה השני ושאל אותו איך ניצלת שלא המיתו אותך בהכאות גדולות שעשו לך, והשני השיכור היה מתמה את עצמו על תמיהתו של זה, ואמר שאינו יודע שום דבר שעשו לו, כי לדעתו הלך בלי פגע, עד שהראשון הראה לו במראה את הפצעים והחבורות שבכל איבריו, וגם כתמים מן הדם שהיה שותת על בגדיו מן הפצעים והחבורות והוא נשאר בתמיהתו ואינו זוכר כלל, והנמשל מוכן מעצמו (מב, ב).

ד. אומרים בשם הרב החסיד בוצינא קדישא הבעש"ט ז"ל פירוש הפסוק 'אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון' שרצה לומר שהאדם מחויב תמיד לזהר שלא יסיר מחשבתו מה' יתברך ב"ה בכל מעשיו ובכל דבוריו, כמו שכתוב 'שויתי ה' לנגדי תמיד'. והנה בעיני בני אדם זה הוא דבר קל ואינם נזהרים בו לזה אמר הכתוב 'אשרי האדם אשר לא יחשב ה' לו עון', רצה לומר שמה שפנה מחשבתו מלחשוב תמיד בה' ולא קיים מצות 'שויתי ה' לנגדי' נחשב בעיניו לעון, ויראה להתחרט עליו תיכף, ופי חן דבריו ז"ל (מד, ג).

ה. שמעתי מפי קדשו של הרב החסיד ודרשן מפואר המנוח מו"ה יהודה לייב פולנאי, שאמר טעם על מאמרם ז"ל שאמרו 'שלושה נלקין בעון לשון הרע', האיש המדבר לשון הרע ואותו האיש המקבלו ואותו האיש המדברים עליו, שנתקשו בזה כל הקדמונים, וכי מה עשה זה שמדברים עליו לשון הרע להיות נלקה עמהם, ואמר הרב החסיד ז"ל וכמדומה לי שאמרו בשם הבעל שם טוב ז"ל, כי מסיבות הענין המביא לאיזה אדם שידבר לשון הרע על חבירו, הנה

המסבב הדבר הזה הוא אותו האיש עצמו אשר מדברים עליו, כמו שאמרו ז"ל בפסוק 'כי פועל אדם ישלם לו', שרצה לומר, החטא עצמו אשר חטא בו האדם הוא המייסר אותו, ורצה לומר, שעל ידי החטא אשר חטא אז נברא קליפה אחת, והקליפה הזאת בעצמה הוא המייסרת אותו ביסורים כפי ערך החטא אשר חטא, וכן הוא גם כן בדבר הזה, כי הלא נודע שמכל דיבור שאדם מוציא מפיו נברא ממנו איזה דבר, ואם הדיבור הוא בקדושה אז נברא ממנו דבר קדוש, וכן להיפוך אם הוא דיבור שיש בו עבירה אז נברא ממנו גם כן איזה קליפה, אמנם יש מיני דיבורים שאינם לא מצד זה ולא מצד זה, כמו הדיבורים שאדם מדבר שאין בהם צורך כלל לא לגוף ולא לנשמה, או שדיבר איזה דיבורים שהיה בהם איזה פנייה, גם כן נברא מהם רק שאין בהנברא הזה כח מעצמו לייסרו, אך הוא מתדבק באיזה אדם רע, ואז האיש הזה המתדבק בו הוא המדבר בכח הזה לשון הרע על זה עצמו שמדיבורו נברא כח הזה, ולזה שפיר הוא גם כן נלקה לתקן הדיבורים האלו (מח, ג).

ו. 'ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת' וגו'. שמעתי בשם מורי הרב המפורסם בוצינא קדישא הבעל שם טוב ז"ל, שהקשה וכי זו הוא מדת ענוותנותו של משה לומר מחני נא, שרצה לומר שמיתתו יכפר העוון הגדול הזה, והשיב ז"ל כי הלא צריך להבין מהות ענוותנותו של משה רבינו ע"ה, כי בשלמא בשאר בני אדם היטב מוכן מהות ענוה, שרצה לומר שמוחלט בדעתו שהוא מקטני ערך מכל אדם, אך משה רבינו ע"ה אתו המדע שורש נשמת כל אחד מישראל ערך כל אחד ואחד, וגודל ערכת נשמתו שהוא כוללת כל נשמת ישראל, וכמו שאמרו ז"ל 'אשה אחת ילדה במצרים שישים ריבוא בכרס אחד - זה משה רבינו ע"ה', ואיך היה יכול להחזיק במדת ענוה. אך הנה אמרו ז"ל ש'כל ישראל ערבים זה בזה', ורצו לומר, שהמה מעורבים זה בזה, כי כולם המה שורש אחד לכולם, ואמר ז"ל, כי לפי זה, כאשר בא על העולם איזה התעוררות לטובה מן היצר טוב מצד הקדושה, אותו התעוררות הוא בכל אחד ואחד מבני ישראל, והוא פועל בכל אחד ואחד לפי ערכו, הצדיק הוא מתעורר הרבה בעבודת ה' יתברך בקדושה גדולה, ובחשקות גדול, ומי שאינו צדיק כל כך הוא מתעורר גם כן, אך בהתעוררות קטנה, גם אפילו רשע גמור, מכל מקום הוא מתעורר באיזה הרהור תשובה, הגם שהוא רק לפי שעה,

מכל מקום מתעורר קצת, ויכול להיות שעל ידי התעוררות הזו יחזור בתשובה שלימה, וכן להיפוך כאשר בא איזה התעוררות מצד היצר הרע, גם כן בא לכל אחד ואחד, והרשע נכשל בו הרבה, ועושה איזה מעשה בפועל, אך הצדיק גם כן נכשל באיזה הרהור לפי שעה.

והנה כאשר אנו רואים ש'מרשעים יצא רשע' בפועל, שנכשלים באיזה עבירה, אז יש להסתפק מי הוא החייב בדבר, כי יש לומר שהצדיק הוא החייב, כי הלא גם אליו בא איזה הרהור כנ"ל, והנה אם היה תיכף מתחזק את עצמו לבטל הכח הזה אשר ממנו בא ההרהור הזה, אז היה מתבטל הכח הזה, ולא היה הרשע בא לידי מכשול, אך יש לומר דהרשע הוא החייב, כי לפי שהוא עשה בפועל הרשע הזאת תיכף כאשר בא אליו ההרהור, שוב אין בכוחו של הצדיק לבטלו, וזהו מהותו של ענוותנותו של משה רבינו ע"ה, שכל מה שראה איזה דבר לא טוב בישראל, היה תולה בעצמו, וחשב בלבו מסתמא אני הגורם, כנ"ל, וזהו גם כן מה שאמר 'מחני נא', רצה לומר אני הוא החייב בדבר ולא הם כנ"ל, ועל זה השיב לו ה' יתברך 'מי אשר חטא לי' וגו', רצה לומר לפני גלוי מי הוא החייב, עד כאן דברי פי קדשו (נג, ד).

חלק ו: רבי מאיר מרגליות מאוסטרהא
שמועה אחת

סוד יכין ובוועז

א. וכאשר הזהירו אותי לזה מורי הגדולים בתורה ובחסידות ובתוכם ידידי הרב החסיד מופת הדור מוהר"ר ישראל בעש"ט זצלה"ה כוונה רצויה בלימוד לשמה לדבק את עצמו בקדושה וטהרה עם האותיות בכח ובפועל בדיבור ובמחשבה לקשר חלק מנפש רוח נשמה חיה יחידה בקדושת נר מצוה ותורה אור אותיות המחכימות ומשפיעים שפע אורות וחיות אמיתיות נצחיות. וכשזכה להבין ולהתדבק בהאותיות קדושים יוכל להבין מתוך האותיות ממש אפילו עתידות ולכן נקראת התורה 'מאירת עינים' שמאירה עיני המתדבק בהם בקדושה וטהרה כמו האותיות של אורים ותומים ומילדותי מיום שהכרתי בדבקות האהבה עם מורי הרב מוהר"ר ישראל תנצב"ה הנ"ל ידעתי נאמנה שזה היה הנהגותיו בקדושה וטהרה ברוב חסידות ופרישות וחכמתו צדיק באמונתו יחיה דמטמרינ גלין ליה 'כבוד ה' הסתר דבר' (ו, א ד"ה ואף).

חלק ז: רבי מנחם נחום מצ'רנוביל
מ שמועות

מאור עיניים

א. בשם הבעל שם טוב זלה"ה נשמתו בגנזי מרומים על פסוק 'משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים' שהבורא ברוך הוא 'משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים' פירוש מצמצם יראתו על האדם שהולך לעבור עבירה בסתר שכל שעה נדמה לו ומתיירא שלא יראנו אדם ומדמה בדעתו ומתיירא כאלו אחד רואה עליו בעד החלון ומציץ מבין החרכים ועל ידי זה נופלת עליו היראה כאלו אחד רואה ואינו יודע כי כביכול היראה עליונה מצמצמת את עצמו לזה האדם שישב ויפרוש מן העבירה מחמת גודל רחמנותו יתברך על האדם מצמצם יראתו כביכול על האדם הזה בשפל המדרגה כזו שעל כן אמר רבי יוחנן בן זכאי לתלמידיו 'יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם תדעו כשאדם עובר עבירה ואמר ולואי שלא יראני אדם' שהכוונה היא כאמור שהיראה עליונה מצמצמת אל האדם בשעה שהוא פורש לעבירה ומתלבשת אליו ביראת בשר ודם ונדמה לו כאלו בכל שעה שום אדם רואהו בעד החלון ואם היה לו דעת ואמונה שיאמין במה שאמר שה' יתברך מעורר עליו היראה עליונה להפרישו אך שהוא מלוכש ביראה חיצונית שלא יראנו אדם היה נקל לו אז להחזיק בירא' ה' מאחר שנתעורר עליו היראה מלמעלה ושיפשיט היראה מלבושין החיצונים ולתפוש העיקר לירא מה' יתברך ולפרוש מהעבירה (בראשית ד, ב ד"ה אמנם).

ב. הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים ז"ל אמר פירוש הש"ס 'יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם' כו' 'ולואי תדעו כשאדם עובר עבירה ואומר שלא יראני אדם' והענין הוא כשאדם רוצה לעבור עבירה חס ושלום ומתחבא את עצמו בחדרי חדרים נופלת עליו יראה מתדמה בדמיונו כאלו רואין אותו ונופלת עליו יראה כי נודע כי לית אתר פנוי מיניה ובכל מקום הוא חיות הבורא ברוך הוא וברוך שמו אפילו בקליפות כמו שאמר הכתוב 'מלכותו בכל משלה' דאם לא כן לא היה הדבר נמצא ואף בעבירה יש חיות הבורא גם כן שם כביכול אך הרשע אינו רוצה בחיות אשר שם מהבורא ומפילו חס ושלום והבן והנה זה שנופלת עליו יראה כנ"ל הוא שיראה עליונה מצמצמת את עצמו

למקום, שהוא לעורר אותו שיפרד משם מן הקליפות ולא יעשנה וזהו חיות העבירה, והרשע ממשיך כביכול הניצוץ הקדוש למקום הקליפה חס ושולם רחמנא ליצלן (וירא יב, ד ד"ה הבעש"ט).

ג. וכמו שאמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים 'ואיש אשר יקח את אחותו חסד הוא' היינו האהבה הנפולה וצריך להעלותה כמבואר במקום אחר וכן בכל המדות וזהו 'ואלה' הו' שהוא סוד הדעת שעל ידה מעלה המדות ואז הוא מוסיף על ענין ראשון שמוסיף ומרחיב גבול הקדושה בהוצאת הניצוצות הקדושות מן הקליפה ומעלה אותן... כי באותה שעה בבוא אליו האהבה רעה חס ושולם צריך לירתע ולהזדעזע מאוד מה 'יתברך'... [ואז] הוא מתחיל לדמות האהבה זו לאהבה העליונה לאמר הלא זו נפלה מן האהבה העליונה (תולדות טז, א ד"ה אך דנדוע).

ד. וכמו שאמר הבעל שם טוב זלה"ה נשמתו בגנזי מרומים שמה שרדף לבן אחר יעקב הוא כי עדיין נשאר אצלו התלבשות התורה ההיא שהם אלו הפסוקים שנכתבו בתורה איך שרדף לבן אחר יעקב ואיך שנתווכחו זה עם זה עד סוף הפרשה כל הענין שזאת התורה שבאלו הפרשה נשארה עדיין בהתלבשות אצל לבן מה שלא בירר עדיין יעקב וסיבב ה' יתברך כך שירדוף אחריו להביא אליו את התורה שעדיין לא נשלמה להתברר ששם בהשיגו את יעקב על ידי דבורו עמו אלו הדבורים שנכתבו שם בירר יעקב גם זה עד שלא נשאר אצלו כלום וכל מה שעשה אצל לבן בכל העניינים הכתובים במקרא היה הכל תורה ועסק העבודה לשמים לגלות התורה מבחינת חרן שהוא עומק הקליפות וכו' להביאה לידי התגלות הקדושה לכוללה לתורה עליונה (ויצא כ, א ד"ה זהו).

ה. וכמו שאמר הבעל שם טוב זלה"ה נשמתו בגנזי מרומים על פסוק 'וכל הבארות אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים וימלאום עפר', שהוא כמו שכתוב שכל אחד מן האבות עשה התגלות התורה מיסוד עפר ומדרגות תחתונים על ידי תיקון מדתו של כל אחד ואחד למצוא שם מים בחינת באר מים חיים שלא יכסה מכסה יסוד העפר על המים ואחר הסתלקות

אברהם נסתמו התגלות ההם על ידי יסוד העפר ששב לכסות על בחינת המים והסתימה היתה על ידי 'פלשתים' שהם הקליפות שחזרו וגברו ויצחק שב וחפרן כמו שכתוב 'וישב יצחק ויחפור את בארות המים אשר חפרו' וגו' כי זה הוא גם כן התגלות התורה שבמעשים דאברהם ויצחק ששם גניזת התורה גם היום מה שתקנו ועשו התורה ההיא שבפרטות הללו וכל זה היה לדורות הבאים לתקנם שאלולי האבות לא היה אפשר להשיג שום השגה ולהתקרב לה' יתברך ונמצא כי גם עכשיו כל מה שאנחנו עושים בקירוב העבודה לה' יתברך הכל הוא עם האבות הקדושים וזהו 'ואברהם עודנו עומד לפני ה' פירוש בהווה תמיד הוא כך שהוא עומד לימין צדיקים לעזרינו על ידי התיקונים שתיקן וגלה לנו לחפור בבחינת עפר בארות מים חיים עד שבא יעקב בחיר האבות והתכללותן שהוא ממש סוד התורה והדעת כאמור ועל ידו יצא ההתגלות מבחינת חרן ועפר יסודי ונשלם סוד תורה שבכתב ושבכל פה שהן סוד לאה סוד תורה שבכתב וסוד רחל תורה שבעל פה שעל ידי עסקן בבית לבן ועשה התגלות הזאת והוציא משם גם כן י"ב שבטים שהם סוד י"ב צירופי הויו"ת שזה סוד 'נקבה שכרך עלי' שהוא לבחינת תורה שבעל פה ושבכתב להשלימן זהו כל עיקר שכרו וכוונתו (ויצא כ, ג ד"ה הבעש"ט).

ו. כל בחינת דינין הם מסוד הגבורות הקשות אך עבור פגמי התחתונים מתערבין אלו הגבורות בסיגי הרע לפעול דינים ועל ידי שמסלקים הטוב לכלול בהתורה על ידי שעוסק בדחילו ורחימו ועושה מהם טוב נמתקים הדינים ונבדל הטוב מהרע והרע נופל למטה וכאשר שמעתי בשם הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים פירוש הש"ס דגיטין 'שלח ליה מר עוקבא לרבי אלעזר בני אדם העומדים עלי ובידי למוסרם למלכות' כו' 'שרטט וכתב ליה דום לה' והתחולל לו השכם והערב עליהם לבית המדרש והוא יפילם לפנין חללים חללים והם כלים מאליהם' ופירש הוא זללה"ה שהוא כמבואר למעלה שרבי אלעזר נתן לו עצה גדולה זו שעל ידי שישכים ויעריב עליהם לבית המדרש יתמתקו הדינים ההם המלובשין באותן בני אדם שקמו עליו להצר לו כי מה שיש לאדם צרים למטה הוא על ידי הדינים שיש עליו למעלה מהתערבות והתגברות סיגי הדינים והגבורות ומתלבשין בבני אדם למטה שהם ראויים לכך שיגלגלו חוב על ידם והעצה הוא לבל יתגרה בהם אלא

להשכים ולהעריב עליהם לבית המדרש בפנימיות התורה שהוא סוד הדעת על ידי שילמוד ויתפלל בדחילו ורחימו כמבואר למעלה שזה בחינת דעת ממש ועל ידי הדעת והדבורים נתעלה למעלה להתאחד בעולם המחשבה מקום שאין שם דינים ואין שטן ואין פגע רע חס ושלווה רק הטוב הגמור ונכלל הוא עם אותן הגבורות נפולין בחינת דינים בהטוב, וכל זה על ידי שנותן אל לבו כי גם אותן הגבורות נפולין הם אותיות כנודע שאם בא עליו איזה דינים הם אותיות נפולין שלכך מספרים ועוסקים בענייני המאורע שבא עליו באותיות על ידי שבאים מאותיות נפולין והאותיות שמדברין מן המאורע ההוא הן הן ממש אלו האותיות הנפולין שמהם באו אלו הדינים ועל כן באחזו באותיות התורה באהבה ויראה שהם בחינת דעת נמשך על ידי זה עם האותיות שבהתורה למעלה למקור התורה ויש עלייה גם כן לאותיות הנפולין של מקום הדין שנכללו בהטוב בשרשן כנודע שכל התפעלות היורד הן לטוב הן למוטב הכל הוא על ידי צירופי אותיות ועל ידי עלייתן לשרשן פנימיות הדינים אל הטוב נפרד מהם הרע שהיה מעורב בהם ונעשה הכל בחינת טוב כי הרע נופל למטה ונהפכין גם אותן בני אדם שנתלבשו בהן בתחלה אותן הדינים להיות לו אוהבים כי בלעדי הדינים שלמעלה לא יפעלו שום פעולה רע.

וזהו 'והוא יפילם לפניך חללים חללים' שהרע שבהדינים יהיה נופל למטה ויקרא בשם חלל עבור שניטל מהם החיות שהוא הטוב שהיה מעורב בהן ונעשה וניתקן מן חלק הטוב שהיה בהם הטוב גמור יראת אלקים והתכללות בדעת לעולם המחשבה וזהו כוונת הפסוק 'דום לה' והתחולל לו' שהוא לשון דומיה שפירשו שיביא אלו האותיות של התלבשות הדינים לעולם הדומיה ששם אין אומר ואין דברים עולם המחשבה כאמור ששם אין דין כלל רק טוב גמור בלא סיגי רע כלל (ויצא כא, ד, ד"ה הבעש"ט).

ז. וזה אשר אמר הבעל שם טוב 'ואיש אשר יקח את אחותו... חסד הוא' הנה מי שהולך אל ערוה רחמנא ליצולן הלא הוא מחמת אהבה שבו הלא האהבה ההיא חסד הוא המדה שבבורא יתברך שמו ואתה עושה בזה רעה ומוריד את האהבה כביכול במקום מטונף (מקץ, כז, ג ד"ה הבעש"ט).

ח. כמאמר הבעל שם טוב 'וסרתם ועבדתם אלהים אחרים' תיכף כשסר ממנו יתברך ומאמונתו שכל כחותיו וחיותו הוא הבורא יתברך אזי תיכף נקרא 'עובד אלהים אחרים' (ויגש כז, ד ד"ה הבעש"ט).

ט. מרגלא דהרב בעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים זכותו יעמוד לנו על מה שכתוב 'וסרתם ועבדתם אלהים אחרים' תיכף כשסרתם מאת ה' מיד 'ועבדתם אלהים אחרים' כי זהו עיקר הדעת לידע שכל כחותיו וחיותו הוא הבורא ברוך הוא שהוא תקיף ובעל היכולת ובעל הכחות כולם והוא יתברך מונע כל הכחות שלו ותיכף כשסר מדעת זה נעשה עובד אלהים אחרים, כחות אחרים זולת הבורא ברוך הוא, שאין לו דעת זה שכל הכחות שלו הוא הבורא ברוך הוא (שמות כח, א ד"ה בעש"ט).

י. אמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים על פסוק 'הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את' כי איך לא ראה אותה עד עכשיו שהוא מהנמנע אך על ידי שהיה אברהם אבינו עליו השלום מרכבה אליו יתברך והיה מקושר במחשבתו תמיד בשורש המחשבה לא ראה והכיר בה עד עכשיו בתמונת יפיה כי היה רחוק מאוד מזה אף שהיה רואה אותה תמיד מכל מקום מחשבתו היתה תמיד שלא במקום הראיה הגשמית לא הכיר בה עד עכשיו, רק כשהלך למצרים נאמר שם 'וירד אברם מצרימה' שירד ממדרגתו הקדומה, כמבואר בדברינו הקדומים כי הרשעים שבדור המבול הפילו בחינת התורה והמחשבה למקום קליפת מצרים שעל ידי זה הוצרכו ישראל להיות שם ולברר הניצוצות ולייחדן כמקודם כי המצריים היו שטופי זימה והמקור היה מעולם האהבה שנפלה שם מהתורה שהיא בחינת חסד כמו שכתוב 'ותורת חסד על לשונה' וישראל העיד עליהן הכתוב שלא נכשלו במדה זו של זימה כמו שכתוב 'הראובני השמעוני - ה' מצד זה וי' מצד זה', על ידי זה העלו את אהבה הנפולה לשרשה להתורה שנקרא 'חסד' כאמור, ועל ידי זה זכו לקבלה תיכף בחודש השלישי על ידי שביררו בחינת התורה שהיתה שם.

ובימי אברהם עדיין לא היה הבירור לגמרי ולכן בבואו למצרים ירד ממדרגתו והתחילו לבא אצלו מחשבות מבחינת השבירה כמו שכתוב 'שבע יפול צדיק וקם' רצה לומר כי הצדיק יפול בבחינת השבע שהן שבע מיני מחשבות שנפלו

ממקורן אך על ידי שהוא צדיק וקם ומייחדן לשרשן למקור המחשבה שנקרא 'חכמה' בחינת 'אחותי' ונחשב לו עבדות על ידי זה יותר (שמות לא, ג ד"ה וזה רבות).

יא. ...וזהו שיסד הבעל שם טוב זללה"ה נשמתו בגנזי מרומים לומר בכל ערב שבת מזמור ק"ז כי מחמת שצריך לזכר עצמו יותר ויותר בעת ההוא (בשלח לד, ג ד"ה וזהו).

יב. ואל ימעט בעיניו שום מצוה ודבור הגון כשהוא עם חיות, כי הבעל שם טוב עליו השלום נשמתו בגנזי מרומים אמר 'שכר מצוה בהאי עלמא ליכא' כי אין כל העולם יכול לקבל אור השכר של מצוה ודבור הגון כי הוא מאין סוף ברוך הוא כאמור וניצוץ כלול מכולו והעולם יש לו סוף אף על פי שאינו רואה שום דבר אינו יודע לכווין כוונות מכל מקום כשמשים כל החיות בהדבור אז בדבור שעושה נעשו יחודים למעלה כיון שעושה כפי שאפשר לו ויכלתו והכל יעשה באחדות עם כל ישראל ועם כל הצדיקים שיקשר מחשבתו ויכלול עצמו עמהם (בשלח ל, ג ד"ה ואל).

יג. ודע שאמרו רבותינו זכרונם לברכה על פסוק 'והאלקים עשה שיראו מלפניו' - לא נבראו רעמים אלא כדי לפשט עקמומיות שבלב' והענין נאמר בשם הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים שה' יתברך חפץ מאוד שיהיו כל ישראל יראים מלפניו אך מי שיש לו שכל ירא מלפניו 'בגין דאיהו רב ושליט עיקרא ושרשא דכל עלמין' ואם יסלק חיותו חס ושלוש אף רגע כמימרא היו מתבטלין כל העולמות ומחמת זה ירא וחרד מאימת השם יתברך עד שכל איבריו נרתעים מפחד השם יתברך ומהדר גאווה... אבל מי שאין לו שכל לירא מלפניו יתברך והשם יתברך אף על פי כן חפץ שירא מלפניו לכן מאיים עליו ה' יתברך בדבר שיהיה נרתע ונבעת לפי קט שכלו כגון בשמעו קול הרעם וכוונת ה' יתברך שילך מזה אל היראה העליונה בחשבו הלא הרעם הוא אחד מגבורותיו של הקב"ה ואין לא יירא מה' יתברך בעצמו וכן שאר היראות חיצוניות שיש לאדם כגון שירא מהשררה או שלא ימותו בניו כוונת ה' יתברך הוא שיעלה מזה אל היראה עליונה שידע שאינו ירא רק מה' יתברך שהיראה

עליונה יראת ה' עצמה נתלבשה ונתצמצמה תוך הדברים ההם כדי לאיים עליו לפי קט שכלו (יתרו, לה, ד ד"ה ודע).

יד. ...שהקב"ה שורה בהאותיות כשמדבר בדעת וזה נקרא 'אות גדול' שמדבר בגדלות הדעת אבל בלא דעת נקרא 'קטן' וכן אמר מורי בעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים 'שאל לך אות מעם ה' אלהיך' רצה לומר שתחנן ותשאל מהקב"ה שיתן לך אות דהיינו האותיות מן אותן הדביקים עם ה' אלהיך שתזכה לחבר אותם לשרשם (כי תישא מ, א ד"ה בעש"ט).

טו. והנה אמר מורי הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים 'תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו' על דרך משל שהמלך ביום שמחתו הכריז שכל מי שצריך דבר אל המלך כל מה שחסר לו איזה דבר ינתן לו מגנזי המלך והנה נקבצו ובאו כל איש ואיש זה שואל מחסורו וזה שואל מתנות אבנים טובות וכדומה לכולם צוה על ידי שלוחיו להנתן מבית גנזי המלך והיה איש אחד חכם ועני ולא שאל שום דבר רק שיניחו אותו לדבר בכל יום ויום עם המלך בעצמו ועל ידי זה כל טוב לא יחסר לו כי כלום חסר מבית המלך אמנם אותן האנשים קבלו על ידי שליח והשליח של המלך יש לו גבול על תפקידו ולא יוכל להוסיף דבר מה שאין כן המלך בעצמו אין קצה לאוצרותיו והכל בידו וכן האדם העובד בבחינה זו דהיינו שכל בקשתו וחפצו רק שיניחו אותו לדבר עם המלך אז כל טוב אדוניו בידו וזהו 'תפילה לעני' רוצה לומר התפילה שהיא ענייה שאינו מבקש דבר והיא עוטפות כל התפילות ומפרש הוא שמתפלל ש'לפני ה' ישפוך שיחו' שידבר עם המלך בעצמו זו כל מגמתו ונמצא זה דבוק בבעל הרצון יתברך שמו (כי תישא מ, ב)

טז. וזהו שאמר הבעל שם טוב ז"ל 'מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ' והוא כפל 'מצעדי' ו'דרכו' ואמר זכרוננו לברכה כי 'מה' מצעדי גבר כוננו' כי מה שמוליך השם את האדם לאיזו מקום על ידי מבוקש שיש לאדם לזה המקום אבל 'ודרכו יחפץ' כי השם רוצה לתקן האדם שם להעלות ניצוצות הקדושות שבמקום הזה וזהו 'ודרכו יחפץ' כי השם חפץ דרכו ולא מבוקש שיש לאדם שם (ויקהל מב, ב)

יז. וזהו שאמר הבעל שם טוב 'ואיש כי יקח את אחותו... חסד הוא' פירוש התורה היא המיסרת את האדם שבא על הערוה, שאחותו הוא שורש כל העריות ואמרה מה זה שבוער בך אהבה לילך אל הערוה הלא חסד הוא הלא זאת מדת החסד ואתה מוציא את המדה אל מקום מכוער כביכול מהראוי הוא לדבק את עצמך על ידי האהבה שיש בתוכך אל מדת החסד, וכן נצטוינו בתורה על יראת השם והוא מדת הגבורה והפחד יצחק וכל הפחדים שבאים לאדם הוא השם ברחמיו המפחדו כי עיקר היראה הוא יראת הרוממות 'בגין דהוא רב ושלטי עיקרא ושרשא דכל עלמין' רק 'לאו כל מוחא סביל דא' כי 'הן יראת ה' היא חכמה' ומי שאין בו זאת החכמה להביאו ליראת הרוממות מפחדו השם בפחדים שהוא מתפחד על ידי שכלו הקלושה בכדי שעל ידי יראה הקטנה הזו יבוא לירא את השם יראת הרוממות וזהו 'והאלקים עשה שיראו מלפניו' (שמיני מד, א).

יח. וכן אמר הבעל שם טוב ז"ל שכל הפחדים אפילו בבעלי חיים המגיע לאדם הוא כוונת ה' ברוך הוא להפחידו כדי שיזכור לירא את השם ואם האדם חכם ומתבונן את זה אז אין שום דבר המפחדו להרע לו מחמת שבתחלה היתה כוונת ה' ברוך הוא להפחידו לא משום שיענשו על ידי הפחד כי אם שמפחד זה יבוא לירא ולפחד מה' וכן עשה האדם אבל אם האדם לא יתבונן את זה ולא יפחד וירא מה' אז בא עליו הרעה שהיה מפחד ממנו וזהו 'אשרי אדם מפחד תמיד' היינו שמכל הפחדים המגיעים עליו על ידי זה הוא ירא מה' ומתפחד ממנו תמיד ואז 'אשרי' לאדם זה, 'ומקשה לבו יפול ברעה' היינו שאינו מתבונן לירא וליפחד מה' על ידי הפחדים המגיעים אליו יפול ברעה שהוא מפחד ממנו על שלא התבונן לירא מה' (שמיני מד, א).

יט. ולהבין איך נתקנים הדינים בשרשם גם מהו הלשון 'מסטרהא דינין נפקין' כי הנה יש חמישים שערי בינה והמ"ט שערים הם נקראים סטרהא ושם הוא מקום מוצא הדינים וזהו 'צדיק מט לפני רשע' מ"ט הם המ"ט שערים כנ"ל ששם הוא אחיזת הדינים אבל בשער הנ' שהוא נקרא 'אין' שם הוא רחמים גמורים ואין שם דין כלל ולכן כשמעלים הדינים אל שער ה'אין' נתקנים

כא. כמאמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים כי בדבר שאין לו שטח אינו שייך שבירה (נשא נא, א).

כב. אמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים על מאמר רבותינו זכרונם לברכה ש'המתפלל על חבירו הוא נענה תחלה' וצריך להבין למה נענה דוקא בתחלה הענין הוא שהמתפלל על חבירו הוא צריך להעלות הגבורות והדינים לשרשם כנ"ל אם כן הרי המתפלל הוא שם תחלה ואחר כך ממשיך על החולה גם כן ולכן הוא נענה תחלה (נשא נא, א).

כא. ורפואות הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים היה רק על ידי יחודים שהיה מייחד ומעלה השכינה אל מדת 'אין' וממילא ניתקן למטה גם כן (נשא נא, א)

כב. בכל המדות שהן בשבירה יראה על השורש מאין שרשו ויגביה גם כן לשרשו לעשות אחדות אחד כגון אם יבא לו איזה אהבה רעה יחשוב הלא זה נפלה מעולם האהבה הקדוש ועל ידי זה יעבוד ה' באהבה בהתעוררות המדה בקרבו ויתחיל לאהוב אהבה חזקה אותו יתברך ועל ידי כך נופל הרע והטוב נברר ונקשר בשרשו בעולם האהבה כמו שאמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים על פסוק 'ואיש כי יקח את אחותו... חסד הוא' וגו' כי זה האהבה של העריות חסד הוא מעולם החסד שהוא עולם האהבה האלהות היא נטולה וצריך אתה לברור מן הרע ולקשרה אל השורש כנ"ל ולא למשוך אחר הרע שבתוכו וכן בכל המדות גם כן עיקר העבדות הוא כך שעל זה מצפה משיח צדיקנו שנבא לזו המדרגה לברר ניצוצות הנ"ל שזהו סוד הברור לברר הטוב מן הרע שמלוכש בו על ידי השבירה (שלח לך נב, א)

כג. כמאמר הבעל שם טוב כי אור הגנוז עדיין הוא תמים שלא הגיע לו שום אדם כי אם מעט מזעיר כמו שכתוב 'תורת ה' תמימה' - 'תורת ה' פירוש בחינת התורה שנקראת על שם ה' ולא על שם משה 'תמימה' שלא דרכו בה רבים ולא באו לזו המדרגה, אך בדורות הללו צריך כל אדם השלם להתאמץ ולהגיע לזה (חקת נג, א).

כד. הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים אמר שהצדיק הגמור שאין רע בקרבו אין רואה שום רע על שום אדם אך מי שרואה שום רע בחבירו הענין הוא כמו שמסתכל במראה אם פניו מטונפין רואה גם כן במראה כך ואם פניו נקיים אינו רואה במראה שום דופי כמו שהוא כך רואה וזהו 'ואהבת לרעך כמוך' - פירוש 'כמוך' כמו שאם יודע האדם בעצמו שום רע בקרבו משום הא אינו שונא את עצמו אף ששונא הרע שבקרבו כך גם כן על חבירו כי באמת הכל אחד כי הלא גם לחבירו יש גם כן חלק אלוה כמוהו ויש לו אות בתורה (חקת נג, ב).

כה. וזהו 'ואיש אשר יקח את אחותו... חסד הוא' כמבואר אצלינו במקום אחר בשם הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים כי האהבה המלוכשת בעריות היא בחינת נובלות מן האהבה העליונה בכדי שעל ידי זה יוכלו לבא לאהבת ה' שמבלעדי זאת לא יתעורר בו מדה ההיא ועל כן אמרה התורה 'ואיש אשר יקח את אחותו' ונמשך למטה עם אותו המדה איך לא נתן דעתו להבין כי חסד הוא פירוש שהוא נובלת ממדת החסד העליונה בכדי שעל ידי זה יהיה לו בנקל לבא לאהבת הבורא ברוך הוא ואדרבה על ידי זה נמשך למטה ומכריח כביכול רצון וכוונת הבורא ברוך הוא לשנותו ודי לחכימא ואין לך פגם גדול מזה חס ושלוש. וזהו גם כן פירוש מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה 'תפסו הקב"ה לירבעם בבגדו ואמר לו חזור בך' כי בגד הוא לבוש כי דבר ההיא שנתלבשה בו המדה העליונה דהיינו האהבה או היראה נקרא 'בגד' כאמור בכדי שיועילנו ואם אין דעת חס ושלוש אדרבה 'נעשית לו סם המות' כאמור כי הקב"ה מחמת שחפץ חסד הוא ואינו רוצה במיתתן של רשעים מצמצם את עצמו אל האדם 'באשר הוא שם' במדרגה ההיא כאמור וזה נקרא 'תפסו בבגדו' בלבושו שנתלבש בו בעת ההיא 'ואמר לו חזור בך' כי אדרבה על ידי המדה ההיא שנתעוררה בך כהיום אז הוא 'עת לעשות לה' ולחזור ולשוב אל ה' כמאמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים על פסוק 'משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים' כי אפילו בשעה שהרשע הולך לעשות עבירה בחדר מיוחד נופלת עליו יראה ומתדמה לו כאלו רואה אותו שום אדם זהו שהיראה העליונה מצמצמת את עצמו אצלו בעת ההיא להביא יראה בלבו בכדי שירא מהבורא ברוך הוא ויעזוב סכלותו אלא אדרבה באהבה ויראה ההיא יהיה נקל לו

להתחיל לאהוב אותו יתברך ועל כן מתדמה לו כאלו אחד משגיח מן החלונות ומציץ מן החרכים (פנחס נד ב, ד"ה וזהו).

כו. כמאמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים שצריך כל אחד מישראל לתקן ולהכין חלק קומת משיח השייך לנשמתו כנודע ש'אדם' הוא ראשי תבות אדם דוד משיח שקומתו של אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה שהיו כלולין בקומת אדם הראשון כל הנשמות של ישראל ואחר כך על ידי החטא נתמעטה קומתו וכמו כן יהיה משיח קומה שלימה מכל נשמות ישראל כלולה מס' ריבוא כמו שהיה קודם החטא של אדם הראשון על כן צריך כל אחד מישראל להכין חלק בחינת משיח השייך לחלק נשמתו עד שיתוקן ותכונן כל הקומה ויהיה יחוד כללי בתמידות במהרה בימינו (פנחס נה, א).

כז. מי שמצער נפשו ומסגף את עצמו לבלתי להנות מן העולם נקרא 'חוטא' כמו שיש דעה בש"ס ש'היושב בתענית נקרא חוטא' כי הוא גם כן עבודת ה' כמו תורה ותפילה ותפילין וכל המצות כי באורייתא ברא קב"ה עלמא ובאורייתא מתנהג עלמא ובכל דבר יש תורה כנודע וכל מאמין צריך להאמין שאין שום דבר שיהא חוץ לעבודתו יתברך רק שהוא על פי התורה אשר התורה התירה לאכול ולשתות רק שיעשה לשם פועלן ולא להנאת עצמו רק על דרך האמור נקרא הכל 'עבודה תמה' ולכן נקרא 'חוטא' שמחסר עליית הקדושה לשרשה המלוכש במיני המזונות ההם שהוא מונע את עצמו מהם אף שאין לו דעת שלם לזה בשלימות הגמור מכל מקום הוא עושה פעולה מזה כמאמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים כי אפילו גוי שאכל מין מאכל שמלוכש בו ניצוץ הקדוש ובכח האכילה ההיא עשה שירות לישראל נעשה עלייה בצד מה להניצוץ ההוא אף שאינו כל כך כמו בישראל שאכלו בא וראה עד היכן הדברים מגיעים כי באמת מי שאין לו דעת בזה הלא גם תורתו ותפילתו של זה הן גם כן כך שאיננו בשלימות גמור ואף על פי כן הוא לומד ומתפלל כי מכל מקום הן נקרא 'תורה ותפילה' לפי ערך דעתו ומכל מקום נקרא 'עבודה' כמו כן באכילה ושתיה ההכרחי הוא גם כן עבודה כי אפילו על פי פשוטו הוא מברך כמה ברכות וממליך הבורא ברוך הוא על המאכלים הוא גם כן עבודה רק שצריך לילך ממדרגה למדרגה (מטות נה, ד).

כת. כי בלתי המדות אי אפשר להתחיל שום עבודה אליו יתברך כי עבודת השם הוא דוקא בדחילו ורחימו שהן אהבה ויראה ובהתקשרות ובניצוח וכיוצא בשאר המדות כנודע וכהיום אשתמש בזאת המדה של הבורא יתברך להכעיסו חס ושלום ולעבור רצונו ואדרבה עכשיו שנתעוררה בו זאת האהבה אפילו נתעוררה האהבה להעבירה חס ושלום על כל פנים מאחר שנתעוררה בו ונתפתחה זאת המדה אז נקל לו לאחוז בה ולהתחיל לאהוב הבורא ברוך הוא ובודאי יחדל מלעבור על רצונו ועל ידי זה יקשר את עצמו עם זאת המדה בשרשו ויעשה על פי השורש שהוא על פי התורה וכן בכל תענוגי עולם הזה ההכרחים כמו אכילה ושתייה ושאר תענוגים הכרחים שאז בהתעורר בו התענוג והאהבה אזי לא יהא מופסק אז מאהבת הבורא ברוך הוא באופן שיכניס זאת האהבה רק בתענוג ההיא כי אדרבה אז נקל לו לאחוז בזה המדה לעשות זה התענוג למען אהבתו יתברך לאהוב אז הבורא יתברך ונמצא כל מעשיו לשם שמים והבן כי מי שיש לו דעת יכול לכלכל דבריו במשפט לעשות כן בכל עת שיתעורר בו איזה מדה מהמדות המוטבעין בו וכמאמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים על פסוק 'מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים' גו' שמה יפה ומה נעים הוא שבכל התענוגים הוא האהבה העליונה שעל ידי התעוררות זאת התענוג בטבעו יקל לו לאהוב אז הבורא ברוך הוא כי בלאו הכי קשה לפתוח זאת המדה להתחיל לאהבו יתברך ועל ידי התענוגים שנתעוררה בו זאת האהבה יקל לו והבן (ואתחנן סב, ב).

כט. ...כן הוא בכל הדברים שיש שני דרכים או שעל ידי זה יתקן ויגביה את עצמו עם כל הדברים השייכים לשורש נשמתו או שיעשה המעשה ההוא עצמו ויקלקל עוד והעיקר עם הלב ולפי כוונתו ואמונתו ודעת שלו וכמו שאמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים זכותו יעמוד לנו על פסוקי תהלים 'אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלים לעיים' וגו' 'שפכו דמם כמים סביבות ירושלים ואין קובר' וגו' ואמר נשמתו בגנזי מרומים שכוונת המשורר לקונן על המבואר למעלה וזהו 'אלקים באו גוים בנחלתך' שבמקום קדושתך וצמצום מדותך כאמור למעלה שבכל התענוגים הגשמיים וכסף וזהב הוא הכל נחלתו יתברך כי שם צמצום מדותיו ובפרט בדברי התפילה ואותיות התורה שכוונתו היה בכדי שעל ידי זה יתעלו ישראל

ויתוקנו ואדרבה שם 'בנחלתך' האמור 'באו גוים' שהן הקליפות ויצר הרע ו'טמאו את היכל קדשך' שהן אותיות ודבורי תורה ותפילה שעבור שבאו לשם הקליפות מפיל האדם את עצמו ואותן הדברים עוד יותר למטה כביכול וזהו 'טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלים' וגו' ופירוש ואמר כל זה גרם להם עבור ש'שפכו דמים כמים סביבות ירושלים' כי נודע שהלב הוא בחינת ירושלים שהוא באמצע הגוף כמו ירושלים שהוא באמצע העולם וכמבואר בספרים, ונודע שהתפילה נקרא 'שפיכה' כמו שכתוב 'ולפני ה' ישפוך שיחו' וגו' ונקרא 'שפיכות הנפש' ונודע מה שאמרו 'לא תאכלו על הדם' - לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם' נמצא שנופל על תפילה לומר לשון 'שפכו דמם', וזהו 'שפכו דמם כמים' שהוא כינוי לתפילה 'סביבות ירושלים' פירוש סביב הלב שאין דבורי תפילתו יוצאין מן הלב כי לבו בל עמו כאמור רק דבורו הוא סביב הלב ולא מתוך הלב וזהו 'סביב ירושלים ואין קובר' פירוש שאין קובר וחופר את הדבור מבחינת ירושלים שהוא הלב רק מן השפה ולחוץ אחד בפה ואחד בלב (ואתחנן סג א).

ל. ועל ידי דעת האמור שיאמין זאת באמונה גמורה כי מעשיו ודבורו וכל תנועותיו הכל הוא הבורא ברוך הוא המנהיגו ומצמצם שכינתו בתוכו כאמור למעלה בודאי אינו מבקש שום פרס וקיבול שכר מאחר שה' יתברך הוא העושה בעצמו ולא הוא וכל עבודתו אינו רק שלא יהיה נפרד ונפסק חס ושלוש משרשו שלא יוכל להגיע אליו רחמנותו ויהיה 'נרגן מפריד אלוף' חס ושלוש וממילא כשהוא דבוק בבורא יתברך עושה הוא יתברך הכל ומגיע אליו רחמנותו יתברך, וכמו שאמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים על אמרם ז"ל 'אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס' 'את הרב' פירוש עם הרב שעבודתן הוא עם הרב שהוא ממש כביכול עובד כאמור, 'אלא הו' כעבדים המשמשין את הרב', על ידי שמשמשין עם הרב צריך להיות 'שלא על מנת לקבל פרס' (ואתחנן סד, ב ד"ה וזהו).

לא. אמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים על פסוק 'וסרתם ועבדתם אלהים אחרים' כי מיד שסרתם מאחרי ה' לאחוז בבחירת הרע 'ועבדתם אלהים אחרים' נחשב לעבודה זרה וכל זה על ידי שאין לו דעת זה האמור

שידע ויאמין כי 'לית אתר פנוי מיניה' ש'מלא כל הארץ כבודו' אפילו בארציות ובסוף המדרגות (ראה סח, ד).

לב. וצריך האדם גם בנפלו ממדרגתו להתחזק ולילך אל ה' יתברך באותו מדרגה שהוא עכשיו כמו בהיותו במדרגה העליונה... והיינו בהאמינו שבמדרגה שהוא עכשיו יש גם כן ה' יתברך כי 'לית אתר פנוי מיניה'... וזהו 'כל שלא אמר אמת ויציב שחרית אמת ואמונה ערבית' וכו' 'שנאמר להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות' גו', דהיינו 'שחרית' נקרא בהירות המוחין ואז נקרא 'אמת ויציב' דהיינו לשון קיום ומעמד ו'ערבית' דהיינו בעת חשכות המוחין צריך להיות על ידי ה'אמונה' כנ"ל וזהו 'להגיד' הוא לשון המשכה בבוקר היינו בעת בהירות המוחין יכול להמשיך חסדים 'ואמונתך בלילות' היינו בעת חשכות המוחין צריך להיות על ידי ה'אמונה' כנ"ל ואם עושה כן אז הוא בא אחר כך למדרגה יותר גבוהה, והיה אומר הבעל שם טוב נשמתו עדן משל האב המלמד את בנו לילך עומד רחוק מעט וקורא אותו לבא ובבואו קרוב לאב נמשך האב להלאה ומתרחק יותר מהבן הנ"ל והבן נופל ולמה עושה האב כן היינו שלולא זה לא היה יכול הבן לילך רק אותו מעט אבל עתה מתחזק הבן על רגליו והולך ומתקרב אצלו יותר והנמשל מובן (האזינו עב, ב).

לג. כי אפילו הרשעים מלאים הרהורי תשובה ומתחרטים אף כי איש ישר הנופל ממדרגה תיכף שב אל ה' וממליך הקב"ה על ידי זה במדרגות תחתונות וזהו כבודו יתברך ועל זה נאמר 'ואתם תהיו לי ממלכת' וגו' רוצה לומר שתמליכו אותי על כל דרגין כמבואר למעלה... כמו שאמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים 'ובקשתם משם את ה' וגו' ומצאת - 'משם' דייקא במקום שהוא באיזה מדרגה שיהיה משם תמצא את ה' אלהיך ויוכל להתדבק בה' (ליקוטים עה, ד).

לד. והנה אמרו רבותינו זכרונם לברכה 'בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא' והקשו התוספות הא אמרינן 'אין מזל לישראל' עיין שם ואמר הבעל שם טוב ז"ל 'אין' רוצה לומר דבר שהוא 'אין' שהוא הרצון הנקרא 'אין' לרוב העלם אין משיגים, זה 'מזל לישראל', וזהו כוונת חכמינו זכרונם

לברכה גם כן 'בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא אלא במזלא', במזל 'א' שהוא הרצון מה שנוזל מהרצון כדכתיב 'וחנותי את אשר אחון' ברצון ו'א' הוא רצון שהוא ראשית הכל והוא למעלה מזכות כי מה שמגיע בזכות הוא אינו חסד של אמת שמגיע לו התשלום והחסד של אמת הוא ברצון בלי זכות אפילו וזהו במזל 'א' תלוי הדבר והוא חסד של אמת (ליקוטים צא, א).

לה. והנה יתבונן האדם שכל העולם נשתכלל בכ"ב אותיות התורה כי באורייתא ברא קב"ה עלמא ובכל הברואים ניתן הנקודה להשיג אלהותו יתברך וכשהמלמד אוחד בתורת ה' תורה לשמה לשם ה' עילאה אז הוא מחיה את הנקודה ומוציא לאור השגת תלמידו ומרפא אותו... וזה כשלא יתכוין בלמודו לשום דבר לא עולם הזה ולא עולם הבא כי 'סמוכין שלו טמאין מדרס' רק לשם ה' עילאה וכל זה כשיפתח תחלה שער היראה שהיא ה' תתאה כמו שאמר רבי ישראל בעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים 'הפוך בה והפוך בה ובה תחזי וסיב ובלה בה' ואחר כך מתמיה התנא 'ומנה לא תזוע' בתמיה... ואי אפשר שלא יפול על האדם בלמודו ותפילתו יראת הבורא ברוך הוא רק שבורח ממנו ואינו מחזיק בה (ליקוטים צב, ג ד"ה והנה).

לו. ודרשו רבותינו זכרונם לברכה 'מפני מה יש צדיק ורע לו רשע וטוב לו והשיבו וחנותי את אשר אחון וכו' ורחמתי את אשר ארחם' כי איך אפשר להשיג דעתו שהוא אין סוף ברוך הוא ולכן מה שנותן לבני אדם לאחד נותן חכמה ולאחד גבורה ולאחד עשירות ולאחד עניות הכל הוא לפי שראה בחכמתו יתברך שבחינה ההיא צורך אל האדם ההוא דוקא וממנה יוכל להתקרב ולדבק את עצמו אליו ולאחר בחינת האחרת הכלל הוא כי בכל דבר מתעלם אלהותו יתברך ומצמצם את עצמו כביכול בדבר ההוא כי 'לית אתר פנוי מיניה' ומכל מדה שה' יתברך מודד לו יתקרב דוקא אצלו מתוכה כי שם הוא התעלמות אלהותו יתברך, וזהו 'בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאוד מאוד' וכו', כמאמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים 'ובקשתם משם את ה' אלהיך' 'משם' דייקא מבחינה שאתה שם, ואף רחמנות הרשעים בדרך זה כי הרחמנות הוא הלבוש שבו מצמצם אלהותו יתברך כי הרחמנות הוא נמשך מלמעלה חיות מהבורא ברוך הוא וכשבא אליהם הרחמנות נכנס

החיות בקרבם והוא אלהותו יתברך שנתצמצם אליהם כביכול באולי ישוּבו כי כך ראתה השגחתו יתברך שכן הוא הצורך לפי בחינתו נמצא כי הרחמנות הוא על חלק נשמתו שמא יחזיר בתשובה ואין חילוק בין עניות ועשירות הכל הוא רחמנות לכוונה האמורה (ליקוטים עה, ד).

לז. ובדורות האחרונים כשלומדים דברי שום תנא וחכם מדברי הקדמונים שהדבר ההוא הוא חיות ומוחין שלו והאדם הלומד ומדבר דבריו מדבק ומכניס חיות ומוחין שלו לתוך הדבורים נקרא 'אתדבקות רוחא ברוחא' ולכן מחיה אותו שמכניס החיות בהדברים שלכן אמרו 'שפתותיו דובבות בקבר' שאפשר לומר זה בחינת השתטחות על קברי הצדיקים כי דבורי הצדיק שם הוא קבור וטמון החיות שלו כאמור וזה הלומד בהכנסו עם החיות ומוחין שלו לתוך החיות ומוחין של הצדיק שטמן בדבריו נקרא 'אתדבקות רוחא ברוחא' ו'שפתותיו דובבות בקבר' כנודע זה מדברי הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים ונקרא בחינת זו 'השתטחות על קברי הצדיקים' שהן דבריהם שלומד ומזכיר היום הלומד ולכן מחיה מוחין של אותו הצדיק והבן (שבת ב, ד).

לח. 'נשאת ונתת באמונה' וכו' רוצה לומר כי הנה עסק משא ומתן הוא גם כן עבודה ותורה כי כמה דינים יש על זה, ואמר הרב הבעל שם טוב ע"ה נשמתו בגנזי מרומים כי אם האדם הלומד את התורה לשם הבורא ברוך הוא למשל אם לומד המשנה 'המחליף פרה בחמור' הוא חשוב מאוד לפני הבורא ברוך הוא כל שכן אם עושה הדבר ומחליף פרה בחמור ומנהיג עצמו בזה על פי התורה ודאי יותר חשוב עבודה מעולה כי בכל דבר שיש בעולם הכל לא בראו אלא לכבודו כי כל דבר קטן וגדול אינו מתנהג כי אם על פי התורה אם לא באומות שמתנהגים על ידי מזלות ומכל דבר יכול לעבוד את ה' ולהכיר נפלאות הבורא ברוך הוא ושכל העליון ישיג מתוכו וגם כן בפשוט אם מתנהג על פי התורה דהיינו 'איפה צדק ומדה צדק ומאזני צדק' הוא גם כן מקיים מצוה 'ישב ולא עבר עבירה' וכו' ואם כן כשמתנהג כן אזי הוא עוסק בתורה תמיד אפילו בשעה שעוסק בסחורה. וזהו 'נשאת ונתת באמונה' רוצה לומר אם הוא באמונה שמאמין בבורא ברוך הוא ובתורה בשעת משא ומתן ועוסק

על פי התורה הנקרא 'אמונה' אז 'קבעת עתים' פירוש כל העתים אפילו שלא בשעת הלימוד כולם הם קביעות לתורה (שבת ג, א ד"ה נשאת).

לט. כמאמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים על פסוק 'בא אתה וכל ביתך אל התיבה'... שיכניס כל כחותיו בהאותיות (שבת ד, ב).

מ. 'תורת ה' תמימה' ואמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים כי היא תמימה שלא התחיל בה אדם והיא שלימה (אבות יט, ב ד"ה למשל).

כוונות מהבעש"ט
ליקוט

א. קיבלתי ממורי שסגולה נפלאה לבטל הכעס לומר הפסוק 'במה יזכה נער את ארחו לשמור כדברך', היינו לכוון השם הקדוש היוצא מראשי תבות (רבי מאיר מרגליות מאוסטרהא, מאיר נתיבים ח"ב יז, ב).

ב. אמר הבעל שם טוב שזכה לכל המדרגות שלו הכל היא בעבור שהתמיד בטהרת המקוה תמיד, ובאמת זה ענין גדול מאוד כי המקוה מטהר את הגוף והנפש, אבל צריך לעשות הכל בכוונה ולא חס ושלוש כמצות אנשים מלומדה, שאז חס ושלוש אינו נחשב לכלום, רק צריך להתיישב את עצמו ולכוון דעתו מקודם.

ואעתיק לך כוונת המקוה מהבעל שם טוב ז"ל מה שהעתיקתי מסידור הותיק מו"ה משה נ"י, וזה לשונו שם:

כוונת המקוה מהבעש"ט זלה"ה, מקודם יכוון סוד הנזכר בגמרא 'שש מעלות במקוה' ועל פי סוד הוא כזה, **יהו** חסד, **יוה** נצח, **הוי** גבורה, **היו** הוד, **ויה** תפארת, **והי** יסוד, והם השמות הכתובים בכוונת הלולב כמו שכתב האר"י ז"ל טעמם ונימוקם שם בכוונת הלולב, והמים שבמקוה הם תשעה יודי"ן דע"ב ס"ג מ"ה ב"ן גימטריא **מים**, וכולם נמשכין משם ע"ב שהוא הראשון שהוא חסד גימטריא ע"ב והוא בחינת מים, לכן הם ארבעים סאה נגד ארבעה יודי"ן דע"ב, גם מקוה גימטריא קנ"א כמנין אהי"ה במילוי ההי"ן (כזה אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה) שהוא בסוד הבינה, שהוא בית קיבול לקס"א קמ"ג:

והנה בנין הגוף הוא על ידי שם קנ"א כמבואר בכתבי האר"י ז"ל בכוונת ליל הושענא רבה, והגוף הנגוף הוא כלי חרס ואין לו טהרה במקוה כי 'כלי חרס שבירתן היא טהרתן', והענין הוא, קודם כניסתו למקוה צריך לשבור לבו בקרבו, ומקבל עליו עול מלכות שמים לעזוב פשעיו, ומעתה מוכן לעבוד באהבה (**חסד**) ויראה (**גבורה**) בכדי שיוכל ה' יתברך להתפאר בו (**תפארת**) כמו שאמר הכתוב 'ישראל אשר בך אתפאר', וימסור את עצמו על קדושתו, ועל ידי זה ינוצח הסיטרא אחרא (**נצח**) בבטחונו בה' יתברך ששייב את נדחו, וצריך להודות לו (**הוד**) שניצול ממצולות ים, ואז הוא נכלל בכלל צדיק

(יסוד) עולם, ואז על ידו יתגדל ויוכר כבוד מלכותו (**מלכות**) יתברך שמו וישתבח לעולם ועד:

ועוד יכוון בהיותו במקוה כי שם **אדנ"י** מלכות הוא סוד הדיבור, ושם **הוי"ה** זעיר אנפין הוא סוד הקול, ושם **אהי"ה** סוד המחשבה, ובמקוה הגג של המקוה נגד שם **אהי"ה**, והארבע רוחות של המקוה נגד ארבע אותיות **הוי"ה**, וקרקעית המקוה נגד שם **אדנ"י**, והשלושה שמות הנ"ל הם גימטריא יב"ק הוא סוד יחוד ברכה קדושה, ויכוון שנכנס לבקש מה' יתברך טהרה וקדושה למחשבתו ולקולו ולדיבורו, ואז על ידי כוונות הנ"ל אף אם 'שבע יפול צדיק וקם', היינו אף אם ירד שבע מעלות אחורנית, ירפאהו ה' יתברך, ויכרות עמו ברית חדשה אשר לא תופר, ואז יאיר על נשמתו קומה הרוחניות **קומה** אותיות מקוה, **סאה** גימטריא אדנ"י ס"ה ואות א' שבסאה הוא סוד חכמה, שהוא יו"ד ראשונה דשם הוי"ה, ויו"ד במילואו כזה יו"ד מרמז הו' לו' קבין שבסאה, רצה לומר, לשש מעלות שבמקוה כנ"ל, ששורש מילים של ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן גימטריא ק"ב, ו' פעמים ק"ב גימטריא ברי"ת, לתקן הפגם של ברית קודש, והד' של מילוי יו"ד רמז לד' לוגין, **יה"ו** במילוי אלפי"ן (כזה יו"ד ה"א וא"ו) בגימטריא לו"ג, ועל ידי זה יזכה לעבודת ה' יתברך, ויאמר פסוק זה עם הכוונה 'מקוה ישראל ה' מושיעו בעת צרה'. ויכוון ראשי תיבות 'מקוה ישראל' הוא **מי** וראשי תיבות 'הו"ה מושיע' הוא ראשי תיבות **ים** שהוא סוד השכינה, שממנה מתגלים הדינים בעולם הזה, ומיתוק הדינים הוא על ידי שמעלה אותם לשורשם, שהוא יסוד הבינה שממנה מתעדין הדינים, שבה שם אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה כנ"ל שהוא בגימטריא מקו"ה, ושם נמתקין בסוד הלידה על ידי המים שבמקוה דהיינו ט' יודי"ן דע"ב ס"ג מ"ה ב"ן שעולים בגימטריא צ' כמנין מי"ם. ועל ידי ד' יודי"ן דע"ב שהם מ' סאה, כי גילוי הגבורות הוא סוד שם **אגלא**, רצה לומר שמתגלים החמש גבורות שהם שורש של כל הגבורות ומתגלים בשכינה תתאה סוד אדנ"י, אמנם כשמתעלים הגבורות לשורשם שהוא סוד מ"י שנקרא בינה, ונמתקים שם בסוד הלידה חדשה נרמז שם הנ"ל שמספרו אל"ד, לכן יכוון כששוחה ראשו לתוך המים לטבול בשם אהי"ה אל"ד משולב כזה א' א' ה' ל' י' ד' ה':

ועוד יכוון ויצירר אלו הארבעה שמות בהיותו בתוך המקוה כזה **אל"ד אהי"ה הוי"ה אדנ"י**, ויכוון באות א' משם אל"ד רומז לכתר עליון שהוא אל"ף

אותיות פלא, ואות ל' רומז לג' קוין, קו ימין חכמה חסד נצח, קו שמאל בינה גבורה הוד, קו אמצעי דעת תפארת יסוד, ואות ד' רומזת למלכות סוד אדנ"י, עד כאן העתקתי אות באות מדברי אלהים חיים של הבעש"ט זללה"ה (רבי משולם פייבוש הלוי מזברז, ליקוטים יקרים כח, ב).

ג. קבלתי ממורי ורבי הרב הקדוש רבי ישראל בעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים, להסיר הדינים עשה כך, בליל שבת להקיף את השולחן שבע פעמים, יהיה ארבעה אנשים, והי שלושה בית דין, ויכוון ג' אהי"ה, ביודי"ן הימני, ובאלפי"ן האמצעי, ובהי"ן השמאלי, בעמידה, ואחר יקיף ויאמר 'למנצח בנגינות' וגו', ובכל פעם שיקיף יכוון כוונות הושענא רבה אדם דיבור ולא מעשה, רק אדם דיבור ולא יותר, ובית דין יכוון לשם מ"ב, דהיינו בהיקף ראשון שם א ב ג י ת ץ ובהיקף שני יכוון ק ר ע ש ט ן וכו', ולמחר בשחרית יכוון המקיף אדם דיבור, ויאמר בכל פעם 'ויהי נועם', והבית דין יכוון לשם מ"ב ככלילה, ואחר כך יאמר הפסוקים הן בלילה והן בשחרית 'ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו' וגו' עד 'ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל ויקוד העם וישתחוו', ויכוון בזה השם ן ז פ ה ל א פ ע כ ב י ב כ א מ ן ב ה ן ה ן , ויאמר הפסוק 'האנשים אשר פתח הבית הכו בסנורים מקטן ועד גדול וילאו למצא הפתח' ן ה א פ ה ה ב מ ן ג ן ל ה, ויכוון השמות אלו, ויאמר הפסוקים אלו שלש פעמים ישר והיפוך ן ז פ ה ל א פ ע כ ב י ב כ א מ ן ב ה ן ה, וגם כן ן ה א פ ה ב מ ן ג ן ל ה כל השמות שלש אותיות על התיבה גם כן, ושלש פעמים היפוך וגם כן 'וישתחוו העם ויקוד הציל בתינו ואת מצרים את בנגפו במצרים ישראל בני בתי על פסח אשר לה' הוא פסח זבח ואמרתם', וגם כן 'הפתח למצוא וילאו גדול ועד מקטן בסנורים הכו הבית פתח אשר האנשים ואת' (וצירופי שמות היוצאים מן ההיפוך הם כן ן ה ן הכו מאב ב יב כ ע פ א ל ה פ צ ן וגם כן ה ל ן ג ן מ ב ה פ א ה ן או כן ה ל ן ג ן מ ב ה ה פ א ה ן), בחול בבוקר דוקא קודם זריחת השמש, וכן בשבת גם כן קודם זריחת השמש והקף עם ספר תורה, ויאמר המקיף למנצח בנגינות, ויכוון במנורה בהציור הזה בכל פעם שמקיף ציור אחד, והבית דין יהיה גם כן ג' אהיה כנ"ל, וגם ציור הנ"ל משם מ"ב, ובפעם השביעית כל השם מ"ה מראש ועד סופו, ככה יעשה

שבעה ימים רצופים, ויכוון הבית דין והמקיף בצורות של אותן אנשים, והשמות המנגדים (רבי ישראל חריף מסטנוב, עטרת תפארת ישראל, פ, ב).

ד. קבלה ממורי מהר"י ב"ש זלה"ה שבעוונותינו הרבים נפטר יום א דשבעות שהוא יום ד תק"ך לפ"ק לבטל חלום רע יכוין ליחוד **יב"ק** שהם ג' שמות במקוה כזה: קרקע המקוה שהוא עומד עליה הוא **אדנ"י** והאדם עצמו הוא **יהו"ה** והמים כשטובל ובאין על ראשו ומכסין המים את ראשו שבו המוחין הרי **אהי"ה**, הרי גימטריא **יב"ק**, ושיוגבר החסדים על הגבורות מחמת המים שעלו על ראשו כנ"ל, גם יכוין אל"ד גימטריא אגל"א כלול במקורו אהי"ה אאהליד"ה וזה טוב לכוין בהושענא רבה ובראש השנה (סידור רבי אברהם שמשון מרשקוב).

ה. ממורי (מהריב"ש) זלה"ה כוונת טבילת ט קבין להסיר מן המ"ל ט (בחינות) חיצונים מן ט ספירות שלה ומדת מ"ל תתעלה בתכלית העלייה וכו' (שם).

ו. ובשם מורי ריב"ש נר"ו לאמר ז"פ 'ויהי נועם' 'יושב בסתר' כפשוטו והיה נוהג לומר גם כן בימים נוראים ובכל צרה שלא תבוא ויכוין ב' נונים (סידור רבי שבתאי מרשקוב).

ז. ואני המעתיק קיבלתי ממורי נר"ו לכוין בשם **כוז"ו** וכ' מוהמ"פ ששם זה בחכמה ששם המחשבה והוא בחינת דין ושם זה במילואו כ"ף וא"ו זי"ן וא"ו גימטריא טפטפי"ה שם המחשבה ע"כ (שם).

ח. קיבלתי ממורי נר"ו כשחל שבועות ביום שקיבלו התורה בזמן שקידש על פי ראייה או ביום ו לדעת ר"י שיכון בשעת אמירת עשרת הדברות שם היוצא מפסוק 'גל עיני' כזה:

ינהבוהילהיותהיעהטומהיההותהינהנוהיהפוריהולותהיהאחורה
(שם).

ט. בשם מורי נר"ו צריך להיזהר מאוד אחר התיקון שעשה בליל שבועות שלא יפסיק בשום שיחה בטילה עד אחר שאומר במוסף קדושת כתר כי אז עולין כל קישוטי הכלה שעשה בלילה על כן יזהר מאוד לטהר מחשבתו על כל פנים עד כתר זה (שם).

י. גם בהתרת נדרים יכוונו הבי"ד לג' אהי"ה אלו מלואים ולקשרם בשורשם שהיה בינה כי שם בחינת נדר. ממורי נר"ו (שם).

יא. ובשם מורי נר"ו לכוון הרי"ו דררש השנה גם ביום הכיפורים עד נעילה אך לא בנעילה והרי"ו הם ביום הכיפורים בדקות (שם).

שמועות שלא הובאו ב"כתר שם טוב"

הספר "כתר שם טוב" מכיל בעיקר שמועות מכתביהם של רבי יעקב יוסף מפולנאה ורבי דב בער ממעזריטש. להלן שמועות נוספות מכתביהם שלא הובאו בו. משאר הכתבים ומשאר התלמידים שלוקטו בספר זה לא הובאו ב"כתר שם טוב" שמועות.

תולדות יעקב יוסף - א; ד; ה; י; יא; יב; יג; יד; טז; כג; כד; כה; כו; כז; לד; לה; לז; לח; לט; מ; מב; מג; מה; מז; מט; נ; נו; נח; סד; סח; פב; פג; פח; צא; צג; צה; קיח; קכד; קכז; קכח; קל; קלא; קלד; קמה; קמז; קנה; קנו; קס; קע; קעב; קעד; קעה; קפג; קפה; קפח; קפט; קצג; קצד; קצה; קצו; קצח; קצט; ר; רא; רב; ריג; ריד; רכה; רכו; רכז; רכט; רלו

בן פורת יוסף - רלז; רמב; רמג; רמח; רנא; רנג; רנו; רסד; רע; רעד; רעט; רפד; רפו; רפט; רצ; רצד; שי; שט; שיד; שיז; שיח; שכ; שכא; שכב; שכה; שלא; שלב

צפנח פענח - שמב; שמד; שמה; שמז; שמח; שמוט; שג; שנא; שנב; שנג; שנד; שנה; שנו; שנז; שנח; שנט; שס; שסג; שסט; שע; שעא; שעג; שעד; שעה; שעו; שפא; שפה; שפו; שפט; שצא; שצג; שצט; תב; תה; תו; תיב; תיג; תטז; תיז; תיט; תכב; תכד; תכז

ליקוטי אמרים - ג; ד

ליקוטים יקרים - ה; ז; טז

מפתח

אהבה ויראה [רגשות מרכזיים בעבודת ה'. משתלשלות ממידות הבורא הראשיות חסד וגבורה. עשויות להגיע בצורה נפולה ורעה] - **בחינת דעת**: חלק ז: ו; **בתורה ועבודת ה'**: חלק א: קיב, קיח, קלז, רצג; חלק ב: כה, קטו; חלק ג: כה; **יראה חיצונית, מיראה לאהבה**: חלק א: רעו, רעז, רפד, שסו, שעח; חלק ד: ו; **כניסה לעבודת ה'**: חלק א: רעג; **נוכלות חסד וגבורה**: חלק ב: קיא, קטו; חלק ז: ג, ז, יז, כה

אותיות [בהן נברא העולם ובהן הוא מונהג. בתוך כ"ב האותיות שורה חיות ורוחניות הבורא. האותיות משתלשלות זו מזו, כל אחת מהן היא לבוש לקודמתה. עבודת האדם היא להעלות את האותיות לשורשן] - **אור**: חלק א: ל, לב, רכג; חלק ב: נו; חלק ג: ה; **התפשטות, לבוש, עלול**: חלק א: ג, לג, ריז, רפח, תכה; **כח וחיות העולמות**: חלק ד: ו; **לבקש מהאותיות**: חלק ב: מח, נו; **לברר ניצוצות**: חלק א: רפט; **להמשיך להן רוחניות ואחדות**: חלק א: רנג; **להעלותן, לדבקן לשורשן**: חלק א: א, לג, קיג, קנא, ריד, רפח; חלק ב: ע; חלק ז: ו, יד; **לקשר ולדבק עצמו אליהן**: חלק א: לג, רמו, רפז, תסו, תעח; חלק ו: א; **עולמות, נשמות, אלוקות**: חלק א: מ, קיג; חלק ב: לא; חלק ג: טז; **צירופים**: חלק א: ח, תפד; חלק ב: ע, צה, קלג, קסו; חלק ז: ו; **צמצום מידות ה' באותיות**: חלק ז: כט; **כ"ב אותיות**: חלק א: ג, קיא, ריד, רמג, שצב, תסו; חלק ב: סד; חלק ד: ו; חלק ז: לה; **מנצפ"ך**: חלק א: קסב, ריז, שמב, שעג, שפג, תס

דבקות [קישור פנימיותו ומחשבתו של האדם לה'] - חלק א: עא, עו, פב, קא, קמח, רב, רלב, רפב, רפז, שסא, תכד; חלק ב: ל, סא, פא, צד, קט; חלק ג: ז; חלק ד: ד, ו; חלק ה: ב

הכנעה, הבדלה, המתקה [דרך מפורטת להעלות ניצוצות, הכוללת חרדה על מעמד השכינה בין הקליפות; הבדלה בין הניצוץ והקליפה; והעלאה של הניצוץ לשורשו] - חלק א: יא, ריט, רלא, רסא, רסב, תג

המתקת דינים [פעולה לשם התגברות על קטנות או ייסורים] - **באהבה ויראה:** חלק ז:ו; **בדיבוק מחשבה באור אין סוף:** חלק א:ל; **בהוספת דעת ובינה:** חלק א:קסב, ריז, רנט, שמב, שעג, שפג; **בהעלאה אל האין:** חלק ז:יט; **במציאת שורש חסד:** חלק א:ו, ט, רסט, רצד, תעט; **בקישור מלכות בבינה:** חלק א:ט, תפה; **כוונות מהבעש"ט:** ב; **בשמות קודש:** חלק א, נז; **בתפילה:** חלק א:שכח

לדבק, לחבר, לקשר [פעולה הנעשית באמצעות דעתו ומחשבתו של האדם. כל דבר בעולם משתלשל ממדרגות עליונות לתחתונות. עבודת האדם היא לצרף כל דבר אל שורשו, או אל מדרגה גבוהה יותר בסדר ההשתלשלות שלו, שם מתגלות יותר חיות ורוחניות הבורא] - **אותיות בשורשן:** חלק א:א, קיג, קנא; **חלק ז:יד:** **אחור בקדם:** חלק א:תס; **בעל תשובה בשורשו:** חלק א:קנט; **גשמי ברוחני:** חלק א:יד, סה, קפב, רמה, שג, שיז, שח, תכג, תמז, תסב, תעד; **דברים בשורשם:** חלק א:קמב; **חלק ב:כב:** **חלק ג:ח:** **דין בהוי"ה:** חלק א:קפב; **זולת, רבים בבורא:** חלק א:פא, פד, שצב; **חיות בשורשו:** חלק א:תה; **מחשבה זרה בשורשה:** חלק א:נד, עח, פו, קפא, קפו; **חלק ב:לו:** **חלק ג:ג:** **מחשבתו ועצמו באותיות:** חלק א:לב, לג, קסו, רכג, רמו, רפז, תסז, תעה; **חלק ו:א:** **מחשבתו ועצמו בבורא:** חלק א:טו, כג, לו, עו, פב, רפב, רצא, ש, שלה, שג, שסא, שעב; **חלק ב:סא, סט, עט, פא, צד:** **חלק ג:ג, ח:** **חלק ד:ו:** **חלק ה:ב:** **מחשבתו ועצמו בשורש התורה:** חלק א:רבג, שיז; **חלק ב:מה:** **חלק ו:א:** **מלכות באין:** חלק א:מד, עג, שפא, שצח, תכו, תמג, תעו; **מלכות בבינה:** חלק א:ח, ט, סה, קלט, קעו, שכג, שמא, שפב, תכט, תעד, תפג, תפה; **מלכות במחשבה:** חלק א:כג, כד, מד, עג, קמא, שכג, שפה, שצד, תכו, תמג, תעו, תפו; **מלכות למעלה:** חלק א:קיא, קעב, שנז, תסו; **מעשה במחשבה:** חלק א:יט, מד, קלח, קעא, רפב, שצד, תכז, תעד; **סוף בראש:** חלק א:שצח, תמג; **עולם תחתון בעליון:** חלק א:תב; **עצמו באמת:** חלק א, כא; **עצמו ביראה:** חלק ב:לד, סג, קו; **עצמו בכל**

ישראל: חלק ב: קז; חלק ז: יב; **עצמו בחכמה:** חלק ב: ג, כה, קי; **עצמו במידות:** חלק ז: כח; **עצמו בצדיק:** חלק ז: לז; **עצמו בתפילה:** חלק א: קטז

להעלות [פעולת הדיבוק, החיבור והקישור בתחומים שונים] - **אותיות:** חלק א: קיג, ריד, ריז; חלק ז: ל; **דיבורים, סיפורים:** חלק א: ריד, רמה, תסב; חלק ב: ג, ע, צא; **דינים לשורשם:** חלק ז, כ; **כוונות מהבעש"ט:** ב; **זולת, רבים:** חלק א: פא, קנט, רכב, רמה, רעה, רצו, רצז, שלג, שנא, שסד, שצב, תו, תטז; חלק ב: ג, ח, מג, ע, צא; חלק ג: כה; **חטא בשוגג:** חלק א: קח; **לימוד שלא לשמה:** חלק א: שסה; חלק ב: ט; **מידות:** חלק א: רנח (לשבר); חלק ב: כט; חלק ז: ג; **מדרגה תחתונה לעליונה:** חלק א: נו, נט, עה, קיג, קצד, שמה, שעב, תס; **מחשבות זרות:** חלק א: רכא, רעת, רעט, שעז, תעה; חלק ב: ל, לא, לו; **מלכות, שכינה:** חלק א: קס, רפג, שכב, שלז, שמא; חלק ז: כא; **ניצוצות:** חלק א: ד, לג, פו, צד, ריט, רכא, שא, שעב; חלק ב: ח, לו, מג, סט; חלק ז: טז; **נפש, רוח ונשמה:** חלק א: יג, שלג, שנא, תו; **עשיה, גשמי:** חלק א: ס, סה, תסב, תעה; **צחוק של בחרות:** חלק א: רעה; **קטנות:** חלק א: שנז, שפג

לייחד [לרוב, תיאור על דרך הפנימיות של פעולת הדיבוק, החיבור והקישור] - **הוי"ה ואדנ"י:** חלק א: יט, צג, שנט, שעז, תב, תפ; חלק ב: מו; **חכמה ובינה:** חלק א: קסג, תנז; חלק ב: נט; **יראה ונורא:** חלק א: כט, קלו, ריט, רכב, רנא, שעא, תמו, תנה, תעה; חלק ב: כד; **מלכות עם דודה:** חלק א: קלו, שנה, שנט, שפה, תנ, תפד; חלק ב: קג, קיח, קלט; **עצמו עם אחותה דמטרוניתא:** חלק א: נח; **קודשא בריך הוא ושכינתיה:** חלק א: מד, פד, קלג, קלח, רנה, שח, שפ, שצד, תכו, תסה; חלק ב: מז, נט; חלק ג: טז; **שכינה למעלה:** חלק א: תסב; חלק ב: טז; חלק ז: כא; **בדיבור:** חלק א: כה, נח, רסח, שסז, שצב, תסו; חלק ב: לז, מא, מו; חלק ז: יב; **במחשבה:** חלק א: רכ, שצה; **בשבת:** חלק א: שצה; **בתפילה:** חלק א: צד, צז, קטז, קמד, קג, שלח, תע; חלק ב: ל, צז; **הדעת המייחד:** חלק ב: נט; **העלאת מין נוקבין:** חלק א: שנז; **נשיאת הפכים:** חלק א: יב, רס, שכו; **שפע:** חלק א: תמח; **יחודים:** חלק ב: ו, כב, קד, קיב, קכו; חלק ז: כו

לשמה [כוונה המצורפת לפעולה] - **לדבק עצמו לתורה**: חלק א: לב, לג, קסו, רנב; חלק ו: א; **לדבר בכוונת אמת**: חלק ב: מה; **לייחד**: חלק א: רנז; **לשם האותיות**: חלק א: א, קיא, קנא, קסו; **לשם ה' עילאה**: חלק ב: נא; חלק ז: לה; **לשם שמים**: חלק א: יא, לז, קא, קיב, קכא, קסד, קסה, קפג, קפז, ריח, רמב, רג, רעה, שסה, שעו, שצה, תלא, תנט; חלק ב: סט, ע, קמב; חלק ד: ו; חלק ז: כז, כח, לח

ניצוצות [חלקי השכינה, חיות ורוחניות הבורא, הפזורים בעולם ורחוקים ממקורם. ישנם ניצוצות בחי, בצומח ובדומם, וגם במחשבותיו, דיבוריו והנאותיו של האדם. עבודת האדם היא להעלות את הניצוצות לשורשם] - **בדברים בטלים**: חלק ג: יז; **בדצח"מ**: חלק א: שא; חלק ד: ו; **בחפץ ומאכל**: חלק ג: ו, י, כו; חלק ז: כז; **במחשבות זרות**: חלק א: כט, רכא, רכב, רעח, שג, תג, תע; חלק ב: ל, לא, לו; חלק ג: יא; חלק ה: א; **במלאכה**: חלק ב: סט; **במקום**: חלק א: רמט, רפט, תסד; חלק ז: טז; **בעבירה**: חלק א: שמד, תד; חלק ז: ב; **בצער**: חלק א: נב; **בתענוג**: חלק א: שמד, תד; **בירור**: חלק א: עו, קע (מאנין תבירין), ריט, רכא, רמט, רפט, שא, שג, תסד, תסח; חלק ב: ק; חלק ז: י, כב; **העלאה**: חלק א: שא, שעב; חלק ב: כ, ל, לא, לו, מג, סט, קיח; חלק ג: יז; חלק ז: ג, טז, כז; **יחוד**: חלק ז: י; **ניצוץ**: חלק א: כט, נב, ריט, רכא, רכב, רעח, שא, שמד (רוחני), תד (מלכים קדמאין), תמט, תסט, תע; חלק ב: ח, ל, לא, סט; חלק ג: יא, כה; חלק ד: ו; חלק ה: א; חלק ז: ב, יב (אין סוף); טז, כז; **נפש, רוח ונשמה**: חלק א: רס, תמט; חלק ב: ח, מג, ק; **תיקון**: חלק ב: לא, לו; חלק ג: ו, י, יא; חלק ה: א.

נפש, רוח, נשמה [חלקי אישיותו של האדם] - חלק א: יג, נה, ריח, שלג, שלט, שנא, שנג, שעב, תמט; חלק ב: נו, קג; חלק ו: א

צדיקים [עובדי ה' בהעלאות וייחודים] - **אמונה**: חלק א: לו, מז, נג, סא, רמז, רצא, תפה; חלק ו: א; **שלוחי דמטרוניטא**: חלק א: לג, סג, קנה, רנה, שיא, שפ, תפד; חלק ב: טז, לג, סו, צז; **דיבור**: חלק ב: יא, ע; חלק ה: ב; **יסורים**: חלק א: קמד, קע; **יראת תלמיד חכם**: חלק א: קג, רח, שעט; חלק ב: סג; **לימוד ממנו**, **קישור אליו**: חלק א: רכו, רנז, שלה (רב), שסז (רב); חלק ב: נה, סג, סח, קא,

קנג; חלק ג: יז; חלק ז: יב; **מידות**: חלק א: טז, רמב; חלק ב: נב, קח; **נפילה**,
קטנות, **חטא**: חלק א: קסה, שלג, שנא, שנד, שנז, תטז, תלז, תמ, תסא; חלק
ב: כ; חלק ג: יז; חלק ז: י; כוונות הבעשט: ב; **נפש**, **רוח ונשמה**: חלק א: ריח,
רנד, שלג, שנא, תו; חלק ב: ח; **צדיק ורשע**: חלק א: קג, קע, קפז, קצג, רא, רו,
ריב, רמב, רס, שכו, שפח, תיד, תכ, תלא; חלק ד: א; חלק ה: ו; חלק ז: יט, לו;
תיקון אחרים: חלק א: קנט; **תפילה**: חלק א: קפז, רנד, שיא, שלג, שנא; חלק
ג: יז; **תשובתו**: חלק ב: קנד; חלק ה: ו; **תענוג בעבודת ה'**: חלק א: קכב; קפ;
רמז; רס; שכו; **צדיק**: חלק א: כא, סז, סט, פ, קצג, רא, רי; חלק ב: פו, פט; חלק
ז: כד

קטנות, **גדלות** [צמצום או הרחבה במחשבה וברגש בעבודת ה'] - חלק א: יח,
לט, עו, קב, קה, קסב, רו, ריא, רלה, רמו, רעה, שלה, שמב, שמו, שנז, שסז,
שעב, שעג, שפג, תנג, תס; חלק ב: יט, כ, לט, מא, נג, צ, צב, קא, קב; חלק ג: יז;
חלק ז: יד

נר ה' נשמת אדם'

לעילוי נשמת:

ר' אשר בן דוד ע"ה

בן שולמית ויוסף

טו אלול תש"ע

ת.נ.צ.ב.ה.

ציפורה קויפמן ע"ה

בת שולמית ובנימין אברהמוב

טו אלול תשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

"ושמעתי

מאדוני אבי זקני נ"ע זללה"ה
היכן נגנז האור ההוא,
ואמר שה' יתברך
גנזו בתורה,"

בספר זה לוקטו מאות שמועות **מהבעל שם טוב** הפזורות בכתביהם של רבי יעקב יוסף מפולנאה, רבי אפרים מסדיליקוב, רבי דב בער ממעזריטש, רבי יהודה אריה לייב מפולנאה, רבי משה שהם מדולינא, רבי מאיר מרגליות מאוסטרהא, רבי מנחם נחום מצ'רנוביל ועוד.

מצירופן של השמועות אלו לאלו מתבררת משנתו של הבעל שם טוב, שמשכה את ליבם ומוחם של תלמידיו הגדולים. "כבודו יתברך **מלא כל הארץ** וכל אשר בה, לית אתר פנוי מיניה... רק שהוא **בהסתרה**", ואת ההסתרה הזו יש לפוגג בדרכים שונות - ידיעה, דבקות, ייחוד, העלאה, המתקה, קישור, ועוד - אותן הוא מפרט והולך.

ISBN 978-965-572-488-2

9 789655 724882

מחיר מומלץ 50 ש"ח